

RMSZ-zsebkönyvek

Élő lánc

Szerkesztésért felel: az RMSZ szerkesztő bizottsága

Szerkesztők: Gyarmath János, Mihálka Zoltán, Szűcs Olga

Fedőlap, sorozatterv: Keller Emese

Kiadja a Romániai Magyar Szó
Bukarest, 1990

TARTALOM

„Amíg gondolat és lélek összhangban van...”	
Amiről nem lehet hallgatni	
Cet elvtárs gyomrában	
Mi is történt Brassóban 1987. november 15-én?	
Visszaadtak népének egy hőst	
Egy kilakoltatás története	
A református lelkipásztor főbb kötelességei	
A lelkiismeret szava	
Az Oradeai Református Egyházkerület részéről	
Hazugság és igazság Tőkés László lelkész ügyében	
Nem térek ki a helyzet kihívása elől	
Élő lánc	
A hatok felhívása	
Közlemény	
Találkozás egy halálraítélttel	
Az első hírek Temesvárról	
A parancs világos: löni!	
Ami a gyorsírással jegyzőkönyvből kimaradt	
„Használjátok a tankokat!” követelte a zsarnok felesége	
Nicu Ceaușescu galád parancsa: felszólítás nélkül löni!	
A magyar Országgyűlés állásfoglalása	
Az utolsó próbálkozás	
Elnöki rendelet	
A vég	
A fiammal, kéz a kézben	
Gyilkosság vagy öngyilkosság	
A Verdet-kormány 22 perce	
Összeomlott a gyűlöletes diktatúra	
Új fejezet az ország életében	
Az utolsó helikopterút	
Petrișor, a férfi aki letartóztatta Ceaușescut	
Hogyan tartóztatták le a két zsarnokot	
„Kapsz ötmillió dollárt, vigyél Pitești-re”	
További részletek a két zsarnok letartóztatásáról és viselkedéséről	
A per	
Közlemény	
A nép nevében: tűz!	
Az ország népének tudnia kell,	
milyen szerepet játszott a Front a forradalom napjaiban	
Vásárhelyi találkozó	

Lapkészítés közben, lapokat olvasva, azok közzétett, dokumentum értékű cikkei, hivatalos közlemények között válogatva született meg az ötlet, előbb egy könyv, később egy sorozat (RMSZ-zsebkönyvek) ötlete, készült el, állt össze szinte magától ez a kötet, amely a teljesség igénye nélkül próbálja vázolni a gyűlöletes diktatúra megdöntésének, a decemberi nagy népmegmozdulás győzelmének történetét. A kép nem teljes, nem elég árnyalt, nem is lehet az, hiszen a klán tagjainak, az „uralkodó házaspár” cinkosainak pereit, az eseményekben részt vevők újabb kinyomtatott vallomásai újabb és újabb részletekre derítenek fényt. De mi nem történelemkönyvet akartunk szerkeszteni (arra nem is vállalkozhattunk), csupán a történeteket ismertetni úgy, ahogy azt a figyelmes újságolvasó, bárki, aki átélte és benne élt az eseményekben, a cikkek, dokumentumok segítségével újraépítheti.

1946 őszén, Slatinán történt: „A választások napján - emlékezik vissza G. Drăgan az Adevărul hasábjain - Ecaterina Boroda belépett a szavazófülkébe és leadta voksát, ha jól tudom a Szem szimbólumot viselő pártra. Egy polgár Ceaușescu csoportjából felülről nézte, milyen pártra adta szavazatát, és amikor (Ecaterina B.) kilépett a fülkéből, egy három személyből álló csoport ütlegetni kezdte. Nicolae Boroda (a Nemzeti Bank helyi fiókjának elnöke - szerk. megj.) közbelépett és kijelentette, hogy nem tartják tiszteletben a törvényes előírásokat. Akkor a három közül az egyik, «egy alacsony termetű és ondulált hajú» késsel mellbeszúrta. Boroda urat és nejét kórházba szállították, ahol Nicolae Boroda elhunyt. Néhány év múltán, amikor megjelent az újságokban és a tévé képernyőjén, Ecaterina Boroda rádöbrent, hogy ő volt a gyilkos.”

Ez az „alacsony termetű és ondulált hajú” bérnyilkos lett tehát később a kommunista párt egyik vezető személyisége, 1965-től pedig sorra első titkára, főtítkára, mi több a köztársaság elnöke, a hadsereg legfelsőbb parancsnoka stb., stb., tehát Románia 23 milliós népének teljhatalmú ura, aki szívesen nevezte magát a hősök közötti hősnek, a Kárpátok génuszának, a nagy gondolkodónak. Hogyan? S milyen elvakult erők segítségével? Erre az immár inkább a történészekre tartozó kérdésre ma még nehéz megfogalmazni a választ, hiszen történetírásunk nem csak ezzel és ennyivel, hanem közel hét évtized valóságú krónikájával adós. Azt viszont tudjuk, hogy ez a köztörvényes bűnöző mintegy 60 ezer ember életének kioltásáért, 23 milliós nép testi és szellemi elnyomorodásáért, a kontinens egyik leggazdagabb országának kifosztásáért, emberkereskedelemért felelős, hogy a decemberi forradalom napjaiban tűzparancsot adott ki a temesvári tüntetések megfékezésére, hogy parancsára és nevében ezeket mészároltak le Bukarestben, Szebenben, Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Brassóban...

S mindez történt Európában, a világ elnéző, s volt idő amikor éppenséggel bátorító tekintete előtt. Bár a józan, a mérhetetlen veszélyre figyelmeztető hangok külföldön éppúgy, mint idehaza már uralmának első napjaiban kiváltak a dicshimnusz zengő kórusból. Ezek egyike, méghozzá a pártban betöltött funkciói szerint a legnevezetesebbnek tekinthető, a Király Károlyé volt, aki az 1965-ös uralomra jutás után már hét évre, 1972-ben szembe fordult vele. 1977-ben Paul Goma és a Zsíl völgyi bányászok tiltakoztak a diktatúra ellen. Azt követően a szellemi és más természetű ellenállás az értelmiség és a munkásság egyre szélesebb köreit ölelte fel. Az 1987. november 15-i brassói események már a rémuralom végét jelezték... De az még tartott két évet. 1989 márciusában aztán több olyan eseményt is jegyezhettek a krónikások, amelyek már december előjátékának tekinthetők. Ekkor robbant ki a Răceanu-ügy, amely a Hatok levelével kapcsolatos. Ekkor gyújtotta föl önmagát Brassó-Pojanán a rendszer elleni tiltakozásként egy munkás. És ekkor indult meg a hajsza Tőkés László református lelkész ellen, akinek meghurcoltatása, a kilakoltatása elleni tiltakozás gyújtotta lángra az elégedetlenséget, robbantotta ki a decemberi forradalmat.

Történetünket lényegében ezekkel az eseményekkel kezdjük.

(r.m.sz.)

„Amíg gondolat és lélek összhangban van...”

Interjú Király Károllyal

„Elütött egy autó”

A sors iróniája, hogy itt találkozunk, és nem az országban, Marosvásárhelyen vagy Bukarestben. Kérjük, mondja el, milyen céllal jött ide, és mit csinál Budapesten.

Azért jöttem Budapestre, mert néhány hónapja elég csúnya betegség gyötört: a három osztatú idegnek a bal arcban lokalizálódott, nyolc éve tartó bántalma, a Ceaușescu-rendszer „ajándéka”; Marosvásárhelyen elütött egy autó, s egy hétre rá előállt a betegség. Nyolc éven át - annyira, amennyire - elviselhető volt; az utóbbi időben azonban elviselhetetlenné vált. Műtetre jöttem, s a műtét sikerült. Tehát, hogy úgy mondjam, a magam lábán megyek haza, jó erőben láthatok munkához.

Azért kérdeztem meg, mert elutazása bizonyos szóbeszédet váltott ki, s mindenféle álhírek forogtak közszájon, tehát jónak láttam tisztázni a dolgokat. Szeretném, ha elmondaná, milyen karriert futott be ön, mielőtt konfliktusba került volna Ceaușescuval. Politikai karrierje rövid történetét tehát.

Nem éppen bonyolult ügy: mai megítélés szerint karrierem két részre oszlik: az egyik pro Ceaușescu, a másik kontra Ceaușescu, ám az én pályafutásom nem Ceaușescuval kezdődött; ahogy mi neveztük, a demokratikus rendszer éveiben, vagyis már '45-ben kezdetét vette. Az ifjúsági mozgalomban 1965-ig aktívan részt vettem mindabban, ami az országban történt; a nagy - jó és rossz - építőtelepeken, a volt Csatornánál, Békásban, Szálva-Visónál, hogy is mondjam, főként a munkában és nem a politikában. '65-től pártvonalra kerültem. Két évig rajoni első titkár voltam Gyergyószentmiklóson, aztán központi bizottsági instruktor, majd első titkár Kovászna megyében, a Végrehajtó Bizottság póttagja, az Államtanács alelnöke, a nemzetiségi tanács alelnöke stb., stb. Ez a karrier 1972-ig tartott, akkor benyújtottam lemondásomat mindezekből a tisztségekből, és...

Király úr, most megkérdezem, melyek voltak a lemondás okai. Emlékeztetni szeretném arra, hogy 1972-ben Ceaușescut teljes dicsőség övezte, nagy volt a hite a nemzetközi politikai piacon, Romániában pedig népszerű volt. Tehát ismétlem: melyek voltak az ön lemondásának okai?

Mint minden folyamatban, mert mégiscsak folyamatról van szó, és nem egyetlen akcióról, melyet, hogy is mondjam, hirtelen megszakít valami..., én a történelmi körülmények kényszerítő hatására lettem a kommunista ifjúsági szövetség tagja. Nos, ez volt! Más esélyem nem adódott, és senkinek nem volt más esélye. A rezsim első évei pozitívaknak tűntek.

A Ceaușescu rezsiméi, a kommunista rezsiméi?

A kommunista rezsiméi, hisz minden ott kezdődik, jómagam akkor kapcsolódtam be, nem a... Tehát reménységgel telten... És valahogy hittem abban, amit csináltam, miért ne mondanám meg? Amilyen mértékben bedolgoztam magam a politika területébe, lassan-lassan jobban tájékozódtam arról, mi történik a pártban - akkor már első titkár voltam, akinek hatásköre révén ellenőrzése alá tartozott az is, hogy mi megy végbe a legalitással, a gazdasággal (addig, az ifjúságnál, nem tudtam, mi a helyzet), s kezdtem rájönni, hogy nem minden egyezik a

meggyőződésemmel. Én nem a karrierért lettem a mozgalom tagja, és mindig úgy vélekedtem, hogy addig kell részt vennem, amíg - hogy úgy mondjam - gondolat és lélek összhangban van. Ez volt az én személyes elhatározásom. Amelyik pillanatban rájöttem, hogy útjaink elválnak, leléptem. Hangsúlyozom ezt, mert '72 problémája nem „egy momentum” volt csupán: nem kizárólag április elseje, a lemondásom napja. Amikor bekerültem a legfelső vezetésbe, vagyis a központi gépezetbe, rádöbbentem, hogy a dolgok igazán nem azok, amelyekben én hittem. Mégis, jó évek voltak. Jó éveknek tekintem a '62 körülieket, amikor elhangzottak Gheorghiu-Dej függetlenségi nyilatkozatai, kivonultak a szovjet csapatok, viszonylag javult az életszínvonal, s mindezt folytatta Ceaușescu, nem tehetett egyebet. Népszerűsége és hitele azonban akkor még nem volt oly nagy. Sokan megkérdőjelezték, joggal. Eljött '68. '68 volt az a momentum, amikor Ceaușescu kivívta a győzelmet: belföldön, mert elfogadta a nép, a határokon túl, mert álláspontját elfogadta a nagyvilág. Úgynevezett álláspontját, voltaképpen azt, hogy az előállt történelmi helyzetet ki tudta használni. Ám közvetlenül azután kezdte visszafogni a dolgokat, lassan, lassan...

Szörnyetegek, statiszták

A demokrácia...

Miért ne mondanám meg: '68-ban, amikor bekerültem a legfelső vezetésbe - nem tudom, korábban hogy volt -, körülbelül '70-ig a legfelső vezetésben voltak viták a felmerült problémákról. Igaz, hogy az i-re a pontot mindig ő tette rá; de mindenesetre voltak vélemények. Az Államtanácsban is előadódott több vélemény. De idővel Ceaușescu túltette magát a véleményeken. Mert egyre több volt a vitára bocsátott anyag, az ülések egyre rövidebbek lettek, nagy volt a sietség. Lassan-lassan a dolgok felhígultak. Valószínűleg azt képzelte, hogy mindenki, egyetlen egyen kívül aféle bábuvá, statisztává lesz. Addig a pillanatig maradtam, amelyben úgy láttam, hogy két szempontból is válaszúthoz érkeztünk: az ország demokratizálódása szempontjából és az ő szempontjából, azt a módot tekintve, ahogyan az együttélők kérdését kezelte. Párhuzamosan mindkettő. Voltaképpen mindkét kérdés ugyanannak a demokratikus folyamatnak a része. Aki azt hiszi, hogy létezik külön demokrácia a románoknak, és külön demokrácia a magyaroknak, mélységesen téved. És akkor ez volt a döntő pillanat. Ceaușescu egyszer azt kérdezte: „Király, te azt hiszed, még sokáig maradsz Kovásznán?” Másik alkalommal, ugyanebben az időben azt mondja Patilineț: „Te, nekünk nagy problémáink vannak Fazekassal, és vitára akarjuk bocsátani, tudod, állást kellene foglalnod ellene”. Hogy mondjam, elkezdődött az „oszd meg és uralkodj”. Neki kellett volna mennem Fazekasnak, hogy elfoglaljam a helyét - tessék karrier! Ilyent én nem tettem addig, és attól fogva se volt szándékomban ilyent tenni. Amikor a minisztertanács alelnökévé neveztek volna ki, a lemondásommal jöttem, amely igazi „bomba” volt. Mindenesetre nem akarta elhinni ő se, mások se. Igaz, nem fogadták el elsőtitkári és végrehajtó bizottságbeli lemondásomat, a központi bizottságnak pedig a következő kongresszusig tagja voltam. Az Államtanács tagjának (képviselőnek) megmaradtam a következő választásokig.

Tehát milyen tisztségéből mondott le akkor?

Lemondtam a végrehajtó bizottsági póttagságról, a megyei elsőtitkárságról és néptanácsi elnökségről, tehát az aktív funkciókról.

Csak az elsőt fogadták el, s a következő kongresszuson eltávolították a KB-ból.

Elfogadta az elsőt és a másodikat, tehát a megyei elsőtitkári tisztségről való lemondást is. Természetesen azonnal megkezdődött..., vagyis, mi az, hogy megkezdődött? „Nos, mihez kezdesz most, Király?” Ez volt a kérdés. Fel voltam készülve rá, s ezt mondtam: „Hogy mihez kezdek? Gondolom, van munkahely az építőtelepeken. Én eddig is dolgoztam, ezt akarom”. „És mit fogsz ott csinálni?” Akkor a következőt mondtam...

Ki kérdezte?

Személyesen Ceaușescu. A következőket mondtam neki: „Ceaușescu elvtárs - én soha nem szőlítottam tisztsége szerint főtitkárnak - én, ön ismer engem, nem kérek semmiféle funkciót, teszem, amit rám bíz, egyetlen kivétellel: aktivista semmiképpen nem leszek.” Ezt mondtam a leghatározottabban, „Hm, hm, hm, hm, jó, jó - mondta -, nézd, mi arra gondoltunk, menj el igazgatónak egy fakitermelő és -feldolgozó vállalatba valahová Vranceába, Bacăuba, te dolgoztál Bacăuban is, vagy Buzăuba, ahová akarsz”. „Ha választani lehet, én mégis hazamennék, Marosvásárhelyre, ahová való vagyok”. És akkor ő azt mondta: „Jól van, mehetsz akár haza is.” Persze mindössze két napig tartott ez.

1972-ről beszél?

Igen, ez 1972-ben volt. Két nappal később, éppen indulni készültem, amikor felhívott Pană (akkor már pártvonalon dolgozott), s azt mondta: „Te, nézd, mi arra gondoltunk, hogy ott, Maroson jó emberünk van, de van egy hely, ahol problémák adódnak...” „Hol?” „Karánsebesen...” Nem nagyon tudtam, hol is van ez. „Tudom, a Bánságban van - válaszoltam -, de várj, nézzem meg a térképen - nem elég világos számomra, melyik övezetben... De megmondanád, miért?” „Mert hát ott...” a régi mese.

Ki akarták emelni a magyar kisebbség köréből, ahol önnek politikai bázisa volt, ezért akarták eltávolítani...

...igen, és azok közül, akik ismertek. Karánsebesen senki sem ismert.

Megpróbálták tehát elszigetelni önt.

Pontosan. Hosszas vita után elfogadtam, azzal a feltétellel, hogy csak bizonyos ideig, nem véglegesen. Ez az időszak eléggé elhúzódott, aztán hazajöttem.

Elnézést, mennyi ideig volt Karánsebesen?

'73-ig. Egy évet. Marosvásárhelyre mentem tehát egy marosvásárhelyi székhelyű fakitermelő vállalathoz. Elfogadtam az állást, volt is már tapasztalatom ezen a területen. De mindössze egy hétig tartott a dolog, mert a vállalatot Szászrégenbe költöztette, azzal a nyilvánvaló céllal, hogy engem kimozdítson a városból, zaklasson tehát. Nagyon kemény vita, mondhatnám összecsapás után, természetesen nem vállaltam.

Ceaușescu: „Nem hiszem, nem hiszem, nem hiszem”

Kivel csapott össze ebben a helyzetben?

Kezdve Ilie Verdeț-cel, mert a Minisztertanács első alelnöke volt, Vasile Patilineț-cel, akit megkérdeztem: „Te, mi akar ez lenni?” - mert ő volt az erdőgazdálkodási miniszter, „nincs semmi vétkem, nem én tettem”; Vereș-sel, a volt első titkárral, mindenesetre végül odacsaptam a dossziét, s otthagytam ezekkel a szavakkal: „kedvesem, nem megyek!” És nem mentem el Szászrégenbe. Visszaütasítottam, vagy egy hónapig munkanélküli voltam, azután felkínáltak egy beszerzési irodafőnöki posztot az elektromossági vállalatnál, hogy úgy mondjam egy „nagyon kellemes” helyet, de - legnagyobb meglepetésükre - azt mondtam, hogy elvállalom; itt dolgoztam, nem sokat, úgy fél évet, mert aztán ugyancsak „ők” jöttek, és azt mondták „ez nem magának való, maga egy jó képességű ember, aki, aki...” és felajánlották a kisipari szövetkezetek megyei szövetsége elnöki tisztét, amit elfogadtam, mert hát... A fontos az volt, hogy lakást is adtak Marosvásárhelyen, a Színház-téren, igaz az utolsó emeleten, a XI-iken. Egyetlen lift működött, amely nagyon gyakran meghibásodott. Így értékelték azt, hogy tagja voltam a KB-nek, tagja voltam az RSZK Államtanácsának. Ilyen körülmények között zajlott a zaklatás, amely nem volt elviselhetetlen, tehát nem hagytam magam... De mégis zaklatás volt... mert Ceaușescu azt akarta, hogy visszatérjek, ő ragaszkodott hozzám, s azt akarta, hogy visszatérjek. De: egyszer zaklatás, máskor egyéb, az ember vereséget érez, aztán visszahozzuk, tudom is én hová tesszük, és így tovább. Hiszen elváláskor megkérdezte: „És mégis, te Király, miért tetted ezt?” „Háát, - mondtam - személyes okokból.” Nem voltam elég érett ahhoz, hogy határozottan kimondjam a dolgokat, a légkör nem volt még olyan. És ő azt mondta: „Nem hiszem, nem hiszem, nem hiszem...” „Nincs más magyarázatom”. „És mégis...?” „Meglehet, gőgös voltam.” Ő pedig ezt válaszolta: „Igen, így van, vagy kétszer földhöz kellett volna vágjalak.” Én így replikáztam: „A munkában voltam gőgös”, mire ő nem válaszolt már semmit. Hogy mi történt ezután? Következett mindaz, ami következett, olyan értelemben, hogy nagyjából megérték a feltételek annyira, hogy megértsenek az emberek. Akkor még jól mentek a dolgok, lehetett élelmet kapni, mondhatni, még nem volt nagyon rossz a helyzet. Viszonylag még jók voltak az állapotok.

Az első tiltakozó levél

Mikor határozta el, hogy nyilvánosságra hozza ellenzékiességét Ceaușescu politikájával szemben?

’77-től kezdve, akkor írtam az első memóriumot, melyet el is küldtem; választ nem kaptam, teljes hallgatás következett, mintha nem történt volna semmi...

Milyen ügyben írta a memóriumot?

Általában a demokrácia motivációiról írtam, s ha jól tudom, én voltam az első, aki nyilvánosan bírálta Ceaușescu személyi kultuszát. Az első és a második memórium is egyaránt foglalkozott az együttélő nemzetiségek kérdésével is. Hosszú ideig megfélemezett róla. De ettől fogva megváltozott a helyzet, habár a második levelem után sem...

Mikor íródott a második levél?

A második levelet szeptemberben küldtem, folytatás volt...

'77-ben? A bányász-sztrájkkal, vagy a Goma-féle mozgalommal összefüggésben? Ezek a válságok serkentőleg hatottak önre?

A két esemény előtt küldtem el.

A bányász-sztrájk augusztus első napjaiban volt, Goma mozgalma pedig '77 februárjában.

Ez azt jelenti, hogy nem gondoltam erre, mert a levél nem terjedt ki erre a két momentumra; sem Gomára, sem a bányászok sztrájkjára. De hiszen én is arra összpontosítottam, ami akkor volt. A másodikat legfőképpen azért küldtem, hogy válaszadásra készítsem.

Személyesen hozzá intézte?

Az elsőt Verdețnek küldtem, a másodikat pedig...

Milyen tisztsége volt Verdețnek?

A KB titkára volt, gazdasági kérdésekkel foglalkozott, és hozzá tartoztak a nemzetiségi kérdések is. Most, őszintén, miért küldtem neki és nem Ceaușescunak? Mert tudtam, hogy Ceaușescu a fiókba teszi. Azért írtam Verdețnek, mert tudtam, hogy Verdețnek el kell mennie vele őhöz. És Verdeț el is ment Ceaușescuhoz, de a levelek mégis a fiókba kerültek. Miután értesültem erről, arra gondoltam, lennebb szállítom a mércét, s a második memóriumot Vincze Jánosnak küldtem...

Neki milyen funkciója volt?

Ő volt a KB-nál az úgynevezett nemzetiségi tanács aktív alelnöke. Tehát osztályvezető-helyettes. Tudtam, hogy öneki tovább kell adnia, tehát a kérdés, hogy kihez intézzem, taktikai jellegű volt. Ennyi. Nem a tőle való félelem, mert hát mindenképpen hozzá kellett eljutnia. És hogy jól tettem, bizonyoság rá, hogy egy hét múlva felhívtak a Központi Bizottsághoz, és azon az őszön három többórás beszélgetésünk volt. Ezeken a beszélgetéseken az elvtárs kifejezett megbízásából résztvett Ilie Verdeț (ő vezette a beszélgetéseket), Petre Lupu, Teodor Coman - ő nem volt jelen valamennyin, némelyikről hiányzott - és Vincze János. Ez volt a kollektíva.

Fenyegetések, vallatások, megfigyelés

Miről beszélgettek?

Kezdetben megpróbálták rávenni, hogy vonjam vissza nyilatkozataimat, és pontról pontra vették azokat, megpróbálván bebizonyítani, hogy nem úgy állnak a dolgok. Természetesen én mindezeknél a beszélgetéseknél ellenálltam, a legkellemetlenebb pont - nem nekem, hanem Verdețnek - a személyi kultusz kérdése volt. Ezt a pontot nem merte nevén nevezni. Csak ennyit mondott: „És ennél a pontnál, Király...?” Én úgy tettem, mintha nem tudnám, miről van szó. „Milyen pontnál?” „Hát ez, itt, nézd csak...” „Á - mondom én -, a személyi kultuszról van szó. Bizonyítanom kell, hogy létezik nálunk személyi kultusz?” „Ó, nem, nem, nem - válaszolta -, ha ez a maga véleménye, így marad.” A helyzet tehát az volt, hogy felelős munkakörben lévén, még csak ki se mert ejteni a száján ilyen szavakat. És így zajlott le a három, egyenként mintegy nyolc órás beszélgetés, a meggyőzési kísérletektől, szép szavaktól, Mercedes, tehát funkció felkínálásától, merthát „ez nem nekem való állapot, nekem, a jóképességű embernek”, egészen a fenyegetésekig.

Mivel fenyegették?

Nos, a fenyegetések kezdetben burkoltak voltak, hogy hát az embert bármi érheti! Miután megjelent a világsajtóban...

'77-ben?

Nem, '78-ban, és éppen január 26-án; születésnapj „ajándék” volt Ceaușescunak.

Felteszek egy indiszkrét kérdést. Tudja, hogyan jutott ki nyugatra?

Igen, természetesen tudom, hogyan tudnám. Én magam küldtem, emberek segítségével, hogy nyilvánosság elé kerüljenek. Ide küldtem, Illyés Gyulának, aki befolyásos ember volt sajtóberkekben, és ő beszélt a New York Times, nem, a London Times szerkesztőivel. Ott jelent meg. Arra nem volt lehetőségem, hogy külföldi tudósítokat keressek fel Bukarestben...

Önt megfigyelés alatt tartották...

Természetesen, akkor már rég megfigyelés alatt tartottak.

Be kell látnom, nagyon bátor volt akkor, amikor szinte senki nem mert semmit tenni...

Úgy vélem, bátorság is kellett, de ez nem jelenti azt, hogy nem féltem.

Vérrel bemocskolt kezek

Az idő tájt volt fogalma arról, hogy ő gyilkosságra is képes, hogy képes eltüntetni embereket?

Teljes mértékben. Teljes mértékben. Lehet, hogy egy másik beszélgetés alkalmával be is bizonyítom, hogy nyíltan állást foglaltam ez ellen, egy alkalommal éppen Iliescu jelenlétében.

Melyik évben?

Ez '78-ban volt.

És Iliescunak milyen beosztása volt akkor?

Első titkár volt Iași-ban...

Mindenki erősen csodálkozott. Nem mintha nem értettek volna egyet, de meglepte őket bátorságom. A pártszállóban tartózkodtam, mert ismét felhívtak beszélgetésre. Teodor Coman értem jött a szállóba, s én arra kértem, várjon meg lenn, ugyanis enni akartam valamit, mert éjszaka érkeztem. Véletlenül ott volt Iliescu is, a feleségével. A film pontosan így pergett le: odamentem tehát, és Coman elkezdte: „Iliescu elvtárs, ismeri Királyt, milyen sokat dolgoztunk mi együtt az ifjúságnál, ő most átállt a nacionalistákhoz.” Mindent a nacionalizmus rovására írtak. Akkor ráförmedtem, azt mondtam: „Te hallgass, a te kezedet vér mocskolja”, mire ő felugrott a székről, és így kiáltott „az én kezem, az én kezem... a tied, te, különben is, te hallgass...” Aztán így folytatta: „Látja, látja, Iliescu elvtárs, látja, mit mond?” Iliescu akkor azt kérdezte tőlem: „Valóban, Király, hogy állnak ezek a dolgok?” „Először is, én szeretnék megkérdezni, te ismered a dolgokat - hisz a Központi Bizottságban vagy -, ja - mondom - ismered ennek a levélnek a tartalmát?”

Az ön levelének?

Igen. Én így folytattam: „Na látod, nem bíztak benned, hogy odaadták volna - pedig kezdték odaadni egyeseknek, hogy vitára bocsássák. Márpedig nehéz tárgyalni róla, ha nem ismered, hiszen a tárgyra kellene összpontosítani.” Iliescu nem sietett Coman segítségére állásfoglalásával, s a helyzet igen kínos volt. Az is igaz, hogy engem se támogatott nyíltan, de ismervén Iliescut, meg voltam győződve róla, hogy lelke mélyén ő - és felesége - nekem adott igazat, mellettem állt. A keményebb vita...

Testi épségedért nem felelünk

...a memórium megjelenése után kezdődött, pontosabban egy hétre rá. Akkor keményebben elővettek, s eleinte azt ajánlották, költözzek kényszerlakhelyre, Karánsebesre, amit én nem fogadtam el, mire azt az egyértelmű választ kaptam, hogy „tudd meg, Marosvásárhelyen nem felelünk testi épségedért” - ezekkel a szavakkal.

Kinek a szavai voltak, ki mondta ezt?

Ezt Verdet mondta, mire én így szóltam: „Tehát más szóval likvidáltok?” „Nem, nem, ezt nem mondtam”. „Én tisztán értem, és nem csodálkozom, hisz nem én leszek az egyedüli, akit eltesztek láb alól. Voltak máris elegendőek”. Példának Szikszai Jenőt hoztam fel, a brassói tanárt, aki...

Mi történt vele?

...aki a brassói magyarok elnöke volt, és kimondta a véleményét anélkül, hogy papírra vetette volna, s utána annyiszor idézték a szekuritára és annyit zaklatták, hogy nem tudni, ők akasztották-e fel, vagy a zaklatások és verések miatt ő akasztotta fel magát. Holtan találták a padláson.

Melyik évben?

Ez '77-ben volt. Én felvettem a bányászok ügyét, mondván: „mégis, nem félünk attól, ami a Zsíl-völgyében történt?” „Dehát mi történt?”

Ki kérdezte, hogy mi történt?

Verdet... jelen volt Lupu is. Azt mondták: „Ej, elégedetlenség, elégedetlenség volt, de megoldottuk, s ha lesz még, megoldjuk azt is.”

Politikai szűklátókörűség, az a benyomásom. Vagy politikai elvakultság, netán rosszindulat.

Politikai elvakultság. Gondoltam magamban, hogy eszükbe se jut betartani ígéreteiket. Nos, erről folyt a szó vagy három beszélgetésen. Egy adott pillanatban, a második beszélgetés után, amikor megfenyegettek, azt mondtam, hogy „nekem nincs többé mit keresnem itt, nincs mit beszélgetnem, tudom, mire vagytok képesek, milyen ádáz mértékben. Miért mennék Karánsebesre?” Még meg is jegyeztem: „Pénzbe kerül a koporsó elszállítása is Marosvásárhelyig, hiszen azok, akik nem felelnek testi épségemért Marosvásárhelyen, nem fognak felelni Karánsebesen se”. Egy másik beszélgetés után mégis belementem, de más okból. Abban az időben különleges erőket vontak össze Marosvásárhelyen, sokat, s úgynevezett rohamosztagekat

szerveztek, amelyek - mint megtudtam - botránykeltésre, románok és magyarok közötti provokációkra készültek, tehát olyan akciókra, amelyek szenvedést, problémákat szülnek, így beleegyeztem, hogy Karánsebesre menjek, de nem véglegesen, hanem korlátozott időre. Vettem a 6 hónapos kislányomat, február volt, elmentem, s aztán következett, ami következett.

„Csökkentették az áramkvótát”

Karánsebesrel kapcsolatosan van néhány momentum. Mindenekelőtt az, hogy ők nem Karánsebest ajánlották elsősorban, hanem valahol egy más helyet, s én végül igent mondtam, azzal a kikötéssel, hogy csakis Karánsebesre megyek, ahol voltam már, s ahonnan a feleségem is származott, a második feleségem, akivel most is együtt élünk, s így volt ott valamelyes bázisom. Karánsebesen kiválóan fogadtak.

Tudtak az ön tevékenységéről?

Nem tudtak semmit. Emberi kapcsolatom volt a munkásokkal.

Milyen beosztásban dolgozott ott?

Kezdetben, '72-ben a kombinát vezérigazgatója voltam, később a fakitermelő és -feldolgozó ipari igazgatója. Tehát a préselt falemez-gyár, a bútorgyár tartozott hozzám több mint 6000 munkással. Reményen felül fogadtak a munkások, olyan szépen, akár egy régi ismerőst. Amikor végighaladtam az üzemosztályokon, elém álltak asszonyok, s ezt mondták, domnu' director, mennyire örülök, hogy látom. „Én vagyok az, akinek főzőkályhát juttatott”. Jön egy másik: „Én vagyok az, akinek lakást adott”, emberi kapcsolatok alakultak ki tehát. Valóban emberiek.

Mit gondol, mivel vívta ki népszerűségét?

Azt hiszem - hogy ne mondjak nagy szavakat - azzal a korrektséggel, amellyel az első időszakban az emberekkel viselkedtem. Az emberséggel. Nem voltam fennhéjázó, nem voltam gőgös. Meghallgattam az embereket, amit tudtam, megoldottam; egy adott pillanatban egy vasutasnak a fiát besegítettem a fakultásra Craiovára, vagyis visszasegítettem, mivel kicsapták volt. Persze, azt tettem, ami emberileg lehetséges volt. Én azt mondom korrektül, nagyon korrektül...

Itt milyen kapcsolatai voltak a szekuritatéval és a pártszervekkel?

Most folytatnám kissé elbeszélésemet, mert mindjárt Karánsebesre érkezésem után 53 MW-ról, amennyire 24 óra alatt szükség volt, 3 MW-ra csökkentették az áramkvótát, ennyit hagytak az egész kombinátnak! Tehát csak világításra és apró szükségletekre maradt, ezután pedig levágták a motorina-kvótát is, amely 80 tonna volt 24 óránként; elégedetlenséget akartak szítani a tömegek körében, hogy azt mondhassák: „Látjátok, kicsoda ez az ember?” Az ellenkezőjét érték el. Nem mintha nem lett volna elégedetlenség, de ellenük volt, azok ellen, akik levágták a kvótákat. Nos, néhány hét múltán a dolgok rendbejöttek éppen az emberek érett, kimondhatatlanul érett magatartásának köszönhetően.

Mit tettek az emberek, hogyan reagáltak?

Jól. Elsősorban nem jöttek nagy fizetéseket követelni: csak 70 százalékot tudtam fizetni, s nem jöttek követelőzni, hogy „mit csinál maga itt, miért nem biztosítja...”, hiszen tudták.

Tehát az emberek megértették a helyzetet, 70 százalékot biztosítottam - bár nem dolgoztak -, de ezt a saját felelősségemre tettem, mert azt mondtam, fizetek, és az emberek egyike sem tett szemrehányást, hogy „mit csinál itt maga, miért nem biztosítja a teljes bért, mert ha maga nem jött volna ide, akkor stb., stb.” Tehát soha, egyetlen ember se vetett semmit a szememre, s azt sem mondhatom, hogy valakinek sértő lett volna a magatartása irányomban. Lényegében ez volt tehát, a többről talán más alkalommal.

Király Károly úr, remélem viszontlátjuk egymást Bukarestben, és folytathatjuk beszélgetésünket a 22 című folyóirat egy következő száma részére.

Nagy kár lenne

Szívesen, köszönöm én is, hogy meghallgatott.

Kérném, mondjon néhány szót lapunk olvasói számára.

Először is minden lapnak, tehát az önökének is azt kívánom, tegyünk meg minden tőlünk telhetőt, hogy ez a győzelem, ez a valóban népi forradalom s a román társadalom radikális forradalmi átalakulásának eseményei diadalra jussanak, mert kár lenne a vérontásért, kár lenne mindazért, ami történt - ha most felelőtlenül kalandorok, hivatásos és alkalmi kalandorok kezére adnánk az országot; én erre kérném az egész román sajtót, és erre kérnék minden jóhiszemű embert - és ez a döntő többsége Románia összes honpolgárainak, hogy ne mondjam egyik és másik részről is - tehát a román népet. Ez a meggyőződésem, és ami engem illet, mindent megteszek, hogy a Frontban még határozottabbak legyünk, és még inkább a nép akarata szerint cselekedjünk, feltétel nélkül. És akkor megerősödik bizalmunk, és mi, a Front elvezethetjük az országot ebben az átmeneti időszakban a diktatúrától a demokrácia első lépéséig, mert úgy gondolom, ahhoz, hogy a demokrácia valódi legyen, néhány választásra lesz szükségünk, az nem jön el az első választás után. Ez lenne a mondanivalóm.

Köszönöm, a viszontlátásra Bukarestben.

Stelian Tănase

(Megjelent a 22 című hetilap,
a Társadalmi Párbeszéd
Csoportja sajtókiadványának
1990. február 2-i 3. számában)

Az olvasónak bizonyára nem kell megmagyarázni, hogy itt közölt szövegem az országban lezajlott forradalom ellenére is változatlanul időszerű. Az is marad, míg az új rend, az igazi demokrácia ki nem teljesedik. Ahhoz viszont, hogy miért címeztetett épp Vincze Jánosnak, a következő indoklást fűzöm: a diktátorhoz a hetvenes évektől kezdve számtalan beadványt intéztem, választ azonban egyetlenegyre sem kaptam. Úgy gondoltam tehát, hogy nemzetiségnek csúfolt Tanácsunk ügyvezető alelnöke, Ceaușescu egyik kedvence talán-talán megkerüli a főtitkárhoz küldött panaszok szűrőjét, s mondandómat valamiképpen elébe tárja. Ez nem történt meg, Vincze János telefonon közölte velem, hogy szövegem újabb csalódást okozott számára, fő feladatunk pedig nem a romániai valóság rágalmazása, hanem a „kemény harc a magyarországi irredentizmus és horthysta revizionizmus ellen”. Azt kérdezhetné valaki: Ön tehát még mindig reménykedett a dialógus lehetőségében?

Nem, már nem hittem.

Ám abban sem reménykedtem, hogy egy év múltán a szörnyű zsarnokságot elsöpri a népforradalom. Csak azt tudtam: valamiképpen küzdeni kell a zsarnokság ellen. Fegyvertelenül, ha sebekkel is.

SÜTŐ ANDRÁS

Amiről nem lehet hallgatni

(Levél Vincze Jánoshoz, a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Országos Tanácsa alelnökéhez)

Miután évtizedeken át minden lehetséges módon jeleztem, vagy jelezni próbáltam azokat a veszélyeket, amelyek Európa legnagyobb létszámú nemzetiségét, a kétmillió romániai magyarságot etnikai létében fenyegetik, és miután emiatt a nyilvános megszólalás lehetősége bezárult előttem, színpadi munkáim legnagyobb részét betiltották, más műveim kiadását pedig egy évtizede nem engedélyezik, kénytelen vagyok visszatérni a tájékoztató levél műfajához. Ön jól tudja, hogy a hetvenes évektől kezdve számos ilyen szövegem fekszik a központi szervek irattárában, és mindahány megválaszolatlan. A műfaj hasznosságának dolgában tehát nincsenek már illúzióim. Az alábbiak megírásával reményem csupán annyi, hogy a falra hányt borsó is megőrizheti csírákéességét a jövő számára.

De miért címez épp önnek ezt a levelet? Mert a Magyar Nemzetiségű Román Dolgozók Országos Tanácsának Ön az egyetlen, ügyvezető alelnöke. Mint köztudomású: annak mindenkori elnökei valójában csak patronálták a testület ünnepélyes működését, az Ön megbízatása viszont nem csupán címzetes. Ettől függetlenül is: szavaimat az Ön személye révén tulajdonképpen annak a kinevezett testületnek szánom, amelyet 1988. június huszonhatodikáig úgy hívtak: a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Országos Tanácsa, egy nappal később azonban hivatalos sajtóközleményekből kiderült, hogy ilyen néven már nem létezik. Fuit!

Az első kérdés tehát, amelyet a romániai magyarság százezreivel együtt fölteszek Önnek, így hangzik:

HOVA LETT A MAGYAR NEMZETISÉGŰ DOLGOZÓK ORSZÁGOS TANÁCSA?

Erre joggal mondhatná ön, hogy a kérdés szónoki, hiszen a Tanács nem tűnt el, nem semmisült meg, személyi összetételében sem változott, csak egyszerűen nevet módosított, istenesebb nyelven: átkeresztelkedett, vagy átkeresztelték - mire bizony? Valamire, ami azt jelezné, hogy

a pártvezetés figyelembe vette számtalan javaslatunkat a Tanács szervezeti kiszélesítésére vonatkozólag? És ilyenformán, ha csak töredékesen is, pótolná az ötvenes években önkényesen megszüntetett, magyarán betiltott Magyar Népi Szövetséget, amely félmillió tagjával az alkotmányosan meghirdetett nemzeti jogok megtestesülése volt? Szó sincs ilyesmiről. Az a törekvés, hogy a Tanács szűkkörű, ünnepi gyűlekezetből demokratikus alapon működő, választott és ilyenformán felelősségre is vonható képviselletté alakuljon: vágyálom maradt. S miközben a vágyálmok rendre szétfoslottak, nyilvánvalóvá lett, hogy a nemzeti politikában elvi fordulat történt, aminek lényege a következő: hazánkban a nemzeti kérdés egyszer s mindenkorra megoldódott, ilyen kérdés többé nem létezik, következésképpen nem léteznek a tegnapi értelemben vett, s a régi terminológia szerint számon tartott nemzetségek sem. Figyeli Ön a sajtót? A hivatalos megnyilatkozásokat? A sohasem deklarált, de minden téren gyakorolt elvi fordulat szerint nem beszélhetünk már romániai magyarságról, német vagy szerb nemzetségről, hanem csak olyan társadalmi kategóriákról, amelyek etnikai tekintetben a lét és nemlét határán mozognak, különös, átmeneti állapotukban pedig így neveztetnek: magyar, német vagy szerb nemzeti románok. És ez még viszonylag engedményes beolvasztási szándékok jele! Újabban azonban a romániai magyarság világos fogalmát központi sajtónk még olyanformán is elködösíti, hogy etnikai mivoltunk tagadását egyenesen nagylelkűségnek minősíti, mivel úgymond az országnak minden polgára egyenlő, „attól függetlenül, hogy kik voltak közelebbi vagy távolabbi ősai” (Scînteia, 1988. szept. 4.). Nem tudom, Ön miként vélekedik erről, tisztelt Vincze János, ám annyi bizonyos, hogy gyerekésszel is könnyű felfogni, miszerint ez a fogalmazás magyarságunkat a múltba utalja vissza s mint hajdanvolt állapotot nézi el nekünk, de mint jelen idejű valóságot, nem veszi tudomásul, sőt tagadja.

Hogyan jutottak odáig a romániai nemzetségek, hogy mai állapotukban már csak „közelebbi vagy távolabbi” ősüket illeti meg esetlegesen az etnikum jelzője? Gere Mihály elnök jelentésének homályos, ám tendenciájában annál árulkodóbb indoklása szerint úgy, hogy a sok évvel előbb meghirdetett homogenizálás folyamatában „több történelmi fejlődési szakaszt” hagytak maguk mögött.

Bámulatos folyamat alig másfél évtized alatt! Ésszel föl sem fogható történelmi fejlődési szakaszok, amelyekkel együtt a szóban forgó néptömegek évezredes etnikai-nemzeti mivoltukat is maguk mögött hagyták, hogy beolvadjanak a román nemzet fogalmába. Amit hosszú évszázadok folyamán elmulasztottak, azt most megtették tizenöt év alatt. Ennek a metamorfózisnak nevezetes napja pedig 1988. június 27-ike, amikor is kiderült, hogy a Magyar Nemzeti Dolgozók Országos Tanácsa mire keresztelte magát: a Magyar Nemzeti Román Dolgozók Tanácsává. És mintha összebeszéltek volna, úgy cselekedett a Német Nemzeti Dolgozók Tanácsa is. Ezzel is igazolták ilyenformán hogy

MÉGIS LEHET FÁBÓL VASKARIKÁT CSINÁLNI!

Az általános fölháborodásról, amellyel a hazai magyar és német tömegek az önök eljárását fogadták, helyszűke miatt most nem szólok; annyit legföljebb, hogy tömegek nevében nyilatkozó testület a mostaninál mélyebb megvetést nemigen vívott ki magának. De hagyjuk ezt, hogy megkérdezhessem önöktől: azt a Tanácsot, amelyet nagykeblűen is csak szűkkörűnek lehet nevezni, ki hatalmazta föl arra, hogy egy kétmillió romániai nemzeti, amely magát magyarnak vallja, fényes nappal, Európában nemlétezőnek nyilvánítson? Hol, mikor és milyen tömegek szavazták meg azt a kollektív határozatot, miszerint a romániai magyarság, amely etnikailag a magyar nemzet része, 1988. június 27-től kezdődőleg nemzeti az állampolgárságával azonosnak tekinti, hogy ha kétszáz évvel megkésetten is, lelkesen vesse alá magát a napóleoni államnemzet nacionalista követelményének? Nyilván ez is szónoki kérdés. A kollektív önfeladásnak ily szálnalmas példájáról nincs tudomása a világtörténelemnek.

Annál inkább az ellenkezőjéről!

Arról például, hogy az erdélyi románok képviselői a múlt század végén, az Osztrák–Magyar Monarchia keretében mily határozottan tiltakoztak a magyar politikai nemzetbe való beolvastásuk ellen. Jól tudták: minden brutális asszimilációs kísérlet átkereszteléssel kezdődik. Ugyanúgy tudjuk ezt mi is. Akkor tehát a történelmi memória zavaráról van szó? Vagy százalmas mamelukságról? Nem tartja Ön abszurdumnak, hogy ami ellen az erdélyi románok joggal tiltakoztak, azt most pozitív, kommunista eszmeként tárják a romániai magyarság és a nagyvilág elé? És lehetséges az, hogy ami a nemzeti identitáshoz való ragaszkodásban egyik népnek erénye, az a másiknak éppenséggel bűne lenne? Mert nem titok ugyebár, hogy aki ma elítéli a Tanács látványos pálfordulását, azt nyilván hazafiatlansággal fogják megvádolni, és ez csupán az enyhébb megítélés.

Vitára pedig nincs lehetőség. Így senki sem mondhatta el nyilvánosan, hogy amiként nincsenek örmény nemzetiségű oroszok, finn nemzetiségű svédek, vagy angol nemzetiségű németek, ugyanúgy lehetetlenség magyar nemzetiségű románokról beszélni, mivel a román melléknév köztudomásúlag etnikumot jelez, magát az újlatin nyelvet beszélő román nemzetet. Hát újlatin nyelvet beszél a finn-ugor nyelvcsaládhoz tartozó magyar? Traian és Decebal nyelvét beszélik a szebeni szászok? De kitől kérdem én ezt? Egy frissen közibénk keveredett dél-amerikai spanyoltól, vagy attól a közügyi férfiútól, aki még jól emlékezhettek a Román Kommunista Párt meghirdetett lenini nemzetiségi politikájára?

És hadd tegyem hozzá: esetleg saját, valamikori meggyőződéséhez is a nemzetiségi jogok dolgában. Főlöszleges kérdések helyett azonban közölni szeretném Önnel és mindazokkal, akik asszimilációs mohóságukban úgy gondolják, hogy a valóság elvi deklarációkhoz igazodik: a magyar népnek az a része, amely hetven év óta a román állam keretein belül él, és amely az ország döntő többségét alkotó román néppel együtt keresi boldogulását a közös hazában, mindezek ellenére az maradt, ami volt, és így nevezi meg önmagát: romániai magyar nemzetiség. Kétmillió tömegét olyan egyedek alkotják, akik magukat a legvadabb faji üldöztetés idején is magyaroknak vallották, vallják ma is minden átkeresztelési kísérlet ellenére. Ez nem erény és nem bűn, nem hősiesség, és főleg senki ellen sem irányuló magatartás, pusztán és természetesen: evidencia. Kollektív létét, létszámát, településeinek jellegét, megoszlását, történelmi múltját el lehet hallgatni, meg is lehet hamisítani, erdélyi városok, falvak lakóinak nemzetiségi megoszlását államtitokká lehet nyilvánítani: Európának e legnagyobb nemzetisége objektíve mégis létezik, és minden idegszálával fenn akar maradni az egyetemes emberi világ sokszínűségében. Annál döbbenetesebb most, hogy a népnek világszerte ismert és elismert etnikumát az Önök Tanácsa önkényesen megfosztja identitásától, és olyan keverék-etnikumot hirdet meg, mely valójában nem létezik. Ehhez már csak nevetséges ráadás egyes történészek nyílt vagy burkolt kísérlete annak bizonyítására, miszerint a romániai magyarságnak egyharmadát kitevő székely tömegek az idők hajnalán elmagyarosított románok lennének, ezeket tehát vissza kell vezetni az anyanemzet kebelébe.

LEHETSÉGES ILYEN KÍSÉRLET NÉGY ÉVTIZEDDEL A FASIZMUS LEVERÉSE UTÁN?

Igen, ezt kérdi az önök deklarációja kapcsán minden épelméjű ember, jól tudván, hogy a nemzeti szuverenitások eszmekörével együtt újjászületését éli a földkerekség legváltozatosabb nemzetiségeinek, elnyomott kisebbségeinek egyenjogúsági törekvése is. Hát akkor Ön ne tudná, hogy az emberi jogok kiteljesedése világfolyamat, és szocialista táboron belül is? Ennek nemzetiségjogi hangoztatása viszont a nacionalizmus vádját vonja a fejünkre, holott csupán azt valljuk határozottan, amit a román nép elődei is vallottak: hogy minden körülmények között megőrizzük nemzeti identitásunkat. Bűn ez? Nacionalizmus? Akadálya bármely szocialista szellemiségű egységnek? Elszigetelődés? Történelmi nosztalgia? Igen, mondják az

egyetlen államnyelv, az egyetlen, államvallássá szigorodott történelemszemlélet, az egyetlen nemzet létjogosultságának fanatikuskai; igen, mindez történelmi nosztalgia, és már nem is az elmúlt, ezeréves magyar államiság, hanem inkább egy közelebbi emlék: a negyvenes évek második felének valóban demokratikus szellemiségű nemzetiségi jogrendszere, felépítménye iránt, melyet a Groza-kormány rövid korszaka teremtett meg, és amelyet máig legnagyobb-részt fölszámoltak. Ami szerény személyemet illeti: nem kívülről, hanem belülről próbáltam szembeszegülni minden törvénytelen intézkedéssel, alkotmányos jogokra és máig vissza nem vont törvényekre hivatkozva. Tették ezt velem együtt mindazok, akiket az évek folyamán kisöpörtek a Tanácsból s a közélet más fórumaiból is. Bizonyos vagyok benne, hogy jelenlétük esetén a Tanács átkeresztelkedése nem részesült volna egyhangú jóváhagyásban. De mit beszélek! Jóváhagyás? Mintha talán Önök megszavaztatták volna új minőségünket a mamelukjaikkal? Akik minden körülmények között mindent tudomásul vesznek? És aztán felolvassák a kezükbe nyomott szánalmas szövegeket? Ismét fölösleges kérdésekbe bocsátkozom. Ezért inkább azzal zárom ezt a gondolatsort, hogy emlékeztessem Önt arra, miszerint a Magyar Nemzetiségű Román Dolgozók Tanácsának e mostani eljárása valójában csak megismétlése egy régebbi kísérletnek, amelyet mindeddig a letűnt román burzsoázia sovén köreinek tulajdonítottunk. Hadd idézzem emlékezetébe a harmincas évek parlamentjének azt a mozzanatát, amikor az ország egyik vezető politikusa úgy szólt Bethlen György magyar képviselőhöz: „A román kormány nevében kijelentem teljes őszinteséggel, hogy hívei vagyunk a kisebbségek egyenlőségének, de ennek conditio sine qua non-ja az önök őszinte kijelentése, hogy románok, és elfelejtik, hogy magyar állampolgárok voltak.” Bethlen György nem rendelkezett mai tanácstagjainak vakmerőségével, így sem őszintén, sem hazug módon nem jelentette ki, hogy a kisebbségi magyarok: románok. Így nem is szerzett kormányhíveket egy olyan egyenlőségnek, amely a kollektív önfeladás szánalmas megalázottságából születhet. Mit szereztek ezzel szemben Önök e mostani eljárásukkal, amelyet nem egy tanácstag ésszerű kompromisszumnak, és horribile dictu, Bethlen Gábor-i okos taktikának merészel minősíteni? Föltevé, hogy a valósággal szembe mernek nézni, Ön is megállapíthatja: a romániai magyar tömegek megvetésénél egyebet nem szereztek, és hadd tegyem hozzá: humánusan gondolkodó román írótsársaim őszinte részvétüket nyilvánították ez alkalomból, az ilyen nemzetiségi képviselőlet láttán.

Mindezek után fölmerül a jogos kérdés: egy olyan fantomnemzetiségnek, amilyen az önök deklarációja szerint a magyar nemzetiségű románság, sőt legújabbban: magyar, vagy éppenséggel homályos eredetű románság, vajon miért lenne szükséges egyértelműen magyar anyanyelvi kultúrára?

Miért is? - kérdi évtizedek óta a tanügyminisztérium, és ennek megfelelően injekciózza magyar gyermekek százezreinek agyába a szigorú tételt, miszerint ők is a dáko-románok egyenes leszármazottjai! Miért vajon? Mert a janicsárképzésnek elemi feltétele volt mindig az eredet-tudat teljes kioltása a gyermeki lélekben. Ám akkor az újjákeresztelt Tanács legutóbbi plenárisán Gere Mihály elnök miért jelentette ki mégis a következőket: „Romániában az anyanyelv akadálytalan használata, a nemzetiségek sajátos kultúrájának fejlesztése nem csupán megkülönböztetett fontosságú alkotmányos elv, hanem az oktatásra, s egyáltalán, a művelődési-szellemi életre egyaránt kiterjedő, széles hatókörű, kézzelfogható valóság.”

Igen, mindezek régen meghirdetett elvek és törvények is, kettős szereppel: egyrészt, hogy bármely postaigazgató és személyzeti főnököcske felrúghassa mindahányat, másrészt, hogy bármely kritika esetén hivatkozni lehessen rájuk. A végtelenségig! A végső megoldásig, míg el nem tűnnek a nemzetiségek. A főtebb idézett, nyakatekerten bombasztikus állítás tagadására pedig balzaci méretű epikai tényanyagot tudnék Önnek fölsorakoztatni. Meggyőzőbb lehetnék statisztikai számadatokkal. Ha - néhány elemi adat kivételével - a nemzetiségi statisztika nem lenne államtitok. Amit manapság szónokaink unos-untalan fölhoznak, már régen csak a maradványait jelzi

EGY VALAHA LÉTEZETT NEMZETISÉGI FELÉPÍTMÉNYNEK.

Nos, az állítás, így hangzik: az anyanyelv használata akadálytalan. A „kézzelfogható valóság” pedig azt mutatja, hogy a nyilvános anyanyelvi megszólalás lehetőségét már régen számúzták a közélet minden területéről: a párt- és tömegszervezeti gyűlések, az ipari termelési értekezletek keretéből, a bíróságok gyakorlatából, a hivatalos ünnepségekről, de még abból a testületből is, amelyet úgymond, a romániai magyarság képviselőjeként hoztak létre. Az anyanyelv akadálytalan használatának jegyében jött létre valóban a Román Rádió szerény keretű magyar műsora Marosvásárhelyt és Kolozsvárott. És hol vannak már azok? Ki és mikor indokolta meg statáriális jellegű beszüntetésüket? Az anyanyelv akadálytalan használatának jegyében jött létre a Román Televízió heti háromórás, nemzetiségi adása a magyar mellett német nyelven is. És hol van már az? Betiltását az energiaválság „indokolta”, visszaállításának lehetőségét az egy ország, egy nemzet elve akadályozza. Hozzam föl példának szomszédos államok nemzetiségi televízió adásait? De hiszen jól tudom a választ, miszerint a szocializmusnak nincs egyetemes érvényű modellje. De mi köze van nemzetiségi rádió- és televíziós adások betiltásának a szocializmushoz?

Mondandómat a bőség zavara terheli. Nem az a gondom, hogy az anyanyelv úgynevezett akadálytalan használatának cáfolatára mit említsek föl, hanem, hogy helyszűke miatt mit kellene most mellőznöm. Személyes drámákat? Tragédiába fúló eseteket az anyanyelvi megszólalás miatt? A többségi nacionalizmusnak naponta szaporodó és némely esetben már vandál megnyilatkozásait falun és városon, vendéglőkben és a vonatokon? Avagy az iskolákban, ahol a román nyelv tanulásának intenzívebbé tétele végett magyar gyermekeknek megtiltatik, hogy szünetben egymás között magyarul beszéljenek? Avagy azt mellőzzem most, hogy anyanyelvi megszólalás miatt a hadseregben kiskatonákat számos esetben nyomorékká vertek? Hagyjam máskorra annak elbeszélését, hogy ugyancsak a hadsereg keretében miként égettek el máglyán magyar nyelvű könyveket, köztük szerény személyemnek egy olyan munkáját is, amely a bukaresti Kriterion kiadónál román nyelven is megjelent? Ne rajzoljam meg Önnek azt a pártaktivistát, aki egy színházi jegyiroda kétnyelvű feliratát - Deschis - Nyitva - örjöngve szaggatta le és taposta össze, mint szörnyű uszítást az állam rendje ellen? Nem folytatom.

A nemzeti fanatizmus jegyében szított xenofóbia szaporodó jeleire most lehetetlenség kitérnem. Tragikomikus regényrevalót mesélhetnék Önnek azokról a tisztviselőkről, akik nemzeti küldetést vélnek betölteni azzal, hogy a magyar trikolóra emlékeztető színeket: a pirosat, a fehérét és a zöldet kifogásolják, tiltják be véletlenszerűleg együttes előfordulásukban, mint például: textil ruhaneműn, városi virágágyásokban, színházi díszletekben, tömbháztervek színes makettjeiben. S ha Ön most arra szólít föl engem, hogy komoly mondandómba ne keverjek komolytalanságot, elküldöm Önnek azt a regényt, amelynek szerzője többek közt így vélekedik: azért nincs kedve Marosvásárhelyt vendéglőben ebédelni, mert elviselhetetlen a magyar pincérek sovén magatartása. Ennek legfőbb megnyilatkozása pedig: hogy birkasültjéhez piros paradicsomot, fehér retket és zöldpaprikát mellékelnek.

Ezen nevetni lehetne, ha a xenofóbia nem lenne betegség. Ez esetben, lám, épp írói betegség, zsurnalisztika-betegség, de hadd tegyem hozzá: dilettánsok betegsége. A tegnapi és mai román irodalom javának ehhez semmi köze nincsen. Az említett regényt, amelynek címe: Ademenirea, általam becsült román kollégáim is szemétnek tartják. De kik azok, akik manapság ilyen szemetet állami dotációval kiadnak?

Azt hiszem, szellemiségükben ugyanazok, akik iskolai ünnepségeink - például a ballagások - keretéből számúzták a magyar éneket és szavalatot; akik nem engedélyezik az erdélyi képzőművészeti kiállítások kétnyelvű megnyitását; akik idén már betiltották a diákoknak a ballagási

kártyák kinyomtatását; akik színházaink magyar tagozatainak plakátjain nem engedélyezik intézményük magyar nyelvű megnevezését; akik Marosvásárhelyt például zsilétpengével kapartatják le kirakatok üvegéről az utolsó magyar feliratot is; akik úgy vélték, hogy 40 év után immár tűrhetetlen az olyan utcanév, mint: Ady, Vörösmarty, Kossuth Lajos stb. stb.

Anyanyelvünk akadálytalan használatának leglátványosabb cáfolata pedig az az idei rendelkezés, amely hazai nemzetiségi sajtónk számára betiltotta a helységnevek magyar és német nyelvű változatának használatát. Milyen indokkal? Nincs indoklás. Milyen törvény alapján? Nincs ilyen törvény. A régi törvények azonban, amelyek Antonescu dicstelen korszakának ilyen irányú rendelkezéseit is érvénytelenítették, elvileg ma is érvényesek. De csak elvileg. Miért nem gyakorlatilag is? Mert egyesek szerint, akik soha nem tudtak megbékélni az egyenjogúságnak sem polgári, sem szocialista, meg kevésbé kommunista elveivel, ezek a törvények úgymond a kisebbségi nacionalizmusnak tett engedmények voltak, így hát a romániai magyarság, avagy a német lakosság 600-800 és ezeréves települései a pusztá nevével holmi nacionalizmust konzerválnának? A román nép nemzeti önérzetét bántják e fogalmak, hangoztatják mások, magát a román népet is megrágalmazva. A román népet sohasem bántotta, hogy míg Eminescu Tîrgu-Mureş városában szállt meg, addig Petőfi Marosvásárhelyről indult a fehéregyházi csataterre - meghalni a világszabadságért. A román népet sohasem bántotta, hogy míg legjobbjai Sibiuban egyesültek a nemzeti gondolat jegyében, addig egy Brukenthal Hermannstadtnak gyűjtött nagy értékű műkincseket. A példákat sorolni lehetne, ha abszurd tiltással szemben ésszerű érvet felhozni egyáltalán lehetséges. S ha azt is elgondolom, hogy Európában, a humanizmus bölcsőjének kontinensén, a huszadik század végén elemi jogaiban akadályozott anyanyelvemen kell tiltakoznom dél-afrikai faji üldözések ellen, már-már igazat adok azoknak az esztétáknak, akik drámai műfajban csak az abszurdot fogadják el korszerűnek.

EGY ISKOLAI HÁLÓZAT FÖLSZÁMOLÁSÁRÓL

Manapság szóban és írásban sokan megkérdik tőlem: az Új Élet főszerkesztőjeként miért vállalom azt a megalázó kényszert, hogy helységneveinket nem nyomtathatjuk ki az anyanyelvünkön? Hiszen ez magának a nyelvnek a megbélyegzettsége. Úgy van. Tiltakoztam is ellene - hasztalan. Így, minden kartársammal együtt a megbélyegzettséget magam is viselem, ahogyan a harmincas évek végén viselte egy Kacsó Sándor, Gaál Gábor, Kós Károly vagy Kuncz Aladár. Ők annak idején abban reménykedtek, hogy a demokratikus eszmék győzelmével életre kel újból a nyelvi tolerancia is. A román kormánynak a Nemzeti Statutumról szóló, 1945. február 7-én kelt 86. számú törvényrendelete véget vetett a nemzetiségek nyelvi megbélyegzettségének is. A Statutum 13-ik paragrafusa így szólt: „A nem román nyelven megjelenő napilapok és időszaki sajtótermékek megjelenési székhelyüket, valamint az ország többi helységeinek nevét az illető nemzetiség nyelvén jelölhetik meg.”

Íme, ezzel a jogunkkal éltünk 43 éven át. Most újból elvesztettük. Ha Ön, a nemzetiségi tanács ügyvezető alelnökeként e jogtiprás ellen szót emelt volna, akkor Önt azonosítani lehetne azzal a Vincze Jánossal, aki illegális kommunistaként a királyi Románia börtöneit is megjárta.

Mit állít folytatólag az elnöki jelentés? Hogy a nemzetiségek sajátos kultúrájának fejlesztése ugyancsak „kézzelfogható valóság”. Valóban így volt ez, míg a Magyar Népi Szövetség fölszámolásával egyidejűleg a kultúrpolitika teoretikusai meg nem fűjták és fűvatták karrierista magyarjainkkal is a nemzetiségi elszigetelődés veszedelmének kürtjét. Izoláció! - mondták a tanügyminisztériumban, és fölszámolták az eladdig demokratikus vívmánynak tartott, önálló, magyar iskolai hálózatunkat. Izolacionizmus! - vették revízió alá a kolozsvári Bolyai Egyetem létrehozatalának elvi indoklását, majd egyesítették a Babeş Egyetemmel. Lett belőle Babeş-Bolyai, majd azután se nem Babeş, se nem Bolyai, csak Cluj-Napoca Egyeteme, amelynek keretében gyakorlatilag teljesen megszűnt a magyar nyelvű oktatás. Hogy meg-

annyi diszciplínából alig néhány humán tantárgy még anyanyelvünkön sorvadozik, a lényegen semmit sem módosít. Az elszigetelődés elleni küzdelem jegyében került sor ezután valamennyi fontos tanügyi intézményünk egyesítésére, majd teljes vagy részleges megszüntetésére. Sokszor felsoroltuk ezt már Önnek, Önöknek a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának biróülésein is. Ilyen sorsra jutott többek közt: a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium tanítóképzője, a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola, a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet (színi, zenei és képzőművészeti tagozattal), a marosvásárhelyi Pedagógiai Főiskola; 4-500 éves fennállásuk után így szüntek meg létezni a kultúrhistóriánk büszkeségeiként számon tartott kollégiumaink, amilyen volt: a kolozsvári Református Kollégium, a marosvásárhelyi Református Kollégium, a gyulafehérvári Majláth Kollégium, a sepsiszentgyörgyi Mikó Kollégium, a zilahi Wesselényi Kollégium és az ezekhez hasonló fellegrárai a kisebbségi kultúrának Váradon, Szatmáron, Aradon és Temesvárott, Csíkszeredában stb. Hogy ezek nem szüntek meg, csak átalakultak a korszak követelményei szerint? Valóban: csak átalakultak és módosulnak folyamatosan. Évenként csökkentett magyar tanítási nyelvű osztályokkal működnek, míg a román osztályok számát ott is növelik - főleg Székelyföldön -, ahol azt csupán 4-5 román nemzetiségű tanuló érdeke kívánja. A hírhedett numerus clausus szellemében megszabott nemzetiségi keretből így szorúlnak ki és kényszerülnek román osztályokba magyar tanulók hatalmas tömegei, amelyeknek létszáma húsz évvel ezelőtt körülbelül 40 ezer volt. Hogy ma mennyien vannak? Államtitok. Olyannyira, hogy idén már több megyei székhelyen betiltották az osztálynévsorokat tartalmazó ballagási kártyák kinyomtatását is. Ezek ugyanis az anyanyelvi oktatás rohamos térvesztéseiről árulkodnak. De osztálynévsorok híján is erről beszélnek olyan jelenségek, mint például: a sok éven át „nemzetiségi vívmány”-ként számon tartott marosvásárhelyi Orvosi Egyetem magyar nyelven előadott diszciplínáinak fokozatos megszüntetése és ezzel egyidejűleg a magyar nemzetiségű főiskolások arányszámának a kezdethez viszonyított idei 70 százalékos csökkenése; az anyanyelvi felvételi vizsgák betiltása az ország összes többi főiskoláin, minek következtében a pánikba esett szülők tízezrei irányítják gyermekeiket alsóbb fokon is román iskolákba, hogy a felvételi vizsgákon jobb eséllyel indulhassanak. S mind többen vannak, akik ezt az esélyszerzési lehetőséget már az óvodával kezdik. Ezek a szülők már régen a bőrükön tapasztalják annak a koncepciónak az érvényesülését, amely az államvezetés szintjén sok évvel ezelőtt így hangzott el kérdés formájában: vajon az amerikai bevándorlók igényelhetnek-e Chicagóban magyar, szerb, vagy bármilyen, úgynevezett anyanyelvi főiskolát? Nem kötelességük-e igazodni az angol nyelvű társadalomhoz?

Nemzetiségi létünk s jogaink megítélésében ez merőben új felfogás. Úgy is mondhatnám: az elhangzott kérdéssel kibújt a szög a zsákból. Csakhogy úgynevezett bevándorlásunk e földre nem kétszáz, hanem több mint ezer esztendeje történt, őseink pedig nem egy akkori kelet-európai Amerikában találták magukat, hanem a Kárpát-medencében, amely vérzivataros századok folyamán önálló etnikumok, nemzeti kultúrák színhelyévé lett, de nem népek kohója. Ha tehát azt hozom föl példaként, hogy az erdélyi magyarság iskolai hálózatának kezdetei a 14. századba, főiskolai szintű intézményeinek hagyománya a 16. századig nyúlnak vissza, nem ősiségiünkkal dicsekszem, csupán az említett amerikai párhuzamot minősítem teljes képtelenségnek. Ám érveink, panaszaink, tiltakozásaink szemernyit sem befolyásolták azt az iskolapolitikát, amelynek határozott célja már régóta mindenki számára világos: a Groza-kormány periódusában megvalósított nemzetiségi oktatási hálózat teljes felszámolása. Hosszú évek folyamán ez jórészt megtörtént. Anélkül, hogy ezt valaha is nyíltan bírálták volna. A csöndes, de szívós, százarcú taktikával működő gyakorlat folyamán az anyanyelvi oktatás terét nagyjából az elemi oktatás terére szűkítették. Azért mondom, hogy nagyjából, mert hiszen mutatóba maradtak még közép- és felsőbb szintű keretek is, amelyekkel szükség esetén példálózni lehet. Ezeknek arányait a reális szükségletekhez képest csak az a statisztikai fölmérés mutatná ki, amelyből kiderül: mekkora az iskolaköteles magyar gyermekek létszáma,

és ezzel szemben hány helyet biztosít számukra a minisztériumtól megszabott „nemzetiségi keret”? Statisztika híján eddig a már betöltött ballagási kártyák jelezték, hogy például a székelyföldi városok román tanítási nyelvű osztályaiban a tanulók 90 százaléka magyar nemzetiségű. A választás szabadsága, mondják erre cinikus tanügyminisztériumi elmék. Nem! Ez a kényszer választása. Ez lenne az elnöki jelentés szerint a „reális jog és lehetőség a tanuláshoz a nemzetiségek anyanyelvén is.”

E tudatosan ködösítő fogalmazásban az is szócskának félrevezető szerepe akkor is megmarad, ha ezt a „reális jogot” csak egyetlenegy szál gyermek igazolja. Ennek az állapotnak mihamarabbi eljövételét hajszolják az olyan intézkedések, mint:

- a magyar nyelvű tankönyveket szerkesztő munkaközösségek megszüntetése Kolozsvárott és Váradon;
- magyar nyelven egy szót sem értő tanítók, tanárok tömeges kihelyezése a Székelyföld városaiba és falvaiba, és nem egy helyt olyanformán, hogy magyar nemzetiségű pedagógusokat bocsátanak el, vagy helyeznek át lakóhelyüktől távoli, kisebb körzetekbe;
- a kolozsvári egyetem magyar szakos végzettjeinek kihelyezése a mellékszakra való hivatkozással - amely román, francia, vagy német és angol - az ország legtávolabbi, keleti és déli megyéibe, ahonnan sok ezer magyar értelmiségi próbál immár évtizedek óta erdélyi szülőföldjére visszavergődni;
- történelem szakos magyar nemzetiségű tanárok, tanítók áthelyezése képzettségüktől idegen munkakörökbe azzal a nyílt indoklással, hogy Románia történelmét csak román nemzetiségű személy taníthatja.

Kérdem Öntől: ez utóbbinak sincs semmi köze a fajiság, az első- és másodrangú állampolgár szellemiségéhez?

A példákat még sorolni lehetne.

Ehelyett hadd zárjam tanügyi tapasztalataimat egy epikus mozzanattal. Szemtanúja voltam, amikor az állásából menesztett kovásznai magyar tanárnő sírva borult a helyére kinevezett bukaresti román tanárnő vállára, aki így szólt hozzá: bocsáss meg nekem, jól tudod, hogy akaratlanul véték ellened. Az én kihelyezésem éppoly szigorú rendelet, mint a te elbocsátásod.

Ugye nem csodálkozik Ön azon, hogy a kovásznai magyar tanárnő végül, disszidensként, Svédországban kötött ki. És hányan vannak még, akik ilyen okok miatt várják útlevelüket a végleges távozásra.

És hányan vannak, akik ehhez hasonló okok miatt a törvénytelen határátlépés halálos veszedelmeit is vállalják! Hasonló okot mondok, de törvényesen indokolatlan és főleg értelmiségieknél tartott, évek óta zajló sorozatos házkutatásokat értek rajta. Amikor aranykutatás címen történelmi tárgyú könyveket koboznak el európai hírvéltől, íróktól, tanároktól; amikor néhány magyarországi újság, folyóirat elegendő ok a rendőrségi zaklatáshoz és emberi megaláztatáshoz; amikor egy huszárosan zsinórozott „magyar kabát” elegendő ok hatósági megpofoztatáshoz.

De mindezeknél fontosabb most azt kérdezni öntől is, tisztelt Vincze János:

HOL VAN MÁR AZ ARÁNYOS KÉPVISELET?

A parlamentben megvan. A megyei, városi, községi tanácsok szintjén is. Erről minden választáskor tudósít bennünket a sajtó. Hogy képviselőink miként töltik be tisztségüket: nem sajátosan nemzetiségi probléma, a Magyar Nemzetiségű Román Dolgozók Tanácsának tagjait kivéve. Azokat tehát, akik nem vegyes ajkú választók, románok, magyarok, németek nevében,

hanem kizárólag a romániai magyarság képviselőiként beszélnek minden alkalommal annak „soha nem tapasztalt boldogságáról”, „kultúrájának páratlan felvirágzásáról” és hasonlókról. De milyen ezzel szemben a tényleges hatalom gyakorlásának arányos képviselete azokban a megyékben, amelyeknek lakossága legalább 50 százalékban, vagy éppenséggel 80 százalékgig magyar nemzetiségű? Nálamnál ön jobban tudja, hogy egy korábbi időszakhoz képest a megyeszékhelyeken és a municípiumokban magyar nemzetiségű titkárok már csak elvétve találhatók. Állami karhatalomról, biztonsági szervekről most nem beszélek. Hanem csupán a tömegesen leváltott üzemi és gyárigazgatókról, líceumi igazgatókról, kereskedelmi, egészségügyi, mindenfajta állami felügyeleti szervek, könyvtárak, múzeumok, társadalmi egyesületek „lecserélt” vezetőiről, akiknek utódai lehetnek jobbak, lehetnek rosszabbak, ám semmiképpen sem az ő hibájuk, hogy nem ismerik a helyi nemzetiség nyelvét. Kinevezőiktől azonban jogunkban áll számon kérni az Alkotmány 22. szakaszának arra vonatkozó előírását, hogy nemzetiséglakta vidékeken olyan tisztviselőket kell kinevezni, „akik ismerik a helyi lakosság nyelvét- és életmódját”. Ez az alkotmányos követelmény már régen feledésbe merült, mint annyi más törvény, amelyeknek emlegetése csak ironikus mosolyra készíten minden rendbéli hatalmasságokat. Ám egy adóügyi tisztviselő még mindig jobban megérteti magát a számok nyelvén, mint az a színházigazgató, aki a rája bízott magyar tagozatnak nem ismeri sem nyelvét, sem kultúráját, sem mai, sem klasszikus szerzőit; vagy az a múzeumigazgató, aki 1848-as ereklényeket olybá veszi, mintha ócskapiacra vásárolt giccstárgyak lennének, erdélyi magyar festőművészeti remekeinket pedig a pincébe utalja. Külön kis rémtörténetem lenne az Ön számára a marosvásárhelyi Nagy Imre-galéria önkényes, állami szerződést szegő föl-számolásáról.

Most, hogy ezeket felsorolom, lelki füleimmel hallok a közismert hivatali választ: a nemzeti-ségi hovatartozás a mi társadalmunkban nem lényegi kérdés. A fontos az, hogy tehetséges vezetők kerüljenek mindenütt az élre. Rendjén! De ki hiszi el, hogy a kétmilliós hazai magyarság főleg „lecserélhető” tisztségviselőket „termel ki magából” és csak elenyésző mértékben olyanokat, akik a törvényszabta arányok szerint kinevezhetők felelős munkakörökbe. Felelős emberen most - a lebecsülés legcsekélyebb szándéka nélkül - nem a kőművesbrigád vezetőjét értem, hanem például a nemzetiségi oktatással foglalkozó államtitkárt.

*ÖNMAGUNK IRÁNTI KÖTELEZETTSÉG, VAGY SINE QUA NON?
AKI NEM BESZÉL ROMÁNUL, AZ NEM ÉLHET ÁLLAMPOLGÁRI JOGAIVAL?*

Mélységes és nem indokolatlan aggodalommal, sőt riadalommal ezt kérdik most a romániai magyarság tömegei, főleg idősebb nemzedékei a Tanács keretében elhangzott elnöki jelentés ilyenszerű mondatainak olvastán: „A román nyelv elsajátítása a magyar nemzetiségű román honpolgárok... által távolról sem egyszerű kötelezettség, hanem egyik feltétele... az összes honpolgári jogok teljes gyakorlásának...”

Hogy is van ez? Minden eddigi nyelvkampány során a nemzetiség önérdekére esett a hangsúly, bármilyen kényszerítő nyomás gyanújának elkerülése végett és arra való tekintettel is, hogy a nyelvek egyenlőtlenségének jelszavával Európában ma már neorasszista törekvések sem számíthatnak sikerre. Így hát a román nyelv minél jobb elsajátításának kérdése főleg az iskolai oktatáshoz kapcsolódott. Többek közt olyanformán is, hogy annak ürügyén Románia történelmének anyanyelvi oktatását a legalsóbb szinten sem engedélyezték, aminek pedagógiai lehetetlenségéről sohasem sikerült meggyőznünk a tanügyi minisztériumot. Ment, ahogy megy mai napig is, az abszurdumok következményeit legföljebb a szülők kommentálják, amidőn - kivált székely falvakban - késő esti és hajnali órákban is, nemegyszer rokoni segédlettel, szótárforogatással (ha van!) próbálják megfejtetni a kis nebulónak leckeként feladott 17. századi román krónikát.

Ám ezúttal egészen másról van szó. Arról, hogy a román nyelv elsajátítása Önök szerint „távrolról sem egyszerű kötelezettség”, mint például, hadd tegyem hozzá: az adófizetés, a katonai szolgálat és a közérkölcsök betartása. Hanem ennél is több: egyik feltétele, sine qua non-ja „az összes honpolgári jogok teljes gyakorlásának”. Soroljuk föl, hogy logikailag ebből mi következik? Hogy ezek szerint az alkotmányban biztosított emberi jogok a nemzetiségek számára a román nyelv ismeretéhez vannak kötve? Enélkül tehát nincs munkához való jog? Nincs választási jog? Nincs törvény előtti egyenlőség? Az elnöki jelentés szövegének szerkesztői minden jel szerint megelégtették az önkéntesség elvének hangoztatását, az önérdék rábeszélő toleranciáját, hadd jegyezze meg egyszer s mindenkorra magának az a konok székely veterán: a román nyelv ismerete nélkül ne merjen a kapun sem kilépni. És bármennyire is elvetették ezzel a sulykot: valójában egy mind nagyobb mértékben érvényesülő gyakorlatot szentesítettek. Azt, hogy a román nyelv nemismeretének, vagy tökéletes nemismeretének ürügyén érettségizett diákok ezreit buktatják el változatos szintű felvételi vizsgákon, amelyekre néhány évvel ezelőtt még anyanyelvükön pályázhattak. Íme, az egyik ellentmondás, amelynek következtében az anyanyelvi tanulás jogát megsemmisíti az úgynevezett kötelezettség. S ha most Ön arra figyelmeztet, hogy a hamis általánosítás hibájába esem, akkor egyperces novellák sorozatát mesélhetném el azokról a kubikosokról, akiket földásó-hordó munkára azon a címen nem alkalmaztak a Marost szabályozó munkálatoknál, hogy nem ismerik a román nyelvet. És mit sem segített rajtuk a munkaelosztónak az az írásos válasza, miszerint nem tolmácsokról, hanem fizikai munkásokról van szó. (Egy ilyen épületes vita írásos dokumentumának fotómásolatát rendelkezésére bocsáthatom.)

Gondolatsoromat összegezve: az elnöki jelentés főntebb idézett szövege objektíve nem egyéb, mint a nemzetiségi egyenjogúságról hozott alkotmányos törvények nyílt tagadása.

Levelem befejezéseként pedig hadd fűzzek néhány megjegyzést a csupán futólag említett

NEMZETISÉGI SÉRELMEK GYÁSZOS KÖVETKEZMÉNYÉHEZ.

Ez pedig: a tömeges kivándorlás drámasorozata. Mert Önnek is tudnia kell: ami a romániai magyarságot illeti, már rég nem arról van szó, hogy egyesek, némelyek és mások család-egyesítés okából kérik végleges távozásukat az országból. Amennyiben a Magyar Nemzetiségű Román Dolgozók Tanácsa felelősen óhajtotta volna tájékoztatni a párt- és államvezetőséget a mai nemzetiségi lét súlyos kérdéseiről, mindenekelőtt erről a jelenségről kellett volna szólnia. Jól tudom persze: közéletünkben még mindig élő és ható tényező az a felfogás, miszerint ha valmiről nem beszélünk, az nem is létezik. A struccpolitikának ezt a válfaját a valóság már rég szembekacagta. Kacagta? Emberi könnyek özönével cáfolja naponta, mikor a vasútállomásokon, a bútorral, családi könyvtárral és minden menthető kacattal megrakott konténereik mellett szülő a gyermektől, testvér a testvértől búcsúzik, végleg, mert hiszen e családcsonkulások véglegesnek tekinthetők. Félévszázad alatt a romániai magyarságnak ez a harmadik nagyméretű emigrációs hulláma, és talán a legdrámaibb, mivel potenciális méretei fölmérhetetlenek. A végleges távozás végett törvényesen benyújtott kérvények száma ugyanis távrolról sem azonos az emigrálás szándékát érlelők tömegével. Tisztsége folytán önnek tudnia kellene, hogy van olyan megyeszékhely, ahol a szemtanúk becslése szerint egyetlen napon közel ezer személy óhajtott volna bejutni végleges távozási kérelmével az emigrációs bizottság színe elé. És számít az, hogy nagy részüket első ízben elutasítják? Hogy hálátlanoknak, sőt hazaárulóknak minősítik őket? Tiszteletteljes kérelmükkel - valóságos indokaikról nem szólva - addig ostromolják a hivatalt, míg végül jóváhagyják, hogy viszonylag jó anyagi körülményeiket, családi házukat, szeretteiket elhagyva nekivágjanak az ismeretlenségnek, vállalják a mindent-újrakezdés kálváriáját, még a vagonlakást is apró gyerekekkel. Mi ez, Vincze János? Ne kerülgezzük a szót: tömeges menekülés az ezeréves szülőföldről. Menekülés törvénytelenül is, a szökés halálos veszedelmeit is vállalva. Miért vajon? Ön bizonyára

azt mondja, hogy hiú reményekre alapozott anyagiasság, kalandvágy, félrevezettség áldozatairól van szó. Részint ez is lehetséges.

Ám akikkel magam beszéltem - százakkal -, megrendítő tényekkel, az emberi megaláztatások hihetetlennek tűnő példáival vallották meg, hogy távozásuk okai távolról sem azok, amelyeket a kivándorlási bizottságok előtt hangoztattak; nem a beteg és az öreg nagynéni, nem a forrón szeretett harmadunokatestvér és az örökölt lakás, hanem gyermekeik jövőjének féltése. Mitől? Attól az iskola-politikától, amely megannyi óvatos taktikázás után ma már nyíltan és gátlástalanul fosztja meg magyar nemzetiségű tanulók újabb és újabb tömegeit az anyanyelvi oktatás maradék lehetőségeitől is. Teljesen érthetetlen, hogy úgyszólván még működő magyar tanügyi egységekbe kihelyezett tanítók, tanárok, akik a tanulók anyanyelvén egyetlen szót sem értenek, önkényesen dobhatják félre az eddig használt magyar nyelvű tankönyveket, mint szükségtelen, „nacionalista” kacatot. Ki hatalmazza fel őket erre, és miért nem kell tartaniuk semmilyen felelősségre vonástól? Mert jelek szerint a cél szentesít bármilyen eszközt: elvileg még érvényes tanügyi normák önkényes fölírását is.

És mit vallanak még a gyermekes szülők? Hogy utódaik hiába válhatnak jó román szakemberekké, ha nemzeti nyelvükben és kultúrájukban csökkentek maradnak, félalalfabéták, saját népük történelméből pedig főleg azt sulykolják a tudatukba, hogy nem egyebek dák városokat leromboló ázsiai hordák leszármazottainál. Az amerikai kohó mintájára szervezett köznevelés: az asszimiláció legeredményesebb eszköze, aminek alkalmazását sok helyütt már az óvodában kezdik, sőt a napközi otthonokban is.

Mindezekhez képest minden más kivándorlási indoklás mellékesnek tűnik. Holott az sem potomság, hogy a 225/1974-es államtanácsi rendelet, amely 5000-tól 15 000 lejig bünteti annak megszegőit, mindenekelőtt és döntő többségben a romániai magyar és német nemzetiséget sújtja. Mert egyiket is, másikat is kiterjedt vérségi rokonság fűzi külföldi magyar, illetve német állampolgárokhoz, a közvetlen szülő- és testvér-kapcsolaton túl is. Az európai civilizáció erkölcsi normáitól eltekintve, ez a tény önmagában is naponta állítja gyöttrő dilemma elé az emberek százait, ezreit: nem közvetlen rokonának, barátjának, vagy beteg gyermekével végszükségbe jutott, idegen anyának adhat-e akárcsak néhány órára is szállást annak kockázata nélkül, hogy a maximális büntetés esetén félévi keresetével fizet a humanizmusáért? Hiányos jogtörténeti ismereteim ellenére merem állítani, hogy ez a „szállástörvény” páratlan a maga nemében.

És folytatólag: az sem potomság erdélyi városokban, hogy minden idők legnagyobb méretű betelepítései folytán a helyi magyar lakosság fiait tömegesen helyezik el az ország távoli, színromán megyéibe, azokat pedig, akik ezt megtagadják, a munkakerülés törvénye sújtja. Apáik és dédapáik szülőhelyén egyesek ilyen választ kapnak: „Majd ha felvettünk száz román, százegyediknek téged is alkalmazunk.” És mivel magyarázható, hogy míg szülővárosukban végzett szakiskolások tömegeit munkahely hiányának ürügyén irányítják távoli megyékbe, addig ama távoli megyékből épp új munkahelyi lehetőség biztosításával hoznak helyükbe frissen végzetteket? A magyarázat rendszerint elutasítja a „provinciális kötöttség” természetes érzelmeit, az eredmény pedig: a nemzetiségek etnikai kereteinek mesterséges megbontása. Erről akkor értesülhettünk, amikor a hetvenes évek elején annak a megállapításnak hallatán, hogy a Székelyföld lakossága „kompakt magyar”, a párt- és állam vezetés egyik felelős embere így szólt: „Ez nem egészséges állapot. Majd gondoskodni fogunk arról, hogy ne legyen kompakt.” És úgy történik. Ezért lehetetlenség, hogy a településrendezési terveket elválasszuk attól a koncepciótól, mely szerint a székelyföldi magyarság kompakt jellege „nem egészséges”. „Kigyógyításának” folyamatát Marosvásárhely, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy etnikai arculatának rohamos változása jelzi.

Miképpen? Úgy például, hogy Marosvásárhely magyar lakosságának aránya az 1955-ös hozzávetőleg több mint 85 százalékról napjainkig körülbelül 50 százalékra csökkent. Kell ehhez kommentár?

Honfitársaink végleges távozásának néhány olyan okát említettem, amelyeket nem mernek nyilvánosan hangoztatni. Volt, aki megpróbálta. El is zavarták menten az emigrálási kérelmével együtt. Akik még úgy gondolják, hogy minden körülmények között az ősi szülőföldön kell maradniok, azt kérdezik: miután hivatalosan is románoknak nyilvánítottak bennünket, van-e mód ebben az országban magyarként megmaradni?

A homogenizálás elvi leple alatt fölerősödött minden olyan törekvés, amelynek fő célja az, hogy a nemzetiségek mint sajátos etnikumok erőltetett ütemben olvasztassanak be az állam-nemzetbe. Teljesen világossá vált, hogy a nemzetiségek „hosszas perspektíváját” években mérték, és az mára már lezártnak tekinthető. Ezt óhajtaná érzékeltetni velünk a Magyar Nemzetiségű Román Dolgozók Tanácsának szégyenletes önfeladása, amilyenre mindeddig nem akadt példa Európa egyetlen nemzeti kisebbségének történetében sem.

S mert szólni nem lehet ellene, sokan úgy vélik itthon és a nagyvilágban, hogy ez a Tanács a romániai magyarság valóságos képviselője lenne. Nem az. Mai szégyenteljes szerepét nemzedékek fogják emlegetni. Unokák és dédunokák fogják lesütni szemüket olyan elődök hallatán, akik legjobb meggyőződésük ellenére, közönséges szolgalelkűségből, karrierféltésből az ellenkezőjét hangoztatták mindannak, amit elemi kötelességük lett volna kimondani, föltárni az ország vezető fóruma előtt.

Befejezésül hadd ismételjem meg határozott véleményemet: a mind nagyobb méreteket öltő nemzetiségi emigrálás ránk nézve katasztrofális folyamatát semmi sem képes megállítani, csak egy olyan megújított nemzetiségpolitikai gyakorlat, amelynek elvi alapja: a nemzetiségek kollektív jogainak elismerése, a kulturális önrendelkezés, annak tudomásulvétele, hogy miként a nemzet, ugyanúgy a nemzetiség is letagadhatatlan társadalmi-történelmi kategória, jól meghatározott etnikum, amely elemi emberi jogok alapján akarja megőrizni sajátos, kollektív egyéniségét. Ez a vágy és akarat most a tömeges menekülés folyamatába fullad, és nincs aki a távozók után szólna: gondoljátok meg, emberek! Sírva fogjátok majd énekelni, hogy vissza, vissza, visszatérni nem lehet! Ám ha bárki szólhatna is: a szavak nem segítenek. Csak olyan intézkedések segíthetnek, amelyek az okozat végső okait szüntetik meg radikálisan és idejében. Még mielőtt a helyben maradottak töredékcsapata el nem mondhatja maga is: fuimus Troes! Legutolsó menedékebe húzódott reményem sugallja, hogy ha meg is fogyatkozunk, azért nem jutunk Ilion népének sorsára. Az idő biztató jeleit észleljük.

Kelt Marosvásárhelyt, 1988 szeptemberében.

Tisztelettel

Sütő András

(Erdélyi Figyelő, 1989/1-2 sz.)

Cet elvtárs gyomrában

Mircea Dinescu nyilatkozatának csonkítatlan szövege

Bejárta a világsajtót, hogy a Bukarestben élő kiváló költő, Mircea Dinescu a párizsi *Libération*-nak adott vakmerően becsületes nyilatkozatában mondta ki véleményét a romániai állapotokról.

A megtorlás nem maradt el. Eltávolították a România Literară szerkesztőségéből, kizárták a pártból, és sem őt, sem írását, sem nevét nem látták azóta Romániában. Akárcsak társát a szókimondásban: a Dan Deșliuét. Hét élvonalbeli román író a védelmükre kelt az írószövetség elnökéhez, D. R. Popescuhoz írott nyílt levélben. Közöttük volt a két világháború közötti Korunk olvasói által már jól ismert Geo Bogza akadémikus, a Goethe-díjas, Faust-fordító Ștefan Augustin Doinaș (verseit Szilágyi Domokos magyarításából ismerjük), Octavian Paler, bukaresti „testvérlapunk”, a România Liberă néhány éve minden indoklás nélkül leváltott szépíró és esszéista főszerkesztője, Dan Hăulică, a bukaresti világirodalmi folyóirat, a Secolul XX főszerkesztője, a francia ellenállási mozgalomból is ismert író és filozófus M. Șora és A. Pleșu, tekintélyes fiatal filozófus.

A Libération azonban nem közölte Mircea Dinescu interjújának teljes szövegét: nem jelent meg például az a passzus, amelyben a költő a romániai kisebbségi sorsról, a kisebbségek jogos anyanyelvfeltételéről, s az erőszakos homogenizációról is szól. (A Libérationnál bővebb szöveget közölt a Frankfurter Rundschau.)

Dinescu egyébként nem első ízben foglalt állást ezekben a számunkra oly fájdalmas kérdésekben: annak idején, az írószövetség választmányában, szenvedélyesen elítélte Lăncrănjan hírhedt könyvét is.

Tavaly nyáron nyílt „glasznosztypárti” nyilatkozatát közölte a moszkvai rádió.

Verseit Csiki László tolmácsolásában ismerhette meg a magyar olvasó (A jószág rémuralma, Kriterion, 1982); kötete jelent meg Frankfurtban, németül, a Pawel Pann Presse kiadásában, és angolul Londonban, a Forest Booksnál.

Bodor Pál

Dilettantizmus, szakmák téli álma

- *Hogyan érzi magát egy értelmiségi a proletárdiktatúrában?*

- Mintegy húsz éve szájról szájra járt nálunk egy vicc. A szocializmusban, úgymond, nekifogtak volt kísérletezni egy munkás, egy paraszt és egy értelmiségi kiséggel. Noha azonos laboratóriumi feltételek között tartották őket, kis idő múltán a munkás s a paraszt egérke képe derülátóan kitelt, míg az értelmiségi kiséger habókosan rángatózott, pofácskája megnyúlt. Megkérdezték: tán rosszabb kosztot tartották? Dehogy - felelte - csak nekem időnként a macskát is megmutatják. Nos, mára demokratizálódtunk. Mindenki láthatja a macskát.

Már nem értelmiségi divat az allergia. Az ötvenes években még leburzsujozták a kalapos embert, akár átnevelésre is elszuppolhatták. Azóta, a marxista dialektika szellemében, nagyot fejlődött a világ. Ahogy a babkává is kiment a divatból Romániában, és helyébe a pótkává tolakodott - azonképpen fölbukkantak a pótértelmiségiek is. S az egykori kisebbségi komplexusok magasabbrendűségi komplexusokba csaptak át. Az elvtársak ma angol kalapot, doktorátusokat, egyetemi diplomákat gyűjtenek - miközben általános futballműveltségük sokkal alaposabb, mint amennyire a marxizmust ismerik. Amelyet ők hirdetnek. Közülük

sokan azt hiszik, Marx Kommunista kiáltványa holmi titkos röpirat volt, amellyel a nagyszakállú éjszaka teleragasztotta a falakat. Új aufléristáink ma az égvilágon mindenben szakértők. A parasztnak ők magyarázzák el, hogy melyik végén kell fején találni a szöveget, s az írókat is ők tanítják: balról jobbra írni. A félreállt-félreállított értelmiségieket megbénította döbbenetes behelyettesítésük, pótlásuk. Ha abban már nem is vagyok olyan biztos, hogy a szocializmusért harcoló proletariátus csak ama láncait vezethette el - afelől azonban semmi kétségem, hogy azokat az értelmiségi viszont bőven beszerezte magának.

- Sok szó esik arról, hogy önöknél egyfajta álmatagság jellemezné az értelmiséget. Miért?

- Ideálisak a hibernálási feltételek - szakmailag tehát minden téren a téli álom dívik. Nem lepne meg, ha egy szép napon a következő apróhirdetés jelenne meg: „Elveszett Román Akadémia a Győzelem sugárútján. Becsületes megtaláló szép jutalmat kap.” 1969 óta az RSZK Akadémiája nem avatott új tagokat. Két apró kivétellel. (Hogy ki képviseli a két kivételt, nem árulom el. Mindenesetre jelentős személyiségek.) Húsz esztendő alatt az akadémikusoknak, azaz a halhatatlanoknak mintegy a fele egy kicsit átsétált a túlvilágra. A többi otthon gubbaszt, s csak kétszer egy évben húz sarcipőt: amikor díszülésre megy. Az írószövetség is illegalitásba vonult. 1981-ben tartották meg az írók utolsó országos kongresszusát, holott az alapszabályzat kötelezővé teszi az írók négyévenkénti közgyűlését, a vezetőség titkos szavazással történő megválasztására. A hivatásos íróknak azonban tilos gyülekezni. Csak az amatőr parasztköltőket szedik össze minden esztendőben: kikeményítve, tévészerelésre kikészítve járkálják el körtáncukat a Románia megéneklése című szekérben. Bizonyítandó, hogy e korszak kulcsköve: a dilettantizmus. 1981-ben az írószövetségnek 1300 tagja volt. Most körülbelül ezer. Mintegy százötvenen kivándoroltak, százötvenen elhunytak. A helyzetet még drámaibbá teszi, hogy a tagfelvételt leállították, az „ifjú reménységek” ott öregszenek meg az írószövetség kapujában. A cenzúra, amelyet a párt főtitkára egy mámoros pillanatban „megszüntetett”, a lefejezéssel voltaképpen háromfejű sárkánnyá alakult át: sokkal éberebb és mohóbb, mint bármikor. A román írók csakis az írószövetség székházában külön e célra berendezett szobában beszélgethetnek külföldi kollégáikkal; e helyiséget Philips-szobának kereszteltük. Az ösztöndíjakat, amiket nemzetközi intézmények ajánlanak fel az írószövetségnek, csomagban utasítják vissza az illetékesek: elhárítandó az idegen ideológiák fertőzésveszélyét. Az írók közötti hagyományos cserekapcsolat, beleértve a szocialista országok írószövetségeivel való kapcsolatot, minimálisra csökkent. Így hát könnyű ezeknek az intézményeknek az álmatagságáról beszélni. Ami pedig a filmgyártást, a televíziót és a sajtót illeti - mind egy lére kialakított recept szerint találja a nagyközönségnek naponta ugyanazt az adag, fölmelegített demagógiát. A politikai vezetők tudni sem akarnak arról, hogy az újságokat csak csomagolásra lehet használni, s hogy a bukaresti háztetők antennaerdeje Szófia és Moszkva felé fordul. Az alexandriai könyvtár talán mégsem a tűzoltók rögeszméje. Kulturális tűzoltóinkat, a Művelődési Minisztérium laktanyájában, egyetlen rögeszme foglalkoztatja: hogy megmentsék a széküket. Ezért aztán a liberalizmus minden szikráját elfojtják, az igaz könyveket, a hiteles filmek forgatókönyveit leállítják -, semmitől sem rettegnek jobban, mint attól, hogy a mindennapi életben netán visszaállítható, instaurálható a természetes, a magától értetődő.

Magánvélemény - hatályon kívül

- Az egyes ember miért nem reagál minderre?

- A gyávaságot bizonyos értelemben intézményesítették. Intézmények szólalnak meg a magánemberek nevében is, mégpedig hivatalos vezetőik szájjával, akik a valóság meghamisításának valamennyi trükkjét ismerik. A magánvéleményt hatályon kívül helyezték. A kellemetlen

igazságok kimondásának minden kísérlete - hiszen a kellemes igazságok kivándoroltak kellemesebb éghajlatú országokba - eretnekségnek minősül, s nyomban megtoroltatik. Meghökkenő, hogy még a semleges Svájc is reagált a több ezer falu lerombolásának tervére; ez azonban nem mentesíthette a román értelmiséget a hasonló gesztus kötelezettsége alól. Eddigi hallgatásunk különféle okokra vezethető vissza, ám valamennyi ok ugyanannak az általános bénultságnak és félelemnek a jegyében áll. Alkotmányunk mai olvasatban irreális, Seherezáde ezeregyéjszakájából alászállt mesének tetszik. Hiszen az alapvető emberi jogoknak nemcsak hogy nincs tartózkodási engedélyük Romániában, de még a védelmükre hivatott szervek is, az igazságszolgáltatás és a sajtó, a rendőrségről és a politikai titkos rendőrségről, a Securitatéről nem is szólva, a lakosság megfélemlítését és terrorizálását szolgáló eszközökké alakultak át. Ha egy román kilép eddigi semlegességéből, ez olyan kockázatokkal jár, amilyenektől egy svájci mentesítve van; a szabad véleménynyilvánítás hazaárulásnak, s egy egyszerű beszélgetés egy külföldi állampolgárral - kémkedésnek számít. Ezért néma nálunk az utca lázadása. Ezért ez az apátia, amely egyáltalán nem jellemző erre a délies népre, amely egykor életvidámságáról és sorsát megédesítő humoráról volt híres.

- Van-e megoldás a romániai válságra?

- Különösnek tetszik, de a sztálinizmus „jót tett” a szocializmusnak: fölszámolta az embert mint önálló egyéniséget; nyájként lehetett kezelni, ami sokkal kifizetődőbb és hatékonyabb. Akarja tudni, mi a piramisok titka? A titok, amin annyi ideje törik a fejüket történészek, építésszek, matematikusok? Egyszerű: kiadatott a parancs, hogy fel kell építeni őket. És a parancs végrehajtatott. Ennyi az egész. Létezett akkor is egyfajta kaszárnyaszocializmus, csak éppen más volt a neve. A sztálinizmus, a rabszolgatársadalom méltó replikája. Emberek éhenhaltak a nyomorban, egész nemzedékek gyerekkora eltorzult, lábbal tiportak emberi méltóságot, agyonlőttek ártatlanokat és lángelméket, művészek öngyilkosok lettek - és ezen az áron atombombákat gyártottak, vízi erőművek gátjait építették fel, csatornákat ástak a sivatagokban, dombokat költöztettek a síkságra: s mindezt azért, mert Apánk kiadta a parancsot és a parancs végrehajtatott.

- A szocializmus lábadozása e sztálini virózis után, azaz a normális léthez való visszatérést célzó, néhány szomszédos országban jelentkező kísérlet semmiképpen sem nyerheti el a hivatásos sztálinisták tetszését, akik veszélyt, burzsoá típusú hatékonytalanságot látnak abban, hogy az emberek már nem akarnak úgy dolgozni, mint a barmok; szabad szakszervezeteket akarnak, színesebb ruhákat, szabad szombatokat, és jogot ahhoz, hogy nemet mondjanak, amikor valóban nemet kell mondani.

- A Teremtés könyvével, a Genezissel polemizálva a párt vezetői nemrégiben egy új típusú ember megjelenését iktatták tervbe Romániában. Csakhogy, sajnálatos módon, a lakosság túlnyomó többsége régi típusú emberekből áll, akik még mindig érzékenyek az éhségre, a hidegre, akik képtelenek elviselni azokat a sivár és fagyos laboratóriumi körülményeket, amelyek e *homo ceausisticus* kialakításához szükségesek, az új emberéhez, akit ideológián hízlalnak és a pártpropaganda vastag retorikájának jelmezébe öltöztetnek. A vezetőknek újra fel kellene fedezniük elvesztett érzékeiket, az arányérzéküket és a valóságérzéküket, ugyanakkor fel kellene adniuk a pártmiszticizmust - ez az útja annak, hogy újra fény ragyogjon ama régi típusú emberekre, akik még mindig az öreg Európa lakosainak szeretnék tudni maguk.

A glasznoszty elixírje

- Mind több szó esik a közös európai házról. Mi a véleménye erről?

- Amikor Párizsban, akárcsak a távoli Moszkvában, a politika építészei Európa esetleges közös házának terveit vázlatozzák fel - előre lefogadhatjuk, hogy e háznak minden bizonnyal hiányozni fog egy ablaka: Románia. A feltételezett ablak helyén egy falba ütköznek, amely mögött 23 millió ember értetlenül várja, mikor csatolják őket hivatalosan is egy új földrészhez. 1848 forradalmárai franciául társalogtak, egy évszázaddal később azok, akik keresztülvitték Mihály király lemondatását, egészen jól törték az orosz - ma, úgy tetszik, új nyelvjárás-beli fordulathoz érkezünk: az észak-koreai hangsúllyal beszélt románhoz. Ha elgondoljuk, hogy egy Párizsban írott levél negyvenöt nap alatt érkezik, ha egyáltalán megérkezik, a bukaresti címzetthez mégpedig úgy, hogy már el is vagyunk olvasva - akkor valóban föl kell tennünk a kérdést: egyáltalán, Európában vagyunk még?

- Romániáról egykor azt mondták volt, hogy latin sziget a szláv tengerben. Most aztán valóban igazi sziget. Csakhogy már nem a nyelvészeti, hanem az egzisztenciális földrajz értelmében. Sziget, amelyet körös-körül a politikai reformizmus nyugtalan hullámai vesznek körül; sziget bennszülöttekkel, akik legalább egy cseppnyit megkóstolnának a peresztrojka és a glasznoszty címkéjű elixírből, amely, úgy tetszik, képes feltámasztani a szocializmus tetemét, de amelytől őket szigorúan eltiltják, miként bennünket gyerekkorunkban az ördögi Coca-Colától, amelyet amerikai drognak minősítettek. Románia voltaképpen szárazföldi sziget, tökéletes megtestesülése a politika és a földrajz káprázatos antagonizmusának, hiszen Románia kiszakítása az európai összefüggésekből és hozzálőcsölése a maoista kultúrforradalom elhagyott szekeréhez, valamint az észak-koreai fáraóizmus új képleteihez, kitűnően jelzi, hogy a valóság átlépett a világ térképein, ma már nem érvényes a mondás, amely szerint „mondd meg, kik a szomszédaid, s megmondom, ki vagy” -, hiszen a hatalom iszonyú képzelőereje egyik napról a másikra a berlininél komolyabb falat emelhet a románok és a civilizált világ közé, lerombolhat egy európai hagyományú várost, hogy azután fölfuvalkodottan hencegjen holmi sztálini pagodák betonpalacsintáival; megmérgezhethi a levegőt, a vizeket és a földet gigantikus vegyi kombinátok lángnyelveivel - miért is közel fél évszázados szocialista lendület után kénytelenek vagyunk elismerni, hogy némi ázsiai sápadtságra is szert tettünk: gyermekeink belesárgultak a rosszul tápláltságba, a szülők szemét pedig résnyire szűkíti a gyűlölet és a kétségbeesés.

Miért hallgatnak a művészek?

- Gorbacsov - reménység Románia számára?

- A románok mindig félve tekintettek keletre; ez az érzés egy birodalom határán élő népnél történelmileg érthető. Azután meg a sztálinizmust ugyebár nem Honoluluból importáltuk, hanem a Kreml ideológiai hombárjaiból. Az erőszakos kollektivizálás és a hírhedt csatornák, ahol értelmiségünk a saját sírját ásta meg - íme csak kettő ama egzotikus gyümölcsökből, amelyekbe hosszú időre belevásott a románok foga.

- Éveken át azt mondták nekünk, hol suttozva, hol célozgatva, hogy a romániai rendszer persze, hogy liberalizálná magát, de nem teheti, mégpedig a keleti Medve miatt. És a lakosság elhitte. „A szovjet csapatok a román határ közelében manővereznek” - ezt dúdolták a fülünkbe a hivatalosságok, valahányszor mocorogni próbáltunk. Gorbacsov az ő káprázatos reformjaival fényt derített arra, hogy a moszkvai mumus kitűnő ürügyül szolgált a többi szocialista

ország dogmatikus vezetőinek: mindennemű ellenzék féken tartására, és saját sztálinizmusuk konzerválására. Nem tudom, hogy Gorbacsovot jóságos cárnak tekintik-e a Pruton túli népek, de ama millióknak, akik évtizedeken át megalázottan hallgattak Lengyelországban, Magyarországon, Bulgáriában, Csehszlovákiában, az NDK-ban és Romániában, ő jó hír hozója, az emberarcú szocializmus messiása. Ha szem előtt tartja ama fizikus tételét, aki szerint a tojást nem tíz tonna langyos vízben, hanem egy ibriknyi forró vízben lehet csak megfőzni - azaz: ha lesz bátorsága következetesen megvalósítani forró történelmi látomását - akár világok újjaszületésének, emberek feltámadásának leszünk tanúi.

- Az 1987 novemberében lezajlott brassói lázadásnak nem volt hatása, folytatása. Miért?

- „Vigyázz, nehogy egy gépkocsi elgázoljon!”, „Gondolj a gyerekeidre!”, „Nehogy kizsuppoljanak az országból!”. Ezeket a mondatokat kínálják fel az embernek a legjobb barátai, mintegy ama ötlet alternatívájaként, hogy memorandumban kellene a hivatalos szervekhez fordulni a kultúra katasztrofális helyzete miatt. Egy köztisztelőben álló prózaíró, irigylésre méltó népszerűségű regények szerzője, amikor megkérték, hogy vállaljon közösséget egy ilyen memorandummal, eltorzult-átszellemült arccal válaszolta: „Aláírnám én, szíves-örömet, csak hogy azt hiszem, én, az én koromban, már nem viselném el az ütlegetést a rendőrség pincéiben”. Vajon egy nyolcvanesztendős művész miért tételez fel ilyen gyászos következményeket - mégpedig nem egy fasiszta, hanem, ugye, szocialista országban? Meg tudja mondani nekem? Vajon mi az oka annak, hogy millió és millió ember csak suttogva mer megszólalni saját lakásában?

- Kevés nép érez magában mártíri elhivatottságot. Brassó után elterjesztették, hogy a lázadás kezdeményezőit megsemmisítették. Ki tudja. A sajtó hallgat. Justitiának nemcsak a szeme: a szája is be van kötve. A halálfélelem inkább emberi, mint állati tulajdonság. Nyugaton is nemrégiben divatos volt a sláger: „Inkább vörösen, mint holtan.” Mi itt Jónás testvérei vagyunk, Cet elvtárs gyomrában, és senkinek sincs joga kívülről ítélkezni fölöttünk. Egy országban, amelyben még a halottak sem lehetnek biztosak a helyükben, hiszen évente összevonják és átszervezik őket, önöknek meg kellene érteniük, hogy az élőket valamivel szigorúbban vizslatják, és ellenőrzik...

- Mégis föltettem magamban a kérdést: miért hallgatnak a művészek? Ez a táj nemigen volt a fanatikusok vagy öngyilkosok vidéke. Még a költők is családkedvelők és jó gazdák voltak - igaz, akkoriban, amikor a monarchia fénykorában nyugodtan írhatták monarchiaellenes cikkeiket és verseiket. Előfordult azonban, hogy egyikünk-másikunk jó időben derekasan, bátran viselkedjék és elfogja a gyávaság és az aljasság, amikor az idők is elaljasulnak. Az emberek, a szobordöntésekre várva, beletörődtek a vegetálásba - hiszen nagyjából ez volt és továbbra is ez a szocializmus: szakadatlan szobordöntögetés. Az ötvenes években fölrobbantották Károly herceg, a korszerű Románia megteremtőjének szobrát, Mestrović remekművét; '58-ban egyetlen éjszaka alatt eltűnt Sztálin hatalmas szobra; '68-ban beolvasztották Gheorghiu-Dej mellszobrát; a hetvenes években Vasile Roaită-t, az ifjúkommunisták hőjét is kiakolbólitották a közparkokból, mert felfedezték a levéltárakban, hogy a rendőrségtől kapta a fizetését. Úgy tetszik, Romániában igen sok a márvány, de igencsak nagy, nagy a türelem.

- Mit tenne, ha egy szép napon Ceaușescu eltűnne?

- Ez teljességgel lehetetlen. Nem tűnhet el, mivelhogy halhatatlan.

- *Úgy véli, hogy az emigráció a romániai művész számára a megmentő megoldás?*

- A művész nyersanyaga a szabadság. És nem tudom, hogyan történt, de a köölajválság, az energiahordozók válsága, valamint más közfogyasztási cikkek válsága mintegy magával hozta a szabadság válságát is. Az írók elvből delikvensnek kezdték tekinteni, aki köteles évente bejelenteni az írógépét a rendőrségen, akinek jelentenie kell, miről beszélgetett szomszéd országbéli kollégájával, a kézirateit be kell mutatnia a sorok közötti olvasásban szakképzett bizotmányoknak, és saját olvasóival csak különleges engedéllyel találkozhat. Már csak az ujjlenyomatunk hiányzik, hogy a bűnügyi nyilvántartásunk teljes legyen. A lakosságon elhatalmasodott kollektív neurózisnak pusztító hatása van a marginalizált, megalázott, kétszínűségre kényszerített, lassú öngyilkosságra ítélt művészekre. Az igazság betört fejvel jár Romániában. Az írókat pedig immáron nem nevezhetjük a valóság sebészeinek. Áthelyezték őket a hatalom kozmetikai osztályára - a csúf fölcsicsázására, a hazugság kenceficézésére, a közészer dicsőítésére. A profi megalkuvók komplexusai ismét hatnak: agresszíven lépnek fel mindazokkal szemben, akik távol tartják magukat a fizetett hozsannázók kórusától. A túlélésre mindössze két lehetőség van: megpróbáltatások közepette élni, netán a fióknak írott kéziratok árnyékában - avagy emigrálni. A „külső emigráció” legtöbbször a belső emigráció végső következménye. Nincs azonban tragikusabb, mint amikor a román térség elveszíti saját művészeit. Hiszen ők e föld sója. Ők voltak, s ma is ők.

Az erőszakos homogenizáció - tragédia

- *Hogyan vélekedik azokról a magyarokról, vagy nem magyarokról, akik az elmúlt hónapokban elhagyták s elhagyják az országot?*

- Nincs az az elnöki beszéd, amely ne öblögetne ezzel a szóval: boldogság. Miközben csak végig kell nézni a román kormány tagjain, akik örökké mordak és morcosak, meg sem leyinti őket e szó fuallata; csak végig kell nézni egy pályaudvaron az örökké nyugtalan és gondterhelt egyszerű embereken, kenyérral megtömött iszákjaikon és szürke gúnyájukon, amely oly híven hirdeti lelkiállapotukat; csak végig kell nézni a buszok ingerült utasain, a járókelőkön, akiket titkos gond s bú foga rág -, hogy az ember rájöjjön: a román nép ezek szerint mégsem boldog. Mintha immár húsz esztendeje egy némafilmet néznénk, amelyben néhány millió statiszta olyan szerepet játszik, amelyhez semmi elhivatottságot nem érez. Mi nem vagyunk északi fajta, nálunk az emberek szívből nevettek, mi több, bennünket balkanizmusval vádoltak, mert olykor tragikus dolgokra is bőven pazaroltuk a humorérzékünket. Manapság azonban a mosoly hiánycikk Romániában. A mediterrán közeg, a hangulat lehetővé tette a románok együttélését a magyarokkal, zsidókkal, németekkel, szerbekkel, cigányokkal. Ez a közeg és hangulat azonban elpárolgott. Az erőszakos homogenizáció csak tragédiákat és katasztrófákat okozhat. Az együttélő nemzetiségeket nyugtalanítja anyanyelvük sorsa a családban, a templomban, az iskolában: meg akarják őrizni; aggodalmaikat nem lehet eloszlatni, mint például: „Romániában egyetlen nyelvet beszélünk - a munka nyelvét”. Az együttélés régi, történelmi sebeinek föltépe a napi sajtóban nem gyógyítja, sokkal inkább katalizálja az ellenszenveket. Hiszen éppenséggel az a tény, hogy a románok mellett a magyar és a német lakosság megmásíthatatlanul őrizte a különféle struktúrák, elhivatottságok és vérmérsékletek harmonikus összetettségében a maga sajátos útjait és színeit, adott a Duna és Kárpátok közötti tájnak oly sajátos ízt, tette Európa magjává. A sváb vagy magyar falvak elnéptelenedése, a zsidók exodusza az én szememben e haza jövő sorsa szempontjából épp oly riasztó, mint a román falvak elnéptelenedése vagy a románok kivándorlása. A nacionalizmus szele mindent kiszárít, amit útjában érint. A Megéneklünk, Románia nemzeti fesztivál folklorizáló gicse és ugrabugrája mögött ott rejlik a román kultúra megannyi igazi drámája: az például, hogy

klasszikusaink művei még mindig nem jelennek meg csonkítatlan kiadásokban, hogy a román nyelv és irodalom tanárai a kukorica betakarításának szakemberei lettek, hogy régi műemlékek, e föld fejedelmei által emelt templomok a földdel lesznek egyenlővé, hogy az értékek hierarchiája megsemmisült, és a senkik lettek reprezentatív képviselőink - amitől az az érzésünk, hogy egy megszállás alatt álló kultúrában élünk...

- Egy méhészeti évkönyvben olvastam egy cikket, amely azzal hancegett, hogy a román méhecske szelídebb az amerikaiánál. Meglehet, talán nagyobb beleérzéssel szűrnak a mi méheink, de a mézüket akkor is angolul beszélő gyermekek fogyasztják. Szegény méheink tehát nem vádolhatók nacionalizmussal. Valaki bújócskázik a valósággal, és ott keresi, ahol az nincs és nem lehet. Noha manapság az éhínség fedőneve „tudományos és racionális élelmezés” - az emberek mégsem ezért mennek el. Hanem azért, mert nincsen már semmi reményük. Ez a jelen mintha már nemcsak a múltat, hanem a jövőt is fölemésztené.

- A nyugati újságírók mind nagyobb érdeklődést tanúsítanak Románia iránt. Ön mivel magyarázza ezt?

- Nyilván a mesés társadalmi egzotikum vonzza őket. A félresikerült öngyilkosok, akik nem gyűjthetik fel magukat a köztereken, mert nem lehet gyufát kapni, és nem tudják, felakasztani magukat, mert nincsen sem kötél, sem szappan. Bukarest vonzza őket, amely hovatovább Európa első laikus, világi városa lesz (A bukaresti templomok lerombolására céloz - a ford. megj.), ahol több a rendőr, mint a galamb, és ahol a feketézőknek sikerült a nemzeti bankóra átvetíteni a Kent márkájú cigaretta nevét (Romániában a Kent cigaretta mintegy valuta szerepet játszik - a ford. megj.); a gigantomania kórsága vonzza őket, amely betonban és köbméterekben méri az emberi boldogságot; ama abszurd tér vonzza őket, ahol a határőrök az ország belseje felé fordítják fegyvereiket; ahol a televízió képernyőjén állandóan aratják a búzát, de a mezőn lábön marad; ahol a munkásokat tulajdonosoknak titulálják, hogy azután eladják nekik, ami alkotmányosan az övék: azaz munkájuk díszleteit - a villamosvezetőket arra kötelezik, hogy vegyék meg villamosaikat, a kőolajfűrókat, hogy vegyék meg a fűrotornyaikat, s a földműveseket, hogy vegyék meg a talpuk alatti földet. Mondja el ott, ahová eljut, hogy az Úristen elfordította az arcát a románoktól.

(Magyar Nemzet, szombat, 1989. május 20.)

Mi is történt Brassóban 1987. november 15-én?

Azt hiszem az első kérdés ez, ami tisztázást kíván. Sok volt a szemtanú, de mindenki más és másképp látott. Most szóba állhatunk azokkal is, akik bizonyítottan részt vettek az eseményekben, kálváriát is jártak miatta. Szögezzük le mindjárt az elején: jó idő beletelik még, amíg arra is fény derülhet: mi lett ama november 15-e összes tüntetőivel?

Nem szükséges különösebben bizonygatni, hogy az 1989 decemberében fellángolt és győzelemre jutott forradalom fontos előzményét a brassói események jelentették. Ha akkor, a város főterén nem is maradt halott, a diktatúra megtorló gépezete mintegy „ízeltőt” adott erődemonstrációiból. Minden ok megvan a feltételezésre, hogy végül is, ez sem maradt vérdíjat nélkül. Sokan kérik - a Gazeta de Transilvania többször nyilvánosságot is adott ennek -, hogy Bukarest és Temesvár mellé, Brassót is sorolják a mártírvárosok közé. A România Liberă sietve közölt egy 71 névből álló listát, a visszatérőkkel; a brassói ügyészség és törvényszék igyekezett „megmagyarázni” a dolgokat... A közvélemény tisztázást vár, szeretnék, ha megszűnne végre a kódosítás. A dolgok azonban nem olyan egyszerűek. Mi lett azokkal, akik nem szerepelnek a meglévő listákon, kimutatásokban? Sok brassói „száműzöttet” nem találtak meg ott, ahol a gyár személyzeti osztályának kimutatásai szerint lennie kellett volna...

Egyetlen biztos dolog, hogy a teherautógyárba térnek vissza, régi munkahelyükre azok, akik részt vettek a tüntetésben, és akiket abban a bizonyos, 1987. december 3-án színre vitt „perben” elítéltek és „mindörökké száműztek” - a munkásság nevében! - Brassóból.

Hazai és külföldi TV, rádió, sajtó - mindenki őket keresi most. Fájdalmas dolgokra kell visszaemlékezniük, amit pedig inkább elfelejteni szeretnének. De a sebész sem sajnálhatja felvágni a begyógyultnak tűnő, de csak betokosodott fekélyt - próbálom legyőzni magamban a riporter számára átkos tartózkodást. Az általános tisztulási folyamathoz tartozik, hogy elmondják, ami velük történt, mert bizonyító erejű; többek között arra nézve, hogyan ültette az emberek lelkébe a félelmet a diktatúra hatalmas, költségeket nem kímélő represszív apparátussal, a legkörülmönfontabb eszközökkel, hogyan alázta meg a munkást, hogy véletlenül se érezze embernek magát, és követelje legelemibb jogait, hanem váljék munkavégző robottá, rabszolgává.

Erről tanúskodik annak a két fiatal munkásnak a vallomása, amelyet feljegyezhettem. A Tudose Eugen szerszámlakatosé, akivel a gyárban beszélgettem, mert már megkezdte a munkát és a Bencze Dénesé, aki épp újrafelvétel formáit intézte, így otthon kerestem fel. Egyazon munkahelyen dolgoztak, nemcsak munkatársak, de barátok is voltak - és maradtak.

Tehát, az első kérdés: mi is történt 1987. november 15-én?

TUDOSE EUGEN, aki válaszol, most 29 éves, magas termetű, értelmes arcú fiatalember. A szaklíceum elvégzésétől, 1981-től dolgozott a gyárban. Azon a bizonyos „választási” vasárnapon azok között volt, akik első váltásba indultak. Akkor: fiatal házas, alig egy éve nősült, párttag, a 410-es műhely KISZ-titkára...

- Az elégedetlenség egyre nőtt az emberekben, az ismert okok miatt. Nemcsak az üzemi munkakörülmények, általában az élet vált egyre elviselhetetlenebbé. Mindenre ráadásul, november 11-én nem adták ki a béreket. Ezen a vasárnapon pedig szavazni hajtottak, aztán munkába. Előbb a 440-es műhelyből jöttek ki a gyárudvarra az emberek. Nem dolgoznak tovább - mondták -, ha nem kapják meg a jussukat! Mi, a 410-esből csatlakoztunk hozzájuk. Nyíltan tárgyaltunk a súlyos bajokról, amelyek valósággal fojtogattak, Miután megegyeztünk abban, hogy ez így nem mehet tovább, elhatároztuk: végigjárjuk az üzemet, hogy minél többeket összegyűjtsünk és ide jöjjünk, ahol most beszélgetünk, a vezetőséghez, tárgyalni követeléseinkről.

- Senki nem próbálta megállítani magukat?

- Dehogynem, már a 440-esnél az akkori műszaki igazgató és mellette a párttitkár próbálta „lecsillapítani” a kedélyeket és más szekciónál is történt hasonló. Egyes főnökök megpróbálták bezárni a nehéz vasajtókat, hogy a munkások ne jöhessenek ki. Mégis kinyíltak az ajtók...

- most látok először halvány mosolyt ajka szegletében. - Amikor az üzem fő útvonalára értünk, lehettünk hét-nyolcszázan. Idősebbek, fiatalok, sok nő is, mindenféle kategóriából. Tíz óra lehetett, talán fél tizenegy, mire az igazgatóság épülete elé értünk. Senki nem jött ki a sokaság elé, odabent sem találtunk senkit. Akkor határoztuk el: ha itt nincs kivel szóba állni, megyünk a párthoz. Azt hittük, csak akad a megye, a város vezetői között valaki, aki meghallgat!... A gyárkapu mellől kiragadtuk az odatűzött zászlókat, elvégre „ünnepnap” volt! - és azokkal az élen vonultunk a központ felé. Ahogy haladtunk, egyre többen csatlakoztak-csapódtak hozzánk. Felhangzottak az első kiáltások: „Le a diktátorral!”, „Fényt és a lakásokba!”, „Le a nép vérszívóival!” majd az ének: „Deșteaptă-te române!”. Megvallom, hogy mi, fiatalabbak nem nagyon ismertük... Mire felértünk a központba, a tömeg legalább tízszeresére nőtt. Lehettünk, gondolom, hét-nyolcezeren. Még akkor is megpróbálkoztunk a dialógussal: „Jöjjön az első titkár, jöjjön a polgármester!” Eltelhetett tíz perc is, míg megjelent a municípiumi pártbizottság akkori első titkára, Dumitru Calancea. Meg se próbálta megnyugtatni az embereket, szót érteni velük, hanem a szokott arrogáns módján, kezdett fenyegetni: „Hagyjátok csak, majd meglátjátok, mit kaptok ti holnap!” Erre a felháborodott tömeg kezdte lökdösni, meg is cibálták, el is tűnt gyorsan... egy Daciában. A tömeg pedig beözönlött az akkori municípiumi pártbizottság székházába. Ezek után még vagy tíz percet maradtam a téren. Repültek kifelé az ablakok, hajigálták ki a Ceaușescu-portrékat. A bemenők mindjárt rátaláltak arra a gazdagon megrakott asztalra, amelynél bizonyára a „választási győzelmet” akarták ünnepelni a kivételezettek. Kezdték kidobálni a fehér kenyeret, a szebeni szalámit, a sztaniolba csomagolt karika sajtokat, amilyeneket mi évek óta nem láttunk, esetleg a Neckermann-katalógus képein... Ez méginkább felbőszítette a tömeget, ekkor már nagyobb csoport is behatolt az épületbe. Nem tudtam volna... nem is próbáltam bemenni. Úgy éreztem, ha ilyesmi történik, az egész elveszíti értelmét. Visszafordultam, jónéhány társammal. Déli tizenkettő lehetett, nemsokára ismét a gyárban voltunk. Háromig dolgoztam. Mesterünk aggódva mondta: már telefonáltak, kérdezték, ki hiányzott? Erre volt szükségük...

BENCZE DÉNES fémforgácsoló, hullámos hajú, mosolyra hajló, 25 éves fiatalember. A Steagul roșu szaklíceumban végzett, 1983-ban; első munkahelyként mindjárt a gyári főgépészet műhelyeibe került, a 413-asba, a 417-esbe; november 15-én a 410-esben dolgozott. Ikertestvére, Ilona a gyár könyvelőségén dolgozik; tőle érdeklődtem telefonon s így kerültem a Bukaresti úti, kétszobás tömbházlakásba. Dénes már kivette a papírjait, épp az orvosi vizsgálatokat végezte akkor, hogy visszatérjen régi munkahelyére, így vallott:

- Előbb szavazni mentem, addig nem is szabadott munkába állni... Bementem rendesen, de nem kezdtük meg a munkát, mert 11-e óta vártuk a fizetést. Reggel 8 felé hozták is, de nem ám azt, amire vártunk! Magamról beszélve: 63 lejt kaptam, pedig a tervet 113 százalékban teljesítettük... Volt olyan munkásnő a műhelyben, akinek nemhogy semmi nem volt a borítékban, hanem még a gyermekpénzből is levontak!...

Elbeszélése a történetekről a továbbiakban, nagyvonalakban megegyezik a Tudose Eugen által mondottakkal. Bencze Dénes számára volt azonban egy különleges pillanat: a tüntetők épp itt, a lakásuk előtt vonultak el. Tudta, szülei látják; az édesanyja féltése meg is próbálta visszatartani, kitépni a sorból. Dénes - mondják most is családja tagjai - mosolygott és intett, hogy: nem! Neki munkatársai között kell lennie...

- Amikor a pártszékház előtt a municípiumi első titkár azt mondta: nem áll szóba velünk, mert huligánok vagyunk, éreztem, hogy nő a felháborodás. Ott, elől, mind munkaruhásan voltunk!

Ha azt mondja: válasszunk küldötteket s beszéljessünk, talán másképp alakulnak a dolgok... Hogy a tömeg berontott a székházba, tört-zúzott? Ez igaz. Közénk, útközben bárki beállhatott. Akkoriban volt egy amnesztia is, szabadon engedték a bűnözőket... A szekusok biztos ott voltak, civilben. Engem is lefényképeztek, meg a társaimat. Egyet közülük fényképezés közben elkaptak a tüntetők, el is törték az állkapcsát... Még láttam, hogy megérkezik a katonaság, de mi, akik munkaruhában voltunk, igyekeztünk visszatérni a gyárba. Ott a mester már mondta: a nevemet felírták, az Eugenét is, a Postolache Florinét is, akikkel voltam...

TUDOSE EUGEN, aki - mint az előzőkből kiderült - párttag és KISZ-titkár volt, az események másnapján bement dolgozni. Egyenesen a rendkívüli KISZ-gyűlésre érkezett.

- Az elnökségben ismeretlenek ültek, Bukarestből jöhettek. Egyetlen napirend az én kizárásom volt. Szolidaritásból senki nem emelte fel a kezét, erre engem kiküldtek, úgy zártak ki... Dél felé megtartották a pártgyűlést is, ahol odatettek néhány embert, hogy „elítéljenek”. Egyikük annyit mert mondani, hogy jól ismer és nem hiszi, hogy „zavarkelő elem” lennék... A többség hallgatott, lehajtott fejjel, de éreztem, milyen rosszul érzik magukat. Amikor délután a gyári pártbizottságon leadtam a könyvemet, ott volt Calancea, meg a megyei volt első titkár, Preoteasa, s még mások a szekutól. Nem szalasztottak el, hogy figyelmeztessenek: remélik, világos, hogy halálbüntetés vár ránk! Otthon három civil időközben házkutatást tartott s úgy vittek el, ahogy a filmekben a gengsztereket szokás: hátul, két szekus között a kocsiban. Ahogy a gépkocsiból kiléptem, megbilincseltek, bevezettek egy irodába. Bizonyos idő múltán bejött egy milicista, felvette az első jegyzőkönyvet, aztán reggelig otthagytott. Akkor mindannyiunkat begyűjtötték egy terembe, majd kettesével összebilincselve levezettek az alagsorba. Megjegyzem: mindezen idő alatt enni nem kaptunk, pihenni nem hagytak, épp, hogy kiengedtek szükségre. Innen kísérték és gyömszöltek egy autódubába, szigorú őrizet alatt. Nem tudtuk, hová visznek. Kivégezni! Ki ne gondolt volna akkor erre?... Ma már tudom: Bukarestbe vittek, a Milícia Főinspektorátusának bűnügyi kivizsgáló igazgatóságára. Társaimmal többet nem találkoztam, magánzárkába kerültem, ahonnan 8-9 órás kihallgatásokra vittek. Egyre arról faggattak: miért vonultunk ki? Meg, hogy mit követtem el? Fosztogattam? Ütlegettem? Gyűjtogattam? Láttam, első napokban meglepődtek a gyárból kapott jó jellemzésen. Engem verni nem vertek, nem is voltak brutálisak. Nem egy munkatársamról azonban biztosan tudom, hogy bántalmazták is őket... Nyilatkozatok tömkelegét kellett megírnom, végül aláírtam amolyan kötelezettségvállalást. Akkor már láttam, hogy változtak a dolgok: meg kellett fogadnunk, hogy többé nem követünk el „társadalomellenes” tetteket és... beleegyezőnk, hogy ott dolgozunk, ahová irányítanak. Megnyírtak, megborotvártak, felöltözhettünk, visszakaptunk órát-gyűrűt és autóbuszokon hoztak vissza Brassóba. Rendőr-kocsi kísért, az ablakok felől szekusok ültek, minden buszba kb. húsz tüntető férhetett. Dél felé, a brassói milícián, a tábornok, aki kísért, ismét tudunkra adta: Brassóban nem maradhatunk többé, de ha „csendben leszünk”, nem lesz bántódásunk. Aznap este hazakísért egy milicista, reggel értem jött. Ez volt december 3-a, a megrendezett per napja...

BENCZE DÉNES napjai, november 15-e után kissé másképp teltek:

- Másnap délutáni váltásban voltam. Mikor beértem, Eugen és Florin mondta, hogy még reggel kizártak engem is a KISZ-ből. Megkezdtem a munkát és délután hat óra lehetett, amikor hívtak a portára, azzal, hogy Icu, a testvérem otthon felejtette a lakáskulcsát. Leállítottam a gépet, be sem zártam a szekrényemet, gyanútlanul lementem. A kapu sötétségbe burkolózott, azért beléptem. Abban a pillanatban ketten lefogtak, karomat hátracsavarták. Akkor jöttem rá: a gyárba bejönni nem mertek! A kocsiban pedig beadtak egy mesét: azért visznek a milíciára, mert szembesíteni akarnak egy lánnyal. Azt magyarázgatták, hogy a blokkunk földszintjén lévő orvosi rendelőben dolgozó doktor leányát megerőszakolták és megtalálták nála a fényképemet... A milícia környékén már le volt zárva a közlekedés. Betettek a 27-es szobába...

Látom tétovázik, kérem: folytassa bátran, ahogy volt.

- Bejöttek vagy ötön s nekemestek... Legelőször is, jól összeverték.

- Hogy érti ezt? Pofozták?

- Hát... rúgdostak, ököllel ütöttek. Főképp rúgtak... Védtem magam, főképp a májamat. Lekushadtam, bujkáltam az asztal alatt. Másnap jött aztán egy bukaresti kapitány, aki kihallgatott. Akkor már szó sem volt az orvos leányáról! Arról faggatott: miért vonultunk ki? Mikor a fizetés-dolgot mondtam, fölényesen kioktatott: türelmesen várni kellett volna, hiszen nem haltam éhen?! S kezdte aztán, hogy fegyvert akartunk fogni, mert nem tetszik Ceaușescu, s akkor rátért, hogy magyar vagyok s azért. Pedig milyen jó nálunk a magyaroknak, vannak színházaink, meg újságjaink... Aztán nyilatkozatot is íratott, persze azt kellett beírni, amit diktált: hogy bementünk a munkahelyre, ittunk, megrészegettünk... Amikor leírtam a munkás szót, „kiigazították”, azt kellett írnom: „zavarkeltő elem”. Pedig még ott, a letartóztatásban is a munkaruhában, a kezeslábasban voltam, ahogy elhurcoltak... Mikor másnap, kettesével összebilincselve, feltuszkolták őt is az autódubába, világosan tudtukra adták, hogy kivégezni viszik őket. „Pedeapsă capitală” - emlékszik a szavakra? ezt kéri a munkásság.

- Sokan sírni kezdtek. Mellettem volt egy munkás, hétéves leánykáját, terhes feleségét hagyta otthon. Ő szegény nem is volt a tüntetők között, csak a mestere bejelentette. Most tudtam meg, hogy ott, ahová „számúzték”, meghalt...

Újabb kérdés, amit ki kellene deríteni: hogyan és miért kellett meghalnia Vasile Vierunak Vasluiban; talán ő is a Ceaușescu-áldozatok, a forradalom mártírjai közé tartozik. De folytassuk: a kivégzés fenyegetésével kezdődött a „lélektani hadviselés” szörnyű és kegyetlen módja, amelyet a diktátori repressziós gépezet kiválóan gyakorolt, s amelyről most tovább beszél az, aki 25 évesen megélte:

- Nem mondták hová visznek. Egyszer csak megállott a kocsi. Kinéztünk egy kis lyukon, erdőt láttunk. Talán Szinaja? Na, itt kivezényelnek és meglőnek... Mi mást gondolhattunk volna? Mondtam is Florinnak, akivel összebilincseltek: „Pajtás, meg kell halnunk, pedig jó lenne még élni, fiatalok vagyunk!” Eugenre is gondoltam, ki akkortájt nősült meg... Egy idő után azonban tovább indult a duba. Bukarestbe értünk - akkor nem tudtuk ugyan - mindegyiket milícista kísérte magánzárkába. A falon láncok csüngtek, volt egy asztal is. Az egész kínzókamrára hasonlított s reám kiáltottak, hogy le kell vetkőzni... Megint átfutott rajtam a halál gondolata. De csak egy szekus orvos jött, aki megvizsgált. Adtak csíkos rabruhát, és másik zárkába vittek, ahol örömmel láttam viszont Florint s volt egy régebbi fogoly is, akiről kiderült: nőgyógyász főorvos. Értelmes ember, azelőtt sokat járt külföldön is, ahogy mesélte; ő tartotta bennünk a lelket. Az első kihallgatást itt is azzal kezdték, hogy hozzáműtöttek. Felpofoztak, na! S fenyegettek, hogy bolondokházába tesznek. Aludni sem hagytak, mert mindig éjjel vittek kihallgatásra. Megmondták: nem lőnek agyon, de húsz évi fegyház vár rám... Azzal is próbálkoztak, hogy egymás ellen uszítsanak: hogy Eugen, meg Florin ellenem vallott. Eugen KISZ-titkár volt, ismertem a kézírását és rögtön rájöttem, hogy ez is csalás. Vallatási trükk!

Később érezhetően megváltozott a hangulat, aztán következett a visszaszállítás Brassóba, majd este a „hazaszállítás”. Elképzelhető, mit érzett a család, amikor meglátta: közel három hétig azt sem tudták, él-e még?! Apja, nővére, sógora mindenfelé érdeklődött, de hiába. Kissé megváltozott ugyan az eltelt idő alatt: tizenegy kilót fogyott az életerős fiatalember!

A december 3-i perre sok szót nem érdemes vesztegetni, jól ismert forgatókönyv szerint zajlott. Tudose Eugent 1,5 évre, Bencze Dénest 6 hónapra „ítélték”, felfüggesztéssel. És Brassóból való kiűzetésre: előbbit a Buzău megyei Pogoanele, utóbbit a Dîmbovița megyei

Moreni kisvállalatához „helyezték”. Ám, kiszabott büntetésük lejártá után sem jöhettek vissza, nemcsak a gyárba, de a városba sem, családjukhoz.

Tudose Eugent kérdezem: hogyan fogadták új munkahelyén és mi lett itthon, a családdal?

- Az utóbbival kezdeném, mert ez számomra nagyon fontos. Anyósomékkal, sógornőmmel és annak fiával lakunk, négyszobás tömbházlakásban, a Derește-Nouă negyedben. Abban egyeztünk meg, hogy feleségem, aki akkor még csak 22 éves volt - egyébként egész családja itt dolgozik, a gyárban - maradjon idehaza. Őreá is próbáltak „hatni”, mint más családtagokra, hogy jöjjön utánam. Voltak, akik engedtek a nyomásnak, körülményeik is kényszerítették erre őket, s amint hallom most, nagy gond egész családok visszaköltöztetése. Pedig ez így méltányos és így kell hogy legyen... Egyszerűen, a mi családjunk ebben egyezett meg. Ami az ottani munkahelyemet illeti: kezdetben az emberek nem tudták, hová tegyenek? A kétheti bukaresti fogság alatt a kezem kifehéredett, nem ilyen volt - néz gépolajos-vasporos kezeire. - Lehet, azt gondolták, nyakukra küldték, hogy utánuk kémkedjem... Legtöbbjük egyszerűen, falusi ember, akiket ebben a fémipari vállalatban, a munkahelyen tanítottak be arra a munkafázisra, amit végeztek. Egy idő után mégis rájöttek, hogy és mint vagyok én ott, s közeledni kezdtek, segítettek. Mindenekelőtt, ami az étkezést illeti. Mert ott még úgy sem lehetett élelmiszert kapni, mint Brassóban. Emellett, a milícián is jelentkezni kellett, ahol újra, meg újra próbáltak meggyőzni, hogy hozzam el a feleségemet is. Meg, hogy nehogyan valahogy izgassam az embereket, meg hasonlókkal. Nyíltan megmondtam: ennek az egésznek semmi értelme...

- Mikor jött vissza Brassóba?

- Karácsonyra... Nem mondhatnám, hogy valamilyen elképzelésem lett volna előzőleg, de éreztem: változásnak kell történnie! Ott, Pogoanelében a bolgár TV-t néztük, tudtuk mi történik a szomszédos országokban... Aztán jött a forradalom, és karácsony előestéjén azt mondtam a műhelyfőnökömnek, egy velem egyidős mérnöknek, a neve Cazan Ion: „Mérnök úr, én hazamegyek”. A Karácsonyt a családban töltöttük, december 26-án vagy 27-én bejöttem a gyárba, felvettem az áthelyezési papírokat. A személyzeti osztályon már készen vártak! Január 3-án éjjel visszautaztam Pogoanelébe, onnan január 6-án jöttem meg és január 9-e volt az első munkanapom. Még az üzemi belépőm száma is ugyanaz maradt...

- Milyen érzés ismét régi munkatársak között lenni?

- Közvetlen munkatársaim, akik már december 26-tól tudták, hogy visszajövök, örültek. Az érzéseim mégis vegyesek. Teljesen új alapokon kell mindent újrakezdenünk! Az emberek valahogy olyanok - nemcsak én, de akiket nem „száműztek”, azok is - mint aki vaksötétből egyszerre lép a vakító fényre! Kissé megszedültek... Nálunk az igazgatókat leváltották, dolgozunk, energiaproblémák miatt, egyelőre heti három napot, 12 órás műszakban és három napunk szabad. A România Liberă lapban megjelent névsor kissé elhamarkodott volt, szerintem. Annak az élén olyan igazgatók szerepeltek, akiket másért „száműztek”, nem a tüntetésért, hanem többek között azért, mert november 15-én nem voltak képesek „uralni” a helyzetet. És a személyzeti osztályon lévő névsor is csak azokat tartalmazza, akiket a megrendezett perben elítéltek. Szerintem, már ott a téren sokakat letartóztattak, más gyárakból is. Ők hol vannak, mi lett velük? Nincs róla elképzelésem, hogyan lehetne itt világosságot teremteni! A hozzátartozók talán még most is félnek? Megrendítő, hogy lehetnek, akik egyszerűen eltűntek... Ha belegondolok, nekem - nekünk - végül is óriási szerencsénk volt, hogy „bűnbakok” lehetünk!... Ez a dolog egyik oldala. Másik, sajnos, a gyáriak magatartása. Azt még elfogadom, hogy ha először a valóságnak megfelelő, jó jellemzéseket adtak, azt a fenyegetések hatására megváltoztatták. De azok, akik a novemberi események után szájhóskodtak, és anélkül, hogy bárki kérte volna, mindenféleképpen tituláltak bennünket, amelyek között a „semmirekellő”, vagy „csavargó” a legenyhébb?! Undorító gyávaaság az ilyesmi. Tudom, az elmúlt évtizedek

politikája az elbutítás volt. Az a véleményem, hogy most kevesebb szóra és több tetre lesz szükség. Ez az új szellem valahogy egyezik az én alaptermészetemmel. Azonnal, közvetlenül, ahogy a jelenségek adódnak, megoldani őket...

Bencze Dénes kijelölt munkahelye Tîrgoviștei Mechanikai Vállalat egysége, a Moreni-i Automecanica volt, Dîmbovița megyében.

- Várt az igazgató és a munkásszálló gondnoka, szobát adtak. A mester senkinek nem mondta, hogy Brassóból jövök, hanem azt, hogy Pitești-ből. Engem úgy „tanítottak ki”, hogy Ploiești-t mondjak. Az emberek eleinte nem tudták, mit is gondoljanak? Egy-két hónap beletelt, míg rájöttek az igazságra. Azután már nagyon barátságosak lettek, mindenben támogattak. A milícián hetente kellett jelentkeznem, de rosszul senki nem bánt velem, még csak nem is kérdezősködtek, mit csináltam? Épp csak haza nem engedtek, ez szigorúan ki volt adva nekik...

A brassói Steagul roșu szaklíceum 1983-as végzettjei, szép szokásként, minden évben, március első vasárnapján találkoznak. 1988-ban egy héttel elhalasztották a találkozót, abban a reményben, hogy osztálytársuk, Bencze Dénes mégis eljöhet. Nem így történt... 1989. november 15-e táján Dénes ikertestvérét munkahelyén felkereste az üzemi szekus és érdeklődött: mikor járt otthon utoljára a fivére? És, hogy van-e szándékában kiszökni az országból?

- A furcsa az, hogy a forradalom előtt, októberben a család tényleg gondolt arra, hogy ha vissza sehogysem jöhet, valahogy át kellene szöktessük a határon. Aztán féltünk, nehogy még nagyobb bajt okozzunk - mondja most Icu.

- Moreni-ben mi történt december 22-e után? - kérdezem Bencze Dénest.

- Még szónokolnom is kellett... A vállalatoktól kijöttek a munkások, elfoglalták a városházát, a milíciát. Engem már sokan ismertek akkor, a milícia főnökéről kérdeztek. Megmondtam, hogy 1987-től vagyok ott, s velem rendesen viselkedett, soha nem fenyegetett.

Már akkor elhatározta, hogy nemcsak Brassóba, de a teherautógyárba is visszatér, de gondolta, a hónapot még kidolgozza.

- Eugen már dolgozik, Florinről is tudom, visszatér... Eugen meg is szidott a késésért, tudom én is, hogy szükség van rám, termelni kell, de hát... az asszonyt is el kellett hozni...

Fiatalasszonyt hozott ugyanis a „száműzetésből”. A munkásszállóban, ahol lakott, a felső emeleten fiatal munkásnők laknak, ott ismerkedett meg Cosma Iulianával, a konfekciógyár munkásnőjével. Egy évi barátság után összeházasodtak, s most hazahozta, Brassóba. Iulianát nem zavarja a Bencze családban a magyar szó, azt mondja: majd csak megtanulja. És reméli, munkahelye is akad... Tegyük hozzá: elsősorban lakás kellene. Nekik, a fiatal Tudose-házaspárnak és még sok más visszatérő „száműzötteknek”. Amiért frontbeli képviselőik, a polgármesteri hivatal és a helyi sajtó küzd is. Csak tettek is következzenek a szavak után! - ahogyan azt Tudose Eugen mondta. De hadd idézzem végül, Bencze Dénest:

- Hál’ istennek visszajöttünk. Fiatalok vagyunk, mindent újrakezdhethünk még. Dolgozni fogunk, mostmár tényleg lesz miért!

Hinnünk kell ebben.

D. Mátray Erzsébet

(Romániai Magyar Szó,
1990. február 2., 3., 6.)

Visszaadtak népének egy hőst

Corneliu Liviu Babeş, a fáklya-ember, aki 1989. március 2-án a Brassó Poiana-i Fenyő sípályán leereszkedve meggyújtotta magát a ceauşescu-féle politika elleni tiltakozás jeléül, most - képzőművészeti alkotása révén - újra jelen van a brassóiak között, akikért feláldozta magát. A Brassói Lapok című hetilap e napokban kiállításon mutatja be harminc festményét és több szobrát, fafaragványát. A szellem felszabadulása és a Nagy robbanás című festményei - melyeknek megrázó az üzenete és jósereje - jól szemléltetik a szellem felszabadulását mindenfajta kényszer kötelékéből és a hosszasan elnyomott világ összeomlásának forgatagát.

Corneliu Liviu Babeş villamossági mester volt brassói Építőanyag-gyártó Vállalatnál. Mielőtt meggyújtotta volna magát, egy fenyőre nagy betűkkel - hogy távolról is olvasható legyen -, angolul - hogy megértsék a külföldi turisták - azt írta, hogy „Brassóban olyan az élet, mint Auschwitzban”. Ezen turisták révén - akiket elképesztett a jelenet, melynek tanúi voltak, a politikai meggyőződése miatt megégett ember képe hamar körbejárta a világot, de itthon, ebben a ceauşescu-féle láncokkal megnyomorított országban nem lehetett közzétenni.

A kiállítás olyan emberi gesztus, amely visszaad egy hőst a népének. E hős gyermeke, Gabriela a brassói képzőművészeti iskola VI. osztályos tanulója az emésztőrendszer allergikus betegségében szenved, amelyet se helyben, se országos szinten nem tudnak gyógyítani. Talán a nemzetközi Vöröskereszt meghallja panaszát és megtalálja a módját, hogy Európában vagy máshol a világon meggyógyítsák a gyermeket.

(Rompres, 1990. január 24.)

Egy kilakoltatás története

MÁRCIUS 3.

A Nagyváradi Református Püspökségről indiszkrécio folytán kiszivárgott, hogy a temesvári egyházmegye lelkészi karának a falukérdésben történt múlt év őszi állásfoglalása következtében D. Papp László püspök rövidesen el fog mozdítani temesvári állásomból. Miután a másik szervezőtől, Molnár János borossebesi lelkésztől már megszabadultak (ti. kivándorolt), most rajtam a sor - így hangzott a hír.

MÁRCIUS 9.

Telefon útján felrendeltek a Püspökségre. Eszenyei Gyula előadótanácsos megalázó, mocskoló vádaskodás után (szolgálati hanyagság, tekerés, tilos templomi ünnepélyek tartása, tiszteletlenség az előjáróimmal szemben stb.) közölte, hogy a püspök rövidesen el fog helyezni temesvári állásomból. Erősen kifogásolta, hogy nem tartok megfelelő kapcsolatokat fenn az állami egyházügyi hatóságokkal. Márpedig, „ahogy a román mondja: mielőtt blînd suge de la două oi” (magyarul: szelíd bárány két juhtól szopik) - vagyis: a püspökség és a hatóságok kegyeit is keresnem kellene (ti. „szopni” tőlük).

MÁRCIUS 13.

Marosvásárhelyre utazván a testvéremhez, az állomáson, lopás gyanújával előállított a rendőrség, motozás alá vetett, és elkobozta nálam lévő irataimat és néhány külföldi folyóiratot. Az iratok között volt egy levelem - másolata - a genfi Református Világszövetséghez, melyben a hazai egyházi állapotokat bírálom.

MÁRCIUS 16.

A temesvári egyházközség Presbitériuma rendkívüli gyűlésen vitatta meg tervbe vett áthelyezésem hírért, azt indokolatlannak ítélte, és védelmébe vett az Eszenyei tanácsos által felsorolt rágalomokkal szemben. A maga részéről megvonta a püspök kinevezési (áthelyezési) jogát, és kinyilvánította, hogy végleges lelkipásztorául választ, amit ez ideig, több mint két éven át a püspök erőszakosan megakadályozott.

ÁPRILIS 1.

Telefon útján Esperes és Püspökség az aradi Esperesi Hivatalba rendelt. Kovács József esperes Popescu vallásügyi inspektor jelenlétében átadott egy iratot, melynek értelmében aznapi hatállyal felfüggeszt állásomból és fegyelmi kivizsgálást rendel el ellenem - mindezt bármely indoklás hiányában, diktátum formájában.

ÁPRILIS 2.

Rajtaütésszerűen, bejelentés nélkül kiszállt Temesvárra Kovács esperes, Borsi Zsigmond bihari esperes, püspöki megbízott társaságában, hogy megfosszon állásomtól. Vasárnap lévén, ő prédikál helyettem, a gyülekezettel azonban nem hajlandó közölni jövedele célját, mondván, hogy „nem rájuk tartozik”. Az áthelyezési tervekről részben tudomást szerzett nép hangosan tiltakozik a szándék és a kétes eljárás mód ellen, úgyhogy az esperesek dolgavégezetlenül, sietve távoznak a templomból.

A jelenlévő hívek a helyszínen elkészített beadványban utasítják vissza a felfüggesztésemet (kb. 250 aláírás).

Én is nyilatkozatban utasítom vissza a megalapozatlan, indokolatlan és törvénytelen esperesi (püspöki) intézkedés végrehajtását.

Bárminemű akadályoztatásom esetére édesapámat, dr. Tőkés István ny. teol. tanárt bízom meg helyettesítésemmel, írásbeli felhatalmazással.

ÁPRILIS 3.

Presbitérium rendkívüli gyűlésen utasította vissza a felfüggesztési végzést, és úgy határozott, hogy tovább szolgáljak a gyülekezetben. Táviratban közli az esperesi hivatallal, hogy az előrejelzett április 5-i napon nem hajlandó átadni az egyházközséget az egyházmegye kiküldöttjeinek. Lelkipásztor külön táviratban értesíti az esperest, hogy maga sem hajlandó engedelmességni a törvénytelen intézkedéseknek.

Dr. Tőkés Istvánnak tudomására jut, hogy országos szinten eltiltották a szószéki szolgálattól. - Másfelől behívják a gazdasági rendőrségre, ahol kávé- és gyógyszerüzérkedéssel vádolják.

ÁPRILIS 4.

Részletes és törvényesen megalapozott fellebbezésemet küldöttem el felfüggesztésem és fegyelmi alá helyezésem ellen. Válasz nélkül maradt.

ÁPRILIS 5.

Távirataink és írásbeli visszautasításaink ellenére küldöttség szállt ki Temesvárra, hogy a lelkészi hivatalt átvegye. Tagjai Szabó Ferenc egyházkerületi számvevő, Kovács József esperes, Makay Botond főjegyző, Halász Sándor kinevezett átvevő lelkész. Presbitériumi képviselők és lelkipásztorok újból visszautasították az önkényes felfüggesztést és az átadást, a gyülekezet egységes közakarataira hivatkozva. A küldöttség dolgavégezetlenül távozott.

ÁPRILIS 6-7.

Lelkipásztor levélben tájékoztatja a temesvári testvérfelekezetek vezetőit, az ökumenikus közösség tagjait az ellene és a gyülekezet ellen irányuló törvényteleniségekről, s közli, hogy veszélyeztetettségében önkéntes belső száműzetésbe vonul, csupán szolgálati célból hagyva el lakását. Segítségüket kéri az ismeretlen háttérű helyzet megoldásához. A címzettek: Corneanu Nicolae ortodox metropolita, Kreuter Sebestyén római katolikus ordinárius, Neumann Ernő izraelita főrabbi, Feyér Sándor evangélikus lelkész.

Ugyanezeket közli Halász Sándor lelkésszel (Temesvár), visszautasítva erőltetett beszolgálatát gyülekezetünkbe.

ÁPRILIS 7.

Lakásomon felkeres Teperdel Mihai Temes megyei vallásügyi főfelügyelő. Felszólít a püspöki intézkedéseknek való engedelmességre. Tisztázza, hogy felfüggesztésem belső egyházi ügy, melybe az állami hatóságok nem szólnak bele. Szorgalmazza, hogy vegyem fel a kapcsolatot egyházi hatóságaimmal, és így találjunk békés megoldást. Neheztel és felelőssé tesz a vasárnapi (ápr. 2.) templomi „rendbontásért”, és nyomtatékosan kéri, hogy csillapítsam le a gyülekezetet. - Rámutattam, hogy a gyülekezet spontán felháborodását a püspökség intézkedései és az esperes lehetetlen magatartása és bánásmódja váltotta ki. Az egyházközség életének a rendjéért a továbbiakra nézve is őket terheli a felelősség.

ÁPRILIS 8.

A „szervezkedés” és „lázítás” fentről és kívülről jövő vádjainak elhárítására, a presbitérium megbízásából Jelentés készül a vasárnapi templomi történetekről (ápr. 2.).

A nagyváradi püspöki hivatallal levélben közlöm, hogy önkéntes belső száműzetésbe vonulok. Ugyanakkor elítélem koncepciózus, eszközökben nem válogató eltávolítási kísérletüket, mely nemcsak engem sújt, hanem a temesvári gyülekezeti élet kibontakozásának a gáncsolását is célozza.

ÁPRILIS 9. (Vasárnap)

Teperdel Mihai inspektor az istentisztelet előtt váratlanul újból felkeres, és a gyülekezeti rend és fegyelem megőrzésére int.

ÁPRILIS 10-11.

Telefonon lépek kapcsolatba az esperesi és püspöki hivatallal - Teperdel inspektor tanácsára -, az illetékesek azonban mély hallgatásba burkolóznak, és nem hajlandók szóba állni velem.

ÁPRILIS 13.

Tudomásom és megidézésem nélkül, tehát nem adva módot a védekezésre, Aradon összeül az egyházmegyei (elsőfokú) fegyelmi bizottság, és kivizsgálás nélkül, püspöki vezényszóra, a lelkészi hivatal és saját leveleim, valamint névtelen levelek - mint „terhelő iratok” - „alapján”, az espereshez hasonlóan, szintén felfüggeszt állásomból, a „viselt tisztség hitelét rontó”, a „gyülekezet békességes életét veszélyeztető” súlyos vétségeimre hivatkozva. A „terhelő iratok” jegyzéke 22 tételt tartalmaz.

Törvényes határidőn belül felterjesztett két fellebbezésem a mai napig figyelmen kívül hagyták.

ÁPRILIS 14.

Az egyházközség tagjai részéről küldöttség jár Aradon, az Esperesi Hivatalban, ahol átnyújtják a hívek egy részének elmozdításomat visszautasító aláírások folyamodványát (lásd: ápr. 2.).

Kovács esperes kitér az ügyemben történtek felelősségének a vállalása elől, a püspökre hárítva azt. A háttérben meghúzódó politikai okokkal magyarázza felfüggesztésem.

ÁPRILIS 17.

A külső befolyásra ítélező fegyelmi bizottsági tagokhoz intézett levelekben mutatok rá határozatuk törvénytelen voltára és célzatosságára.

Levélben ismertetem a kolozsvári püspökséggel a temesvári gyülekezetben, ügyemben kialakult helyzetet és az elkövetett törvénytenségeket, párhuzamot vonva a mostani és egykor a dési gyülekezetből való eltávolíttatásom között. Közlöm, hogy önkéntes belső száműzetésbe vonultam.

ÁPRILIS 25.

Papp László püspök telefon útján felrendel Nagyváradra. Autoritatív módon közli, hogy felfüggeszteti az ellenem indított fegyelmi eljárást, következésképpen a felfüggesztési határozatot is, de ugyanakkor kilátásba helyezi, hogy rövidesen közigazgatási úton fog áthelyezni Temesvárról egy másik gyülekezetbe.

Ennek folytán Esperes még jóváhagyja áprilisi fizetésem kiutalását.

ÁPRILIS 27.

Presbitérium rendkívüli gyűlésén újból visszautasít bármely áthelyezési kísérletet. Elhatározza végleges megválasztásomat a rendes lelkesi állásba, amit több mint két éven keresztül a püspök önkényesen megakadályozott. - Ennek érdekében felszólítja a gyülekezet választójogosult tagjait, hogy aláírásukkal fejezzék ki akaratukat megválasztásom tekintetében. A választó tagok élnek törvénybiztosította jogukkal, abszolút többségük lelkipásztor végleges megválasztását kívánja.

ÁPRILIS 28.

Presbitérium képviselőjében újabb küldöttség jár az Esperesi Hivatalban. - Esperes elhárítja magáról a felelősséget, és ismételten politikai okokra vezeti vissza jövődő áthelyezésemet (falukérdés, ifjúság szerepeltetése a templomban stb.).

MÁJUS 11.

Lelkész kollégáimat levélben tájékoztatom az ügyemben történetekről, rámutatva az egyházi illetékesek által elkövetett törvénytelenésekre. Közlöm, hogy mindaddig szolgálati helyemen maradok, ameddig Isten engedi.

Újabb gyülekezeti küldöttség jár az Esperesi Hivatalban. Esperes iktatatlanul visszaadja a főgondnoknak a püspökség által visszadobott személyes és hivatalos leveleinket, köztük a presbitérium jogerős határozatának másolatát (lásd: ápr. 28.). Kovács József újból csak politikai okokra hivatkozik.

MÁJUS 12.

Esperes telefonon közli, hogy a következő héten elhelyeznek Temesvárról. - Levélben utasítom vissza az áthelyezést.

MÁJUS 15.

Esperes levélben, magyarázat, indoklás és a hely megnevezése nélkül közli, hogy áthelyezett a püspök, ezért május 17-én kiszállnak Temesvárra a hivatal átadás-átvételére.

MÁJUS 17.

Előzetes visszautasításom ellenére, ebédidőben megérkezik a Szabó Ferenc számvevőből, Kovács József esperesből és Halász Sándor lelkeszből álló átvevő bizottság. Átadják a visszamenőlegesen, május 1-jével történt áthelyeztetésem iratait. Püspök egy Szilágy megyei, kicsiny, eldugott faluba, a menyői gyülekezetbe rendelt ki szolgálatra. – Hivatkozással a presbitérium vonatkozó határozataira és a gyülekezet közakaratára, visszautasítottam az egyházközség átadását.

Levélben tiltakozom a püspökségnél a törvénytelen, célzatos büntető jellegű áthelyezés, illetve a gyülekezet önkormányzati jogának és a presbitérium határozatainak a semmibevétele ellen. Ugyanakkor fellebbezésemet nyújtottam be az intézkedés ellen. - Ezeket és következő leveleimet, valamint az egyházközség levelezését is válasz nélkül, figyelmen kívül hagyták, sorra nem iktatták, illetve visszaküldték.

MÁJUS 18.

Szabó Ferenc egyházkerületi számvevő telefonon jelenti, hogy ha az átadás el is maradt, pénzügyi ellenőrzést akar megejteni egyházközségünkben. - Az áldatlan helyzet megoldásáig visszautasítottam bárminemű ellenőrzést, tartva a fondorlatoktól.

MÁJUS 22.

Teperdel Mihai megyei vallásügyi főfelügyelő behívat az inspektorátusra. Újólaj engedelmességre szólít fel, de megintcsak kihangsúlyozza, hogy esetemben belső egyházi ügyről van szó, melybe az állami hatóságok nem akarnak beleszólni. Kívánságára előadom áthelyeztetésem visszautasításának indokait. Kéri, hogy fellebbezésem román nyelvű változatát juttassam el hozzá -, amit másnap meg is tettem. Ujabb rendkívüli presbiteri gyűlés utasítja vissza áthelyezésemet. A maga részéről presbitérium is hivatalosan megfellebbezi a gyülekezetre nézve ártalmas püspöki intézkedést, küldöttséget meneszt a Püspöki Hivatalba, és az ügy megoldása érdekében folyamodvánnyal fordul Teperdel Mihai inspektorhoz.

MÁJUS 23.

Teperdel Mihai hivatalába kéreti Pataki Károly presbitert. Részletesen megbeszélik a kialakult helyzetet. Az inspektor ügyem politikai háttéréről is beszél, de kihangsúlyozza, hogy belső egyházi kérdésről, püspöki határozatról lévén szó, a hatóságok nem avatkoznak bele.

MÁJUS 24.

Presbitérium hivatalosan megfellebbezi az áthelyezést. Választ nem kap, fellebbezését nem is iktatják.

MÁJUS 26.

Presbitérium és a hívek nyolctagú küldöttsége keresi fel a nagyváradai püspökséget. Papp László püspök nem hajlandó fogadni őket, lezártnak tekinti az ügyet. A titkárságon kialakult szóváltásban politikai okokat inszinuálnak az áthelyezés ügyében. A püspöki fogadáshoz ragaszkodó küldöttséget karhatalom bevetésével fenyegeti meg Zsigmond József vikárius. A küldöttség beadványát nem hajlandók sem iktatni, sem átvenni.

MÁJUS 28.

A budapesti Kossuth-rádió beolvassa levelemet, melyben a püspök védelmét kérem a templomi szereplések miatt zaklatott keresztény ifjak számára, valamint a püspök válaszlevelét, melyben elmarasztal a templomi ünnepélyek miatt, és tiltja gyermekek és ifjak szerepeltetését a templomban.

MÁJUS 30.

Țeperdel Mihai inspektor a presbitérium két képviselőjének a társaságában berendel hivatalába, ahol egy bukaresti vallásügyi szakinspektor társaságában kerül sor kihallgatásunkra. Szorgalmazzák az áthelyezés végrehajtását. Igyekeznek éket verni a presbitérium és lelkipásztoruk közé, azt bizonyítván, hogy törvényteleniséget követnek el, amikor személyemet támogatják. Kifogásolják, hogy nyilvánosságra hoztam ügyemet. Elítélnék amiatt, hogy május 28-án a Kossuth-rádió idézte a püspökkel való levelezésemet. Azzal vádolnak, hogy én juttattam ki a leveleket. - Țeperdel inspektor a levelek román nyelvű fordítását és írásbeli nyilatkozatot kér tőlem.

Presbitérium képviselői és lelkipásztor kitarítottak eredeti álláspontjuk mellett. - Inspektor újból hangsúlyozta, hogy a hatóságok nem szólnak bele az egyház belügyeibe.

MÁJUS 31.

Az Egyetemisták Művelődési Házának vezetősége meghívott egy, a rádióbemondással kapcsolatos megbeszélésre. Jelen voltak a párt, a KISZ, a kommunista diákszövetség, a művelődési ház és a magyar nyelvű Thália diák-színjátszócsoporthoz képviselői. E csoport tagjai és maga a csoport részesült zaklatásban amiatt, hogy köréből néhányan szerepet vállaltak templomi ünnepélyeinken. E tárgyban íródott a rádióban felolvasott két levél.

A hivatalos kulturális élet képviselői megkérdőjelezték a püspökhöz intézett és rádióban közzétett levelem állításainak a helyességét. Interpretációjuk szerint egyházunk beleavatkozott a kulturális életbe. Hangoztatták, hogy semmi hátrányos megkülönböztetés nem éri a magyar társulatnak és tagjainak munkáját. Javasolták, hogy világosítsam fel erről a Kossuth-rádiót.

Rámutatam, hogy a tények tények maradnak, hogy ti. néhány ifjú templomi fellépése miatt múlt év végén felfüggesztették a Thália tevékenységét, letiltották egy ünnepi előadását, majd az újrainduló csoportból kizártak négy ifjút, akik a tilalom ellenére is hajlandók voltak fellépni a templomban. Az is tény, hogy a társulat vezető színésze - ismeretlen megbízatásból - rá akart venni tavalyi adventi ünnepélyünk lefűjtására.

Partnereim a vitában, fonák módon, saját püspököm levelére, illetve tilalmára hivatkozva bizonygatták, hogy a tháliás egyetemistáknak nem szabad részt venniük egyházi tevékenységben. Mindemellett, a társulattól eltávolított négy ifjút ennek nyomán visszavették a színjátszók közé.

JÚNIUS 6.

Önkéntes alapon, hattagú küldöttség járt a püspökségen. Ez alkalommal sem fogadta őket a püspök. Helyette Zsigmond József vikáriusnak adhatták át folyamodványukat és mondhatták el panaszaikat és kérésüket. Meghívták a püspököt Temesvárra, hogy a gyülekezet közösségében, a helyszínen tisztázzák a nézeteltéréseket. Kifejezték meggyőződésüket, hogy indokolatlan és méltánytalan áthelyezésem végzetes következményekkel lenne a megújulásban lévő temesvári gyülekezet életére.

JÚNIUS 7.

Esperesi Hivatal „ömlesztve” visszaküldi lelkeszi hivatal és lelkipásztor áthelyezés ügyében kelt levelezését.

A hónapok óta tartó eltávolítási kísérletek ellenére, mind a mai napig a helyemen vagyok. Családommal együtt hónapok óta őrlődünk az egymást követő fegyelmi és adminisztratív

intézkedések, bizottsági kiszállások, látogatások, telefonálások és behívások, rendkívüli gyűlések és küldöttségjárások, a fenyegető csend és a lehetséges további törvénytelenések feszültségében. A háttérben nyilvánvalóan politikai okok húzódnak meg - vádemelés azonban nem történik. A hangulat karkai: „Valaki megrágalmazhatta Josef K.-t, mert noha semmi bűnt nem követett el, egy reggel letartóztatták.” - Ebben a légkörben kell végezni két-három lelkeszt is igénybe vevő, kiterjedt szolgálatomat a mintegy hétezer lelket számláló temesvári gyülekezetben és szörványvidéken, miközben több százezer lejre rúgó, átfogó javítási munkálatokat végzünk az évtizedek óta elhanyagolt templomépületben. A lélektani nyomást még fokozzák a névtelen levelek, fenyegető telefonálgatásuk, az olajozottan működő „sutgó propaganda”, az írásbeliség teljes mellőzésének fantomhatása, a gyülekezet szavának (határozatok, küldöttségek, folyamodványok stb.) teljes semmibevétele, a politikai inszINUÁCIÓ és a hatóságok láthatatlan jelenléte. Az önkéntes belső száműzetés szükséges ugyan, de szintén nyomasztóan hat. És ezen körülmények között, hónapok óta lényegében nem történik semmi előrelépés a megoldás felé. Megfoghatatlanságában félelmetes ez a procedúra.

Temesvár, 1989. június 20.

TÖKÉS LÁSZLÓ

Címzettek: Nagyváradi Püspökség
Kolozsvári Püspökség
Aradi Esperesi Hivatal

Ezúton tisztelettel közlöm, hogy folyó év június 1-jén véget vettem három hónapig tartó önkéntes belső száműzetésemnek, melyet április 1-jei hatállyal történt, törvénytelen felfüggesztésem és fegyelmi alá helyeztetésem nyomán hirdettem meg. Az önvédelemnek és a tiltakozásnak ezt a módját a következőkben további törvénytelen intézkedések, egyházhatalmi próbálkozások is indokoltá tették, melyeknek nyilvánvaló célzata az volt, hogy mindenáron és módon eltávolítsanak szeretett gyülekezetemtől, Temesvárról.

Minekutána a kényszerű bezártság hosszasan tartó állapota és az ezzel járó kívülről előidézett egzisztenciális félelmek méltatlanok egy szabad ország szabad állampolgárához, nem kevésbé a törvény biztosította szabad egyházi szolgálathoz, és az utóbbi időben a megfélemlítő jellegű egyházhatósági megnyilvánulások megritkultak, a továbbiakig jónak látom visszatérni a gyülekezeti szolgálat és a polgári életfolytatás természetes keretei közé.

Mindazonáltal nem szűnök meg harcolni a temesvári gyülekezetben kívülről előidézett áldatlan helyzet és saját kisemmizettségi állapotom törvényes és méltányos rendezéséért. Ebben az igyekezetben a gyülekezet és a presbitérium teljes támogatását bírom, akik világosan felismerték, hogy az egyházhatóság személyemmel kapcsolatos önkényes intézkedései az egész egyházközség javát és érdekét sértik.

A temesvári egyházközség java és az egyházi béke érdekében kész vagyok meg nem történni tekinteni a gyülekezetet és személyemet ért törvénytelenéseket és megaláztatásokat és keresni a megbékélés útjait, de amennyiben tovább folytatódna üldöztetésem és az egyházi törvényesség megsértése, hitem, evangéliumi felelősségem és a lelkiismeret szavára hallgatva, kénytelen leszek a végsőig elmenni egyházunk valódi érdekei és önmagam védelmében.

Temesvár, 1989. július 7.

TÖKÉS LÁSZLÓ
lelkipásztor

(Hitel, II. évfolyam, 18. szám, 1989. szeptember 6.)

A református lelkipásztor főbb kötelességei

A református lelkésznek, mint az egyház hivatalos szolgájának a következő főbb kötelességei vannak: a) Isten Igéjének tiszta hirdetése, b) a szakramentumok kiszolgálása, c) gyülekezete családjainak lelkipozozása - anélkül, hogy a többi fontos teendőjét mellőzné, d) az egyház-község anyagi javainak lelkiismeretes kezelése, és e) az irodai ügyvitel pontos végzése.

Tekintettel arra, hogy a gyülekezeti élet és szolgálat a más egyházakkal való jó együttélés keretei között bontakozik ki, a református lelkésznek élnie kell azokkal a lehetőségekkel és módzatokkal, melyeknek keretében a rábízott gyülekezet élete ökumenikus, azaz a másik egyházzal kapcsolatos és azzal együtt haladó szolgálattá válik.

Jó, ha a református lelkész emlékezik a lelkész-szentelés alkalmával tett esküjére, mikoris egyháza felettes hatósága iránti engedelmességre is esküdött, mert csak így nyerhet tiszteletet és megbecsülést gyülekezetének tagjaitól.

Nem felejtendő el, hogy a református lelkész, miközben egyházi szolgálatát végzi, állampolgár is. E körülményt figyelembe véve, a lelkészi szolgálat nem érhet véget az Egyházi Statutum által előírt lelkészi kötelességek szorosán vett teljesítésével, hanem a lelkésznek teljes életével hazája társadalmi fejlődését is szolgálnia kell.

A Református Egyház Statutum L. Főrésze 34. és 36. paragrafusai a lelkész egyházi és állampolgári kötelességeire vonatkozóan a következőket állapítjuk meg:

1. Általában a lelkész mind egyházi beszédei, mind mindennemű nyilatkozata által a krisztusi szeretetet ápolja és erősítse, a személyeskedő vonatkozásokat gondosan kerülje.
2. Egyházi hatóságai iránt az őket megillető tiszteletet tanúsítani, azok egyháziilag törvényszerű intézkedéseinek és felhívásainak engedelmeskedni, határozataikat és végzéseiket teljesíteni köteles.
3. A kormány ama rendeleteit, melyek az országos törvények végrehajtására vonatkoznak, s vele az egyház hatóságai útján közöltetnek, teljesíteni és végrehajtani tartozik.
4. A református lelkész írott és íratlan kötelességeivel egybehangzóan szükséges, hogy az igehirdető lelkész az egyházi és állampolgári kívánalmaknak minden tekintetben megfeleljen.

A fentiek tiszteletben tartásával elkerülhető Tőkés László temesvári helyettes lelkész helyzete, aki magatartása és tettei következtében az egyházon kívülre került, nemcsak magának, hanem az egész Református Egyháznak is kellemetlenséget okozva.

Tőkés László mind az egyházi, mind az állami törvényeket súlyosan áthágva, önmagát minden lelkészi és állampolgári kötelességnek fölébe helyezte.

Tettei iránt úgy az egyház vezetősége, mind az állami hatóságok hosszas türelmet és elnézést tanúsítottak, de említett lelkész mindazzal, amit tesz, továbbra is rossz példa úgy lelkésztársai, mind az egyháztagok számára.

Tetteivel és magatartásával Tőkés László önmagát zárta ki országunk Református Egyháza lelkészeinek sorából.

Kolozsvár-Napoca Nagyvárad, 1989. augusztus 14-én

D. Nagy Gyula sk
püspök

D. Papp László sk
püspök

(pecsét) - kerek -

A KOLOZSVÁRI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
P Ü S P Ö K I H I V A T A L A

A lelkiismeret szava

1989. augusztus 14-i keltezéssel körlevél érkezett (érkezik?) a romániai református egyház valamennyi lelkészi hivatalához. Ketten írták alá: Nagy Gyula kolozsvári és Papp László nagyváradai „püspök”. Azért kell idézőjelbe tenni funkciójukat, mivel mindketten törvénytelenül foglalják el hivatalukat, az előbbi 1979 óta, s az utóbbi 1985 óta, amikor betöltötték a Statutum által félreérthetetlenül előírt nyugalombavonulásuk korhatárát. Röviden: immár jogbitorlók és Krisztus ügyének bürokrata elárulói. Törvénytelen működésüknek egyéb okait a történelemírás fogja rögzíteni. Körlevelük tehát senkit sem befolyásolhat vagy épp kötelezhet.

Méltán feltételezhető, hogy a valóban református lelkipásztorok és theologiai professzorok (eltekintve a „püspökök” szervilis kiszolgálóitól és a testületi báboktól) helyesebben ismerik és gyakorolják a Statutum közéleti előírásait, amelyekről jobbra szól a körlevél, mint a nevezett két aláíró. Azokkal tehát fölösleges foglalkozni a jelen összefüggésben.

A bibliai „szennyfolt” (Júdás 12) pecsétjét magán hordozó körlevél álcázott célja a név szerint főlemlített Tőkés László temesvári lelkipásztor kipellengérezése, miszerint ő saját maga kizárta önmagát - helytelen társadalmi magatartásával - a lelkészek klérusából, vagyis többé nem tekinthető lelkipásztornak. A „pellengér” a „nyilvános megszégyenítésre ítélt bűnösök kiköltözésére, illetve bezárására való, köztéren álló oszlop, ketrec”. Így akarják kivizsgálás és testületi határozat nélkül (az Emberi Jogok Deklarációja ellenére is - 11. art.) erkölcsileg meggyalázni és utána meggyilkolni a szolgálatát híven és közismert módon gyümölcsözőn teljesítő lelkipásztort, miközben például a Nagy Gyula „püspök” korrupt magatartása elleni fegyelmi panaszokat (plur.!) a cinkostárs Papp László akár szívből, akár színből, de elhallgatja, véka alá rejtí hivatali visszaéléssel. Illik személyükre az apostoli szó: „Tengernek megvadult hajjai, a maguk rúttságát tajtékozzák.” Nincs joguk (sokszoros indoklottsággal), hogy hivatkozzanak az egyházi kánonokra, s még kevésbé, hogy képviseljék is azokat. Ezt tudomására kell hozni nemcsak a „körlevél” hazai olvasóinak, hanem az ökumenikus világ valamennyi illetékesének, főként a Református Világszövetség genfi titkárságának. Remélhetőleg a román kultuszközegek és egyéb államhatóságok végre (sok káros lépésük után) rádöbbennek a jelenlegi csaló-félrevezető epizkopalizmus társadalomromboló és egyházcsúfoló szerepére.

A Tőkés László elleni „főpapi”, nyilvánosan burkolt és burkoltan nyilvános vád (állampolgári kötelességek megszegése) a „gonoszság” (És. 5, 23) kiáltó példája. Ellene ugyan eljárást lehet indítani, de csak hiteles panasz alapján, azaz semmiképpen nem a „jogorzó” (És. 5, 7) „hatalmaskodók” (Jer. 5, 31) részéről. Tudomásunk szerint az állam közegei nem emeltek vádat. Ha ezt szükségesnek tartják, úgy ők járnak el az országos törvények keretei között, nem pedig a sokrétűen „érdekelt” (Stat. I:9) és a „farizeusok-írástudók” elleni „jajokat” szemléltető „püspökök” (Mt. 24. f.). Itt is érvényes a jogelv: „Ubi iudicat qui accusat, vis non lex valet” (nem a jog uralkodik, hanem az önkény).

E sorok aláírója megismétli a „Betelt a pohár” című korábbi, nyilvánosság elé tárt üzenetének a lényegét, mely szerint „a hívő lelkipásztorok, a presbiteri tisztségviselők, és a többi gyülekezeti tagok tekintsék reformációi felhívásnak a törvénytelen egyházvezetők még törvénytelenebb rendelkezései és intézkedései elleni jelen tiltakozást. Mindannyian tartsák evangéliumi kötelességüknek, hogy ne engedelmesskedjenek semmiféle olyan egyházhatósági írásbeli vagy szóbeli utasításnak, parancsuralmi ténykedésnek - a Krisztus tanítása alapján -, mely a jogorzás nyilvánvaló vagy álcázott következménye”. Az Anyaszentegyház egysége kizárja a Sátán előtti kapitulálást, s egyszersmind maga után vonja a Krisztus-Egyházfő iránti engedel-

mességet. A temesvári szent eklézsia jelenlegi helyzetében mindez konkrétan azt jelenti: Vissza kell utasítani a „püspöki” erőszakot, amely immár a lelkészi hivatal átadása tárgyában is intézkedett. A gyülekezetnek bármely kényszer figyelmen-kívül-hagyásával gondoskodnia kell a lelkipásztori szolgálat zavartalanságáról, az általa kiválasztott és elhívott személy igénybevételével. Felelős kormányzó és képviselő testülete a presbitérium, mely a gyülekezet akaratát érvényesíti.

„Semmit sem cselekedhetünk az igazság ellen, hanem csak az igazságért” (2 Kor. 13, 8).

Kolozsvár-Napoca, 1989. augusztus 30-án

TŐKÉS ISTVÁN

Az Oradeai Református Egyházkerület részéről

A külföldi ellenséges körök által a Románia elleni féktelen propagandájukban felhasznált Tőkés László református lelkész ügyével kapcsolatosan, mint a Romániai Református Egyház szolgája és ennek az országnak a honpolgára, ahol tevékenységemet kifejtem, kötelességemnek érzem kijelenteni a következőket:

Tőkés László elvégezte a teológiai fakultást, utána segédlelkészként Braşovba sorolták be, a cluji református egyházkerület keretében. Az egyház szolgájához méltatlan magatartás és több súlyos fegyelmi vétség miatt áthelyezték Dej városába. Minthogy nem volt hajlandó jelentkezni állomáshelyén, Nagy Gyula püspök, a Cluji Református Egyházkerület vezetője a református egyház működési szabályzata előírásainak megfelelően menesztette a papság köréből, így foglalkozás nélkül volt több mint két esztendőn át, mialatt édesapjával, a Cluj- napocai Protestáns Teológiai Intézet nyugdíjas professzorával együtt és a Kanadában letelepedett fivére támogatásával számos akciót folytatott a Romániai Református Egyház törvényes vezetősége, illetve Nagy Gyula püspök ellen, aki akkor a Református Egyházi Zsinat elnöki tisztségét is betöltötte, egyházi ügyekben való visszaélésekkel és a lelkészek üldözésével vádolva.

Ilyen körülmények között az említett akciók meggátolása céljából és az ő kéréseinek eleget téve, 1986 elején besoroltam kápláni (a lelkészinél alacsonyabb) tisztségbe a Timişoarai Központi Református Parókiára, körülbelül egy esztendő múlva pedig kineveztem segédlelkésszé ugyanoda. Tőkés László akkor írásban és szóban köszönetet mondott az iránta tanúsított megértésemért.

Nem sokkal besorolása után Tőkés László ugyanúgy fegyelmezetlenkedett a felsőbb egyházi fórumokkal szemben, durván megszegve a Romániai Református Egyház szervezési és működési szabályzatának előírásait, valamint a román állam törvényeit, a román államét, amelynek honpolgára. Ilyen értelemben felvette a kapcsolatot külföldi politikai körökkel, rádió- és televízióállomásokkal, rágalmazva és tendenciózusan állítva be országunk realitását és, ugyanakkor, az ő közvetítésével juttattak külföldre különböző, Romániával szemben ellenséges anyagokat.

E cselekmények miatt, amelyek összeegyeztethetetlenek lelkészi státusával, sőt, a lelkésszé avatása alkalmával letett esküjével, miszerint lojális lesz az országhoz és egyházához, az Oradeai Református Püspökség, hogy mint lelkészt megmentse, úgy döntött, Tőkés Lászlót Timişoaráról áthelyezi a mineui (Sălaj megye) parókiára. Az áthelyezés következtében a lelkésznek kötelessége lett volna elhagyni az egyházhoz tartozó papi lakot (szolgálati lakást). Tőkés László nemcsak hogy nem volt hajlandó alávetni magát a felsőbb egyházi fórumok határozatának, hanem még nagyobb intenzitással kezdett tevékenykedni az egyház vezetősége ellen, beleértve személyemet is, azzal vádolva bennünket, hogy terrormódszereket vezettünk be az egyházkerületek igazgatásában. Ezek az akciók fokozatosan közvetlenül államunk ellen irányultak, Tőkés László „a magyar nemzetiséggel szembeni és ilyen keretek között a magyar hívőkkel rendelkező egyházak s különösképpen a református egyház elleni hivatalos román politika áldozatának” szerepében tetszelgett (mindez Tóth Károlynak, a budapesti református püspöknek - a Magyar NK Elnöki Tanácsa volt tagjának - a különböző nemzetközi egyházi összejöveteleken folytatott ismert románellenes izgatások eredményeként).

Ugyanakkor Tőkés László magyar forrásból beszerzett és igyekezett terjesztetni számos napilapot, folyóiratot és más anyagokat ellenséges, románellenes és irredenta tartalommal.

Tőkés László lelkesi kötelezettségeihez méltatlan magatartásáról, együtt kollégámmal, Nagy Gyula cluji püspökkel, tájékoztató adatokat továbbítottam egyes nemzetközi egyházi szervezetekhez, különösen a Református Világszövetséghez, amely szervezetek különböző csatornákon torzított, nem reális információkat kaptak az említett lelkész helyzetével kapcsolatosan.

Tekintettel arra, hogy Tőkés László kategórikusan elutasította, hogy jelentkezék a mineui parókián és kiűrtse a papi lakot, amint az elhatározást nyert, az Oradeai Református Püspökség pert indított ellene a Timișoara Municipiumi Törvényszéken, kérve kilakoltatását. Tőkés Lászlót jogerős bírósági végzéssel a szolgálati lakás elhagyására kötelezték, de a lelkész nem vette figyelembe a bírósági végzést, ami ennek az illetékes szerv általi végrehajtását vonta maga után.

Köztudomású, hogy országunkban egy bírósági határozatot pontosan végre kell hajtani, azok pedig, akik szembeszegülnek vele és nem hajlandók erre, súlyos bűncselekményt követnek el a társadalommal szemben, sőt, annak politikai-jogi alapjaival szemben. Az igazságszolgáltatásnak, a törvények és bírósági határozatok érvényesítésében hatáskörrel rendelkező összes állami szervek és szervezetek kötelesek felelősségre vonni bárkit, aki ilyen bűncselekményben vétke.

A fentebb ismertetett sommás adatokból minden jóhiszemű ember számára világos, hogy Tőkés László súlyosan megszegte a lelkesi felszenteléskor letett esküjét, nem tartotta tiszteletben és nem vette figyelembe a felsőbb egyházi fórumok és a polgári, valamint a bírósági hatóságok határozatait, ellenséges akciókat folytatott az állammal szemben, ami természet-szerűleg maga után vonta a fentebb említett fegyelmi intézkedéseket.

Tőkés László a külföldi, különösképpen magyarországi ellenséges, románellenes körök által sugalmazott és bátorított akcióinak az áldozata és semmiképpen sem lehet szó egyházi tevékenység miatti szankcionálásáról.

(Előre, 1989. december 22., péntek, 4. old.)

Hazugság és igazság Tőkés László lelkész ügyében

A Nagyváradi Református egyházkerület (püspökség), amelyet csak Papp László püspök képviselt, szeptember 21-én beperelte Tőkés László református lelkészt, hogy lakoltassák ki szolgálati lakásából (a papi lakból), mivel a Református Egyház „illusztris” vezetője kérésére 1989. augusztus 28-án visszavonták a Vallásügyi Főosztály által 5430/EF sz. alatt kibocsátott működési engedélyét.

Mindenekelőtt azt kell hangsúlyozni, hogy sem a püspök, sem a Vallásügyi Főosztály nem illetékes egy lelkész munkaszerződésének felbontására! Mi több, maga Papp László püspök az egyik aláírója a romániai szocialista köztársaságbeli Református Egyház Fegyelmi Szabályzatának, amely előírja, hogy ilyen büntetést kizárólag az egyház kebelében működő fegyelmi bíraskodási fórumok róhatnak ki.

Ennek a jogszolgáltatásnak három foka van, nevezetesen az esperesség öttagú fegyelmi bizottsága (3 papi és 2 világi személy), az egyházkerület héttagú fegyelmi bizottsága (4 papi és 3 világi személy) és a zsinat 9 tagú fegyelmi bizottsága (5 papi és 4 világi személy).

A püspök, úgy gondolván, hogy nem eszközölhető ki Tőkés László lelkész menesztése, törvényes úton, nem is vette igénybe ezt, hanem önkényesen járt el: a Vallásügyi Főosztály elvszerűtlen támogatásával intézkedett a munkaszerződés fegyelmi felbontásáról.

Zárójelben jegyezzük meg, hogy Tőkés Lászlót 1989. augusztus 28-án menesztették tisztességéből, de az új temesvári lelkészt a püspök és a Vallásügyi Főosztály már 1989. augusztus 20-án, tehát a lelkészi tisztség megüresedése előtt kinevezte.

A kilakoltatás végrehajtásánál azonban nem vették figyelembe még polgárjogi eljárási törvénykönyvünk alapszabályait sem, ezek szerint ugyanis a felperesnek mindennemű perben „személyi igazolással” kell rendelkeznie, azaz a tiszteletben tartandó érvényes felperes (hitelesített aláírásokkal) a követelt jog alanya kell hogy legyen.

Márpedig a püspök nem képviselheti a Református Egyházkerületet a bírósági fórumok előtt egymagában, hanem csakis a főkurátorral együtt (idézem a Romániai Református Egyház Alapszabályzata 126/11. szakaszának a) pontját: a püspök mint az egyházkerület eklézsiái elnöke a főkurátorral együtt képviseli az egyházkerületet a kormány, a bíróságok stb. előtt).

A Nagyváradi Bíróság az 1989. októberében kelt 7190/20 sz. polgári ítéletében idézi ezeket az előírásokat, de azt a következtetést vonja le belőlük, hogy a püspök egymagában is képviselheti a Református Egyházkerületet a bírósági fórumok előtt?!

A Temes Megyei Törvényszéken az ítélethírdetést követően (1989. november 14.) beadványt nyújtottak be, amelyben nevezett Bányai Edit főkurátor-helyettes kijelenti, hogy egyetért Tőkés László lelkész kilakoltatásával.

A fellebbezés tárgyalása során hangsúlyoztam, hogy a polgárjogi eljárási törvénykönyv 133. szakasza értelmében a hiányzó aláírásnak ítélethírdetés utáni benyújtását a beadvány semmisnek nyilvánításával büntetik.

De hiába, ezt a felfolyamodási indokot is elutasították.

A tulajdonjog alanya a Temesvári Református Parókia mint külön jogi személy. Ám a tulajdonos parókia nemcsak hogy nem kérte Tőkés László kilakoltatását a papilakból, hanem beadvánnyal fordult érdekében!

A fellebbezési fórum előtt kifejtettem, hogy a kilakoltatást elvben a parókia közvetlenül felettes szerve, az Aradi Református Esperesség kérhette volna és nem a központi szerv, vagyis a Nagyvárad Református Egyházkerület. Természetesen, azt a felfolyamodási indokot is elutasították.

Úgyszintén rámutattam, hogy a lelkész terhes feleségét nem perelték be, ellene tehát nincs végrehajtható kilakoltatási jogcím.

A kilakoltatási végzés végrehajtását azonban megindították ellene is, a lelkésznek küldött felszólítással együtt pedig nem továbbították a polgári végzés teljes szövegét is, megszegve így a polgárjogi eljárási törvénykönyv 388. szakaszának előírásait.

És íme a törvénytelenések sorát törvényes bírósági végzésnek minősítették.

Joggal tesszük fel a kérdést: hogyan történhetett meg, hogy az ügyben nyilatkozó öt bíró kivétel nélkül törvényesnek és megengedhetőnek tartotta a cselekményt, amely sokféle szempontból törvénytelen volt.

A törvénnyel és a törvényességgel ellentétes helyzet magyarázata a bíraskodás felépítésében és annak pártvezetésében rejlik.

Széles demokráciára hivatkozó pokoli újítással ugyanis kiagyalták, hogy a bírákat a néptanácsok választják. Így a bírákat bármikor megfoszthatják mindennapi kenyerüktől, ha a törvényhozási ciklus befejeztével nem választják újra őket.

Sürgősen új törvényt kell tehát hozni a bíraskodás felépítéséről, és a bírák „választhatóságának” elvét ismét a régi, a visszahívhatatlanság elvével kell helyettesíteni.

A független bíró ugyanis, ha nem váltható le tisztségéből az említett elv alapján, jóval könnyebben ellenállhat a helyi vagy más természetű befolyásolásnak. Nyilvánvalóan fokozni kell e funkció tekintélyét, hiszen ez annyira fontos a tájainkon felépítendő államban, a jog és az igazságosság államában. Úgy hiszem, a Legfőbb Ügyészségnek felül kell vizsgálnia a Nagyvárad Bíróság 9001/1989 sz. ügycsomóját. Amennyiben az említett megoldások nyilvánvaló törvénytelenységét és alaptalanságát megtartják, rendkívüli fellebbezésre van szükség a letűnt rendszerre oly jellemző fenti igazságtalanságnak az orvoslására.

KINCSES ELŐD
marosvásárhelyi ügyvéd

(Romániai Magyar Szó, 4. szám,
1989. december 27., szerda, 2 old.)

Nem térek ki a helyzet kihívása elől

Tőkés Lászlóról nyugodtan állíthatjuk, hogy a romániai történelmi átalakulás szikrája, akinek hírneve országossá, sőt nemzetközivé duzzadt. Kérésünkre visszapergeti az eseményeket, és mondandóját azokkal a történésekkel kezdi, amelyek a Temesváron kirobbant és az egész országra kiterjedő forradalmat közvetlenül kiváltották. Nyilatkozatát a látogatók miatt gyakran megszakítja. Kiskatonák, tisztek tesznek jelentést, segélyküldemények, üzenetek érkeznek, s Tőkés úr mindenkiel szót vált, mindenkire van egy-két perce.

- Lényegében egy békés gyülekezeti kiállásból vette kezdetét az egész forradalom. Papp László püspök pert indított ellenem, meg akarta kerülni a fő témát, a politikumot és egyszerű tyúkperré akarta degradálni a dolgot. Kilakoltatási pert indított egy alaptalan áthelyezéssel indokolva, hogy mivel nem vagyok Temesváron lelkész, ergo ki kell mennem a parókiáról. Mivel én nem voltam hajlandó, megindította a pert. Ez az egész ügy nyilvánvalóan törvénytelen volt. Ezért is vettem a bátorságot, hogy ellenálljak, még én sem hittem, micsoda naivitás, hogy ilyesmit végig lehet vinni.

Papp László az olyan főpapok típusához tartozik, akik túlteljesítik a megbízóik utasításait és teljes átérzéssel játsszák szerepüket. Ez talán a legrosszabb típus. Sok ember cselekszik parancsra, de ő azonosulni tudott szerepével és túljátszotta.

- Most hol van Papp László?

- Nem lehet tudni. Állítólag a Kossuth rádió azt mondta, hogy Franciaországban, de most például itt volt egy református lelkész, és azt közölte, hogy Kocsis debreceni püspök úr kapott tőle egy december 30-i keltezésű levelet, amelyben keményen mosakodik, hogy ő mindig csak jót akart, a friss menyői levegőt számomra..., hogy megnyugodjam. A népítélet áldozata lett. A felbőszült váradi nép valószínűleg, mert nem rohanhatott Ceaușescu, rárontott az ő püspöki lakására és részben a püspöki palotára is, betörte az ajtókat, az ablakokat... összetörték mindent, ami csak a kezük ügyébe esett... Különösképpen az bőszítette fel a váradiakat, hogy az utolsó napon, tehát Ceaușescu bukása napján, megjelentette azt az ominózus szennyíratot, amelyben lényegében jelképesen kiszolgáltatta a hatalomnak. Ez alátámasztja azt az elméletemet, hogy itt egy kemény országos szintű provokáció volt, nem csak ellenem, hanem a romániai magyarság és a magyar értelmiség ellen. Kihallgatásaim is mind oda konkludáltak, hogy jelenjek meg a hazai közvélemény előtt a tévében, a rádióban is, és ország-világ előtt ismerjem el, hogy külföldi agens vagyok, aki néhány marék dollárért és anyagi javakért eladtam a hazámat, románellenes, kommunistaellenes, irredenta, nacionalista, sovinszta vagyok, tudatosan előkészítettem a temesvári felkelést... Egy bukaresti főszekus végezte a kihallgatást, és egy szakértő bizottságot gyűjtöttek ide össze a szomszéd faluba, ahová mindig átcipeltek és azt mondták, hogy az egyetlen esélyem a túlélésre, hogyha ezeket bevallom, elítélem Magyarországot, a nyugati országokat és bűnbánatot tartok. Ez volt a leg-szörnyűbb időszak életemben. A bukás, a miting előestéjén rukkoltak ki. Szerdán bevittek, együtt kellett meghallgassuk ünnepélyesen a beszédet, hogy betájolódjak, hogy tudjam, hogy milyen lesújtva kell éreznem magam az ő elvárásuk szerint.

- A kitoloncolás során bántalmazták?

- Igen. Jó néhány ökölcsapást mértek rám az úr asztala és a szószék között. Megmotozott és ütlegelt egy brutális hatósági ember. Egyenruhás volt, és már nem emlékszem, hogy milyen egyenruha volt rajta. Az arcát megismerném.

- És a neje?

- Feleségemet csak tuszkolták és tarkójánál fogva belökték a kocsiba. Álhír volt az, hogy elvesztette magzatát, de így is nagy megpróbáltatásokon esett át.

- A tüntetők az ön háza előtt gyülekeztek és úgy hallottuk, hogy nemcsak hívők és nemcsak magyarok voltak köztük, hanem mások is.

- Igen. Pénteken délelőtt kizárólag reformátusok voltak, 100-150-en, de hozzájuk csatlakoztak az arra járók és már délutánra abszolút többségbe kerültek a románok. Nem jött be a provokáció, mert a románság masszívan részt vett, és mert mint letartóztatott barátaim elmesélték, felismertek egy-két embert, akik ott lázítottak, egyiket még el is küldtem, aki állati hangon üvöltözött és heccelte a népet. Az például egy verőlegény volt. Két dologra nem számítottak, hogy a románok csatlakoznak, s hogy túlterjed a dolog. Remélem elérjük, hogy kivizsgálás lesz az ügyből, és akkor sok minden ki fog derülni.

- Mikor történt a kilakoltatás?

- Hajnali három óra körül lehetett. Hajnalban úgy, ahogy ezt megpróbáltam, megostromolták a házat. Szépen fel voltunk rá készülve. Egyébként az ember úgy készül az ilyesmire, hogy mégsem hiszi. Vasakkal eltorlaszoltuk a kaput, az ajtókon már régen vasak voltak, az első terrortámadás után minden ajtót fokozatosan bezártunk magunk mögött, úgyhogy amíg behatoltak, maradt négy-öt percünk. Kiugrottunk az ágyból, és elő voltak készítve motyóink, hogy elmenjünk a templomba. Nem mintha olyan naiv lettem volna, hogy a templomból nem vihetnek el, nem is valami romanticizmusból, hanem egyfajta ótestamentumi aktusnak szántam. Annyi időnk maradt, hogy nyolcunkból, akik jelen voltunk, négyen felmáztunk az udvarról a templomfalnak támasztott létrán, négyen lent maradtak, nekik nem volt idejük feljönni, már a kerítésen is csüngtek a szekusok, épp hogy csak felhúztuk a létrát.

- Sokan voltak?

- A kerítésen hármat-négyet láttam, utána már hullámokban jöttek mindenfelől. Amíg betörték az ajtókat, fokozatosan beljebb hatolva a házba, addigra sikerült felmenekülni és felhúztuk a létrát, de egy perc múlva már törték a templomajtókat. Hála Istennek, hogy az embernek nem is volt ideje igazából megrémülni. Pillanatok alatt már autóban ültünk, előbb azonban behurcoltak az irodába, ahol a kulturális államtitkár volt jelen, aláírtak velünk egy kilakoltatási jegyzőkönyvet, úgy fehéren. A tisztviselő nagyon kedves volt hozzám, még kezét is nyújtott, s én voltam olyan hülye, hogy elfogadtam. No, de mindegy. Azt hittem, hogy visznek kivégezni. Aztán azt hittem, hogy áttesznek a határon, de gondoltam Menyőre is. Már májusban ide helyeztek és azóta egyszer kiközösítettek, egyszer felfüggesztettek, szóval ilyen ellentmondásos intézkedéseket hoztak. Itt Menyőben aztán körülvették a házat nagy reflektorgökökkel, kutyákkal, rendőrök, civilek voltak itt... Behívtak mindennap. Minden lépésünket figyelték, hála Istennek volt rádiónk, és a kapcsolatot nem veszítettük el a világgal. Néhány helybeli családhoz elmentek az elvtársak és szigorúan megtiltották, hogy bármit is mondjanak. Ellenőrizték az embereket a faluból kimenet, mert itt se telefon, se autóbusz, nagyon jól megválasztották a helyszínt.

- Hogyan élte át a rendszer bukásának napját?

- Elöttem úgy összefolynak az események, annyi dolgom volt és annyira zűrzavarosak voltak napjaim, hogy azt sem tudom, hogy csütörtökön történt vagy pénteken...

- Szerdán volt a nagy Ceaușescu-beszéd, csütörtökön a miting és pénteken már bukott...

- Csodálatos óra volt, olyan boldogság... hihetetlen öröm. A legkritikusabb időszaka életemnek az a néhány óra volt, amikor rám akarták kényszeríteni, hogy a nyilvánosság előtt köpjem szembe magamat, és a legboldogabb az az óra, amikor a statáriumot kihírdették... pénteken?

- Csütörtökön...

- A legboldogabb a bukás órájában voltam, ez hihetetlen esemény volt.

- Hogyan tűntek el a fiúk innen?

- Egy fél órán belül megjelent egy autó és felpakoltak. Még idejött a rendőr, bocsánatot kért, ha megbántott volna, megcsókoltuk egymást, tényleg rendes ember volt négy szemközt. Utána megindult a búcsújárás, itt járt az egész Szilágyság.

- Önt beválasztották az országos Nemzeti Megmentési Front Tanácsába. Politikai vagy egyházi pályán fog-e működni?

- Egyházi pályámat folytatom. Ezt a kérdést tették fel nekem Bukarestben is, amikor először mentem fel katonai díszkísérettel éjnek idején szökve, félve a terroristáktól és akkor megkérdezték vagyis ajánlották, hogy legyek a nemzetmentési front nemzetiségi albizottságának az elnöke. Mondtam, hogy én egyházi pályán akarok maradni, viszont nem térek ki a helyzet kihívása elől, tehát vállalom a rám háruló feladatokat, mert árulás volna mindannyiunkkal szemben, hogy az ember most visszavonuljon kolostorba. Ennek alapján jelöltek a nemzetiségi albizottság egyik alelnöki posztjára, és ezt elláthatom Temesvárról is. Kértek egy megfelelő német kollégát.

- Milyen nemzetiségű lenne az elnök?

- Az elnök Király Károly, őt javasoltam magam helyett, aztán ők is rá gondoltak. Ő egyébként az egész frontnak az alelnöke. Én bízom a bukaresti vezetésben, megyei szinten nem bízom. Nem mondok újat, hogy a legtöbb helyen nagyon rossz a helyzet.

- Hogyan látja az együttélés lehetőségeit az események után?

- Lelkeszi mivoltomnál és családi neveltetésemnél fogva erősen kötődöm a protestáns erdélyi hagyományokhoz. Természetes volt számunkra, hogy több nemzetiség él ebben az országban és nagy volt a csalódás, hogy ezen többnemzetiségű erdélyi eszményeinkre rácafélt a romló valóság. Természetesnek tartom, hogy egymás mellett kell élnünk és meg kell találunk az együttélés lehetőségeit, útjait, erre nyílik lehetőség most. Én azt mondanám, hogy itt az idő, most vagy soha. Más szóval, hogy az utolsó lehetőséget szalaszthatjuk el. Nagyon megtisztelve érzem magam, hogy nagyon sokan érdemeimen felül... érzékelnek egy ilyen testvérisülési lehetőséget, gondolok itt a tüntetések előestéjére, amikor az ablakom alatt énekelték az egyesülés óráját. Ez a sajátosan román nemzeti dal, mindig a különállás jelképe lehetett, csupán az idegenségünk, a nacionalizmus, a sovinizmus jelképe lehetett a mi számunkra az adott körülmények között, most azonban pillanatok alatt megtörtént az a csoda, hogy magaménak érezhettem ezt az éneket. Csodálatos pillanat volt végighallgatni néhány szakaszát egy himnusznak kijáró tisztelettel. És akkor megfogant bennem a remény, hogy van lehetőség a megbékélésre.

- Hogyan jellemezné a korábbi korszakot?

- Meglátásom szerint az egész kor, kül- és belpolitika a nacionalizmusra épült, s ez adta a legsajátosabb jegyeit, és lényegében ezzel elfecsérelte a legjobb román erőket, mert minden igyekezettel, kül- és belpolitikailag egyaránt egy trianoni tudathasadásnak a folyományaként ezen a problémán lovagolt, mindent ez határozott meg, minden erejét ez kötötte le. Hogy ez aztán miben nyilvánult meg, ez annyira ismert... Hogy is lehetne megfogalmazni... Úgy, ahogy a falurombolást, és szisztematikusan ostrom alá vették az oktatást, először is a magyar kulturális életet, utána a magyar iskolarendszert. Most érkezett el az ideje, hogy az egyházat is végső ostrom alá vegyék. Másfelől pedig, hogy előbb a városokat örölték fel, demográfiailag denaturalizálták, most pedig következett volna a falurombolás. Ezt csakis egy kamarilla, egy

titkos minisztérium intézhette. Az egész társadalmat átítató szervezet alapján történt. Már a gesztusaiba is belopta magát ez a politika, a vérükben volt, zsinóron ment az egész...

A bizottságban felszólalva felhívtam a figyelmet arra, nekik sem lehet közömbös, hogy az egymillió református, a kétmilliónyi magyarság vagy a hívő emberek mellé állnak ennek az ügynek, a megújulásnak, a demokráciának vagy pedig nem. Önöknek is közvetlen érdekük, hogy maguk mellett tudják a romániai nemzetiségeket.

- Mit tart a legégetőbb feladatnak, nemzetiségi és vallási kérdésben?

- Feltétlenül az önkormányzatot, de nem azt, amit adnak nekünk, hanem azt, amit mi kívánunk, aminek a keretében mi cselekedhetünk. Le kell szoknunk az instanciázó magatartásformáinkról, mindig magamban is érzem, hogy már annyira megszoktuk ezt a magatartást, hogy nem is tudunk élni a szabadságunkkal. Aki a bőség kosarából most venni tud, az részesül benne. Ahol kivívnak egy újságot, ott megvan, és eljőhet az az idő, hogy megálljt parancsol valamilyen körülmény, és akkor azzal maradunk, amink van. És ezt az egyházban tartom rendkívül fontosnak, mert bármilyen körülmény következne be, az egyház mégiscsak egy jól konsztituált évszázados intézmény, amelyet még a mostoha politikai körülmények sem veszélyeztethetnek. Az egyházat feltétlenül újjá kell szervezni, és ha olyan státusba kerülök - jelöltek most mindkét püspökségre -, akkor státusomnál fogva eleve egy millió református ember mandátumával rendelkezem, ami nagy dolog volna.

- Hogyan kommentálná a Nobel-békedíjjal kapcsolatos előterjesztést?

- A Nobel-békedíj eshetőségét ugyanúgy tekintem, mint forradalmi szerepemet. Számomra ez mind akaratomon kívüli dolog. Ha valamire büszke lehetek, az akkor az egyfajta magatartás, ami sajátja akár a lengyel Walesának vagy Doina Cornea asszonynak, vagy Dinescunak. Ha ez díjazható, akkor nagyon el vagyok ragadtatva, hogy gondoltak rám. Lényegében szellemi, erkölcsi tartalma van a Nobel-díjnak, szellemi jutalmazása ez egy-egy népnek, mert lényegében mindegyik, aki ilyen díjat kapott, valahol megtestesítette egy népnek, egy nemzetiségnek, egy fajnak a szabadságharcát és exponense volt valakinek. Ugyanígy lehetne Temesvárnak adni... Kezdve a kis sráctól, aki labdájáért jön be és közben levelet hoz, vagy a nénitől, aki a bugyijában viszi ki a levelet. Mindezek olyan meghatók..., ezek a csodálatos hétköznapi hősiességek az esetei.

- Térjünk vissza jelenlegi helyzetéhez. Tiszteletes úr, miért őrzik önt itt?

- A katonaság őriz az országban még szabadlábbon levő terroristáktól. Meg kell mondanom, hogy itt családias a viszony a kiskatonákkal. Meghívtak már a közeli román faluba is. A pápa a riporter szerepet vállalta, aztán együtt énekeltünk.

- Végül mondja el, hogyan győzi ezt a hatalmas búcsújárást? Amióta itt vagyunk, rengeteg látogató, küldöttség érkezett...

- Hát jól, nyugodt természetem van. Azt mondja az írás, hogy „erődön felül nem próbállak meg, vagy megpróbállak, de erőt adok hozzá”, valahogy így hangzik. Segít nyilván a lelkesedés, az a nagy szeretet, a teljes melléállás, amit tapasztalok mindenki részéről.

- Köszönjük szépen a beszélgetést.

(Magyar Szó - Újvidék; Kárpáti Igaz Szó,
1990. január 13.)

Élő lánc

Az erdélyi magyarság közvéleménye örömmel üdvözölte a szabadságot. Nyilatkozatok, felhívások, közlemények és programok jelennek meg. Régi és új közintézmények hallatják szavukat.

Sokan sürgették az elmúlt napokban, hogy szólaljon meg a református egyház is, kiáltson jelen-t a szabad sajtó útján az új hatalom ideiglenes képviselőinek és a népnek. E sürgetésben az aggodalom is benne cseng: jaj, le ne maradjunk. Mintha azért kellene az egyháznak is jelentkeznie, mert a szabad publikálás lehetősége netalán tovatűnik. Csak ezért ne várja senki a református egyház megszólalását.

Ő már megszólalt, megjelent mint élő lánc.

Temesváron azért, hogy az erőszakkal szemben védje a védteleneket. Székelyudvarhelyen azért, hogy az erőszak képviselőit hátha megvédheti a tüntetők közé vegyült és féktelenné vált gyűlölködőktől. A kolozsvári teológia udvarán azért, hogy az érkező gyorssegélyek tonnái le- és felrakodásában, szétosztásában is segítséget nyújtson. Bethlen környékén, a lelkipásztor nélküli Vicében azért, hogy a helybeli római katolikus plébániára ő is elvigye a segítségnek szánt termények mázsáit, amit majd a helybeli Nemzeti Megmentési Bizottság onnan fog elszállítani. Tordaszentlászlón azért, hogy a helyi Nemzeti Megmentési Bizottság felállítása-ban együttműködjék. Válaszúton azért, hogy a hideg és sötét éjszakákban kiálljon az ország-útra kocsikat ellenőrizni, menekülő fegyvereseket leleplezni. Ez az élő lánc megszólalt egyes láncszemei útján a sajtóban, a rádióban is. Jelen van a tanácskozássra összeülő kis csoportokban, ahol a teendők fontossági sorrendjét, az értékmentést, az építés első lépéseit beszélük meg.

Hisszük, hogy a megszerzett szabadságban nekünk feltáruló lehetőségek nem mulékonyak. Ezért a többektől sürgetett higgadsággal tesszük azt, amit ma kell tenni, és tervezzük azt, amit holnap fogunk tenni. Ma megteesszük azt, hogy a protestáns teológia az egyházak kérésére készséggel felvesz azok közül, a felvételizettek közül, akiket az elmúlt években „helyhiány” miatt a hatalom nyomására elutasítottunk. Ma a legszükségesebb mennyiségű Biblia behozataláról, teológiai tananyag és szakirodalom publikálásáról, sokszorosításáról gondoskodunk, hogy ezzel is bekapcsolódjunk az élő láncba. Holnapra tervezzük a meglévő-kön kívüli egyházi lapok, szakfolyóiratok kiadását, a történelmi egyházmegyei újraszerve-zését, a vallásoktatás és a szeretetintézmények régi és új formák közötti felélesztését. Holnapra tervezzük az egyház hitelvei alapján készülő, formájában demokratikus, tartalmában krisztokratikus egyházi törvényeket, az egész világ magyar reformátusságával kiépítendő hit-és szeretetközösség kimondását, a hagyományos zsinati alapon. Azokkal a protestáns egy-házakkal, amelyekkel eddig is fenntartottuk intézetünket, ápoljuk és erősítjük a testvéri kapcsolatot. Természetesen gondolunk arra is, hogy eddigi jó ökumenikus kapcsolatainkat a határainkon innen és túl élő egyházakkal tovább építjük.

A református egyház nem részt kér képviselői vagy „csúcsszervei” útján a hatalomból és a nyilvánosságból, hanem részt vesz ezzel az „élő láncsal” abban a folyamatban, amely a szabad Romániában a hatalmat, a közművelődést az Istenképű ember javára fordítja.

*A Protestáns Teológia
református tanárai*

A hatok felhívása

Egy olyan pillanatban, amikor az ön politikája miatt hitelét veszítette a szocializmusnak maga a gondolata is, amelyért küzdöttünk, amikor országunk elszigetelődött Európában, állásfoglalásra határoztuk el magunkat. Tökéletesen tudatában vagyunk annak, hogy így szabadságunkat, sőt életünket kockáztatjuk, de kötelességünknek érezzük felhívással fordulni önhöz, változtasson a jelenlegi politikai irányzaton, még mielőtt késő lenne.

1. A nemzetközi közösség szemére veti önnek a Helsinki Záróokmány, ama okmány be nem tartását, melyet személyesen aláírt.

A román állampolgárok szemére vetik önnek az Alkotmány, ama alkotmány be nem tartását, melyre felesküdt.

Íme, a tények:

a) A falvak rendezésének egész terve és a parasztok erőszakos beköltöztetése háromemeletes tömbházakba ellentétben áll az Alkotmány 36. szakaszával, amely oltalmazza a személyi tulajdonjogot a lakóházhoz, a hozzá tartozó gazdasághoz és ahhoz a földterülethez, amelyen ezek találhatók.

b) Azt a törvényerejű rendeletet, amely megtiltja az állampolgároknak, hogy kapcsolatokat tartsanak fenn külföldiekkel, nem szavazta meg soha a törvényhozó testület és nyilvánosságra sem hozták soha, következésképpen híján van a törvényerőnek. Ennek ellenére állampolgárainkat ezen az alapon elbocsátással, kínzással fenyegetik.

c) Az új bukaresti városközpontnak, a több milliárd lejre rúgó legnagyobb romániai beruházásnak nincs köz költségvetése és az építkezéseket, finanszírozásukat szabályozó valamennyi törvény ellenében épül. Ennek az óriási épületnek a költsége megháromszorozódott az ön által havonta elrendelt belső és külső kiegészítő munkálatok miatt.

d) A biztonsági szerveket, amelyeket mi hoztunk létre azért, hogy a szocialista rendet védelmezzék a kizsákmányoló osztályok ellenében, most a jogaikat követelő munkások ellen fordítják, a régi párttagok ellen és a becsületes értelmiségiek ellen, akik az Alkotmányban szavatolt kérvényezési jogukat (34. szakasz) és szólásszabadságukat (28. szakasz) gyakorolják.

e) A gyárak és intézmények elrendelték alkalmazottaiknak a vasárnapi munkát és kényszerítik őket erre az Alkotmány 19. szakasza és a Munkatörvénykönyv ellenére.

f) A levelezést rendszeresen és erőszakosan megsértik, telefonbeszélgetéseinket pedig megszakítják, bár a 33. szakasz szavatolja ezek biztonságát.

Összegezve a dolgokat: az Alkotmány lényegében fel van függesztve és jelenleg nincs törvényes rendszer az országban. El kell ismernie, elnök úr, hogy a társadalom nem működhet, ha a hatóságok, fentről kezdve, nem tisztelik a törvényt.

2. A tervezés már nem működik a szocialista gazdaságban, a Politikai Végrehajtó Bizottság ülései mind a múltba néznek: arra kárhoztatják a munkásokat, hogy hozzák be a tavalyi, a múlt félévi vagy a múlt havi tervlemaradást. Egyre több gyár nélkülözni kénytelen a nyersanyagokat.

3. Az agrárpolitika rendezetlen. Durva adminisztratív intézkedések történnek a parasztok ellen, akik a számadatok szerint a zöldségfélék 40 százalékát, a gyümölcs 56 százalékát, a tej 60 százalékát és a hús 44 százalékát termelik meg, bár a szántóterület csupán 12 százalékával

rendelkeznek. De a falvakon most természetesen a legfőbb gond a településrendezéstől való félelem. Hét-nyolcezer falut fenyeget a veszély, hogy letörlik a föld színéről. A civilizált világnak e programmal szembeni gazdasági, kulturális és humanitárius ellenvetéseit illetően felmerül egy jogos kérdés: miért kellene urbanizálni a falvakat, ha nincsenek biztosítva a tisztességes urbánus életkörülmények a városokban sem, vagyis a fűtés, a világítás, a szállítás, hogy ne is szóljunk az élelmezésről. Egy olyan kormány, amely egymást követő öt telen át képtelen megoldani a lakosság ilyen létfontosságú problémáit, illetéktelen és képtelen a kormányzásra, ezért hangsúlyozzuk nyomatékosan ön előtt ezt a pontot.

4. Maga az a tény, hogy a németek, a magyarok és a zsidók tömegesen vándorolnak ki, azt mutatja, hogy az erőszakos asszimiláció politikáját meg kell szüntetni.

5. Végül mélységesen aggaszt bennünket, hogy Románia nemzetközi pozíciói és tekintélye gyors ütemben rosszabbodik. Mint tudja, ez kézzelfoghatóan nagyszámú államnak ama döntésében jelentkezik, hogy bezárja bukaresti nagykövetségét. A legaggasztóbb az, hogy olyan európai államok nagykövetei, mint Norvégia, Dánia és Portugália, távoztak és mások is következnek. Fokozódó elszigetelődésünk nem csupán a diplomáciai kapcsolatokat károsítja; elvesztettük az amerikai kedvezmény elvét és ennek folytán egyes textilgyárainknak nincsenek megrendeléseik. A Közös Piac nem kívánja meghosszabbítani közös egyezményét Romániával, ami negatívan hat ki gazdaságunk más szektoraira. Ön mindig is állította, hogy a magas szintű találkozók döntő fontosságúak az államközi kapcsolatok javítása ügyében, de hogyan javíthatja Románia külkapcsolatait, ha Európa nem kommunista országainak vezetői nem hajlandók találkozni önnel? Románia európai ország marad és mint ilyennek, együtt kell haladnia a helsinki folyamattal és nem szabad meghátrálnia. Ön változtatni kezdett a falvak geográfiáján, de nem költöztetheti át Romániát Afrikába.

A nemzetünket sújtó negatív belpolitikai és nemzetközi folyamatok meggátolása érdekében felhívást intézünk önhöz, hogy első lépésként fogantossítsa a következő intézkedéseket:

1. Jelentse ki határozottan és egyértelműen, hogy lemond a falurendezés tervéről.
2. Állítsa helyre az alkotmányos biztosítékokat az emberi jogokkal kapcsolatosan. Ez lehetővé teszi az ön számára, hogy tiszteletben tartsa a bécsi konferencia határozatait az emberi jogokat illetően.
3. Szüntesse be a nemzetünk biológiai létét veszélyeztető élelmiszerkivitelt.

Mihelyt ezek az intézkedések megtörténnek, készek vagyunk építő szellemben részt venni a kormánnyal folytatandó dialógusban a jelenlegi kilátástalan helyzet leküzdésének útjairól és eszközeiről.

*Alexandru Bîrlădeanu
Corneliu Mănescu
Constantin Pîrvulescu
Grigore Răceanu
Silviu Brucan
Gheorghe Apostol*

(Romániai Magyar Szó, 1990. január 7., 3. old.)

Közlemény

Románia Szocialista Köztársaság Legfőbb Ügyészsége közli az alábbiakat:

Az állambiztonsági szervek az ország és a román nép érdekei ellen irányuló súlyos árulási akciót fedeztek fel, amelyet Răceanu Mircea, volt diplomáciai dolgozó követett el, aki egy idegen hatalom kémvizsgálatainak a szolgálatába állt.

Tettenérés folytán és a nyomozás következtében kitűnt, hogy Răceanu Mircea 1974-től, vagyis attól az évtől kezdve, amikor egy idegen kémvizsgálat beszervezte és annak ügynökévé vált, intenzív árulási tevékenységet fejtett ki. Kihasznlva az általa betöltött tisztséget, szolgálati viszonyát és személyes kapcsolatait, valamint az éberség hiányát és az államtitok megőrzésével kapcsolatos törvények előírásainak megszegését, sikerült titkos adatokat és információkat megszereznie és továbbítani, úgyszintén az államérdekek aláaknázására irányuló más akciókat is folytatva.

Az ügyészségi és állambiztonsági szervek folytatják a vizsgálatot, hogy fényt derítsenek az áruló egész tevékenységére és megállapítsák felelősségét, hogy a vizsgálat befejezése után törvény elé állítsák kémkedési-árulási tevékenységért és az ország törvényeinek megfelelően ítéltessenek felette.

(Előre, 1989. március 15.)

Találkozás egy halálraítélttel

Ujjaim tétováznak az írógép billentyűi fölött, agyam lüktet, majd szétveti koponyámat. Emlékeimben, múltamban kutatok, ifjúságom, egyetemi éveim emlékképei villámgyorsan váltogatják egymást, s azokra minduntalan rávetítődnek friss, idei események emlékei.

Még soha nem gyötrődtem annyit a fehér papírlap fölött, mint e sorok megírásakor. Nehéz elkerülni az érzelgősséget, hiszen egy halálraítéltről írok, aki ráadásul régi barátom, akit a mostani, decemberi forradalom szabadított ki a börtönből.

*

Egy nappal azt követően tartóztatták le, hogy találkozott az apjával, pontosabban a nevelő-apjával. Édesapját, Bernáth Andort nem ismerte. Grigore Răceanu - akinek neve a véres diktatorikus rendszer vezetőjéhez intézett nyílt levél hat aláírójának egyikeként vált ismertté az utóbbi hónapokban - még kisgyermekként örökbe fogadta, felnevelte.

Így lett belőle: Mircea Răceanu.

*

Őrizetbe vételét követően Bukarestben tartották fogságban - magánzárkában. Családjáról, a külvilágról semmit sem tudott.

Néhány hét elteltével, március közepén a napisajtóban Románia Szocialista Köztársaság Legfelsőbb Ügyészsége részéről közlemény jelent meg, amelyet a lapok - az akkor szokásos „fentről” jövő utasítások nyomán - főhelyen, keretben tálaltak, „ugrattak” (ahogyan a szakzsargon nevezi az ilyesmit), más szóval: felhívták az olvasók figyelmét a hírre. A közleményben az állt, hogy „az állambiztonsági szervek az ország és a román nép érdekei ellen irányuló súlyos árulási akciót fedeztek fel, amelyet Mircea Răceanu követett el”. Kémtevékenységgel, valamint az államérdekek aláaknázását célzó más akciók elkövetésével vádolták.

Bár a közvélemény még úgy fogalmazott: „az ügyészségi és állambiztonsági szervek folytatják a vizsgálatot, hogy fényt derítsenek az áruló egész tevékenységére és megállapították, hogy a vizsgálat befejezése után törvény elé állítják és az ország törvényeinek megfelelően ítélik meg felette”, a korábbi évek koncepcióos pereiből ismert forgatókönyv szerint azon nyomban beindult a közvélemény „megdolgozása”. A dolgozó embereknek idejük sem volt elolvasni az akkor reggel megjelent lapokat, mint ahogy rádiót sem volt alkalmuk hallgatni, tehát nem ismerhették a közlemény tartalmát, de számos fővárosi gyárban, vállalatban, intézményben még akkor délelőtti gyűléseket hívtak össze, s azokon „a dolgozó tömegek képviselői” valóságos vádbeszédeket mondtak. Mondtak? Ugyan, legtöbbjük színtelen, monoton hangon, akadozva olvasta fel azt a géppel írt szöveget, amit néhány perccel korábban valaki (úgy vélem, az olvasó velem együtt nagyon is jól tudja, hogy kicsoda) a kezébe nyomott. Tekintetüket jóformán föl sem emelték a papírlapról. Talán szégyelték: annyira gyávák, hogy még ilyen „pártfeladatot” is elvállalnak, még ilyenkor sincs lelkierejük nemet mondani.

Akadtak persze olyanok is, akik apait-anyait beleadtak, s nem hátulról rángatott bábuk módjára, hanem valóságos színészi teljesítményt nyújtva váltak közvádlokká. Kemény, mennydörgő hangon mondták el a hallgatóságnak, mennyire felháborították őket az aljas áruló tettei, s követelték: gyors, példás, a lehető legszigorúbb büntetést róják ki Mircea Răceanura. Még a leghalványabb kétely sem fogalmazódott meg egyik szónoklatban sem a letartóztatott bűnösségével kapcsolatban.

A rádió órákon át közvetítette ezeket az előregyártott vádbeszédeket. A múltból jól ismert forgatókönyv alapján minden úton-módon azt akarták belesulykolni az emberek tudatába: kétség sem férhet Mircea Răceanu bűnösségéhez, tehát megérdemli, hogy fizessen tetteiért. Az elképzelésben tulajdonképpen nem volt semmi eredeti, a kliséket legalább negyven éve ismertük: maga a nép ítéli el a gyalázatos árulót, ítélkezik fölötte.

A kívülállónak úgy tűnhetett, hogy hirtelen nagyon sokan ismerik azt, akinek a neve a Legfelsőbb Ügyészség közleményében szerepelt. A valóságban azonban vajon ismerte-e valaki is azok közül, akik - anélkül, hogy valamelyest is bizonyítva lett volna bűnössége - máris ítélkeztek fölötte?

Tény, hogy neve egyik percről a másikra ismertté vált az országban. Mind nálunk, Romániában, mert külföldön, számos országban, főleg diplomáciai körökben a név korábban is, úgy két-három évtizede ismerősen hangzott.

Ki tehát Mircea Răceanu?

Egyetemi tanulmányait 1960-ban Moszkvában fejezte be a Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében. Ugyanennek az intézetnek a padjait koptatta diákként Szűrös Mátyás, a Magyar Köztársaság jelenlegi ideiglenes elnöke és Petar Mladenov, a Bolgár KP KB főtitkára, Bulgária NK Államtanácsának elnöke is - hogy csak a legismertebbeket említsem.

Karrierdiplomataként Mircea Răceanu hosszú éveken át az Amerikai Egyesült Államokban teljesített szolgálatot. (Egyébként a moszkvai diplomataképző intézetben is amerikai ügyekre szakosodott.)

Teltek az évek és hazánk egyik legismertebb diplomatáinak sorába lépett. Külföldön nagyra értékelték szakmai tudását, tájékozottságát, higgadtságát, tekintélyét. Az egyik legjelesebb Amerika-szakértőként tartották számon. A Külügyminisztériumban is - az utóbbi időben tanácsosi rangban - Észak-Amerika problematikájával foglalkozott. Letartóztatása után külföldi rádióadók azt állították, hogy igazgatóhelyettesként tevékenykedett, ami meg is felel a valóságnak, azzal a kiegészítéssel, hogy - mint ő maga mondta - erre a tisztségre hivatalosan soha sem kapott kinevezést.

Minthogy jól ismert, külföldön megbecsülésnek örvendő diplomata letartóztatásáról, s a vele szembeni legsúlyosabb vádemelésről volt szó, nyilvánvalóan első pillanattól kezdve számítani lehetett arra, hogy az ügy nemzetközi hullámokat kavart. Ezzel feltétlenül tisztában voltak a letartóztatást, a kihallgatásokat, később pedig a pert irányító személyek is. Sőt, alighanem a „nemzetközi visszhang” hozzátartozott a forgatókönyv kivitelezéséhez.

Mi volt hát a Securitate terve a Răceanu-üggyel kapcsolatban? Mit akart elérni ezzel a letartóztatással, majd pedig a rendkívüli vádemeléssel?

A hirhedt, az egész népet rettegésben tartó Securitate emberei valamilyen nyomra bukkantak, gyanították, hogy Silviu Brucan, Gheorghe Apostol, Alexandru Bîrlădeanu, Grigore Răceanu, a párt néhány más régi harcosa - akik tanújelét adták már korábban is a diktatórikus rendszerrel szembeni ellenszenvüknek, ellenállásuknak - készülnek valamire.

Mircea Răceanu gyakran megfordult apja lakásán. Feltételezték hát, hogy tudomása van az „öreges” szándékáról.

Az első cél, amelyet a Securitate emberei feltehetően maguk elé tűzték, abban állhatott, hogy szólásra bírják Grigore Răceanu fiát, részleteket tudjanak meg. Alighanem biztosak voltak benne, hogy a letartóztatás, a katonai törvényszék elé állítás, a halálos ítélettel való fenyegetés, a magány rövid idő alatt megtöri a vádlottat, és az előbb-utóbb vallani fog.

Nem tudták, nem tudhatták viszont, milyen anyagból faragták Mircea Răceanut. Arra semmiképpen sem számítottak, hogy ennek az embernek még a legszörnyűbb kín - a magány - sem bírja megtörni akaratát, szellemét. Hét hónapig parányi magánzárkában tartották, s ez idő alatt a kihallgatásokat folytató személyeken és az örökön kívül senkit sem látott. Kereken húsz kilót fogyott. Testileg meggyengülve, de akaratában megacélosodva állta az éjjel-nappal tartó vallatások minden kínját-szenvedését. A legrafináltabb módszerekkel próbálták megadásra kényszeríteni. Igéretekkel sem fukarkodtak. Hátha-hátha...

„Kint” persze nem tudhatták, mit sikerült kicsikarni a letartóztatottból, amaz mennyire bírt ellenállni a vallatóknak, volt-e eléggé ügyes ahhoz, hogy kikerülje a keresztkérdések csapdait.

A Securitate másik nyilvánvaló célja az lehetett, hogy meghátrálásra kényszerítse az „öregeket”. A terv az emberi gyengeség, az apai szeretet kihasználására épült. A titkosrendőrök arra számítottak, hogy kétségbeesésében Grigore Răceanu kísérletet tesz majd fia életének megmentésére és talán-talán meggyőzi elvbarátait is, mondjanak le eredeti elképzelésük kivitelezéséről.

Csakhowy az akció nem feneklett meg, a „hatok” levelét végül is beolvasta a BBC-rádió, azt követően pedig számos más külföldi rádióállomás.

Ezek után a Securitate öntelt és dühös emberei kijátszották utolsó kártyájukat. Ismeretes, hogy a diktátor sűrű egymás után elhangzott beszédeiben, külföldi lapoknak adott interjújaiban unos-untalan ismételte: „a nemzetközi helyzet rendkívül feszült és bonyolult”. Ezzel azt sugallta, hogy országunkat minden oldalról, főleg pedig a nyugati szomszéd részéről veszély fenyegeti. Idegen hatalmak szolgálatába állt ügynökök és kémek pedig aláaknázzák az államérdekeket.

Nos, a hisztéria-keltésnek ezt a légkörét volt hivatott fenntartani és szítani a Răceanu-ügy is.

Július 21-én Mircea Răceanut a katonai törvényszék halálra ítélte.

A félelemkeltés, a megfélemlítés mechanizmusa és vele együtt a propagandagépezet akkor még olajozottan működött. Legalábbis úgy tűnt.

De vajon így volt-e a valóságban? Mert hát mindmáig tisztázatlan néhány kérdés.

Miért állt le hirtelen a Legfelsőbb Ügyészség közleményének nyilvánosságra hozatala után beindult elítélő kampány? Az akkor lezajlott gyűléseken készített filmfelvételeket a televízió esti híradója már nem sugározta. Valaki leállította. Miért?

A sajtóban miért nem jelentették be, hogy Mircea Răceanut halálra ítélték? Miért kellett ezt olyannyira titokban tartani, hogy még a Bukarestben élő és tevékenykedő külföldi diplomaták sem tudtak róla semmit? Az ügyre később sem tértek vissza a sajtóban, a rádióban, a televízióban. Mintha mindenki megfeledkezett volna róla. Pedig az utca embere kíváncsi volt a fejleményekre. A Răceanu-üggyel kapcsolatos kérdések ott sorjáztak az emberek fejében, halkra fogott, suttogva folytatott baráti beszélgetések során egymástól érdeklődtek, választ próbáltak találni. A per szervezői, rendezői féltek talán a külföld felháborodásától? Nem akartak egy másik emberjogi problémát a többi mellé?

Miközben hallgatom Mircea Răceanut, amint botladozva közelebbi vagy távolabbi emlékei között kutat, Andrei nevű hatodik osztályos fia, illetve egyetemista lánya, Oana, fölvaltva időnként egy-egy poharat helyez eléje, amelyben valamilyen habzó, gyorsan oldódó gyógyszer fehérlik. Olykor kortyolgat belőle.

Felesége Mioara, akit szintén hosszú ideig vallattak, na meg az egész családja jelentette számára a biztos háttért. A reményt, a hitet.

Aztán arról mesél, hogy ezekben a napokban többször is hívták a televízióba, hadd mondja el, mi történt vele.

Kérdem, miért nem tesz eleget a meghívásnak.

- Érdeklődéssel, de vegyes érzelmekkel hallgatom, nézem a tévéadásokat - válaszolja.

- Örvendek, hogy olyan emberek is szóhoz jutnak, akiket korábban a kamerák közelébe se engedtek. Aggaszt viszont, hogy köpönyegforgatók, álforradalmárok, álhősök is megjelennek, akik áldozatok képében tetszelegnek. Tudomásul kell vennünk, hogy ezt a forradalmat nem a mi nemzedékünk, hanem a fiatalok hajtották végre. Az igazi hősök nem mi vagyunk - mondja.

E szavak hallatán már biztosan tudom, Mircea Răceanu semmit sem változott, megmaradt annak, ami eddig is volt: szerény, közvetlen, a realitások talaján álló, világosan gondolkodó, tisztán látó embernek. Ő soha egy pillanatig sem tévesztette össze Romániát a Ceaușescu-klánnal, ellenkezőleg: minden gondolatában és tettében határozottan különválasztotta őket egymástól, s ezzel a maga módján, a maga területén megvívta harcát a zsarnoksággal. Ő is azok közé tartozik, akiknek a fojtogató családi diktatúra, a népirtó pár béklyóitól való szabadulást köszönhetjük.

A magánzárkában töltött több mint fél esztendő, a halálos ítélet, a megpróbáltatások és a kínok hosszú sora nem tudta legyőzni, leteperni ezt az embert. Terveket sző. Most azt tartja elsődlegesen fontosnak, hogy aprólékos diplomáciai munkával kiköszörüljék, együttes erővel kiköszörüljük az utóbbi huszonöt esztendőben Románia nemzetközi tekintélyén esett mély csorbát.

Székel László

(Romániai Magyar Szó, 1990. január 4-1990. január 5.)

Az első hírek Temesvárról

„Temesváron szombaton (december 16-án - szerk. megj.) több ezer tüntető megakadályozta Tőkés László református lelkész kilakoltatását. A tüntetők szavalókórusokban követelték a rendőrök távozását és azt énekelték, hogy „románok, keljetek fel, ébredjetek”. Az egyenruhás biztonsági erők ekkor eltávoztak és civil ruhások váltották fel őket. A vasárnapba nyúló éjszakáig 300-700 tüntető alkotott élőláncot a templom körül, köztük románok, illetve más felekezetek tagjai. A megmozdulásban összesen mintegy 5000-en vettek részt.”

(DPA)

A parancs világos: löni!

1989. december 17-én, amikor Temesvár központjában már második napja tüntetett az utcára vonult tömeg, sürgősségi eljárással összehívott ülést tartott az RKP KB Politikai Végrehajtó Bizottsága. Az ülés gyorsírási jegyzőkönyvéből, melyet teljes terjedelemben közreadunk, világosan kitűnik a volt diktatúra embertelensége.

Az ülésen NICOLAE CEAUȘESCU elvtárs, a Román Kommunista Párt főtitkára elnökölt.

Jelen voltak a következő elvtársak: Bobu Emil, Ceașescu Elena, Ciobanu Lina, Constantin Nicolae, Constantin Dăscălescu, Dincă Ion, Dobrescu Miu, Fazekas Lajos, Mănescu Manea, Niculescu Paul, Olteanu Constantin, Oprea Gheorghe, Pană Gheorghe, Popescu Dumitru, Radu Ion, Rădulescu Gheorghe, Totu Ioan, Andrei Ștefan, Curticeanu Silviu, Gere Mihály, Giosan Nicolae, Milea Vasile, Mureșan Ana, Pacoste Cornel, Postelnicu Tudor, Stoian Ion, Szász József, Toma Ioan, Ursu Ion.

Meghívottként jelen volt Bărbulescu Vasile és Radu Constantin elvtárs.

Nicolae Ceașescu elvt.:

Nincs mindenki jelen?

Silviu Curticeanu elvt.:

Hiányoznak Coman Ion és Ilie Matei elvtársak, akik Temesváron vannak, valamint Suzana Gâdea elvtársnő.

Nicolae Ceașescu elvt.:

Nézzék elvtársak, miért hívtuk össze a Politikai Végrehajtó Bizottságot.

Temesváron tegnap este bizonyos események voltak, melyek ma délben újrakezdődtek. Az ürügyet az az úgynevezett református pap szolgáltatta, akit az ő vonalukon büntettek meg. Temesvárról egy másik megyébe helyezték, s ezért távoznia kellett volna az általa elfoglalt lakásból. A lakást nem akarta kiüríteni. A püspök törvényszékhez folyamodott, amely elhatározta kilakoltatását. A dolgok sokat halogatódtak. Tegnap kiszálltak végrehajtani a bírósági végzést. Ő csoportot szervezett maga körül. Itt van a külföldi körök, a külföldi kémszolgálatok beavatkozása. Kezdve Budapestről, mert ő interjút is adott. Voltaképpen a dolgok ismertek. Egyébként az is köztudomású, hogy mind keleten, mind nyugaton mindenki arról beszél, hogy Romániában változtatni kellene a dolgokon. A keletiek is, a nyugatiak is célul tűzték, hogy változtatnak, és semmitől sem riadnak vissza.

Szerveinknek tegnap este sikerült rendet teremteniük. Kilakoltatták, és elküldték oda, ahová a Püspökség helyezte. Gyakorlatilag ez szigorúan az ő ügyük volt, és alkalmazni kellett a bírósági kilakoltatási végzést, ami normális volt.

Ma, déltájban deklasszált elemek gyűltek össze ismét - egyébként tegnap is voltak, de az elvtársak nem értették meg, hogy ma visszatérnek -, és rendbontást szítottak, behatoltak a megyei pártbizottság székházába. Belügyi szerveink gyengén viselkedtek, a normális az lett volna, ha nem engednek senkit belépni a megyei pártbizottság székházába. Őrséget kellett volna állítani, ez az általános szabály. Mind a Honvédelmi Minisztérium, mind a Belügy-minisztérium szervei defetista, kapituláns magatartásról tettek bizonyosságot.

Tegnap este beszéltem velük, és megmondtam, tankalakulatokkal tartsanak erődemonstrációt. Legyenek a városközpontban, ott demonstrálják erejüket. Ez feltételezi, hogy az egységek a központban legyenek.

Én utasítást adtam, hogy ez megtörténjék, ti pedig sétáltatok egyet. Ha az egységek a központban lettek volna, nem történhetett volna meg, ami megtörtént. Gyorsan fel kellett volna számolni mindezt. Másfél órára volt szükségük, mire megindultak a katonai alakulatok. Hol volt az erődemonstráció, amelyről beszéltem, amelyet elrendeltem?

Milea Vasile elvt.:

Végrehajtottuk a keletről nyugatra való csapatmozdulatot.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Miféle keletről nyugatra való csapatmozdulat? A szállító tankalakulatoknak a városközpontban kellett volna lenniük. Ezt rendeltem el, nem azt, hogy keletről nyugatra menjenek. Az este világosan megmondtam, mit kell tenned, elrendeltem az alapegységek, a könnyű tankok, a motorizált egységek demonstrációját, ezeknek mind a városközpontban kellett volna lenniük, nem a laktanyákban. Azért mondtam, hogy rendezzék meg az erődemonstrációt, mert a demonstráció feltételezi, hogy minden egység a központban legyen. Ezt jelenti a demonstráció! Igaz, nem adtam meg a részleteket, de amikor az ember azt mondja, legyen erődemonstráció, akkor erődemonstrációnak kell lennie, nem pedig Zombolya vagy Arad felé sétálni. A városban kellett volna lenniük, mert az utcák elég szélesek. Ott kellett volna állomásoztatni egyes alakulatokat.

Ugyanez vonatkozik a Belügyminisztérium csapataira. Nekem az a benyomásom, hogy a Belügyminisztérium egységei nem voltak felfegyverezve.

Elena Ceaușescu elvt.:

Fegyvertelenek voltak.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Fegyvertelenek.

Tudor Postelnicu elvt.:

A határőrökön kívül. A többiek nem voltak felfegyverezve.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Dehát miért? Megmondtam, hogy legyenek mind felfegyverezve. Miért küldtétek őket fegyvertelenül? Ki adott ilyen parancsot? Amikor úgy értettem, hogy biztonsági alakulatok mennek, világos volt számomra, hogy felfegyverezve mennek, hiszen van fegyverzetük, van minden az ellátmányukban, autó is, meg minden, csak nem külditek őket pusztá kézzel verekedni? Miféle belügyi alakulatok vagytok ti?! Honnan veszitek ezeket a dolgokat?

Azonnal jöjjön Curticeanu és Vlad Iulian.

Ki adott ilyen utasítást?

Miért tartunk fenn határőr alakulatokat? És engem biztosítottatok affelől, hogy van 9 biztonsági szakaszotok, ami közel 1000 embert jelent. Hol voltak ezek? Fegyvertelenül vezényelték ki? Mit jelent ez a szisztéma?!

És az este tárgyaltunk, azt mondtam: intézkedjete ti is, hozzatok erélyes intézkedéseket. Nem mondtátok, úgy külditek oda, hogy bottal verekedjenek! Nincs szükségem ilyen biztonsági alakulatokra! A milícia is fel kellett volna legyen fegyverezve. Így szól a törvény.

Tudor Postelnicu elvt.:

Jelentem, főtitkár elvtárs, a milícia fel van fegyverezve.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Ha fel van fegyverezve, lőnie kellett volna, nem pedig hagynia magát, hogy megverjék és beengednie őket a megyei pártbizottság székházába. Két óra kellett a csapatoknak ahhoz, hogy odaérjenek, habár a központban vannak, amikor ott kellett volna lenniük, mert mozgósították őket, hogy erődemonstrációt végezzenek az utcán. A helyszínen kellett volna lenniük.

Tárgyaltam veletek ma éjjel is, többször tárgyaltunk, 2-kor is, 3-kor is, reggel 4-kor is arról, mi a tennivalótok.

Elena Ceaușescu elvt.:

Telefonálnunk kell Coman elvtársnak, amikor odaér.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Curticeanu, lépj kapcsolatba vele, és Coman azonnal telefonáljon nekem.

Silviu Curticeanu elvt.:

Megértettem. Azonnal kapcsolatba lépek Temesvárral.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Ti nem hajtottátok végre a parancsot, én főparancsnoki minőségemben adtam a parancsot, amely rátok nézve, valamennyi egységre nézve, mind a Honvédelmi Minisztérium, mind a Belügyminisztérium egységeire, kötelező.

Hogyan lehetséges egy ilyen helyzet? Holmi tekergők behatolnak a megyei pártbizottság székházába, megverik a katonákat, a tiszteket, s ők tétlenek maradnak?!

Mit csináltak a te tisztjeid, Milea, miért nem léptek közbe azonnal, miért nem lőttek? Lőniük kellett volna, földre teríteni őket, előbb figyelmeztetni őket, s aztán a lábukba lőni.

Vasile Milea elvt.:

Nem adtunk nekik löszert.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Miért nem adtatok? Parancsot adtam, hogy lőjenek a levegőbe figyelmeztetésül. Miért nem adtatok nekik löszert? Ha nem adtál nekik löszert, inkább tartottad volna otthon őket!

Miféle honvédelmi miniszter vagy? Miféle belügyminiszter vagy te, Postelnicu? Azt mondtátok, hogy vaktöltényeket adtatok! Ők harci feladatot kaptak, nem gyakorlótéri feladatot. Nem mondtátok meg az igazat. Csak most mondjátok, mostanig dezinformáltatok. Azt mondtátok, kiadtátok a parancsot, hogy löjjenek! Miért dezinformáltatok?!

Ha azért külditek a biztonsági alakulatokat, hogy bottal verekedjenek, inkább küldenétek haza őket; akkor jobb lett volna 500 munkást mozgósítanunk, miként annak idején Bukarestben tettük 1945-ben, azok ellen, akik itt voltak ezen a piactéren, amikor közéjük lövöttünk, Donceával és Pătrășcanuval voltam, és nem futamodtunk meg.

Hogy történhet meg ilyesmi?! Miért tudták akkor az emberek, mit tegyenek, most pedig állnak bottal a kezükben, tehát nem is zavartatják magukat.

Elena Ceaușescu elvt.:

A helyzet nagyon súlyos és kellemetlen.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Súlyos, és ti vagytok a hibásak, ti sodortatok ebbe a helyzetbe. Honnan kaptatok parancsot arra, hogy ne adjatok fegyverzetet a biztonsági alakulatoknak?

Megérkezett Coman Temesvárra?

Silviu Curticeanu elvt.:

Még nem.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Teremts kapcsolatot azonnal, és mihelyt megérkezik a megyei bizottság székházába, lépjen kapcsolatba velünk.

Elő kell keríteni az összes katonai parancsnokokat, és távértékezkletre hívni őket. Öt percen belül találják meg őket.

Elena Ceaușescu elvt.:

Tűrhetetlen, nem járt el, ahogy kellett volna sem a honvédelmi miniszter, sem a belügyminiszter.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Maroknyi tekergő, akiket utatokba állítottak azok, akik tönkre akarják tenni a szocializmust, és ti kezükre játszottok. Ez a valóság. Teljesen igaza van Castronak abban, amit a pártaktívában mondott, mert ez tűrhetetlen.

Tulajdonképpen ez a mentalitás a hazafias gárdákban és a pártaktívában is. Miért nem vonultattátok ki a hazafias gárdákat felfegyverezve, hiszen van fegyverzetük!? Így odatesszük az embereket, hogy karbatett kézzel álljanak, mikor a másíkok dorongokkal jönnek, mi pedig odaállunk és prédikálunk nekik. Az ellenséget nem prédikációval csillapíthatjuk le, az ellenségre le kell sújtani. A szocializmust nem dezinformálással, hajlongással, hanem harccal építjük. Harccal kell építenünk. Európában most kapituláns helyzet van, az imperializmussal paktálnak, a szocializmus felszámolásáért.

Elena Ceaușescu elvt.:

Gyávaság.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Több mint gyávaság. Az éjszaka folyamán néhányszor tárgyaltam veletek.

Tudor Postelnicu elvt.:

Úgy van, legalább 15-ször.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Reggel pedig megint néhányszor. Itt voltam, a székházban, aztán elmentem megnézni, mi van a városban, és azt közölték velem, hogy ismét összegyűltek a központban. És tudták, mi a teendőjük.

Hogy minősíthetjük ezt? A Politikai Végrehajtó Bizottságban tárgyaljuk a dolgot, és én, főparancsnoki minőségemben úgy vélem, hogy elárultatok az ország érdekeit, a nép, a szocializmus érdekeit, és nem jártatok el felelősséggel.

Vlad Iulian elvt.:

Igaza van főtitkár elvtárs, úgy van.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Azt mondták, kivégezték a biztonsági alakulatokat, de fegyvertelenül.

Vlad Iulian elvt.:

Így van. Gumibotokkal és könnygázzal voltak.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Miért nem voltak felfegyverezve?

Vlad Iulian elvt.:

Azt hittük, nincs rá szükség.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Miért nem jelentettétek, hogy megmondjátok, hisz egész éjszaka beszéltem veletek.

A jelen pillanattól, ha a Politikai Végrehajtó Bizottság egyetért vele, leváltjuk a honvédelmi minisztert és a belügyminisztert és a biztonsági alakulatok parancsnokát. Ettől a pillanattól átvesszem a hadsereg parancsnokságát, készítsétek elő a rendeletet. Hívjátok össze az Államtanácsot, hogy mindent legálisan intézzünk, még ma este. Nem bízom többé az ilyen emberekben. Így nem mehetünk tovább. Egész éjszaka fenn voltam, és 10 percenként beszéltem velük, hogy aztán rádöbbenjek: nem teszik azt, amit parancsba adtam. Csak utólag jöttem rá,

hogy nem teszik, amit mondtam. Meg kellett volna ölniük a huligánokat, s nem verekedni velük. Azt hiszed, azok a huligánok nem tudták, mi a helyzet veletek, amikor behatoltak a székházba? A pártszerv székházába a benyomulás megengedhetetlen!

Ki jogosított fel arra benneteket, hogy egymással tanácskozzatok, és ne hozzátok meg a helyzet megkövetelte intézkedéseket, amikor én tárgyaltam veletek és parancsot adtam?

Tudjátok, mit kellene tennem? Kivégző osztág elé állítani benneteket! Ezt érdemlitek, mert amit ti tettetek, az ellenséggel való lepaktálást jelent.

Te katona vagy Milea, így nevezik ezt, ugye?

Vasile Milea elvt.:

Igen, főtitkár elvtárs.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Ez tűrhetetlen!

Összehívni az Államtanácsot, azonnal.

Silviu Curticeanu elvt.:

Igen, megértettem.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Tehát elvtársak, tekintettel az előállt helyzetre tulajdonképpen most döbbenek rá, hogy miként a dolgok állnak, nem teremthetünk rendet furkósbotlall. Távértekezletet is összehívtam. Azonnal kiadom a parancsot, hogy fegyverzetet kapjanak még most, mindenkit fegyverezzenek fel, és tegyenek eleget a parancsnak. Amikor kiadtam a parancsot a szükségállapot bevezetésére, mivel szereztek érvényt neki, bottal?! Amikor én azt mondom, hogy szükségállapot, számotokra mit jelent a "szükségállapot", azt, hogy „bottal”?

Te, aki a biztonsági alakulatokat vezeted, nem tudod, mi a szükségállapot?

Vlad Iulian elvt.:

Tudom, főtitkár elvtárs, kiadtam a parancsot.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Most sem mondjátok az igazat, azoknak, akik a megyei pártbizottság székházánál voltak, nem volt mivel lőniük. A katonák azzal harcoltak, ami a kezük ügyébe akadt, bottal, és sikerült ellenállniuk. Egy valaki ha lőtt volna, szétrebbentek volna, mint a fűjék. Ti nem látjátok, hová taszítottátok a helyzetet?

Azt mondtam, lőjete a levegőbe figyelmeztetésként, és ha nem, hát lőjete a lábakba.

Elena Ceaușescu elvt.:

Közjük kellett volna lőni, estek volna halomra, s aztán összeszedni, s a pincébe vinni. Nem ezt mondtuk? Senki onnan ki ne kerüljön.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Tehát azonnali intézkedésekkel számoljuk fel gyorsan azt, ami Temesváron van, helyezzük készségbe a csapatokat, mind a belügyieket, mind a honvédelmieket, és bárhol próbálkoznak valamilyen akcióval, radikálisan, vita nélkül felszámolni. És természetesen, hívjuk fel a hazafias gárdák figyelmét, hogy furkósbottal nem lehet harcolni. Az egész helyzetet meg kell vitatni komolyan az egész pártaktívával, a KISZ-szel. Milyen kommunista nevelésben részesítitek az ifjúságot? Miféle KISZ-tagok azok, akik ott voltak a huligánok soraiban? Egyébként párttag is volt, de sok volt a KISZ-tag. Milyen forradalmi nevelést végeztek ti?!

Nézzétek elvtársak, én felvetem a szigorú intézkedések meghozatalának kérdését. Ha más a véleményetek, kérlek, itt mondjátok meg, mert meg kell szabnunk a hozandó intézkedéseket és akciókat, mert itt keletről és nyugatról előkészített akciók vannak, mert összefogtak, hogy tönkretegyék a szocializmust, mert „humánus kapitalista szocializmust” akarnak.

Mi a véleményetek?

Manea Mănescu elvt.:

Egyetértünk önnel és a meghozott intézkedésekkel.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Ha valaki más véleményen van, kérlek, mondjátok meg.

Elena Ceaușescu elvt.:

Radikális intézkedéseket kell hozni, itt nem lehetünk engedékenyek, mert ez azt jelentené, hogy kapitulálunk.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Az utolsó szálig harcolni fogunk, és a párt elé kell terjesztenünk ezt jóváhagyásra, mert a függetlenséget és szuverenitást harcban kell kivívni és megvédeni, mert ha 1968-ban nem cselekedtünk volna és nem gyűjtöttük volna ide a népet, nem fegyvereztük volna fel a hazafias gárdákat, ránk törtek volna, mint Csehszlovákiában tették, hiszen a szovjetek is, a bolgárok is a határnál voltak. Nem fegyvereztük le a népet. Szavazásra bocsátottuk és megszavaztuk a Nagy Nemzetgyűlésben, hogy mindent megvédünk fegyverrel a kézben.

Miért nem véditek a törvényeket, a szocializmust? A szocializmus törvényei az ország törvényei.

Elena Ceaușescu elvt.:

Ezek törvények, nem vitatjuk őket.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Most ti megbeszéltétek, mit tegyetek, és üres kézzel küldtétek ki, mert ezt jelenti az, amit ti megbeszéltetek?!

Mit teszünk a honvédelmi miniszterrel? Mit szólsz te, Milea?

Vasile Milea elvt.:

Ha ön ezt parancsolja, ezt továbbítjuk. Azonnal. Utána rendelkezésére állok.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Miért nem fegyveresen vonultak ki az egységek, mert fegyvertelen kézzel, fegyverzet nélkül nem lehet sem védekezni, sem verekedni.

Elena Ceaușescu elvt.:

Mondják meg, mi van a fejükben, mi az álláspontjuk.

Vasile Milea elvt.:

Jelentem, nem vagyok más állásponton sem én, sem a többi elvtárs.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Te beszélj magad nevében.

Vasile Milea elvt.:

Ismétlem, főtitkár elvtárs, nem vagyok más állásponton, nincs más koncepcióm.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Miért nem intézkedtetek?

Vasile Milea elvt.:

Hibás vagyok. Nem gondoltam volna, hogy ilyen méreteket ölt a dolog.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Nem kellett volna a méretektől tartanod. Tudtátok, mi a helyzet Temesváron, s ahelyett, hogy intézkedtetek volna, fegyvertelenül vezényeltétek ki a hadsereget. Azonnal kellett volna intézkedni, és már tegnap felszámolni, de ezt nem tették meg, s íme, megint itt az este.

Tudor Postelnicu elvt.:

Mélyen tisztelt főtitkár elvtárs!

Mélyen tisztelt Elena Ceaușescu elvtársnő!

Jelentem a Politikai Végrehajtó Bizottságnak, önöknek, hogy teljes mértékben egyetértek az ellenem hozandó intézkedésekkel.

A legőszintebben bevallom, hogy mint a párt aktivistája, akit arra rendeltek, hogy ezen a tevékenységi területen dolgozzam, nem akarom semmivel se menteni magam. Enyém a teljes felelősség és ismétlem, nem akarom menteni magam, nem akarom azt mondani, hogy nem tudunk még többet tenni.

Jelentem, hogy a párt becsületes és hűséges katonája vagyok, de bevallom, nekem nem volt tudomásom róla, hogy az egységeknek fegyverzettel kell kivonulniuk, éles tölténnyel. Függetlenül attól, hogy milyen intézkedéseket hoznak személyemmel kapcsolatban, ez a helyzet. Nem egyszer hallottam beszélgetni, beszéltek róla a vezető tanácsban is, a káderekkel néhányszor, jelen voltam ilyen beszélgetéseken, de nem jegyeztem meg, hogy az egységeket fegyverzettel kell kivezényelni.

Azt akarom mondani, hogy én határozottan cselekedtem azoknak az orientációknak és útmutatásoknak az alapján, melyeket múlt éjszaka öntől kaptam. Minden lehetőt megtettem...

Elena Ceaușescu elvt.:

Nem tettél semmit.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Aki furkósbottal megy ilyen helyre, azt jelenti, hogy nem tett semmit.

Elena Ceaușescu elvt.:

Ha nem volt világos, miért nem kérdeztek? Meg kellett volna kérdezni, hogy felfegyverezve vagy fegyvertelenül vonulnak-e ki a csapatok.

Tudor Postelnicu elvt.:

Jelentem, hogy egyetlen szabályzatban sem találkoztam ezzel a dologgal, és nem közölték velem, hogy élestölténnyel kell kivonulni.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

A határőrök sincsenek felfegyverezve, holott a határon vannak?

Vasile Milea elvt.:

Akik a határokat őrzik, azoknak élestöltényeik vannak.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Postelnicu és Vlad nem volt tisztában ezzel?

Tudor Postelnicu elvt.:

Jelentettem és jelentem, hogy a mi egységeink felszerelésében van élestöltény.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Akkor miért nem vonultak ki azokkal?

Vlad Iulian elvt.:

Arra gondoltunk, hogy kisméretű akcióról van szó, amely töltény nélkül megoldható.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Miért nem kérdeztél?

Vlad Iulian elvt.:

Alapvető hibánk ez nekünk.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Azt mondtam, adjatok le figyelmeztető lövést, s ha nem vonulnak vissza, lőjete a lábakba.

Nem gondoltam, hogy vaktölténnyel lőttök. Az annyi, mint az esővíz. Azoknak, akik benyomultak a megyei pártbizottság székházába, nem kellett volna többé kijönniük onnan, ott kellett volna maradniuk halomban a földön.

Tudor Postelnicu elvt.:

Rosszul jártak el az oda küldött tábornokok és fegyveres erők.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Ti adtátok nekik ezt a parancsot.

Vasile Milea elvt.:

Így van, mi vagyunk a hibásak.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Miért vádolnánk őket, hiszen ti adtátok nekik ezt a parancsot. Ez tűnik ki most, nagyon világosan.

Döntsön a Politikai Végrehajtó Bizottság.

Tudor Postelnicu elvt.:

Azzal fejezem be, hogy megmondom: egyetértek az ön intézkedéseivel, a Politikai Végrehajtó Bizottság intézkedéseivel.

Mint pártaktivista, mint a párt volt aktivistája köszönöm a támogatást, melyet egész idő alatt kaptam, és biztosítom önöket, hogy továbbra is hűséges katonája leszek a pártnak, függetlenül attól, hogy megmaradok-e a párttagi minőségben vagy sem, továbbra is megmaradok embernek, a párt és a haza becsületes munkásának, függetlenül attól, hogy megmaradok-e mostani tisztségemben vagy sem.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Mi a véleményetek, elvtársak, el kell döntenünk, hogy mit teszünk.

Gheorghe Rădulescu elvt.:

Az én véleményem a honvédelmi miniszterrel és a belügyminiszterrel kapcsolatban most az, hogy megítélésem szerint nem való, mert a pillanat nem alkalmas erre.

Tudor Postelnicu elvt.:

Főtitkár elvtárs, ha bízok bennem, biztosítom arról, hogy éjt nappallá téve teljesítem kötelességemet, ahogy erőmből telik, s amiként a tettek bizonyítani fogják.

Constantin Dăscălescu elvt.:

Kérem, főtitkár elvtárs, elemezze sok körültekintéssel a dolgot. Most hallottuk útmutatásait és a kiadott parancsokat, de ne hozzunk elsietve olyan intézkedéseket, melyeket nem tanulmányozunk eléggé.

Kérem elemezze ön az ön éleslátásával ezt a dolgot. Én a szigorú intézkedések híve vagyok, de jól meg kell fontolnunk, mit teszünk.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Mit szólsz, Manea?

Manea Mănescu elvt.:

Elnök elvtárs, azt mondom, oldjuk meg a mostani helyzetet, és azután hozzunk intézkedéseket.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Kivel oldjuk meg? Olyan kérdés ez, amit tegnap reggel két óra alatt meg lehetett volna oldani, de nem oldották meg. Meggyökeresedett ez a szellem, a meghátrálás, a harctól való óvakodás, a kapitulálás szelleme. Ez a probléma.

Gheorghe Oprea elvt.:

Főtitkár elvtárs, úgy vélem, a feladatok nagyon világosak. Úgy vélem, az elvtársak megértették, mit kell tenniük, és kérem, bízzék meg bennünk, hadd foglalkozzanak továbbra is a dologgal. Most világos, hogy mit kell tennünk.

Gondolom, most megértették, nagyon világos számukra. Még egyszer úgy vélem, megbízhatunk bennük, úgy fognak eljárni, ahogyan ön parancsolta.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Tudjátok, hogy jártatok el most? Mintha azért vezényeltetek volna a frontra egységeket, hogy semmisítse meg az ellenséget; fegyvertelenül, hogy megsemmisíthesse az ellenség. Ezt tettétek. Nagyon kellemetlen helyzetbe hoztátok a katonai egységeket.

Milyen garancia van arra, hogy ti, mindannyian nem ugyanazt teszitek, mint eddig?

Tudor Postelnicu elvt.:

Biztosítom, főtitkár elvtárs, hogy többé nem ismétlődik meg ez a helyzet. Kérem, bízzék meg bennem, és hagyjuk a tényeket beszélni mindaddig, amíg ön, a legfelső pártvezetőség, a Politikai Végrehajtó Bizottság jónak látja.

Vasile Milea elvt.:

Részemről a garancia az, hogy miután nem ismertem fel kezdetől a veszélyt, most, amikor ön azt mondta, hogy „rendkívüli állapot” van, most világos számomra.

Vlad Iulian elvt.:

Biztosítom önt, főtitkár elvtárs, hogy miután meghallgattam a rábízott feladatokat, úgy fogok eljárni, hogy kiérdemeljem az ön bizalmát.

Nicolae Ceaușescu elvt.:

Rendben van, próbálkozzunk még elvtársak!

Mindenki egyetért ezzel.

*

Halasszuk el a határozathozatalt, nézzük meg, mit tesznek, és aztán újítsuk fel mostani beszélgetésünket.

Mindenki egyetért ezzel.

*

Meglátjuk, hogyan járnak el, hogy megoldódják a helyzet.

Vasile Milea elvt.:

Megértettük, így lesz.

Tudor Postelnicu elvt.:

Világosan megértettem, amit ön mondott, és biztosítom főtitkár elvtárs, hogy így járunk el.

Iulian Vlad elvt.:

Én is megértettem, főtitkár elvtárs, a biztonsági alakulatokra háruló feladatokat, és eszerint fogunk eljárni.

Ami a gyorsírási jegyzőkönyvből kimaradt

Az Adevărul szerkesztőségéhez aláíratlan cikk érkezett a Politikai Végrehajtó Bizottság december 17-iki ülésének egyik szem- és fültanújától. A cikk perdöntő tényeket tartalmaz, s a szerző, érthető okokból egyelőre nem akarja feltárni kilétét. Íme, mit ír:

Ülök, figyelek, rádiót hallgatok, újságot olvasok, televíziót nézek, olyan dolgok jutnak el hozzám, amilyeneket nem hittem volna, hogy valaha látni vagy hallani fogok. Lidércnyomásnak tűnik az egész. Mintha a fantázia világából lépnének elő. És mégis valóság, így történt, de mindez elkerülhető lett volna, ha bizonyos emberek, akiknek módjukban állt megakadályozni, meg is tették volna ezt.

Megjelent „A parancs világos: löni!” című cikk, amely visszaadta a Politikai Végrehajtó Bizottság 1989. december 17-iki ülésének gyorsírási jegyzőkönyvét. Az ülésen a diktátor és a savanta (savanta=a tudós) hidegvérrel elhatározta, hogy a temesvári tüntetők közé lövet.

A dolgok nagyvonalakban úgy zajlottak, ahogy a jegyzőkönyvben áll, s az embernek borsószik a háta, amikor megtudja, hogy egy nő, egy anya képes volt azt mondani: „Lőttek volna”, „Lőjenek”, „Az elesetteket zárják pincébe, hogy soha többé ki ne jöhessenek!”

Ez nem minden, de ha meg kell mondanunk az igazat, akkor mondjunk el mindent.

Aki olvasta a gyorsírási jegyzőkönyvet, láthatta, hogy arra a javaslatra, váltsák le a honvédelmi minisztert, a belügyminisztert és az állambiztonsági szolgálat főnökét, volt ellenvetés is. Ez meglepte a zsarnokot, hisz ritkán fordult elő ilyesmi, s kiszolgálói akkor is csak apró ügyekben mertek nem egyetérteni vele. Nem tudom, a meglepetés tette-e, vagy pedig még egyszer próbára akarta tenni a többiek fölötti hatalmát. Hagyta, hogy teljék az idő, tárgyaltak még egyet-mást, s amikor úgy tűnt, hogy mindent egyeztettek, mint a rugó ugrott fel a székeről, odacsapta az előtte heverő papírokat és a rá jellemző elvakult dührohamban ezt harsogta: „Akkor válaszlatok más főtitkár!”

Pillanatnyi meglepett csend következett, de a hallgatást hamar megtörte Silviu Curticeanu, aki felállt (mintha mindent előkészítettek volna), és ezt mondta: „Nem úgy, főtitkár elvtárs, nem úgy! Nem megy el, én nem fogom magára hagyni, én mindig ön mellett leszek!”

Csend, rövid hallgatás, a diktátor az A kapu - a főbejárat - felőli ajtó felé indul. Silviu Curticeanu a terem másik végéből utána ered, ugyanezt teszi Ion Dincă, aki ugyanazokat a szavakat ismételve szalad a zsarnok után.

Constantin Dăscălescu ordítani kezd: „Nem, Ceaușescu elvtárs, nem lehet, ezt nem lehet!” Ugyanezt teszi Bobu, Manea Mănescu. A teremben mindenki talpon. Gheorghe Rădulescu ezt mormolja: „Én nem ezt akartam, én csak egy javaslatot tettem!” Magába roskadtnak ül a székén.

Minden olyan, mintha megrendezték volna. Komédia a tragédia közepette, tartás nélküli, rossz színészek előadásában. A nők elkezdnek sírni. Ana Mureșan és Lina Ciobanu zokogva kérik a diktátort, tegyen le elhatározásáról, s mintegy kórusban mondják: „Mi mindenkor ön mellett leszünk!”

Ceaușescu eléri az ajtót, akkor mindannyian még hangosabban kiáltoznak. A hangzavar áthatol a falakon és kihallatszik a szekusokkal teli előcsarnokba.

A jelenlevők közül kevesen maradnak helyükön s nem rohannak az ajtó felé, hogy térdre hullva kérjék: ne hagyja el őket.

Sógora, aki soha sem volt képes három szót kiejteni egy ülésen, most könnyörögve kéri, ne menjen el, s emlékezteti, milyen derék ember volt 1945-ben, amikor golyózáporban állt a Palota-téren. „Ön nem mehet el, mi önnel maradunk, hisz oly sokat tett ezért az országért!”

Közelép Elena Ceaușescu: „Hagyjátok kissé Ceaușescu elvtársat, megpróbálom én meggyőzni, hogy ne mondjon le” (így!). Néhány percnyi csend következett. Halkan beszéltek, nem lehetett megkülönböztetni hangjukat. A Politikai Végrehajtó Bizottság tagjai mind állnak.

Az Elena Ceaușescuval folytatott beszélgetés után Nicolae Ceaușescu visszatér, és leül az asztalhoz.

Tudor Postelnicu elkezd a bocsánatkérést. Meghallgatják.

Milea Vasile ezt mondja: „Én nem értettem, hogy azt mondták volna, lőni kell, megmondtam az előbb is. Egyébként múlt éjszaka minden katonai szabályzatot felkutattam, és egyetlen olyan paragrafust sem találtam, amely azt mondaná, hogy a néphadseregnek a nép közé kellene lőnie...”

Nem hagyják, hogy folytassa mondanivalóját.

A fenti sorokban foglaltaknak ott kellene szerepelniük a jegyzőkönyvben, ahol az első csillagocska van, de a gyorsíróknak meghagyták, ne írja bele a jegyzőkönyvbe ezeket a részleteket.

December 18-án Emil Bobu és Silviu Curticeanu elkérte a gyorsírónőtől a gépírásos szöveget. Ugyanakkor utasították, hogy senkinek ne beszéljen az ülésen tárgyalatról és főként arról a részről, aminek nem kellett megjelennie a jegyzőkönyvben.

Ha az ülés résztvevői egyetértettek volna a zsarnok távozásával, nem lettünk volna tanúi az országot gyászba borító öldöklésnek. De nem ezt tették. Talán féltek az ülésterem előtti és mögötti csarnokokat megtöltő állambiztonságiaktól. Ilyen helyzetben lehet, hogy néhányan elestek volna a jelenlevők közül, de ők kevesen voltak, és akkor – talán – nem lett volna annyi vértanúnk. Jobb lett volna.

Ezért arra gondoltam, cikkemnek ezt a címet kellene adnom: „Bocsásd meg nekünk, uram, az ő halálukat, de ezeknek meg ne bocsáss!”

(Adevărul, 1990. január 14.)

Paul Niculescu-Mizil így emlékezik vissza a Politikai Végrehajtó Bizottság utolsó ülésére:

Mindenekelőtt rá akarok mutatni, hogy a legfőbb kérdés, melyet ezen az ülésen tárgyaltunk, a fegyveres erők miniszterének és a belügyminiszternek a lemondása volt, hogy a volt diktátor vegye át e minisztériumok vezetését.

Ezt a momentumot lényegesnek találom. Ceaușescunak nem volt szüksége a katonai intézkedések jóváhagyására. Ő már meghozta azokat, anélkül, hogy tájékoztatta volna a Politikai Végrehajtó Bizottságot. Sokan a Politikai Bizottságból semmit sem tudtak arról, ami Temesváron történt. Az ülés célja az volt, hogy bűnbakot találjon a tömegfelkelésre, hogy megtalálja a Politikai Végrehajtó Bizottságba beférkőzött „külföldi ügynököt”, akinek köze van a tüntetések megszervezéséhez. Ez lehetett Milea tábornok, lehetett másvalaki.

Amikor a Politikai Végrehajtó Bizottság néhány tagja azt kérte, ne mondassák le a két minisztert, s következésképpen a két minisztérium ne kerüljön közvetlenül a diktátor parancsnoksága alá, Ceaușescu manőverhez, durva cselekhöz folyamodott: papírait az asztalra csapta, felállt a székről, s ezt mondta: „válasszatok más főtitkárt”, aztán az ajtó felé indult. A

jelenlevők jó része, Ceaușescu cinkostársai megállították, s egyesek ordítva, mások sírva könyörögtek, hogy maradjon. A Politikai Bizottság több tagja helyén maradt, némelyikük fel sem állt a székéről.

Az a tény, hogy a Politikai Bizottság üléséről szóló beszámolóból hiányzik ez a nagyfontosságú rész - Ceaușescu úgynevezett lemondása - nem járul hozzá ahhoz, hogy az olvasó megismerje a valóságot.

Másodsorban: Az ülés hangzavarban, teljes rendetlenségben ért véget. Ceaușescu természetesen nem ment el, hanem visszatért az asztalhoz. Tulajdonképpen új ülés kezdődött. Ez az ülés határozta el, hogy a két miniszter megmarad az illető minisztériumok élén, valamint az Iránba indulást. Ezeknek a kérdéseknek a megvitatása folyt akkor, amikor megkérdeztek hogy egyetért-e, és nem a temesvári népírtás, miként a szerző írja. Mint a temesvári tragikus események után kitűnt, az iszonyatos büntetteket a két hóhér közvetlen parancsára követték el, s ezeket a parancsokat még a Politikai Végrehajtó Bizottság ülése előtt kiadták.

Már abban a pillanatban tisztában voltam vele, hogy az ország szempontjából a lehető legrosszabb megoldás lenne, ha a volt diktátor venné át a hadsereg vezetését. Az igazságért és Milea tábornok emlékéért szükségesnek tartom még hozzátenni: egy adott pillanatban Milea tábornok azt mondta, „egyetlen katonai szabályzatban sem bukkant rá olyan előírásra, hogy a hadseregnek a nép közé kellene lőnie”. Ez a fontos kijelentés is hiányzik az újságban közölt beszámolóból.

Harmadsorban: Mint fentebb rámutattam, a diktátor „árulót” akart találni a Politikai Végrehajtó Bizottságban. Világos volt, hogy milyen sors várna rá. És ha találtak volna „árulót” - amiben szervezett összeesküvés bizonyítékát látják - a lakosság elleni megtorlás is még kegyetlenebb lett volna.

Számomra világos volt, hogy azzal gyanúsítottak, közöm van a tüntetések megszervezéséhez - ami sajnos nem felelt meg a valóságnak. Ez kiviláglik abból is, hogy tilos volt elhagynom a fővárost, a név szerint hozzám intézett kérdésből; egyedüli tagja voltam a Politikai Végrehajtó Bizottságnak, akit név szerint kérdeztek meg; utólag megtiltották, hogy elhagyjam a KB épületét. Mindehhez hozzáadódik az a tény, hogy az ülések idején az ajtóknál géppisztolyos ügynökök álltak, s fegyvereik csövét nem a külvilágra szegezték, hanem az ülésteremre.

(Adevărul, 1990. január 14.)

„Használjátok a tankokat!” követelte a zsarnok felesége

A belügyminiszter nyilatkozata az amerikai Associated Press hírügynökségnek

Románia belügyminisztere, Mihai Chițac vezérezredes az Associated Press hírügynökségnek adott nyilatkozatában kijelentette: személyesen a volt diktátor adta ki a csapatoknak a parancsot, hogy lőjenek a békés tüntetők közé.

„Az bizonyos, hogy a tüzelésre a szigorú parancsot a zsarnok adta ki - mondta Mihai Chițac. - Különleges alakulatokat küldtek, hogy beszivárognak a hadsereg soraiba; ezek az egységek vitték véghez az általános népirtást Temesváron.”

Chițac tábornok így folytatta: „Elena Ceaușescu, az ország második embere nem volt kevésbé durva lelkű... Telefonáltak az önkényúr feleségének, hogy nem lehet tüzet nyitni, mert a tömegben nők és gyermekek is vannak. Közölték vele telefonon, hogy egy terhes asszony odakiáltotta a katonáknak: lőjetek, és egyszerre kettőt fogtok megölni! A zsarnok felesége ezt válaszolta: „Ha nem lőhettek, használjátok a tankokat ellenük!”

Chițac tábornok az interjú alkalmával bejelentette, hogy a rendőrség sorait meg akarja nyitni a magyar és a német kisebbség tagjai előtt. Rámutatott, hogy a kisebbségek hagyományyszerűen elutasították a Ceaușescu közvetlen gyámkodása alatt álló volt milícia soraiba való belépést, mert az a divide et impera /oszd meg és uralkodj/ politikában gyökerezett, amely sok etnikai feszültségre adott okot.

(Adevărul, 1990. január 14.)

A távértékezőlet valamennyi megye részvételével még aznap megtartották. A pártfőtitkár szigorú biztonsági intézkedéseket rendelt el, és parancsba adta, hogy kíméletlenül sújtsanak le mindenkire, aki a szocializmus vívmányaira tör, s arra hivatkozott ismét, hogy idegen hatalmak szolgálatában álló elemek fondorlatoskodnak Románia ellen, függetlenségét és területi épségét veszélyeztetik. Közölte: külföldi turistát nem fogadunk, lezárták a kishatárforgalmat. Minden megmozdulást, minden tüntetést, illetve tüntetési kísérletet is szigorúan el kell fojtani. Ezért az ország összes fegyveres erőit készenlétségbe helyezték. A megyei pártbizottságok - így szólt az utasítás - legyenek riadókészenlétségben.

A távértékezőlet idején Temesvárról jelentették, hogy a katonai alakulatok három oszlopban a központ felé tartanak, tüzelési parancssal. A főparancsnok elrendelte: 15 percenként jelentsék neki a fejleményeket.

Hogy mi következett ezután, nagyvonalakban tudjuk. A barbár kegyetlenség sok részletére még nem derült fény, de meggyőződésünk, nem maradhat titokban.

Nicu Ceaușescu galád parancsa: felszólítás nélkül löni!

A temesvári eseményekkel kapcsolatos távértékeztetés után, 1989. december 17-én ülést tartottak a Szeben megyei pártbizottságnál, ahol a gonosztevő ex-diktátor fia még az apján is túltett. Ez tűnik ki az ülés gyorsírási jegyzőkönyvéből, amint az az alábbiakban olvasható.

Nicu Ceaușescu elvt.: Dragomir, Radu, Rotariu elvt., ti készségekben. Nincsenek problémáink, de intézkedjétek. Vișan elvt. itt marad a székházban, Szebenben. Reimer elvt. Medgyesre; Ágotára Constantin elvt.; Nagydisznódra Bleahu elvt.; Popescu, Broju elvtársakkal és más pártaktivistákkal, osztályvezetőkkel nézzétek meg, mi lesz Mîrșával, Kiskapussal. Mondjam meg, mi történt Temesben. Egy pap, akit az ő klérusuk kiközösített és a városból kilakoltattak, összegyűjtött valami elmeháborodottakat, s lázadást robbantott ki. Megjegyezték? A mostani pillanattól kezdve hadiállapotban vagyunk. Az összes egységekkel harci készségbe helyezkedünk, nem pedig szükségállapotbeli készségbe. Mindenki megteszi a szükséges intézkedéseket, mindenről jelentést kérek, van közvetlen telefonvonalam itt benn is. A hadsereg, a belügyisek, a gárdák, mindenki cselekedjék, vita nincs, a megbeszélte szisztéma szerinti harci alakzatban. **FELSZÓLÍTÁS NÉLKÜL LÖVESSETEK!** Hívjátok össze a szebeni és medgyesi municípiumi, ágottai és kiskapusi városi bürokat, hogy ne legyenek problémáink.

Bleahu elvtársnő, holnapra több húst, vaját és némi szalonnafélét.

Bleahu Elena elvt.: Négy tonnát.

Nicu Ceaușescu elvt.: Holnaptól kezdve adjanak három tonnát. A búzát s a kukoricát kiosztották, így nincsenek gondjaink. A szórakoztató előadásokat nem függesztjük fel, de elkerüljük a nagyobbakat, például azt a 700 személyest a művelődési házban. Ezt nem akarom. Vișan elvtárs, ne szakítsátok meg a villanyáram-, gáz- és melegvíz-szolgáltatást. Fenntartjuk a XIV. kongresszus táján hozott intézkedéseket. Pescar elvtárs, az RKP KB-tól ma kapott telex alapján állítsátok össze telefonközleményt, s még ma este adjátok le a municípiumi, városi és községi pártbizottságoknak. Ismétlem, tegyék meg az intézkedéseket és tájékoztassanak mindenről. Ezzel az ülést bezárjuk.

(Adevărul, 1900. január 9.)

A magyar Országgyűlés állásfoglalása

„A Magyar Köztársaság Országgyűlése rövid időn belül másodszor kényszerül arra, hogy napirendjétől eltérve, külön foglalkozzon Tőkés László temesvári református lelkész ügyével. Ennek az ad sürgető aktualitást, hogy a román hatóságok az alapvető emberi jogokat durván megsértve, az ország vállalt szerződéses kötelezettségeit semmibe véve, az elmúlt hét végén a törvényesség látszatát keltő bírósági döntéssel ki akarták lakoltatni hivatalából és otthonából Tőkés Lászlót.

Az emberi, a nemzetiségi és a vallási jogok szabad gyakorlásának érvényesítéséért tántoríthatatlan következetességgel fellépő lelkész ellen indított törvénytelen eljárás, több hónapja tartó hatósági üldöztetése, zaklatása, méltán váltott ki felháborodást, nemcsak a magyar közvéleményben, de a romániai közélet széles köreiben is. A vele szemben alkalmazott hatósági önkény megszüntetése érdekében számos társadalmi, politikai és nemzetközi egyházi szervezet, intézmény és közéleti személyiség emelte fel szavát, fejezte ki tiltakozását.

Ismereteink szerint Tőkés László eltávolítására a bíróság ítéletben jelzett időpontig nem került sor. Ebben döntő szerepet játszott az a tömeges, nyílt tiltakozás, amelynek során temesvári lakosok ezrei védelmükbe vették a lelkészt; megakadályozva az elmúlt hét végére tervezett elhurcolását. Az elmúlt napok eseményei arra utalnak, hogy Tőkés László következetes kiállása, áldozatkész küzdelme a romániai emberi jogok érvényesítéséért nemcsak a magyar nemzetiség, hanem a többségi román nemzet körében is széles körű támogatásra talál. Ugyanakkor aggasztó hírek érkeznek a román hatóságok újabb megtorló intézkedéseiről, elnyomó lépéseiről.

A Magyar Köztársaság kormánya hivatalos jegyzékben szólította fel a Román Szocialista Köztársaság kormányát az emberi jogok nemzetközi szerződésekben vállalt tiszteletben tartására, az ezekből fakadó kötelezettségek teljesítésére. A Magyar Köztársaság ideiglenes elnöke Tőkés László védelmében levelet intézett Nicolae Ceaușescu román államfőhöz, amelynek átvételét Románia budapesti nagykövete megtagadta. Mindezek, továbbá a növekvő nemzetközi tiltakozás ellenére az RSZK kormánya rendre figyelmen kívül hagyta a hivatalos formában eljuttatott kéréseket és tiltakozásokat, és elzárkózott az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet bécsi záródokumentumában foglalt tájékoztatási kötelezettség teljesítése elől is.

A Magyar Köztársaság Országgyűlése mélységes aggodalmát fejezi ki az emberi jogok terén Romániában tapasztalt állapotok miatt, és felszólítja a román kormányt, hogy tartsa tiszteletben nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségeit, a saját alkotmányában rögzített alapelveket, és számolja fel a nemzetiségi lakossággal szemben alkalmazott diszkriminációt. Támogatásáról és szolidaritásáról biztosítja Tőkés Lászlót, és határozottan tiltakozik az. RSZK hatóságainak vele szemben alkalmazott jogtipró, önkényes eljárása miatt. Nyomatékosan felszólítja a román hatóságokat, hogy haladéktalanul vessenek véget a lelkész üldöztetésének, családjá és gyülekezete zaklatásának, megfélemlítésének és egyéb megtorlásnak, tegyék lehetővé Tőkés László visszatérését hivatalába, biztosítva lelkészi hivatásának gyakorlását.

A Magyar Köztársaság Országgyűlése felhívja az európai biztonsági és együttműködési folyamatban részt vevő államokat, hogy a nemzetközi kapcsolatok általánosan elfogadott elveivel és normáival összhangban tegyenek konkrét lépéseket Tőkés László és gyülekezete jogainak védelmében, továbbá arra vonatkozóan, hogy a Román Szocialista Köztársaság betartsa ez irányú nemzetközi szerződéses kötelezettségeit.

A Magyar Köztársaság Országgyűlése felkéri a magyar kormányt, hogy a jelen nyilatkozatot juttassa el az ENSZ-főtitkárához, az illetékes nemzetközi fórumokhoz és szervezetekhez.”

*

„Az Országgyűlés külügyi bizottsága 1989. november 24-én megtartott ülésén tárgyalta a Hajdú-Bihari Erdélyi Egyesület kezdeményezését, amely szerint az Országgyűlés támogassa Doina Cornea és Tőkés László Nobel-békedíj várományosai közé történő felvételéről szóló javaslatát. A bizottság nagyra értékelte Doinea Corneának és Tőkés Lászlónak az emberi szabadságjogokért, az emberi együttélés demokratizálásáért, a különböző nemzetiségű állampolgárok együttműködéséért folytatott tevékenységét. Ennek alapján egyetért a Hajdú-Bihari Erdélyi Egyesület kezdeményezésével. Javasolja az Országgyűlésnek, hogy tekintélyével támogassa Doina Cornea és Tőkés László felvételét a Nobel-békedíj várományosai közé.”

Az utolsó próbálkozás

Nicolae Ceaușescu elvtárs beszéde a rádió- és televíziós állomásokon

Kedves elvtársak és barátaim!

Románia Szocialista Köztársaság honpolgárai!

Ezen az estén szocialista hazánk egész népéhez fordulok az utóbbi napokban Timișoarán lezajlott súlyos eseményekkel kapcsolatban.

December 16-án és 17-én egy törvényes bírósági végzés alkalmazása megakadályozásának ürügyén huligán elemek néhány csoportja egy sor tüntetést és incidenst szervezett, rátérve egyes állami intézmények megtámadására, rombolva és fosztogatva több épületet, üzletet, középületet, december 17-én pedig fokozták tevékenységüket állami és pártintézmények ellen, beleértve egyes katonai egységeket is.

Az események alakulása és ezen események egyes résztvevőinek nyilatkozatai szerint ezeknek a csoportoknak a célja az volt, hogy zavart keltsenek, rombolják a város intézményeit és általános javait, megadják a jelt ilyen akciókra más központokban is.

A timișoarai lakosság ismeri és látta mindezeket a fasiszta típusú pusztításokat, amelyekre sor került.

Két napon át a politikai szervek, a párt, a néptanács, a vállalatvezetőségek és a rendfenntartó szervek kitartó kérése ellenére ezek a csoportok folytatták és fokozták a pusztítást, az intézmények és üzletek támadását, beleértve egyes katonai egységeket is. Ilyen súlyos körülmények között december 17-én este, támadásnak lévén kitéve, a katonai egységek figyelmeztető lövéseket adtak le azok ellen, akik folytatták akciójukat a katonai egységek, állami és politikai intézmények ellen.

Minthogy a nemzetellenes, terrorista csoportok akciói folytatódtak, az Alkotmánynak megfelelően és az ország törvényei értelmében a katonai egységek kénytelenek voltak védekezni, védelmezni az egész város rendjét és javait, tulajdonképpen védelmezni a rendet az egész országban.

A rendfenntartó szervek, az ügyészség megfelelő nyomozást folytatott és folytat továbbra is e kimondottan fasiszta, provokációs, romboló jellegű akciók okainak és vétkeseinek felderítésére.

Az eddig rendelkezésre álló adatok alapján teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy ezeket a terrorista jellegű akciókat különböző idegen országok reakciós, imperialista, irredenta, szovjet köreivel és kémiszolgálateival szoros kapcsolatban szervezték meg és robbantották ki.

E nemzetellenes, provokációs akciók célja az volt, hogy megbontsák a rendet a politikai, gazdasági helyzet destabilizációja érdekében, megteremtsék a feltételeket Románia területi széttagolásához, szocialista hazánk függetlenségének és szuverenitásának megsemmisítéséhez.

Nem véletlen, hogy a budapesti és más országokbeli rádióállomások már a nemzetellenes, terrorista akciók folyamán féktelen rágalmazó és hazugságkampányt indítottak országunk ellen.

A cél - ismétlem, az eddig rendelkezésünkre álló adatok és a revizionista, revansista körök, különböző országok imperialista körei állásfoglalása alapján - az, hogy megsemmisítsék Románia függetlenségét, területi épségét, megakadályozzák szocialista fejlődését, visszatereljék Romániát az idegen uralom alá, felszámolják hazánk szocialista fejlődését.

Tekintettel erre a különlegesen súlyos helyzetre, teljes egységben, minden erővel cselekednünk kell Románia függetlensége, területi épsége és szuverenitása megvédelmezéséért, a szocialista építés fejlesztésének biztosításáért hazánkban.

Felhívom a timișoarai honpolgárokat, tegyenek tanúságot magas fokú felelősségről, tegyenek meg mindent városuk nyugalmaért és rendjéért és járuljanak hozzá a nyugalomhoz és a rendhez az egész országban.

Teljes felelősséggel szeretném kijelenteni, hogy hadseregünk egységei, amelyeknek küldetése védelmezni a haza függetlenségét és szuverenitását, a forradalmi vívmányokat, sok, igen sok türelemről tettek tanúságot.

Nem vágtak vissza még akkor sem, amikor a katonákat és a tiszteket ütötték, csupán akkor, amikor a helyzet olyan természetűvé fajult, hogy megtámadták őket a terrorista bandák és veszélybe kerültek az alapvető intézmények, a rend a megyében.

A hadsereg teljes mértékben eleget tett kötelességének a haza iránt, a nép és a szocializmus vívmányai iránt!

Ha a hadsereg és a rendfenntartó egységek nem teljesítették volna kötelességüket és felelősségüket a haza iránt, a nép iránt, ez azt jelentette volna, hogy nem tesznek eleget esküjüknek, nem teljesítik az ország Alkotmányának előírásait, miszerint határozottan kell cselekedniük a szocialista vívmányok, az egész nép vívmányai, Románia függetlensége, területi épsége és szuverenitása védelmében.

Így kell egyébként cselekednie hazánk bármely honpolgárának a szocializmus és az ország függetlensége védelmében!

Szeretném nyíltan kijelenteni, nem szolgálnék rá a nép bizalmára, ha nem tennék meg mindent Románia területi épsége, függetlensége, szuverenitása megvédelmezéséért, népünk ama teljes jogának a megvédelmezéséért, hogy függetlenül, minden külső beavatkozástól mentesen határozzon fejlődése felől.

A különböző körök és kormányok kampánya Románia ellen erőteljesen tanúsítja, hogy ezeket az akciókat idejében és jól előkészítették.

Joggal felmerül a kérdés: azok az imperialista körök és kormányok, amelyek mindenféle nyilatkozatokat tesznek Románia ellen, miért nem mondtak soha semmit a különböző országokban az utóbbi időben zajló igen súlyos eseményekkel kapcsolatban?

A lehető legvilágosabban kitűnik, hogy ez a kampány Románia ellen hozzátartozik egy általánosabb tervhez, ez pedig a népek, ama népek függetlensége és szuverenitása ellen irányul, amelyek nem akarnak idegen uralmat és készek minden áron, fegyverrel a kézben is védelmezni a függetlenséget, a szabad élethez való jogot.

Valamennyien visszaemlékezünk egész népünk határozott állásfoglalására 1968-ban a Csehszlovákia elleni invázióval szemben és Románia függetlenségének megvédelmezéséért. Most állítható, hogy a helyzet hasonló, sőt, még súlyosabb is. Éppen ezért teljes felelősséggel kell munkálkodnunk, hogy visszaverjünk mindennemű támadást Románia ellen, hazánk szocialista építése ellen!

Nagyon sajnáljuk, hogy ilyen helyzet alakult ki, de ez nem a rendfenntartó szerveknek és a katonai egységeknek tulajdonítható, amelyek két napon át a legnagyobb türelemről és engedékenységről tettek tanúságot a timișoarai terrorista, fasiszta elemek akcióival szemben, hanem azoknak, akik a külföldi ügynökségek szolgálatába szegődtek és előre megfontolt szándékkal és jól előkészítve kirobbantották e súlyos timișoarai incidenseket!

Felhívom az összes pártszerveket és -szervezeteket, a kommunistákat, a KISZ-szervezeteket, a szakszervezeteket és az összes szakszervezeteket, a Szocialista Demokrácia és Egység Szervezetét, az összes társadalmi szerveket és szervezeteket, hogy e súlyos körülmények között lépjenek fel teljes egységben minden olyan akció visszaverésének biztosításáért, amely a szocialista hazánk ellen irányul, lépjenek fel, a békés munka fejlődésének biztosításáért, a XIV. pártkongresszusi határozatok megvalósításáért!

Felhívom hazánk összes honpolgárait - nemzetiségi különbség nélkül -, hogy értsék meg teljes egészében a súlyos helyzetet, amely a timișoarai terrorista akciók folytán alakult ki, munkálkodjanak teljes egységben és szolidaritásban a szocializmus megvédelmezéséért, tegyenek meg mindent és ne engedjék meg ilyen állapotok megismétlődését!

Társadalmunk teljes feltételeket biztosít az ország összes honpolgárai, az összes társadalmi kategóriák számára a részvételhez az egész politikai életben, az egész társadalom vezetésében. Megvannak a legszélesebb lehetőségek, hogy forradalmi munkásdemokráciánk keretében teljes egységben megvitassuk és megoldjuk az összes problémákat az egész nemzet életével, munkájával és jólétével kapcsolatban, de a haza függetlenségével, szuverenitásával és területi épségével kapcsolatban is.

Határozottan vissza kell vernünk minden olyan akciót, amely a haza ellen, népünk - a szocializmus békés építője - ellen, a függetlenség, az új szocialista társadalmi rend építése ellen irányul Romániában!

Lépünk fel a hazánk szocialista jelene és jövője iránti teljes felelősséggel, hogy biztosítsuk egész népünk munkáját és nyugalmaát!

Románia Szocialista Köztársaság összes honpolgárainak kötelessége teljes erővel cselekedni mindazok ellen, akik különböző idegen érdekek, kémiszolgálatok, reakciós imperialista körök szolgálatában eladják az országot egy maréknyi dollárért vagy más valutáért.

Határozottan vissza kell vágnunk mindazoknak, akik szét akarják tagolni Romániát, fel akarják számolni hazánk területi épségét és függetlenségét!

Támogatnunk kell - minden körülmények között - hadseregünket, az ország függetlensége, szuverenitása és területi épsége, a szocialista építés, egész nemzetünk békés élete megbízható védelmezőjét!

Munkálkodjunk úgy, hogy ne legyen szükség a hadsereg közbelépésére. De ugyanakkor nem szabad megengedni semmilyen körülmények között, hogy a hadsereg támadásnak legyen kitéve, ne engedjük meg, hogy feltartóztassák a rendbontókkal szemben, azokkal szemben folytatott akciójában, akik akadályozzák a nép békés tevékenységét és munkáját!

Az igazi szabadság, az igazi humanizmus annyit jelent, mint biztosítani a szocialista haza fejlődését, az egész nemzet jólétét, biztosítani az ország függetlenségét, területi épségét és leleplezni mindazokat, akik - függetlenül attól, hogy milyen formában - a haza érdekei ellen, a függetlenség, a szocializmus ellen cselekednek Romániában.

Jól megértve a timișoarai események súlyosságát, ezeket a hazánk ellen irányított és szervezett akciókat, szeretném biztosítani egész népünket, egész nemzetünket, hogy mind az állami szervek, mind pedig a pártszervek mindent megtesznek és teljes felelősséggel fognak munkálkodni a kérdések megoldásáért, teljes együttműködésben az összes dolgozókkal, hazánk összes honpolgáraival, mindent megtesznek, hogy a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építésének nagyszerű programjai a legjobb körülmények között valóra váljanak.

Szeretném kijelenteni ezen az estén egész nemzetünk előtt, hogy ami engem illet, mint a nép hű fiát, a párttól és a néptől kapott munkában és felelősségben minden körülmények között a nép érdekében, a nép jólétéért és boldogságáért, a szocialista építés, az ország függetlensége és szuverenitása érdekében fogok munkálkodni! Mindennél előbbrevalónak tekintem és fogom tekinteni mindig a népet, a hazát, Románia területi épségét és a szocializmust!

A legjobb válasz a reakciós körök számára, mindazok számára, akik szeretnék megsemmisíteni a függetlenséget és meggátolni a szocialista építést Romániában - egységünk, mindannyiunk, az egész nemzet egysége, a gazdasági-társadalmi fejlesztésre, szabad, és független hazánknak a szocializmus útján való töretlen előmenetelére vonatkozó programok legjobb körülmények közötti teljesítése, a leghatározottabb munkálkodás a békéért és az együttműködésért a világ összes nemzeteivel való teljes jogegyenlőség elvei alapján!

Felhívom hazánk összes honpolgárait, tegyenek tanúságot magas fokú hazafias és forradalmi szellemről, értsék meg, hogy a Timișoarán történtek a reakciós körök, a külföldi kémügynökségek időben szervezett akciói voltak, akik mindezeket hazánk ellen indították el.

Munkálkodjunk teljes felelősséggel, hogy országunkban sehol se szervezhessenek többé ilyesmit, ne fordulhassanak többé elő ilyen helyzetek.

Arra van szükség, kedves elvtársak és barátok, Románia Szocialista Köztársaság honpolgárai, hogy tegyünk tanúságot népünk - amely a legnehezebb időkben nagy áldozatokat hozott - nagy felelősségéről és bölcsességéről. Nemzetünk leghaladóbb fiai közül sokan életüket áldozták a függetlenségért, a jólétért, az ország területi épségeért és a szocializmus építéséért Romániában. Ne akadályozza semmi határozott munkálkodásunkat a nép, a szocializmus, hazánk, nemzetünk ragyogó jövője szolgálatában!

Felhívom önöket, kedves elvtársak és barátok, kedves honfitársak, erősítsétek az együttműködést és az egységet, tegyenek meg mindent a szabadságért, a szocializmus építéséért, a nép jólétéért, Románia területi épségeért és függetlenségeért!

(Előre, 1989. december 22, péntek, 1. old.)

Elnöki rendelet

a szükségállapot bevezetéséről Timiș megye területén

A Timiș megyei közrend terrorista, vandál cselekedetek és egyes közjavak tönkretétele révén történt súlyos megsértésére való tekintettel,

Románia Szocialista Köztársaság Alkotmánya 75. szakaszának 14. pontja alapján,

Románia Szocialista Köztársaság elnöke **e l r e n d e l i**:

1. szakasz - Szükségállapotot vezetnek be Timiș megye egész területén.

A hadsereg, a Belügyminisztérium valamennyi egységét és a hazafias gárdák alakulatait riadókészültségbe helyezik.

2. szakasz - A szükségállapot idején tilos bármilyen nyilvános gyűlés, valamint az öt személynél nagyobb csoportokban való közlekedés.

Éjszaka 23 órától kezdve tilos a közlekedés azoknak a személyeknek a kivételével, akik éjszakai váltásban dolgoznak.

3. szakasz. - Timiș megye valamennyi szocialista egysége köteles azonnali intézkedéseket tenni a termelési folyamat normális lebonyolításáért, a közjavak őrzéséért, a rend, a fegyelem és a munkaprogram szigorú tiszteletben tartásáért.

4. szakasz. - Timiș megye municípiumi, városi és községi néptanácsai kötelesek biztosítani a közrend szigorú betartását, az állami és szövetkezeti szocialista tulajdonban levő javak őrzését, a lakosság jó feltételek közötti ellátását, a szállítás normális lebonyolítását, az egész gazdasági és társadalmi tevékenység jó feltételek közötti megszervezését és lebonyolítását.

5. szakasz. - Timiș megye egész lakossága köteles szigorúan tiszteletben tartani az ország törvényeit, a közrendet és nyugalmat, megvédeni a közjavakat, aktívan részt venni a gazdasági-társadalmi tevékenység normális lebonyolításában.

Nicolae Ceaușescu,
Románia Szocialista Köztársaság elnöke
(Előre, 1989. december 22.)

A vég

Kedves elvtársak, barátaink,
a szocialista Románia fővárosának honpolgárai!

Elsősorban is szeretném meleg, forradalmi üdvözlétemet intézni és a legjobbakat, minden tevékenységi területen sok sikert kívánni önöknek, a mai nagy népgyűlés részvevőinek, București municípium összes lakosainak. (Hosszas taps és éljenzés; ütemesen visszhangzik: „Tiszteletünk, büszkeségünk, Ceaușescu - Románia!”).*

Szeretnék egyben köszönetet mondani e nagy bucurești-i népi összejövetel kezdeményezőinek és megszervezőinek, úgy vélekedve, hogy ez tanúsítja egész népünk elhatározását: szoros egységben a párt körül minden erőt latba vet Románia függetlenségének, területi épségének és szuverenitásának megvédelmezéséért. Ez egész nemzetünk egyik alapvető problémája. (Hatalmas taps és éljenzés; ütemesen visszhangzik: „Ceausescu - RKP!”, „Ceausescu és a nép!”)

Mindenekelőtt szeretném tájékoztatni önöket a Párt Központi Bizottsága Politikai Végrehajtó Bizottságának mai fontos határozatáról a dolgozók életszínvonalát illetően. Ma délelőtt elhatároztuk, hogy január 1-től kezdődően a jövő év folyamán 2000 lejről 2200 lejre emeljük a minimális javadalmazást. (Hatalmas, hosszas éljenzés és taps.) E jelentős emelésből több mint 1 500 000 dolgozó részesül.

Szintén január 1-től 30-50 lejjel emeljük a családi pótlékot a gyermekek számától és a dolgozók javadalmazásától függően, ami erőteljes támogatás lesz hazánk körülbelül 4 400 000 gyermeke számára. (Hatalmas, hosszas taps és éljenzés.)

Úgyszintén bevezetjük az 1000 lejes szülési juttatást az összes nők számára, kezdve az első gyermektől, a továbbiakban pedig a 2 vagy több gyermeket szülő nők számára a szülési juttatás 2000 lej lesz minden gyermek után - ami szintén erőteljes ösztönzés, támogatás az anyák, hazánk női számára. (Hatalmas, hosszas taps és éljenzés.)

Elhatároztuk a minimális nyugdíjak emelését 800 lejről 900 lejre. Úgyszintén elhatároztuk, hogy az utódlási nyugdíj 100 lejjel emelkedjék. Egyben emeljük a szociális segélyt a körülbelül 500 lejről 800 lejre. Így jó, megfelelő munka- és életkörülményeket fogunk biztosítani hazánk összes honpolgárai számára.

Ezek az intézkedések erőteljesen bizonyítják, hogy - a gazdaság fejlődése arányában - mindent megteszünk a nép anyagi és szellemi életszínvonalának szüntelen emeléséért a pártkongresszus határozatainak megfelelően. (Taps, éljenzés; ütemesen visszhangzik „Ceaușescu és a nép!”)

Ami a timișoarai eseményeket illeti, szoltam róluk tegnap este. Mind világosabban kitűnik, hogy olyan körök egybehangolt akciójáról van szó, amelyek szét akarják zúzni Románia területi épségét és szuverenitását, meg akarják gátolni a szocializmus építését, ismét idegen uralomba akarják hajtani népünket. Minden erővel védelmeznünk kell tehát Románia területi épségét és függetlenségét! (Éljenzés, taps; ütemesen visszhangzik: „Dolgozunk és harcolunk, az országot megvédelmezzük!”, „Béke!”, „Béke!”)

Úgy hiszem, önök között sokan vannak, akik emlékeznek a Románia függetlenségének védelmében 1968-ban sorra került nagy tüntetésre. Népünk eltökéltsége, egysége biztosította a függetlenséget és a szocializmus további építését Romániában! Most is teljes egységben, határozottan kell fellépünk mindazok ellen, akik gyengíteni próbálják nemzetünk erejét,

* A szerk. megj.: A beszéd itt félbeszakadt, az egybeterelt tömeg szétszéledt, s ezzel kezdetét vette a fővárosi felkelés.

egységét, akik a különböző imperialista kémszolgálatok és körök szolgálatában tevékenykednek, hogy ismét megosszák Romániát, ismét leigázzák népünket!

Inkább, mint valaha szükséges, hogy munkásdemokráciánk szellemében cselekedjünk, teljes felelősséggel megvitassuk a társadalmunk fejlesztésével kapcsolatos összes kérdéseket, állandóan számolva azzal, hogy minden megvalósításunknak Romániában a nép jólétét kell biztosítani, hogy a szocializmust a néppel és a népért építjük, hogy minden körülmények között biztosítani kell Románia területi épségét és függetlenségét! (Hatalmas taps és éljenzés; hosszasan visszhangzik: „Dolgozunk és harcolunk, a békét megvédelmezzük!”)

Tudják, hogyan cselekedtek és mit mondtak elődeink: „Inkább harcban esünk el, teljes dicsőségben, mint hogy ismét rabok legyünk ősi földünkön!” És harcolnunk kell, szabadon és függetlenül kell élnünk! (Hatalmas éljenzés, taps; hosszasan visszhangzik: „Ceaușescu és a nép!”)

Egyesek ismét azt szeretnék, hogy újból bevezessék a munkanélküliséget, hogy csökkenjen a nép életszínvonala, és - nyíltan megfogalmazott céllal - hogy széttagolják Romániát, hogy veszélybe sodorják népünknek, független nemzetünknek magát a jövőjét is. (Hatalmas éljenzés; hosszasan és ütemesen visszhangzik: „Ceaușescu - RKP!”)

Kedves elvtársak!

A legjobb választ, amelyet adnunk kell, ez: az összes dolgozók, az egész nép egysége, a határozott cselekvés a haza társadalmi fejlesztését és a nép anyagi és szellemi életszínvonalának szüntelen emelését célzó programok valóra váltásáért. Tőlünk függ, hogy Románia továbbra is szabad, független, szocializmust építő ország maradjon! És szeretném itt is kijelenteni: mindent megteszünk Románia területi épségének és szuverenitásának, népünk szabadságának és életének, az egész nemzet jólétének megvédelmezéséért! (Hatalmas éljenzés és taps; hosszasan és ütemesen visszhangzik: „Dolgozunk és harcolunk, a békét megvédelmezzük!”)

Cselekedjünk a legnagyobb felelősséggel és bizonyítsuk a fővárosi dolgozók, az egész nemzet erejét és képességét hazánk fejlesztéséért, a nemzet jólétéért és függetlenségéért!

Sikert kívánok önöknek egész tevékenységükhöz! Egységet és határozott fellépést mindazokkal szemben, akik meg akarják semmisíteni a függetlenséget és a szocializmust Romániában! Ez a kötelességünk, ez mindannyiunk kötelessége! (Hatalmas éljenzés és taps; hosszasan visszhangzik; „Dolgozunk és harcolunk, a békét megvédelmezzük!”)

Szervezzenek minden vállalatban, mindenütt rendfenntartó csoportokat, a szocializmust, minden megvalósításunkat, az ország függetlenségét védő csoportokat.

Cselekedjünk mindannyian a nép szolgálatában, a függetlenség, a szocializmus szolgálatában! (Szünni nem akaró éljenzés és taps; hosszasan és ütemesen visszhangzik: „Ceaușescu és a nép!”, „Dolgozunk és harcolunk, az országot megvédelmezzük!”, „Ceaușescu - RSZK!”)

(Scînteia, 1989. december 22., 1. old.)

A fiammal, kéz a kézben

Az esztendő leghosszabb éjszakája volt. De a borzalmaké, a véré, az áldozaté és a... reményé is. Bár volt egy pillanat, amikor azt hittem, mindennek vége, ránk borul az ég, betemet maga alá a diktatúra gyalázatos embertelensége. Még most is könnyek gyűlnek a szemembe, a fájdalom és a megrendülés könnyei, amikor lepergetem magamban az eseményeket. A december 21-ről 22-re virradó éj eseményeit. Egyetemista fiam fogta a kezemet, húzott maga után, bátorított, mint egy gyámoltalan gyermeket. „Apa - fordult hozzám csillogó szemekkel - nem ülhetünk ölhetett kézzel. Ott vagyunk mind az egész évfolyam, az egész diákság. Ki kell tartanunk. Most vagy soha!”

A fiatalság, és nem csak ő, az Intercontinental és az Egyetem közötti térséget foglalta el. Égő gyertyákkal, virággal a kézben nézett farkasszem az állig felfegyverkezett egyenruhásokkal, akik nyomjelző lövedékekkel riasztották az állhatatosan kitartó tömeget. „A hadsereg velünk van!” - kiáltották reménykedve. „Mi vagyunk a nép!” - hangoztatták szüntelenül. „Le a diktátorral!”, „Le a terroristákkal” (Minderre csak újabb és újabb riasztó sortűz volt a válasz. És a vízágyú sugara. A robogó kételtűek, amelyek belegázoltak az emberekbe. És ez csak a kezdet volt. A terrorista diktátor későbbre tartogatta kegyetlen meglepetését. Éjfél utánra. Közben reménykedtünk, hogy jön az utánpótlás, az erősítés. Jött is. A Republicától, a Nehézgépgyárból, a Timpuri Noi-ból. De nem elegendő. Aki viszont ott volt, az hőiesen kitartott mindaddig, amíg el nem szabadult a pokol. Saját szememmel láttam, most már egy erkélyről, amint a fekete Dacia kifordult a volt Központi Bizottság épületéből a tüzet nyitni parancssal, azt is, hogyan osztották ki a löszert, hogyan töltötték meg a fegyvereket, hogyan sorakoztak fel a terrorlegények. És lőttek... lőttek... lőttek. Bele a békésen tüntető tömegbe, annak is a hátába. Mert orvul támadtak rájuk. Nem szemtől szembe. Ezzel kezdetét vette a mészárlás, a vérfürdő. Lányokat, fiúkat fogtak el. Ütötték-verték, rúgták őket. S arra kényszerítettek többet is közülük, hogy éltessek a diktátort! A hajtóvadászat reggelig tartott. Lőttek mindenre és mindenkire, ami és aki csak mozgott. Kegyetlenül, eszelősen. Ekkor omlott össze bennem a remény, hogy napkeltével ismét feltámadjon. A főváros üzemei szolidarizáltak az ifjúsággal és elindultak a központ felé. Rendezett sorokban, békésen, tüntetve, civilizáltan, a legnagyobb fegyelemmel. És ekkor már azt sajnáltam, hogy nem tudok egyszerre több helyen is ott lenni. A központban, a Rádiónél, a Televíziónél, a diktátor Primăverii utcai palotájában. De ha én nem is lehettem, ott lehetett más. Jutott mindenhova ember. És ekkor már jöttek a jó hírek is. Vidékről: Temesvárról, a hős városból, Aradról, Nagyváradról, Kolozsvárról, Craiováról és Iaşiból. A tiltakozás országos méreteket öltött. A nép igazságot, szabadságot követelt. Nem, nem kenyeret, és nem húst! De szabadságot. A méltó és szabad élethez való jogot - amelyről képmutatóan annyit papolt az eszeveszett diktátor. És fiam ismét kézen fogott. Nem maradtam azonban vele. Az újságra gondoltam. Arra, hogy mindazt, ami történik, hírül kell adnunk a világnak. Úgy, ahogy az történt. Semmiképpen sem úgy, ahogy azt közel negyedszázadon át tettem, tettük!

És az események felpörögtek. A százezres tömeg egy emberként kiáltotta: „A hadsereg velünk van!” És ezt a hangot a hadsereg megértette. A hadsereg fraternizált testvéreivel, szüleivel, gyermekeivel. Ekkor már magasba lendülhetett a kéz, a millió és millió kéz, amely V-t (victorie - győzelem) mutatott. Igen: győztünk. Győzött a nép. Kívívta a szabadságát, emberi jogait, az értelmes élethez való jogot. S az, aki meggyalázta azzal, hogy kiejtette száján, megfutamodott. Akárcsak terrorlegényei, ő sem mert szembe nézni a néppel.

Délután ismét ott voltunk - mostmár az egész család! - a Republicii téren. Ott ünnepeltünk. Ott éltettük a szabadságot, s követeltük, hogy a diktátor családja, cinkostársai nyerjék el méltó büntetésüket. De mindazok, akik ezen a nagyszerű délutánon ott voltak, nem csak ünnepeltek. Tanácskoztak is a nép, az ország jövőjéről. Megalakult a Nemzeti Megmentési Front Tanácsa, amely jóformán együtt dolgozta ki a néppel a programját. Nehéz körülmények között, de egybeforrva. Többször is vissza kellett húzódnunk a térről, mert a Köztársasági Palotából, a magasépületek tetejéről lőttek a terrorlegények, akiket pedig biztosítottunk könyörületességünkről. És lőnek most is. Lőnek a város különböző pontjain. Az Egyetemnél, a Televíziónál. Lőnek a Ștefan cel Marén. Támadják mindazokat az intézményeket, amelyek megbénításával az országot próbálják megbénítani. De ezt az országot már nem lehet megbénítani. Túl édes a szabadság íze ahhoz, hogy, miután belekóstoltunk, akár pillanatra is lemondjunk róla.

Gyarmath János

(Romániai Magyar Szó,
1989. december 24.)

Gyilkosság vagy öngyilkosság

Részletek a vértanú tábornok, Vasile Milea életének utolsó perceiről

A harsonázás és ostorcsattogás közepette leélt „korszak” utolsó hivatalos gongútése a Milea tábornok haláláról szóló rövid közlemény formájában szóródott szét az éterben. A gyűlölködéssel és hanyagul megfogalmazott hírt (a „fegyveres erők minisztere” megnevezés már 17 éve nem volt érvényben) azonnal kétségbe vonta az egész közvélemény, habár rég megszokta, hogy el akarják hitetni vele a fehérről, hogy fekete, a feketéről, hogy fehér. Egyébként az ilyen pillanatokban elválik az ocsú a búzától; következésképpen, amit a gonosz szellem hevesen elítélt, csodálattal illetett a fellázadt tömegek pozitív szelleme - nem történhetett másként. A közgondolkodás spontánul és fenntartás nélkül ellentmondott a tragikus esemény egészében vett értékelésének s az azt bejelentő hír részleteinek egyaránt. A nép - helyesen - megérezte, hogy Vasile Milea, legalábbis az utolsó percekben, a történelmi helyzet magaslátán állt.

A letűnt kormányzat utolsó közleményével kapcsolatos általános bizalmatlanság jellemezte már első pillanattól fogva az öngyilkosságról szóló hivatalos hipotézist is. Az általános meggyőződés hullámában, hogy Vasile Mileát valójában megölték, felbukkantak az egykori KB épületében tartózkodó személyek tüzetes beszámolóit, amelyek mindegyike hiteles, de egymásnak ellentmondó verziója akart lenni a történeteknek. Mint az alábbiak:

Amikor megkapta a parancsot, hogy a tömegbe lövessen, a miniszter megjelent a csapatok előtt, de a parancs átadásakor diszkrétén magasba emelte mutatóujját, ami állítólag azt jelentette, hogy lőjenek a levegőbe; a jeladást talán észrevették az elnöki testőrség tisztjei, és hirtelen az engedetlen tábornok testébe ürítették pisztolyaik tölténytárának tartalmát.

Egy másik változat szerint a miniszter, kíséretében két vagy három tiszttel, megjelent, hogy letartóztassa a zsarnokot, ezzel váltotta ki a pretoriánus-típusú testőrgárda azonnali ellen-csapását.

Biztos értesüléseink vannak arról, hogy a tények nem így zajlottak le. Mint ahogy Milea engedelmességéről a Politikai Végrehajtó Bizottság december 17-i ülésének gyorsírási jegyzőkönyvéből adódó kép sem maradt változatlan.

Az első napok parancselhallgatása és időhúzása, amiért heves szemrehányások érték a Politikai Végrehajtó Bizottság december 17-i, vasárnapi ülésén, egyik óráról a másikra a „főparancsnok” parancsai iránti növekvő bizalmatlansággá változott.

Mielőtt rátérnénk a konfliktus utolsó felvonására, emlékezzünk vissza arra, hogy volt egy parányi nyilvános jelentkezése annak, amit Milea tudatos habozásának nevezhetnénk. A szerdán, december 20-án elhangzott rádió- és televíziós „beszéd” videoszalagjain megfigyelhető, hogy a szónokot közrefogó hét személyiség közül hatan, vigyázzállásba merevedve, komoran és ünnepélyesen álltak, míg a hetedik a pillanatnak meg nem felelő lezser testtartást vett fel. És ez pontosan a honvédelmi miniszter volt, egyenruhásan; időnként összefogta maga előtt a kezét, afféle önkényes „pihenj” állásban. Milea tábornok soha nem állt így a „főparancsnok” előtt. Kétségtelen, valami mesterkéeltséget, egyet-nem-értés jeleit csempészte be magatartásába a felsorakoztatott társaságban való jelenlétével kapcsolatban. Vagy, mint valaki megjegyezte, „mintha azt akarta volna mutatni, hogy meg van kötve a keze”.

Pénteken, 22-én reggel, amikor a bukaresti munkásság minden irányból érkező oszlopai beleolvadtak a tüntető tömegbe, a „vezetés” ismét összeült az 1. sz. kabinetben. Jelen volt Vasile Milea is. Ő és a diktátor többet tudtak egymás cselekvési készségéről, mint amennyit

önmaguknak is bevallottak. A diktátornak szinte bizonyossággá váltak korábbi kétségei: a hadsereg valószínűleg nem teljesítené öldöklési parancsát, de semmiképpen sem tenné az általa óhajtott kegyetlenséggel. Másfelől a miniszternek kellett legyenek értesülései, ha megbízhatatlanok is, a katakombák, a terrorista ellenállás fészkei létezéséről, a „harmadik” hadseregről. Egyébként az USLA-ról szóló híresztelések az egyszerű tisztek körében is közszájon forogtak.

Ezenfelül a miniszter is, a diktátor is tisztában volt a tulajdonképpeni hadseregben uralkodó légkörrel. Ez még a normális időkben is mindennapos jelentések tárgya volt. A döntő reggelen semmiféle leplező megfogalmazás nem rejtegethette, hogy a fiatalok hadseregének hangulata azonos az egész ifjúság hangulatával. Amihez hozzáadódott az idősebb tiszteket is hatalmába kerítő sajátos ellenérzés, melyet az a mindnyájukat ért sértés váltott ki, hogy kivették a hadsereg kötelékéből a határőr alakulatokat (a Nadia Comănesci szökése miatti megbélyegzés-ként!). A zsarnok, eltökélten arra, hogy nem enged, bárhogya is sarokba szorítanák, szadista agyában előkészítette a követendő stratégiát arra az esetre is, ha meginogna bizalma a hadseregben. Ennek értelmében a katonáknak visszavonulásukkal fel kellett volna adniuk az érintkezést a tömeggel (elkerülendő a fraternizálást, amitől a leginkább félt, s az események bebizonyították, hogy volt is miért félnie), és stratégiai állásokat elfoglalniuk a főváros külterkein. (A peren a zsarnok már-már vallott ezzel kapcsolatban, de utolsó pillanatban elhallgatta a szavakat, s széles gesztussal, képzeletbeli kört írt le tenyerével.) Ha eltávolíthatta volna a hadsereget a sokaságtól, maradt volna a közvetlen megtorlás „kérdése”, ezt azonban jól tudta, kire bízta volna.

Tudta Milea is. Biztosak lehetünk benne, hogy felfogta a hozott intézkedés teljes jelentőségét - ne feledjük magas állását -, hogy képzeletében kezdtek is leperegni egy esetleges borzalmas forgatókönyv jelenetei. Mi menthette még a helyzetet? Egy csodával határos valami, ami az emberi természet ismeretlen és meglepő, de oly nemesnek bizonyuló mélységeiből tör felszínre. A civil és egyenruhás fiatalok lelkéből.

A miniszter elhagyta a volt KB-székház első emeletét, s az iroda felé indult, amely rendelkezésre állt ebben az épületben, a hatodik emeleten: a 621-es szoba felé. A per során a diktátor tisztekről beszélt, „akik vele voltak”. Miféle tisztekről lehetett szó, nem tudjuk, de Mileát nem látták azokban a pillanatokban katonai egyenruhát viselő tisztek társaságában. A közelében levő egyetlen egyenruhás a rendelkezésre álló, puskával-szuronnyal felszerelt kiskatona volt. Ami a civilruhás személyeket illeti, nem tudunk nyilatkozni.

A tábornok - hogy úgy mondjuk - saját lábán érkezett a 621-es szobába, s ott a titkárnőtől elkérte a főváros védelmi tervét. A titkárnő kivette a széfből a szupertitkos dossziét, az íróasztalra tette, és kilépett a szobából, magára hagyva kimondhatatlanul súlyos, nyomasztó gondolataival.

Az ezt követő pillanatok kizárólag a vizsgálati szervekre tartoznak. Ami a tábornokot illeti, a történelem ítélő szava szempontjából nincs nagy jelentősége a pontos büntetőjogi konklúzió-nak. A gyilkos fegyver egy elegáns, kiskaliberű (valószínűleg 6,25-ös) Browning típusú revolver volt, agyán fehér, valószínűleg csontberakással. Egyetlen, szívre irányzott lövés volt, de nem állította meg azonnal a szívdobogást. A lövést a zubbony alól adták le, a zubbony sértetlen volt. (Egy forradalmár kijelentette a sajtónak, hogy látta a miniszter köpenyét, amelyről letépték a vállapot. Lehet. Ám ez valahol másutt történt.) Amikor a súlyos sebesültet megtalálták irodájában, a tojáskrémszínű huzattal bevont kanapéra dőlve, még élt. A kanapé lábánál erősen gyűrött újság hevert, melyet minden jel szerint a pisztoly becsomagolására vagy legalábbis megfogására használt az, aki az asztalra helyezte, ahol az első szemtanúk megtalálták.

A tábornok szíve még akkor is vert, amikor a helyszínre érkezett Silviu Curticeanu volt KB-titkár és kabinetfőnök. Éppen megszületett a gondolat, hogy a sérültet azonnal szállítsák kórházba. Curticeanu (mesterségére nézve ügyész!) enyhén szólva megbotránkoztatón az azt mondta: „Várjunk még kissé, ne siessünk az elszállítással!” Lehet, megbénította a székházat ostromló tömegtől való félelem, talán ki tudja, miféle kicsinyes „politikai” megfontolás beszélt belőle, vagy tán aljas utasítást tolmácsolt. Mégis elég könnyen engedett - az ellenszegülés túlságosan szembeszökő lett volna -, és a székház körüli sokadalom ellenére a haldoklót feltették egy mentőkocsira s elindították a kórház felé. Élete lángja útközben kihunyt.

Ha gyilkosság volt, azt jelenti, hogy több „specialista” működött közre, s odáig mentek a szimulálással, hogy lefogták és a zubbonya alatt lötték meg. Ez esetben kétségtelenül kötelességteljesítés közben érte a halál. Amennyiben öngyilkos lett, az áldozathozatal még hősiesebb. Mert tragikus halála az adott helyzetben egyedülálló, de biztos és átütő erejű jeladás lenne arra nézve, hogy a hadsereg elpártolt a vérengző diktátortól. A hadsereg hangulata, hazafias érzülete, emberséges volta, becsület-hagyományai, az a tény, hogy a zsarnok lenézte a hadsereget, és utolsó cseppként a miniszter véráldozata egyetlen biztos eredményben összesítődött: a fenntartás nélküli fraternizálásban.

Mindez szunnyadt már a parázs alatt. Csak egy szikra kellett, hogy lángra lobbanjon. És a szikrának a tábornok feláldozta élete lángját. Bízva abban, ami nyomban bekövetkezett, és ami éveken, századokon át következni fog.

Sergiu Andon

(Adevărul de Duminică, 1990. január 14.)

1989. december 22.

A Verdeț-kormány 22 perce

Zűrzavar. Ilie Verdeț, valódi nevén Verdeăță, a KB székházában tartózkodott. Kérve-kérték: alakítson egy esetleges ideiglenes kormányt. Hogy ki kérte, nem tudni.

Rögtönzött ülést tartottak, Ilie Verdeț kijelentette: „Kommunista vagyok, apám is az volt, és mindenki azt hisz, amit akar. Azt kérték tőlem, adjak politikai tanácsot a Ceaușescu által hátrahagyott légüres térben, s én megmondom, mi a teendő a kormányalakításhoz: legyen csend!”

Constantin Dăscălescu, aki maga is a KB épületében tartózkodott, szintén megjelent ezen a gyűlésen (mit nem adott volna Caragiale, hogy ott lehessen!), és ezt mondta: „Ismertek engem, nem menekültem el, nem tagadok semmit, de ami Temesváron volt, az borzalmas, én ott voltam Bobuval, ti nem tudtok semmit, Ceaușescu adta a parancsot, és kiengedte Temesvár utcáira a börtöntöltelékeket. Örület volt.” Ilie Verdeț így határozott: „Kormányt alakítunk, de Dăscălescu nélkül”. Ebben a pillanatban a Palota-téren a tömeg ezt kiáltotta: „Mănescu, Mănescu!” (Nyilván nem arról a Manea Mănescuról volt szó, aki kezét csókolt a diktátornak.) A terembe a KB épületének őrségéből való fiatalok léptek be, s véget vetettek a Verdeț-kormány 22 perces létének.

Minden dicséret ezeknek a fiataloknak, akiknek megjelenésekor megszűnt létezni egy fantom-kormány. Ami a továbbiakat illeti, legyen nyugalom, és halljunk jó híreket, ahogy Neculai Constantin Munteanu mondaná.

Petre Mihai Băcanu

(România liberă, 1990. január 5.)

Összeomlott a gyűlöletes diktatúra

Vége a diktatúrának.

December 22-én, pénteken délidő körül a román hadsereg egységei fraternizáltak a fővárosi tüntetőkkel, akik már az előző naptól kezdve urai voltak az utcáknak, Bukarest központjában. A tüntetők páncélosokra és kételtű járművekre kapaszkodva, a szentséges trikolórt lengetve a katonákkal együtt a Román Televízió székháza felé tartottak. Az épületet e nemzeti intézmény összes dolgozóinak közvetlen támogatásával hódították meg.

A tüntetők képviselői és a televízió szerkesztői, akikhez csatlakoztak neves fővárosi színművészek, valamint a költő Mircea Dinescu, ez utóbbi a zsarnoki rendszer elleni tevékenységével már hosszabb ideje hallatott magáról, megindították az első szabad, becsületes, trükk-felvételektől mentes adást. Közölték az egész néppel a diktatúra összeomlását, a demokrácia diadalát a haza drága földjén. Sokan léptek a mikrofon elé, megható szavaik örömmel töltötték el a szíveket, az emberek meghatottan hallgatták a szónokokat, büszkén arra, hogy románok, hogy valóban szabadnak érezhetik magukat, szabad országban.

Az emlékezetes fővárosi események olyan gyorsan követték egymást, hogy meglepte, sőt, megdöbbenette még a legderülátóbb politikai hírmagyarázókat is. Időben jó 24 órára terjedtek ki. Az 1989. december 21-i, csütörtöki „nagy népgyűlést” a Köztársasági Palota terére Ceaușescu hívta össze, hogy bemutassa az egész világnak, mennyire szeretik, mennyire támogatják a fővárosi dolgozók. Csak hogy az összejövetel tiltakozó nagygyűléssé alakult a temesvári véres megtorlások, a diktatúra és a jogfosztottság ellen, a demokráciáért és a szabadságért. A tüntetőket, bár pillanatnyilag szétszórták őket a terrorrendszer gyűlölt szekértolói, ismét összejöttek a Magheru-sugárúton, megszállták az egészet a Romana tértől le az Unirii térig.

Délután 2 órakor megérkeztek az első páncélos és kételtű járművek, birtokukba vették a sugárút egyes részeit, megosztva a tüntetők menetoszlopát, szétszórásukra készülve. A több mint húszeszes tömeg, az akció résztvevői, szívükben-lelkükben a temesvári mártírium miatti fájdalommal, a totalitárius rendszer huszonnégy éve során felgyült gyűlölettel, hiszen mind-ezekben az esztendőben éhségtől-hidegtől szenvedtek, teljes jogfosztottságban éltek, ilyen jelszavakkal vonultak fel: „Le Ceaușescuval!”, „Le a diktatúrával!”, „Temesvár gyászol!”, „Büntessék meg a gyilkosokat!”.

A páncélcsoportokról a nemzeti hadsereg katonái figyelmeztető sortűzet adtak le, de nem támadtak a lakosságra. Milicistákból és a Belügyminisztérium különleges csapataiból álló kordonok állták el a sugárútba torkolló utcákat, a tűzoltók vízágyú működésbe léptek. De a tömeg nem mozdult. Helikoptereket vezényeltek ki, de hiába köröztek a tüntetők felett, senkit sem félemlítettek meg. Az Intercontinental nagyszálló előtt könnyű tank tüzelt ágyújából, mire hurrogás hangzott fel és ez a jelszó: „Le a fasizmussal!” Senki sem mozdult a helyéről egész éjszaka. Egy óra körül az események drámai fordulatot vettek. A gyűlölt diktátor tűzparancsot adott különleges csapatoknak: belelőttek a tömegbe. A halottak és sebesültek pontos számát még nem sikerült megállapítani. Reggel a fővárosi üzemekben beszüntették a munkát. A Grivița Roșie, a Vulcan, a 23 August, az ICTB, Republica, az IMUAB több ezer munkása indult a városközpont felé, felháborodottan tiltakozva a véres megtorlás ellen, követelve a gyilkos lemondását.

A tüntetések csaknem egyidejűleg robbantak ki az ország többi nagyvárosában is. Arad, Nagyvárad, Kolozsvár, Szeben, Brassó, Iași, Craiova, Bukarest és Temesvár mellett emelte fel a tiltakozó szavát, követelte a diktátor lemondását, az ő és az egész klikk elítélését a

gyilkosságokért, a nép elnyomásáért, a gazdaságvezetésben elkövetett visszaélésekért és hibákért, a korrupcióért és a nép rovására történt meggazdagodásért, azért, hogy mind belpolitikai, mind nemzetközi viszonylatban katasztrófába sodorta az országot.

Nicolae Ceaușescu előbb a Központi Bizottság székházában húzódott meg, de látva, hogy a hadsereg fraternizál a tüntetőkkel és görcsösen ragaszkodva a hatalomhoz, rendkívüli állapotot hirdetett ki az ország egész területére. Ugyanakkor bejelentették, hogy öngyilkosságot követett el Vasile Milea honvédelmi miniszter, akit árulással vádoltak meg.

Nicolae Ceaușescu látta, hogy a hajó süllyed, helikopteren próbált az Otopeni-i repülőtérre menekülni, hogy elhagyja az országot, ahol hite szerint annyira szerették. Jól tájékozott körökből származó hír szerint próbálkozása nem járt sikerrel. Ezt követően szintén helikopteren a boteni-i katonai repülőtér felé repült.

Egyesek ezt követően, Dacia-személygépkocsiban, majd utoljára ARO terepjáróban látták Pitești felé tartani. Nem sikerült elfogni, hogy törvény elé állhasson.

Este a rádió- és televízióállomásokon bejelentették a Nemzeti Megmentési Front megalakulását és összeülését. Egymás után lépett a televízió, illetve a Republicii téren zajló nagygyűlés mikrofonja elé Ion Iliescu, az RKP KB volt titkára, Dumitru Mazilu, Románia ENSZ-képviselője az Emberi Jogok Bizottságában, Ion Mînzatu volt miniszterhelyettes, egyetemi tanár, Petre Mihai Băcanu, a România Liberă újságírója, aki nem sokkal előbb szabadult a biztonsági szervek börtönéből, Sergiu Nicolaescu, néphadseregünk több tábornoka és tisztje, a közvélemény más képviselői.

A rendszer katasztrófába sodorta az ország gazdasági-társadalmi helyzetét, a politikai robbanásig feszült s végső soron ő felelős a nép elleni büntettekért - mondta Ion Iliescu. - A főbűnös Ceaușescu, ez a szívtelen, lélektelen, gondolkodásra képtelen ember. Fanatikus, aki középkori módszerekkel uralta ezt az országot. Végül olyan tragikus helyzet állt elő, hogy tüzet nyitottak a dolgozók tömegeire. És még volt képe a nép nevében, a nemzeti függetlenség és szuverenitás megvédelmezésének a nevében beszélni. Neki, aki veszélybe sodorta az ország sorsát, nyomorba taszította a népet. Ugyanilyen vétkesek mások is a kialakult helyzetben. Eljött a tiszta, józan, a törvényekre alapozott igazságtétel ideje. Dumitru Mazilu, a Nemzetmentő Bizottság szervezésében sorra került, Republicii téri nagygyűlés résztvevője kijelentette: Egy órája szabadultam a börtönből. Én írtam a jelentést a ti jogaitokról - az emberi jogokról az ENSZ-nek. Terjesztik az egész világon. Elmondtam, hogy Romániában gyűlöletes zsarnokság uralkodik, miközben a gyilkos tirannusokat ocsmányul vulgáris kultusz dicsőíti. Most az a kötelességünk, hogy összefogjunk, de indítványozom előbb, adózzunk egy percnyi csenddel, a nemzet minden mártírja emlékének: a temesvári mártírok, a fővárosi mártírok, az ország mártírjai emlékének, mindazoknak, akiknek szenvedniük kellett.

Honpolgárok, kötelességünk szervezkedni. Az ország zászlaja legyen az, amelyik mindenkor volt, minden jel nélkül. Románia, Románia marad!

*

Este 10 óra 20 perc. Behozták a televízióstudióba, hogy megmutassák az egész országnak Nicu Ceaușescut, akit Bukarestben tartóztattak le. Bejelentették, hogy vizsgálat indul ellene és az ország törvényeinek megfelelően ítélik meg felette.

(Romániai Magyar Szó.
1989. december 24.)

Új fejezet az ország életében

A Nemzeti Megmentési Front Tanácsának közleménye az országhoz

Honpolgárok!

Történelmi pillanatot élünk. A Ceașescu-klánt, amely katasztrófába sodorta az országot, eltávolították a hatalomról. Mindannyian tudjuk és elismerjük, hogy a győzelem, amelynek az egész ország örül, az összes nemzetiségű néptömegek és elsősorban nagyszerű ifjúságunk áldozatos szellemének a gyümölcse, ifjúságunké, amely véráldozat árán származtatta vissza nekünk a nemzeti méltóság érzését. Különleges az érdeme azoknak, akik éveken át életük kockáztatásával is tiltakoztak a zsarnokság ellen.

Új fejezet kezdődik Románia politikai és gazdasági életében.

Ebben a sorsfordító pillanatban úgy határoztunk, hogy a Nemzeti Megmentési Frontba szerveződünk, amely a román hadseregre támaszkodik és tömöríti az ország összes egészséges erőit, nemzetiségi különbség nélkül, mindazokat a szervezeteket és csoportosulásokat, amelyek bátran felemelték szavukat a szabadság és a méltóság védelmében a totalitáris zsarnokság évei során.

A Nemzeti Megmentési Front célja uralomra juttatni a demokráciát, a román nép szabadságát és méltóságát.

Ettől a pillanattól kezdve feloszlik a Ceașescu-klán minden hatalmi struktúrája. A kormányt menesztik, az Államtanács és intézményei beszüntetik tevékenységüket. Az egész államhatalmat átveszi a Nemzeti Megmentési Front Tanácsa. Neki rendeli alá magát a Katonai Főtanács, amely koordinálja a hadsereg és a belügyminisztériumi egységek egész tevékenységét. Az összes minisztériumok és központi szervek jelenlegi felépítésükben folytatják normális tevékenységüket a Nemzeti Megmentési Front alárendeltségében, hogy biztosítsák az egész gazdasági és társadalmi élet, normális kibontakozását.

Területi viszonylatban helyi államhatalmi szervekként megalakulnak a Nemzeti Megmentési Front megyei, municípiumi, városi és községi tanácsai.

A milícia hivatott a honpolgári bizottságokkal együtt biztosítani a közrendet.

Ezek a szervek minden intézkedést megtesznek, hogy biztosítsák a lakosság ellátását élelmiszerrel, villamos energiával, fűtéssel és vízzel, hogy biztosítsák a szállítást, az orvosi ellátást és az egész kereskedelmi hálózatot.

A Nemzeti Megmentési Front programként javasolja a következőket:

1. Az egypárti vezető szerep feladása és pluralista demokratikus kormányzási rendszer bevezetése.
2. Szabad választások megszervezése április folyamán.
3. A törvényhozó, a végrehajtó és az igazságszolgáltató hatalom szétválasztása az államban és az összes politikai vezető választása egy vagy legfeljebb két mandátumra. Senki sem tarthat többé igényt örökös hatalomra.

A Nemzeti Megmentési Front Tanácsa javasolja, hogy az ország a jövőben a Románia nevet viselje. Az új Alkotmány szövegező bizottsága azonnal munkához lát.

4. Az egész nemzetgazdaság átszervezése a rentabilitás és a hatékonyság ismérvei alapján. A központosított gazdaságvezetés adminisztratív-bürokratikus módszereinek felszámolása, a szabad kezdeményezés és a hozzáértés érvényesítése az összes gazdasági szektorok vezetésében.

5. A mezőgazdaság átszervezése és a paraszti kistermelés támogatása. A falurombolás leállítása.

6. A román oktatás átszervezése a kortárs követelmények szerint. Az oktatási struktúrák visszahelyezése demokratikus és humanista alapokra. Az ideológiai dogmák felszámolása, amelyek annyi kárt okoztak a román népnek, és az emberiség igazi értékeinek felkarolása. A hazugság és a szélhámosság kiküszöbölése, szakavatottsági és igazságossági ismérvek érvényesítése minden tevékenységi területen.

A nemzeti kultúra fejlesztésének új alapokra helyezése.

A sajtó, a rádió és a televízió átvétele egy zsarnoki família kezéből a nép kezébe.

7. A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak tiszteletben tartása és a románokkal való teljes jogegyenlőségük biztosítása.

8. Az ország kereskedelmének megszervezése azokból a követelményekből kiindulva, hogy kiemelt jelleggel fedezzék Románia lakosságának mindennapos szükségleteit. E célból megszüntetjük a mezőgazdasági élelmiszertermékek exportját, csökkentjük a hőolajtermékek exportját, elsődlegességet biztosítva a lakosság fűtési és világítási igényei kielégítésének.

9. Az ország egész külpolitikájának a jószomszédság, a barátság és a béke előmozdítását kell szolgálnia szerte a világon, beilleszkedve az egységes Európa, a kontinens minden népének közös otthona megteremtési folyamatába. Tiszteletben tartjuk Románia nemzetközi kötelezettségeit és elsősorban a Varsói Szerződésre vonatkozókat.

10. Az emberi lény kibontakozása szükségleteinek és érdekeinek alárendelt bel- és külpolitika kidolgozása, az emberi jogok és szabadságjogok, közöttük a szabad közlekedés joga teljes tiszteletben tartása.

Ebbe a Nemzeti Megmentési Frontba szerveződve szilárd elhatározásunk minden tőlünk telhetőt megtenni a romániai civil társadalom újratermeléséért, szavatulva a demokrácia, az ország összes lakosainak szabadsága és méltósága diadalát.

Ideiglenes jelleggel a tanács összetételébe tartoznak a következők: Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Tőkés László, Dumitru Mazilu, Dan Deşliu, Ştefan Guşe tábornok, Victor Stănculescu tábornok, Aurel-Drăgoş Munteanu, Corneliu Mănescu, Alexandru Bîrlădeanu, Silviu Brucan, Petre Roman, Ion Caramitru, Sergiu Nicolaescu, Mihai Montanu, Mihai Ispas, Gelu Voican Voiculescu, Dan Marţian, Lupoiu Mihail kapitány, Voinea tábornok, Dumitrescu Emil I. osztályú kapitány, Neacşa Vasile, Ciontu Cristina, Baciuc Marian, Bogdan Teodoriu, Eugenia Iorga, Negrişiu Paul, Manole Gheorghe, Vladimir Ionescu, Adrian Sîrbu, Cîrjan Constantin, Domokos Géza, Magdalena Ionescu, Marian Mierlă, Constantin Ivanovici, Ovidiu Vlad, Bucurescu Valeriu, Ion Iliescu.

Beolvassa a rádió- és televízióállomásokon ezt a közleményt, Ion Iliescu leszögezte: egyelőre az összetétel ideiglenes, igen operatíván elgondolt. A névjegyzék nyitva marad. Nem ez lesz a tanács teljes összetétele, csupán megemlítettem néhány olyan embert, akinek neve kapcsolódik az országban végbemenő átalakulásokhoz, akik áldozatos szellemről tettek tanúságot a zsarnokság éveiben, fiatalok, akik ezekben a napokban ott voltak a barikádokon, akik kockáztatták életüket, munkások, diákok, értelmiségiek, a hadsereg képviselői, azok az erők, amelyek cselekedtek, jelen voltak az új hatalmi rendszer megteremtésének folyamatában. A névjegyzék tehát nyitva marad. A tanács összetételének kiegészítése céljából javaslatokat várunk az összes társadalmi kategóriáktól és erőktől, azoktól, amelyek harcoltak és győztek.

Ez a közlemény az új romániai államhatalmi szerv program-platformjának első formája.
Megbízatást kaptam, hogy ismertessem önök előtt.

(Romániai Magyar Szó,
1989. december 24.)

Az utolsó helikopterút

Kiégett harckocsik, szétszaggatott fák, megrongált járművek, rögtönzött barikádok. Itt szabályos háború volt. Az országútról Otopeni-nél letérő, s az 50. flotillához vezető úton vagyok. Az övezetben levő katonai egységeket vadul támadták a terroristák, ám ők hősiezen ellenálltak. A terroristáknak nem sikerült birtokba venniük egyetlen repülőgépet sem. Emberek is pusztultak, de az 50. flotilla ellenállt, a Niculescu őrnagy parancsnoksága alatt álló 1. sz. harckocsizó ezred katonáinak és egy ejtőernyős zászlóaljnak a segítségével, melynek parancsnoka Negruț alezredes. A terroristák könnyű harckocsikat, gyújtóbombákat használtak, s fel is gyújtottak egyes, nem túl nagy fontosságú épületeket. De távcsöves puskákkal lőttek, s arra voltak kiképezve, hogy fejekre célozzanak. Importfegyvereket használtak, olyanokat, amilyenekkel a hadsereg alakulatai nem rendelkeztek. Az acélgolyók - némelyikük vídiafejes - még a páncélzatot is áttörték. Más lövedékek - dumdum golyók - a testbe fúródás után robbantak.

De előbb mondjuk meg az olvasónak, mi a helyzet az 50. flotillával. A flotilla a hadsereghez tartozik. A pilóták mind a hadsereg emberei. Csakhogy itt elnöki repülőgépek és helikopterek is voltak. A flotilla tevékenységét külön rendelet szabályozta. Ebből idézünk:

„A rendkívüli jelentőségű légiutak biztonságát szolgáló légénységről és repülőgépekről a katonai légierő parancsnokának alárendelt 50. légi flotilla gondoskodik.

Ahhoz, hogy minél rövidebb időn belül meghozhassa a rendkívüli fontosságú intézkedéseket, az 50. légi flotilla állandó készenlétben tart egy repülőgépet és egy helikoptert, légénységgel együtt. Szolgálati időn kívül a légénység kötelező módon lakhelyén tartózkodik.

A repülőgépek és helikopterek a speciális küldetéseknek megfelelő különleges konstrukciós megoldásokkal és felszereléssel készülnek, olyan teljesítményre alkalmasan, amelyek a legnagyobb fokú biztonságot és kényelmet biztosítják.”

A felszállási parancsot tehát a katonai légierő parancsnoka adta ki. Idézünk tovább a rendeletből:

„A katonai légierő parancsnoka közvetlenül felelős a rendkívüli jelentőségű repülések előkészítéséért és végrehajtásáért. A rendkívüli jelentőségű repülés időtartama alatt személyesen vagy helyettesei révén vezeti a repülés lebonyolítását. A repülés teljesen biztonságos végrehajtásához szükséges döntéseket a legfőbb parancsnoki poszton hozzák.”

Most, miután tudjuk, hogyan szervezték meg az elnöki repüléseket, lássuk, mi történt 1989. december 22-én.

- Ön pilóta, nemde? Mondja el, hogyan választották ki a pilótákat - fordulok Aurel Dumitrescu őrnagyhoz, az aznapi ügyeletes tiszthez.

- A pilótákat és a műszaki személyzetet szakmai kritériumok szerint választotta ki a hadsereg, és káderlap szerint, tudja jól, kicsoda. Valamennyien munkás-, illetve parasztfiúk vagyunk. De a kiválogatásban a hangulat is közrejátszott. Maga a „hölgy” hajította oda fényképünket, amikor elhatározta, ki szálljon fel. Azért nem vettem részt az iráni küldetésben, mert bajuszt viselek. Nem voltam hajlandó levágni, s befeküdtem a kórházba. Csak azért, hogy mentsem a bajuszomat. „Aki bajuszt visel, nincs mit keresnie a hadseregben” - mondták nekem nem egyszer.

10 óra 30 perc. Az 50. flotilla ügyeletes tisztje telefonhívást kap a Vezérkartól. A közleményt Ardeleanu őrnagy továbbította: „A parancs az, hogy a hadsereg nem lő az emberekre”. Petru Tenie ezredest és Ciucă Florea ezredest tájékoztatják a parancsról. A parancsátadás pilla-

natában legnagyobb meglepetésünkre jelen volt a Belügyminisztérium 4. sz. Igazgatóságának két állambiztonsági tisztje, Popa százados és Ghenea Constantin katonai művezető, akik a zavargások kezdete óta figyeltek minden mozdulatot a flotillán belül. Szemüket le nem vették a pilótákról.

Lássuk, mi történt a flotillánál.

13 óra. Telex érkezik: „Az 50. flotilla katonai káderei leadják fegyvereiket és lőszerüket”. Az utasítás hamis.

- *Constantin Tudose ezredes úr, ön irányítja a rendkívüli fontosságú repülésekre szolgáló helikopterekkel kapcsolatos tevékenységet. Hány ilyen helikopter van?*

- Négy az elnöki pár számára, négy a politikai végrehajtó bizottság tagjai számára; négy a gárda valamint a szakácsok, orvosok, lövészek, fodrászok számára. A pilótáknak nagyon jó kiképzésre volt szükségük, rendkívül nehéz körülmények között kellett végrehajtaniuk egyes küldetéseket, például éjszaka, a hegyekben. Más országokban hasonló típusú helikopterekkel ilyen körülmények között nem hajtanak végre repüléseket. Sokszor ködben repültünk, máskor megzuzmarásodtak a gépek. A helikopter zuzmarásodáskor nem repül. Minden munkanormát túlléptünk.

- *Értett az aviatikához is?*

- Több aviatikát tudott, mint mi. Ezt szokta mondani: „Ne ellenkezz, te, mert lehet!”

- *Milyen volt az önök viszonya a szekuritáé 5. Igazgatóságával?*

- Állandó megfélemlítésben éltünk. Minden gesztusért, minden megnyilvánulásért gyanúsnak tekintettek. Rögzítették minden beszélgetésünket. Még szakterületünkön is utasításokat adtak, öt kémelhárító tiszt is ellenőrizte, nem készülünk-e valamire. Mi azt ettük, ami tőlük maradt. Még enni sem adtak, azt mondták, mi kapunk enni az egységnél. Hozzunk magunkkal elemőzsiát. Bármilyen, egyébként megengedett műszaki meghibásodásért - a légierőnél érvényesül a valószínűség-elmélet, tehát a megengedett kockázat - kormánybizottság végzett vizsgálatot körünkben. A helikopterek műszaki lehetőségeit meghaladó terhelésekkel hajtottunk végre küldetéseket. Felfigyeltünk rá, és jelentettük, hogy az előírásokat túllépő repüléseket hajtunk végre. Rendszerint válaszra sem méltattak. „Végrehajtani a küldetést! Úgy, ahogyan a főparancsnok parancsba adta!” - volt a válasz.

És most, tisztelt olvasó, íme a diktátor viszontagságos napjának, december 22-ének a filmje:

A navigációs személyzet reggeli gyűlése. Tenie és Tudose ezredesek a temesvári és bukaresti eseményekről szóló szavakat intéznek az emberekhez, így intve a katonákat: „Őrizzük meg nyugalunkat, ne tegyünk semmit a nép ellen!” Tudose ezredes visszavonul a pilótákkal. Bizalmas beszélgetésre.

- Arra számítottam, hogy küldetést kapunk - meséli Tudose ezredes. 11 óra 30 perckor megjött a parancs a gyors felszállásra. Nyomban a helikopterekhez siettünk. 11 óra 33-kor felszállt a Delfin SA-365-202, parancsnok Vasile Maluțan ezredes. Aztán egymás után az M1 1704 (Ion Lazăr őrnagy) és M1 1705 (Toader Marin százados), aztán az SA-365-203, azzal, hogy a küldetés mibenlétéről a levegőben kapjuk meg a parancsot.

- *Mit tudott a Delfin 202-ről?*

- Felszállás után megtudtam, hogy parancsot kapott: szálljon le a KB székházánál. A főváros felé tartottunk, ahol megláttuk az utcákon a tengernyi embert. Felmértük, hogy küldetésünk meg fog hiúsulni. Amikor tudomásomra jutott, hogy a 202 a KB székházára szállt, kiadtam a parancsot, hogy forduljanak vissza a helikopterek. A băneasai forgalmi szervek jóváhagyásával lebegésbe (várakozási repülésbe) állítottam őket.

- *Mi történt a 202-vel?*

- Időközben megtudtam, hogy az 1. sz. helikopter felszállt, és hogy a KB-székház tetején megjelentek a tüntetők. Véglegesen arra az elhatározásra jutottam, hogy visszatérünk bázisunkra. Nem kockáztathatjuk a tetőn levő emberek életét. A helikopterek légcavarjainak szele megölte volna őket. Azt is felfogtam, hogy a többi helikoptertől elszigetelődött diktátort - aki először maradt magára - nem lesz akinek védenie. A helikopterek leszálltak a bázison. Visszatérünk az egységhez, hogy nyomon kövessük a magára maradt helikoptert.

- *Mi zajlott a flotillánál?*

- Egy autóbust láttam a hangár előtt, megrakva 20 felfegyverzett katonával. Parancsnokuk, Mazăre őrnagy parancsot kapott, hogy szálljon helikopterre, és repüljön Snagovba, ahol már leszállt az 1. sz. helikopter. Én parancsot adtam, hogy a katonák forduljanak vissza, térjenek vissza a laktanyába. Mazăre őrnagy is arra készítette fel a katonáit, hogy ne lőjenek senkire.

Lássuk Vasile Maluțan alezredes elbeszélését is. Az alezredes 46 éves és 18 éve szolgál a légierőnél. A parancsnoksága alatt álló legénységben részt vesz Ștefan Mihai őrnagy, másodpilóta és Stelian Drăgoi katonai művezető. Ők szállították a diktátort utolsó légi útján.

- Utasítottak, hogy szálljunk fel a bázisról, utas nélkül - mondja Vasile Maluțan. A parancsot a légierő parancsnoka adta ki.

- *Először történt, hogy a tetőre kellett leszállni?*

- A navigáció szempontjából mindenfajta óvintézkedést nélkülöző, sok premierszámba menő küldetésünk volt a zsarnokkal. Csak a mi képzettségünkre építettek.

- *Mit tettek önök?*

- Elrepültünk a Palota-tér fölött, amely tele volt emberrel. Megkérdeztem, hol szálljak le, mert a leszállás lehetetlennek látszik. Körözni kezdtem. Az épület teraszán egy embert láttam, aki fehér lepedőt lengetett felém. Még soha nem landoltam ilyen körülmények között. Bekapcsolt motorral vártam 30 percet (320 literes óránkénti fogyasztás mellett). Azon töprengtem, mi történik. Tud-e valaki valamit? Jön-e? Láttam, hogy valaki menekülni készül. A teraszon azonnal megjelentek az 5-ös emberei, felfegyverkezve.

- *Mi történt?*

- Mondom a fedélzeti gépésznek: „Stelică, nézd meg, mi van odalent”. „Emberek jönnek” - válaszolta. - „Lépnek fel a platformra”. Megfordultam. Testőrsége tagjai kísérték, géppisztolyokkal felfegyverkezve. Szinte karjaikban hozták a két menekültöt a helikopter felé. Az elnöki pár elfoglalta helyét. Mögöttük Emil Bobu, Manea Mănescu és két állambiztonságis. Egy ötödiknek már nem maradt hely. Stelică, a fedélzeti gépész kívül rekedt, de mivel jöttek a tüntetők, nem volt más megoldás, mint az, hogy a diktátor ölétébe üljön.

- *Tehát felszállhattak...*

- Megkezdtem a felszállást, de túlléptük a maximális mutatókat. A maximális felszálló erőt. A terhelés túllépte a megengedett határt. Mégis sikerült felszállnom, az épületek között lendítve levegőbe a helikoptert. „Ez alkalommal megúsztuk” - mondtam a bázisnál levő kollégáimnak rádión.

- *Mi volt az irány?*

- „Oltba”, aztán „inkább Doljba”. Ő sem tudta, merre induljunk, végül „menjünk mégis Snagovba, de a földre nem közölsz semmit!” ...Túljutottunk Otopeni-en. Közöltem, hogy ismeretlen irányba tartok. A nemrég használatba adott snagovi palotánál landoltam. Azt kérte, lépjek összeköttetésbe a légierő parancsnokával, hogy küldjön még helikoptereket, a

nagyobbakból. „És hozzanak felfegyverzett katonákat, a védelemre” - mondta. Közöltem vele, hogy a 202 már nem jelent garanciát. „Bennünket kire hagysz?” - fordult hozzám a diktátor. Számára ez volt az egyedüli menekvés. Beléptem a palotába és felvettem a kapcsolatot a légierő parancsnokával. Azt mondta, kocsiba száll, és Otopeni-re hajt, a bázishoz. Ezután az egységet hívtam és Tenie ezredessel beszéltem, aki közölte velem: „Vasile, innen már nem száll fel egyetlen helikopter sem. Te tégy, ahogy tudsz!” Az agyam gyorsan működni kezdett, tennem kell valamit, hogy megmeneküljünk, én, a legénység és a helikopter. Azt kérdezték, megoldottam-e a kérdést. Hazudni kezdtem. „Készenlétben állnak, de nem tudják, hová jöjjenek” - válaszoltam. Odamentem a helikopterhez, és Mihai Ștefannal meg Stelica Drăgoi-jal tervet készítettünk. A játék, amelybe belefogtunk, veszélyesnek látszott. De más esélyünk nem volt. Ismét hívtak az „elvtárshoz”. Sürgette, hogy lépjek újra összeköttetésbe, és hívjuk a helikoptereket. Én azt kértem, engedjen a bázisra, cseréljek helikoptert, de nem hagyott. Azt kérdezte:

- Te nem szolgálod az ügyet?
- Mi az ön parancsa, milyen irányba indulunk?
- Azt hiszem, Boteni felé megyünk.
- Engedje meg, cseréljem ki a helikoptert!
- Nem. Fel tudsz szállni valamennyiünkkel?
- Nem!

Megegyeztek abban, hogy Bobu és Mănescu maradnak.

- Beindítottam a motorokat - folytatja elbeszélését Maluțan ezredes -, és azt mondtam kollégáimnak, ha egy percen belül nem jelennek meg, indulunk. De jöttek a sétányon, és utánunk lőttek volna, ha felszállunk abban a pillanatban. Elbúcsúztak a két ittmaradótól, Manea Mănescu mindkét kezét megcsókolta Ceașescunak. Földig hajolt előtte. Felszálltam, a bázisunk felé vettem az irányt. Összeköttetésbe léptem a forgalmi irányítóval. „Miért jöttél erre?” - kérdezte a diktátor. „Hogy lássuk, mi lesz azzal a két helikopterrel”. „Semmilyen adatot ne adj meg hollétünkről” - utasított. A földről kollégáim figyelmeztettek: „Kapcsold be a rádiót!”, 30 másodperc alatt rájöttem, mi megy végbe, és eszerint orientálódtam. A földi irányítóknak megadtam a pozíciókra vonatkozó adatokat. Ott volt Marin Rusu százados, Petre Rot őrnagy. Az egyik szekus elvette a fülhallgatót, és megtiltotta, hogy megadjam a pozíciót. A golyószóró mindvégig a fedélzeti gépésznek szegezve. „Hajts végre minden parancsot!” - utasították. A helikopter pedig emelkedett, egyre emelkedett.

- *Miért?*

- Hogy bemérhessen a rádiólokáció. Közölték is: „Tigris! Látlak, 30 kilométerre vagytok nyugat-északnyugatra a repülőtértől”. Megpróbáltam jobbra kanyarodni, hogy visszatérjek a bázishoz.

A szekus kapitány rámszólt:

- Mit csinálsz, Vasile?
- Hazamegyünk, jobb nálunk.
- Nem térsz vissza!
- De hát nem hallják, mit mond a rádió?

Ceașescu:

- Nem! Szemenszedett hazugság. Nem szolgálod az ügyet?

Ismét fegyvert fogtak a pilótára. Visszakormányozott az eredeti útirányba.

- Akkor eszembe jutott egy csel - meséli Maluțan. - Azt mondtam nekik: Bemért a radarállo-
más, és 1-2 percen belül pozdorjává lőnek. Ettől megijedt. „Azonnal leszállni!” Boteni-be
kellett volna érünk. Az országút szélén szálltam le, a boteni-i pálya tengelyének meg-
hosszabbítása közelében, Titu előtt. Mindegyre megkérdezett:

- Az ügyet szolgálod?

- Milyen ügyet szolgáljak? - kérdeztem válaszképpen. Csalódottan bólogatott, aztán kezet
nyújtott, én felszálltam a helikopterbe, és visszatértem a bázisra.

A lövészek megállítottak egy kocsit, fegyvert fogtak a vezetőre. Négy személyt, három férfit
és egy nőt leszállítottak, és lefoglalták a kocsit.

Megérkeztünk a bázisra. A flotilla minden tagja összecsókkolt bennünket. Mindenekelőtt azon
csodálkoztak, hogy élve megúsztuk.

Mihai Petre Băcanu

(România Liberă, 1989. december 31.)

Petrișor, a férfi aki letartóztatta Ceaușescut

A Libération különtudósítója Bukaresttől 70 kilométerre, Tîrgoviște mellett találkozott a munkással, akit a menekülő Ceaușescuék túszul ejtettek, s aki végül lehetővé tette letartóztatásukat.

Pénteken, ebéd után 2 órakor Nicolae Petrișor kivitte a kertből 1201 TX típusú fekete Daciáját, hogy lemossa. A kapu póznáján táskarádió szól. Bemondják, hogy a Ceaușescu házaspár Tîrgoviște környékére menekült. Petrișor a várostól 6 kilométerre lakik. Az utca nyugodt, a szomszédok a televíziókészülékek előtt ülnek, a forradalom első képeit nézik.

Egy sötétvörös Dacia robog az utcán és 7-8 méterrel tovább lefékez. Aztán még két kocsi érkezik, egy kék és egy sárga. Az elsőből kiszáll egy férfi és odamegy Petrișorhoz. Megkérdezi, hogy kaphat-e tőle benzint. Petrișor indulna a garázs felé, de a férfi kék blézere alatt megvillantja fegyverét. Belöki Petrișort kocsijába és a pisztoly csövét nyakához szorítva ráparancsol, hogy indítson.

Nicolae Petrișor reméli, hogy nem kell elhagynia a falut és az első kis utcánál jobbra fordul. A felesége bemegy a faluba, hogy minderről beszámoljon a hazafias gárdáknak, akik reggel óta átvették a milícia szerepét. Mintegy 6 méterre benn, a kis mellékutcában a sötétvörös Dacia elállja a fekete kocsi útját. A négy utas közül három átszáll a fekete Dáciába. A fegyveres ember hátra kerül, Nicolae Ceaușescu elől ül be, Elena Ceaușescu pedig a reszkető sofőr mögé.

Elena felszólítja Petrișort: „Gyorsan ments meg bennünket, vigyél hozzátok.” A túsz azt válaszolja, hogy ez túl veszélyes lenne. És kiáltozni kezd - ő maga mesélte: - „Ne öljenek meg, ne öljenek meg!” Elena megnyugtatója: „Ha nem akarsz meghalni, akkor vezess rendesen”. A kocsi elindul Tîrgoviște, a fővárostól 70 kilométerre fekvő, 250 ezer lakosú város felé. Útközben Nicolae Ceaușescu megkérdezi Petrișortól, hogy kicsoda, hol dolgozik, szereti-e a mesterségét...

A szekus előrántja fegyverét

Nicolae Petrișor negyven év körüli férfi, három gyermek apja, a tîrgoviștei árubeszerző és -értékesítő szövetkezet munkása. A háza Văcărești faluban van. Egész életében emlékezni fog erre a délutánra, akárcsak egyébként az egész falu, hiszen ez tette lehetővé az átkozott házaspár elfogását.

A Ceaușescu házaspár néhány órával korábban határozta el, hogy menekül. Már fél 12 volt, amikor helikopter szállt fel a bukaresti Köztársaság-téren található Központi Bizottság épületének lapos tetőjéről. A fedélzeten az ország két volt ura és Manea Mănescu, a Tanács alelnöke, valamint közeli cinkosuk, Emil Bobu. A helikopter 25 kilométerrel távolabb, a snagovi rezidencia kertjében landol. Nicolae Ceaușescu lebonyolít két telefonbeszélgetést. Kenyeret vesznek magukhoz a konyhából, két hatalmas kék zsákot. A helikopter újra felemelkedik és a boteni-i katonai repülőtér felé veszi útját, ahonnan az utasok külföldre szándékoznak távozni. Itt két változat ismeretes. Az első szerint a helikopter legénysége, átrepülve a tüntetők fölött, felveszi a kapcsolatot a légi parancsnoksággal és parancsot kap azonnali leszállásra. A második változat szerint a menekülő rádión hallja, hogy a román légtérben tilos a repülés és elhatározza, az országúton próbál szerencsét. Minden esetre a helikopter a pusztán mezőn száll le a Bukaresttől 52 kilométerre fekvő Titu határában.

Híveiknek két kocsival sikerült elérniük őket. Megállítanak az úton egy sötétvörös Daciát, amelyet (minden valószínűség szerint) egy nő vezetett, akit kiszállítanak a kocsiból. A két Ceaușescu beszáll két szekussal. Barátaik követik őket. Egy fél órával később azonban a rádióban közlik a kocsí leírását. Ezt követően állnak meg Văcărești faluban.

Nicolae Petrișor fekete Daciája kormányánál annyira reszket, hogy Elena hozzáhajolva megkérdezi, ivott-e. Majd azt is megkérdezi, hogy keresztény-e. A munkás azt válaszolja, hogy adventista. „Akkor (Elena) elmosolyodott, hátradőlt az ülésen és nyugodtabbnak tűnt” - meséli Petrișor. Nicolae Ceaușescu ezalatt mindegyre kinéz a hátsó ablakon és ezt ismételve: „Elvesztettük Maneát, elvesztettük Maneát”.

Bőrén a fém hidege

A szekus blézert visel. Ceaușescuék ugyanúgy vannak felöltözve, mint elítélésük tévéfilmjén. De Elena még úgy van fésülve és kifestve, ahogyan a nyilvánosság előtt szokott megjelenni. Kezében kis táska. Mindhárman az útitervről vitatkoznak.

Elena javasolja, hogy a cobiai erdőbe menjenek, ahol a barátjuknak, a rezsim 4. számú emberének, Ion Dincănak villája van. Nicolae úgy dönt, hogy a Țîrgoviște bejáratánál található speciális acélokat gyártó üzembe mennek. Sokszor meglátogatta ezt az üzemet és ismert securitátésokat, akik segíteni fognak. Elenát egész úton az erdők, Nicolae Ceaușescut pedig a gyárak vonzották.

Colanu faluban Elena szól, hogy álljanak meg. A kocsí mintegy tíz percet áll, majd újra elindul.

Nicolae Petrișor oly nagyon reszket, hogy rosszul lép a pedálra és a kocsí köhögni kezd. Félelmében arra gondol (meséli), hogy elfogyott, vagy rossz minőségű a benzin, s ezt közli elrablóival is. Elena galléron ragadja és blúza alól valószínűleg fegyvert ránt elő, mert a sofőr később bőrén érzi a fém hidegét (de nem látta a fegyvert) és rákiált: „Miért hazudsz, jól látom a szintmérő mutatóját. A román benzin a világon a legjobb. Inkább kapsold be a rádiódat”.

Ceaușescu sírni kezd

Ebben a pillanatban a rádió Mircea Dinescu üzenetét sugározza. „Amikor Nicolae Ceaușescu meghallotta az első szavakat, mintha elájult volna, előrebukott. Aztán felemelte a fejét. Azt mondotta: Akármit, csak ezt ne. Kapsold már ki az átkozott készülékedet”.

Az üzem első sorompója nyitva van, amikor a kocsí átmegy és az űrbódé felé közeledik. A szekus kiszáll az autóból és odamegy érdeklődni. Visszatér és közli: „A munkások már sztrájkolnak”. Mintegy tizenöten csoportosulnak a kocsí körül. Felismerik a házaspárt és kövekkel kezdik dobálni a karosszériát, miközben kiáltoznak: „Halál a gyilkosokra!” Az üzem őrei velük együtt. Elena újra megragadja Nicolae Petrișor gallérját és utasítja, hogy azonnal indítson. A kocsinak egy hátsó kapun keresztül sikerült elhagynia az üzem területét. Útközben Nicolae Ceaușescu sírni kezdett. „Mindegyre ismételte: amikor fiatal voltam, itt semmi sem volt. Mindent én csináltam nekik. Én csináltam mindent. Láttam, ahogy csorognak a könnyei” - meséli Petrișor. Ekkor utasította Ceaușescu, hogy vegye útját az üzemtől 5 kilométerre fekvő Ulmi felé. Háború előtt, mondotta, amikor ifjú illegális kommunista volt, ebben a kisvárosban rejtőzködött. Elhatározza, hogy visszatér oda, azonban ott semmit sem talál. A kocsí visszafordul és hamarosan a Țîrgoviștei Bălcescu bulváron halad. Nicolae Ceaușescu azt mondja: „Van még egy esélyünk, a palota (a pártszékház)”. A közlekedést tüntetés akadályozza. Zászlók, feliratok, kiáltozás. Nicolae Petrișor folytatja elbeszélését: „Ceaușescu azt mondja: végünk van. Menj a mellékutcákon, ne nézd, hogy tilos a behajtás”.

Az utcán a kocsí útját elállja egy kövekkel megrakott teherautó. A szekus kiszáll, hogy körülnézzon. Egy épületből két fiatal lép ki, felismerik a házaspárt, visszafordulnak és elkezdik összecsisdíteni a negyed lakosait. A kocsí újra elindul, otthagyva a szekust. Ceauşescuék kiabálnak: „El vagyunk veszve, el vagyunk veszve, vigyél a palotába”. Elena újra Nicolae Petrişor nyakának szegzi a fémtárgyat.

A házaspár hirtelen úgy dönt, hogy a Dealul kolostorba menekül, oda, ahol annak idején menedéket talált Mihai Viteazul, Románia megalapítója. De útközben a kocsí a Ialomiţa partján található tŕgoviştei pártház közelébe ér. „Itthon vagyunk - mondja Elena - ez a mi menedékünk”. A bezárt kapu előtt egy férfi és egy nő áll. A kocsí láttán megijednek. Nicolae Ceauşescu kiszáll és normális hangon megkérdezi: „Nyitva, van? Be lehet menni?” A férfi válaszol, hogy minden zárva és neki nincs kulcsa. A nő kiabálni kezd: „Ne maradjanak itt, a nép meggyilkolja magukat!” (vagy meggyilkol bennünket - Nicolae Petrişor rosszul hallotta).

Ceauşescuék akkor úgy döntenek, hogy a villanegyedbe mennek. Találnak egy elhagyott villát. Elena itt akar elrejtőzni, de Nicolae Ceauşescu, aki már nem viseli túlságosan feltűnő és felismerhető télikabátját így válaszol: „Nem, itt megfagyok”. Ekkor már háromnegyed négy van, kezd sötétedni. A villanegyed kihaltak tűnik, a házaspár úgy dönt, hogy folytatja útját.

Elena javasolja, hogy menjenek a prisacai erdőbe. Nicolae úgy dönt, hogy szerencsét próbálnak a Romlux villanykörte-gyártó üzembn. Az üzem szintén sztrájkol. A kocsí tehát újra elindul, közben egészen besötétedik. A Ceauşescu házaspár csendben ül. „Azt hiszem, megértették, hogy végük van. Egy kissé megnyugodtam. Megkérdeztem, akarják-e, hogy egy laktanyába vigyem őket. Azt válaszolták: Oda semmi esetre sem. Megyünk tovább” - meséli Petrişor.

Néhány száz méterre, jobbra, Petrişor felfigyel egy számára ismerős épület kerítésére. A növényvédelmi központról van szó. Behajt a parkba és két fenyő között megáll. A kivilágított épületre rávetül a fák árnyéka. Elena végre elengedi Petrişor gallérját. Nicolae Ceauşescu megkéri, menjen és nézze meg, hogy az emberek tudnak-e segíteni rajtuk. A „tűszgépkocsivezető” felmegy a lépcsőn és benyit az előcsarnokba, ahol mintegy tízen a tévében nézik a forradalom eseményeit. Közli velük, hogy lent áll a kocsija, benne Ceauşescuékkel. Az emberek kinevetik, mert a tévé már bemondta, hogy a házaspárt letartóztatták.

Támadás a laktanya ellen

Petrişor hevesen gesztikulálva megerősíti állítását. Viccesen arra kéri, csendesen hozza be a házaspárt, hogy ne zavarja őket. Szerencsére egy technikus, aki ismeri, rájön, hogy izgatottsága valódi. Elküldi a csoportot, kiürített egy irodát és Petrişort elküldi a házaspár után. Petrişor a lépcsőfelfjáróról int nekik. Anélkül, hogy közel menne hozzájuk. Elena és Nicolae Ceauşescu kiszállnak a kocsiból. Bekísérik őket az irodába, majd rájuk zárják az ajtót. A technikus (valószínűleg) telefonál a katonai központba. Rövid idő múltán megérkezik egy konvoj. A katonák letartóztatják a diktátorokat és csaknem biztos, hogy az állomási laktanyába viszik őket, amely, mint a neve is mutatja, a tŕgoviştei állomás közelében van. A környék lakosságának meggyőződése, hogy a házaspárt ide zárták be, mert csaknem azonnal kirobbantak a harcok. A 24-ről 25-re virradó éjszakán már este tíz órától kezdődően a kaszárnyát minden irányból támadják mesterlövészek, gépfegyverek bevetésével. A katonák ellenállnak, a harcok hajnalban véget érnek. Kétségtelenül ezzel magyarázható, hogy Nicolae és Elena Ceauşescut titokban ítélték el és még aznap ki is végezték őket. Egyesek szerint az ítéletet ebben a kaszárnyában hajtották végre, mások szerint Bukarestben, a hadügyminisztériumban.

(Jeay Hatzfeld Libération,
1989. december 30-31.)

Hogyan tartóztatták le a két zsarnokot

*Interjú Jean Moldoveanu vezérezredessel, a belügyminiszter helyettesével,
a Rendőrségi Főfelügyelőség vezetőjével*

- Emlékszik-e még, vezérezredes úr, arra az éjszakára, amikor egy hideg călărași-i szobában találkoztunk? Egész nap kerestem, ön pedig, az építőtelep sarát dagasztva mindenütt jelen volt, és sehol sem. A kohászati Építő-Szerelő Vállalat vezérigazgatójaként küldték oda. Voltaképpen miért távolították el belügyminiszter-helyettesi tisztségéből és a MFF éléről?

- A sorozatos szembeszegülés, vita és engedetlenség miatt, melyet a ceaușista klán különböző tagjai által diktatórikus hangon kiadott abszurd és honpolgárellenes utasítások végrehajtásában tanúsítottam. Megpróbáltak nem egyszer belegázolni emberi és katonatiszti méltóságomba, mert mindenkor hivatásos katonatiszt voltam, a népét szolgáló katona, és meg is maradtam annak.

- És emlékszik, mit válaszolt akkor, abban a szinte lakhatatlan szobában, amikor arról kérdeztem, milyen tervei vannak? Közismert és közkedvelt verssorral válaszolt „Vreme trece, vreme vine”, és elgondolkozva azonnal hozzátette: „Și o să fie și bine!”.

- És íme, most jó. És egyre jobb lesz. A forradalom győzött. A nép diadalmaskodott. Az emberek megkönnyebbülten lélegzenek. Szabadok, bíznak önmagukban és embertársaikban. Bizonyosság rá az a mód is, ahogyan a Szilveszter-éjszakát a rend és a fegyelem légkörében eltöltötték, hiszen a rendőrségi nyilvántartásokba nem kerültek be törvényszegések. Őszintén örülök, hogy az erre vonatkozó felhívás, melyet a Rendőrségi Főfelügyelőség nevében tömegtájékoztatási eszközök, köztük az Adevăru! című lap útján tettem, a legszélesebb körű meghallgatásra és megértésre talált a honpolgárok körében. Ezért ezúton is köszönetet mondunk szabad hazánk összes honpolgárainak.

- Mit mondhat most, az út kezdetén, az új, demokratikus viszonyok között a rendőrségre háruló hatásköréről és felelősségről?

- Igen sok a mondanivaló, de rövidesen meghívom egy másik beszélgetésre. Addig is el szeretném mondani, hogy a rendőrök a forradalom első pillanataitól kezdve teljesítették kötelességüket, éjjel-nappal együtt küzdöttek a fegyveres erők katonáival, a hazafias gárdák harcosaival, az összes állampolgárokkal a terrorista bandák szétzúzásaért, a rend helyreállításaért, amire oly nagy szükségünk van a jelen időszakban ahhoz, hogy a legkedvezőbb feltételeket teremtsük a Nemzeti Megmentési Front Tanácsa által elénk állított feladatok és ránk bízott küldetés teljesítéséhez.

- Tisztelt tábornok úr, az Adevăru! sok olvasója fordult hozzánk azzal a kéréssel, hogy közöljünk részleteket a nép két véres hőhérának elfogásáról és letartóztatásáról.

- Eleve azt kérem, ne várják, hogy megmondjam azoknak a rendőröknek a nevét, akik részt vettek ebben a mondhatnám történelmi jelentőségű ügyben, hiszen nem hagyták elmenekülni a két diktátort a népítelel és a büntetés elől.

- Tehát a rendőrség volt az, amely...

- Igen, a rendőrség, a honpolgárok közvetlen támogatásával. Pontosabban Dîmbovița megyei rendőrök és honpolgárok. Szinte azzal egyidőben, hogy a televízió bejelentette: a kegyetlen gyilkosok állítólag Dîmbovița felé menekülnek, a megyei rendőrségre telefonértesítés érkezett; a telefonáló azt mondta, hogy a diktátorok egy piros színű Dacia-1300-as gépkocsiban találhatók. Két rendőr azonnal elszárguldott egy radar-kocsival a Tîrgoviștei Nemesacél Kombináthoz, onnan pedig Cîmpulungba. Megálltak egy mezőgazdasági profilú egységnek hajlékot adó épület előtt. Amikor megkérdezték, hogy a diktátorok ott vannak-e, egy asszony

azt válaszolta: „Igen, ott vannak!” Az egyik rendőr belépett, és a két Ceaușescuhoz fordult, akik ijedtükben elkezdtek reszketni: „Azért küldtek, hogy gondoskodjam biztonságukról, s kérem, kövessenek”. Azok ketten, hiszékenyen és a szabadulás reményében, követték. Bezúfólódtak a radarkocsiba, és elindultak Tîrgoviște felé. A városkapunál, a Nemesacél Kombinát előtt a sokaság, mivel azt hitte, hogy rendőrök védik a gyilkosokat, megpróbálták megállítani az autót, és következett egy olyan üldözés a városon át mint a kalandfilmekben.

- Valóban bűnügyi-filmnek a részlete.

- És nem az egyedüli...

*

- Vezérezredes úr, a két gyilkos diktátor meneküléséről, elfogásáról és letartóztatásáról szóló beszámolóink ott maradt abba tehát, hogy a rendőrségi radarkocsit, melybe bezúfólódtak, Tîrgoviște utcáin követték.

- Miután sikerült maguk mögött hagyni a várost, a rendőrök még vagy 40 kilométert száguldottak, s csak azután álltak meg, egy erdő mellett. A gépkocsit azonnal betakarták sással, náddal és faágakkal, hogy elrejtse a terroristák elől, akik megpróbálták nyomukra bukkanni. Ott rejtőzködtek, míg leszállt az alkony. Ezután a két rendőr a megyei rendőrségre vitte a gyilkosokat.

- És itt, természetesen letartóztatták őket.

- Gyakorlatilag első pillanattól kezdve letartóztatásban voltak, attól fogva, hogy a rendőr odalépett hozzájuk, és elhallgatva valódi szolgálati küldetését, azt az ürügyet hozta fel, hogy védelme alá veszi őket. De mivel a rendőrségen azokban a pillanatokban nem lehetett volna teljes biztonságban tartani őket addig, míg átadtuk volna a népítéletnek, egy közeli katonai egységbe kísérték, ahol őrizet alatt álltak december 22-ike éjszakájától 25-ike hajnaláig. El kell mondanom, hogy ezt a katonai egységet minden éjszaka támadták a terrorista bandák.

- Hogyan biztosították gyakorlatilag a zsarnokok őrzését? Mit csináltak ez idő alatt a gyilkosok?

- Mint az Adevărul tegnapi számában megjegyeztem, mindketten letartóztatásban voltak az illető katonai egység egyik szobájában, habár azok az emberek, akiknek a gondjaira rábízták, mindvégig ki voltak téve a terroristák fenyegetésének és szinte szünet nélküli támadásainak. Mi több, december 23-án az egységet a földről is, a levegőből is támadták, de a terroristák kétségbeesett próbálkozásait visszaverték. Egy adott pillanatban a laktanyában tartózkodókat megfenyegették, hogy gáztámadást intéznek ellenük. A gyűlöletes diktátorok nagyon jól használták a gázálarcokat, ami arra engedett következtetni, hogy legalább ilyen vonatkozásban jól „képzettek” voltak. December 24-én a katonai egység harci ütegei között veszteglő tehergépkocsira rakták fel őket.

- Még egy kérdés tábornok úr: Hogyan viselkedtek ők ketten addig a pillanatig, amikor a Rendkívüli Katonai Törvényszék december 25-én letárgyalta ügyüket és elítélte őket?

- Gyáván. Ijedten. Amikor egy adott pillanatban az egyik rendőr megkérdezte, miért nem adtak élelmet a népnek, miért éhezették ki, az aljas asszony szinte sértetten visszakérdezett: „*Látott Romániában valakit, aki éhen halt volna?*” Aztán megkérdezte őket, miért csökkentették oly rövid időre a televízió műsorokat, s miután úgy megnyirbálták a műsoridőt, még azt is elrendelték, hogy többnyire az ő dicsőítésükkel töltsék ki. Megint az asszony válaszolt: „*Ha megnöveltük volna a tévé-műsort, másnap az emberek fáradtan mentek volna munkába*”. Ez idő alatt a zsarnokok zsarnoka nagyon keveset beszélt, és mindegyre az óráját nézte.

...Az ítélet órája, a bűnhődés órája még aznap eljött.

P. Petre

(Adevărul, 1990. január 4.-5.)

„Kapsz ötmillió dollárt, vigyél Pitești-re”

- Miután az Adevărul január 4-i és 5-i számában részletek jelentek meg a két gyűlöletes diktátor letartóztatásáról, több olvasónk szeretne további részleteket. Kérjük, tábornok úr, szíveskedjék válaszolni.

- Mint a közzétett interjúban említettem, a két tirannust a rendőrség tartóztatta le, egyes dîmboviţai lakosok közvetlen segítségével. Megjegyezni kívánom, hogy az illető rendőröknek nem volt sem magas rangjuk, sem magas beosztásuk, de kiváló erkölcsi tulajdonságokkal rendelkező emberek voltak, akiknek maguknak is, családjuknak is üldöztetésben volt részük a régi rendszer idején. A két rendőr egyike talán éppen ezért figyelte a diktátor arckifejezését, amikor kínálta őket, egyenek együtt: fekete kenyeret vagdalthússal. Azok ketten szemrehányóan néztek egymásra, és a zsarnok kitört: *„Miért tették ezek az asztalra ezt a téglát?”* mire a szipirtyó érces hangon odavetette: *„Látod, ha rátok hallgattam, és nem váltottuk le Mileát vasárnap?”*

- Hogy aludtak az első éjszakán, azt követően, hogy Snagovon át helikopteren elmenekültek?

- Velük egy szobában, egy hiányosan berendezett, három ágyas laktanyai szobában minden éjszaka ébren őrködött egy rendőr, aki - most elmondhatom a titkot - csak altiszt volt, a letartóztatás fő végrehajtója, egy rendkívül derék ember. Amikor azok ketten meghallották a kinti lövöldözést, reszketni kezdtek a félelemtől, és hol az asztal alá, hol az ágy alá bújtak. *„Mentsétek a bőrötöket! Nem jutottatok volna ide, ha az embereknek enni adtatok volna!”* - mondta az altiszt. És mit képzelnek? Még akkor se, ott, abban a helyzetben se tudták elhatárolni magukat a sok hazugságtól és csalástól, amivel annyi éven át félrevezették ezt a népet. A zsarnokok zsarnoka elkezdte „meggyőzni” az altisztet, mindenféle számításokat végzett, és akadozó nyelvvel, dadogva ontotta magából az általa kiagyalt számokat arról, hogy mennyi élelmet adott ennek az országnak egy lakosra számítva.

- Letartóztatásuk idején és azt követően voltak-e, tábornok úr, olyan pillanatok, amikor ők ketten saját szemükkel láthatták, hogy mi történik körülöttük?

- Igen. Amikor a megyei rendőrség udvarára érkeztek, a tirannus nyomban megkérdezte letartóztatóit: *„Ezeknek a naplopóknak a kezére adtok?”*

- Kik voltak a „naplopók”?

- Azok az emberek, akik azért jöttek, hogy ténylegesen segítsenek elfogásukban, és főként, vigyázzanak, nehogy megszökjenek. Miközben átszálltak abba a kocsiba, amely a rendőrségi székháztól akkor a katonai egységhez szállította, amelyről az előző interjúban beszéltem, a körülöttük álló elszánt emberek nehezen fékezték dühüket, hogy szét ne tépjék őket, de annyira már nem uralkodtak magukon, hogy oda ne kiáltották volna: *„Kenyer nélkül!”*, *„És fűtés nélkül!”*, *„És világítás nélkül!”*. A felkiáltásokra meggyorsították lépteiket, egymást lökdösve szálltak fel, ott összehúzták magukat, hogy ne lássák többé az embereket. Később, a katonai egységnél ugyanaz az altiszt „Nicu hercegecskére” terelte a szót, és szemükbe mondta: *„A Bărăgan termésének nagy részét odaadták kártérítésként azért a nőért, akit kidobott az emeletről”*. *„Nem igaz - vetette oda indulatosan az asszony -, a mi fiunknak nincs dolga nőkkel”*. Na tessék! Amikor a ceausisza klánhoz közel állók mind tudtak a gyűlöletes szülők éppoly gyűlöletes csemetéjének ivászatairól, botrányairól, közlekedési balesetről és szerelmi kalandjairól. Azok ketten szinte egész idő alatt reszkettek a félelemtől, mindegyre dühösen méregették egymást. Mindenféle szemrehányást tettek egymásnak. Hogy elsimítsa homlok-ráncaikat, s az idő is teljék, az altiszt odanyújtotta a zsarnoknak a IX. kongresszusról szóló

könyvet, melyet ott talált elhajítva a szobában. A zsarnok elvette, belelapozott, aztán az ágyra dobta. Az asszonynak is adott egy könyvet, hogy olvasson. Fél órán át - az időt pontosan mérték - meresztette a szemét egyetlen oldalra.

- Nem próbálták megnyerni maguknak valamiképpen a rendőrt?

- De igen! Egy adott pillanatban a zsarnok öt milliót ígért az altisztnek.

- Lejt?

- Dehogya, dollárt. Ismétlem, ötmillió dollárt!

- Miért ennyi dollármilliót?

- Azért, hogy „megmentse” őket, és elvigye Pitești-re, ahol - mondta a tirannus - van neki egy biztos búvóhelye. Ha nem tudja Pitești-ig vinni, szabadítsa ki onnan, ahogy tudja, s kísérje el legalább Voineasăig. Látva, hogy a rendőr megingathatatlan, a nábob zsarnok megtetézte az összeget, azt ígérte, többet is ad, hogy fizetni tudjon azoknak is, akik segítenek neki. A rendőr ismét elengedte a füle mellett, s - akaratlanul is - hangosan gondolkozva azt mondta, hogy az általa elrendelt anyagtakarékosság miatt tessék-lássék módon megépített lakásra, melybe beleköltözött, egy csomó pénzt kellett költenie, mire a diktátor azt kérdezte: „*Melyik uralkodó épített még annyit, amennyit én építettem?*”

- Tehát ő, az uralkodó, nem a nép!

- És továbbra is megalomániásan és durván, aztán valamivel szelídebben, látva, hogy semmiképpen sem tud hatni a rendőrré, bedobta: „*Második fővárost is csináltam volna nektek, Tîrgovişten*”. Valahányszor a magközponttól Tîrgoviştebe vezető úton a diszpécsterszolgálat megkérdezte az altisztet, hogy minden rendben van-e, a szipirtyó megszólalt, s azt sugallta, hogy ne válaszoljon. Végül, miután egy napot és egy éjszakát töltöttek együtt, a diktátor azt kérte a rendőrtől, szerezzen neki egy másik öltönyt.

- Persze, ilyen öltözködéshez volt szokva: minden nap más öltöny. És a rendőr mit válaszolt?

- Hogy pillanatnyilag nem rendelkezik angol szöveggel, s nem hiszi, hogy belátható időn belül kerülne ilyen, de rövidesen neki, a diktátornak se lesz szüksége rá...

P. Petre

(Adevărul, 1990. január 11.)

További részletek a két zsarnok letartóztatásáról és viselkedéséről

Katonai újságíró vagyok. Mesterségem folytán utam elvezetett ahhoz a katonai egységhez, ahol a két diktátort fogva tartották. Viselkedésükről elég hosszasan elbeszélgettem az őrzésükre kirendelt csoportot vezető tiszttel.

Vannak tények, melyeket mindenkinek ismerni kell. Következésképpen, őrnagy rangban levő beszélgetőpartnerem beleegyezésével, kinek nevét érthető okokból egyelőre nem tárhatom fel, a tényeket rábízom az Adevărul című lapra.

*

...Abban a szobában vagyok, ahová őket kettejüket a letartóztatást követően hozták. Íróasztal, két szék, jutaszőnyeg, utcára nyíló, elsötétített ablak...

- Hogy érezhették magukat, őrnagy úr, ebben az egyszerűen berendezett szobában ők ketten, akik az elnöki paloták féltelen fényűzéséhez voltak szokva?

- Mindent viszolyogva és megvetéssel néztek. De előbb hadd mondjam el, hogyan kerültek ide. 1989. december 22-én telefonértesítést kaptunk a rendőrségtől, hogy letartóztatták őket és a volt belügyminisztériumi felügyelőség épületében vannak. Azt kérték, vegyük át őket sürgősen, mert a rendőrségen nem tudtak gondoskodni biztonságukról. Egy ARO-t küldtünk oda, a kellő kísérettel. Kettejüket begyömöszölték a kocsiba. Az őrizetükre kivezényelt tisztek közrefogták őket, hogy elrejtsek a kíváncsi tekintetek elől. A kocsit, amely eloltott lámpákkal, mellékutcákon haladt, egy másik követte, ebben ült a letartóztató rendőr altiszt.

- Hogy festettek ők ketten? Mit mondtak a szállítás idején?

- Nagyon ijedtek voltak. „Hová visztek?” - kérdezte a diktátor. „Legyenek nyugodtak - mondták kíséroi. - Biztonságos helyre visszük.” Végül is megnyugodtak.

18,35 órakor értek a laktanyához. A kísérő tisztek kiszálltak és kinyitották az ajtókat. Elsőnek a diktátor szállt ki. Vizslatva nézett körül. A sötétség áthatolhatatlan volt, szinte semmit nem lehetett látni. Az utca felől ide hallatszott a tömeg zúgása: „A kiontott vérért elítélni Ceaușescu!”

„Hol vagyunk?” - kérdezte nyugtalanul a diktátor. „Egy katonai egységnél. Ne aggódjék. Itt védett helyen vannak.” Leszállt az asszony is. „Azt hiszem, itt biztonságban vagyunk - mondta neki. - Menjünk!”

Az őrnagy így folytatja beszámolóját:

- Bekísértem őket ide, ebbe az irodába, és felkértem, foglaljanak helyet. Egységünkben volt egy állambiztonsági tiszt, rajta keresztül tartottuk a kapcsolatot a Belügyminisztérium volt megyei felügyelőségével. Ide hívtam, és megkértem, motozza meg őket. A diktátor elkezdett ordítani: „Románia Szocialista Köztársaság alkotmánya érvényben van! A köztársaság elnöke vagyok és a fegyveres erők főparancsnoka! Senkinek sincs megengedve, hogy megérintsen!” A tiszt, természetesen, eleget tett kötelességének. Megkérdeztem őket, akarnak-e enni valamit. „Igen - válaszolta a diktátor -, ha van valami ennivalótok, hozzatok”. Az asszony hozzátette: „Nekem egy édes teát, az elvtársnak cukor nélkülit, cukorbajos”. Egy tisztet elküldtem a tiszt étkezdébe.

Most érhetőbb hallatszottak az utcára sereglett tömeg kiáltásai. „Mi történik az országban, őrnagy? Mi történik?” - kérdezte a zsarnok riadtan. „Nincs világos képünk arról, hogy mi történik - válaszoltam. - Egy dolog azonban bizonyos: a nép többé nem akarja önöket, új kormányunk, valóban demokratikus kormányunk van.” „Államcsíny!” - vágott vissza. „Nem hiszem

- válaszoltam. - A Nemzeti Megmentési Front Tanácsában részt vevő embereket ott helyben választotta meg a Palota-téren összegyűlt emberek sokasága”. Akkor ő felháborodottan azt kérdezte tőlem: „Kicsoda maga?” Ezt mondtam: „A román hadsereg egyik őrnagya”. „Én vagyok a fegyveres erők főparancsnoka. Végre kell hajtania parancsaimat!” - kiáltotta. „Én csakis közvetlen parancsnokaim utasításait hajtom végre” - mondtam, és hozzáfűztem: „Mi történt a miniszterünkkel? Ki idézte elő a temesvári öldöklést?” „Milea áruló volt” - ráncolta össze a homlokát. - „És megparancsolom, egyetlen neki alárendelt tisztnek a parancsát se hajtsák végre!” „Miért áruló? Mi tudjuk, hogy becsületes ember volt, semmiért a világon nem árulta volna el hazáját!” „Ti nem sokat értetek a dologból! A támogatást nem nyugatról kapta, mint nyilvánosságra került, hanem keletről, hogy diverziót keltsen! Embereivel belelövetett a népbe!” „Az ő parancsa az volt, hogy ne lőjenek az emberekre! Mi is megkaptuk a parancsot.” „Ti nem tudjátok! A saját embereivel lövett! Nem a hadseregbeliekkel, másokkal! Hogy kompromittálja a hadsereget, robbantson ki polgárháborút, hogy aztán idegen hadseregek foglaljanak el!” „Ezt hitték el önnel azok, akik valóban a saját embereikkel lövették a tüntetőket. Hogy védjék a trónját, amelyről ön nem akart lemondani még akkor sem, amikor már világos volt, hogy a nép nem tűri meg tovább!” „Áruló! - ugrott fel rémülten ordítva. - Tartóztassák le, végezzék ki! - kiáltott a jelenlevőkre, felém mutatva. - Áruló! Idegen ügynök!”

Senki nem hallgatott rá.

Fănică Voinea Ene őrnagy
(Adevărul, 1990. január 19.)

A per

Valószínű, eljön az idő, amikor megismerhetjük a diktátor-házaspár perének teljes anyagát. Addig is néhány részlet az emberi mivoltukból rég kivetkőzött hóhérok pimaszságát, önteltségét és felelőtlenségét jól illusztráló „szóváltásból” a vád képviselője és a vádlott között - a bemutatott, sajnos, néha alig érthető tévéfilm alapján. A tévedés lehetősége tehát nincs kizárva.

Ceaușescu: A Nagy Nemzetgyűlésen kívül semmilyen más bíróságot nem ismerek el. Ez államcsíny.

Vádló: Ön az alkotmány alapján áll bíróság előtt. Ez most nem az az idő, amikor kioktathat minket. Tudjuk, mit kell tennünk és ismerjük a törvényeket.

Ceaușescu: Egyetlen kérdésre sem felelek.

Vádló: Ön kifosztotta a népet, és most tagadja ezt. Nem akar beszélni, gyáva. Mindent tudunk. Tisztelt bíróság, Nicolae és Elena Ceaușescu bíróság előtt áll, mert olyan bűnöket követtek el, amelyek összeegyeztethetetlenek az emberi jogokkal, a nép ellen léptek fel. Az elkövetett bűnökért és az áldozatokért halálbüntetést követelek.

Ceaușescu: Csak a Nagy Nemzetgyűlés előtt válaszolok. Nem fogadom el a vádakat. Nem írok alá semmit.

Vádló: Ön ismeri az ország helyzetét. Nincs orvosság, élelmiszer, villany és fűtés. Ki rendelte el a temesvári népirtást? Ki rendelte el, hogy a bukaresti tömegre lőjenek? Még most is lönek ártatlan emberekre. Kik azok a fanatikusok, akik lönek?

Ceaușescu: Nem válaszolok. Nem lönek a (Köztársaság) téren. Senkit sem öltek meg.

Vádló: Ma már több mint 64 ezer halott van a városokban. Ön nyomorba döntötte a népet. A tanult emberek, igazi tudósok elhagyták az országot, hogy elmeneküljenek ön elől. Kik azok a külföldi zsoldosok, akik lönek? Ki hozta őket ide?

Elena: Ez provokáció.

Ceaușescu: Nem vagyok hajlandó válaszolni erre a kérdésre.

Vádló: Ő (Elena) beszédesebb.

Elena: Igen.

Vádló: Íme, az analfabéta tudós, aki se beszélni, se olvasni nem tud.

Elena: Kíváncsi vagyok, mit szólnának ehhez kollégáim, ennek az országnak az értelmiségije.

Vádló: Melyek azok az okok, amelyek megakadályozzák önt abban, hogy beszéljen?

Ceaușescu: Csak a Nagy Nemzetgyűlés és a munkásosztály előtt beszélek. Csak a munkásosztályt ismerem el. Nem válaszolok ez előtt az államcsíny előtt. Önök hozták a zsoldosokat. Senki sem ismeri el önöket ebben az országban, ezért harcol a nép még mindig (...)

Vádló: Miért harcol a nép?

Ceaușescu: A nép a függetlenségért és a nemzeti szuverenitásért harcol.

Vádló: Azt mondta, hogy az államcsínyt külföldi ügynökök hajtották végre.

Ceaușescu: Én, mint egyszerű állampolgároknak mondtam, abban a reményben, hogy önök egy nap megmondják az igazságot...

Vádló: Tudatában van annak, hogy önöket mindkettőjüket megfosztották valamennyi állami és kormánytisztviselésüktől?

Mindketten: Igen.

Vádló: Tudják, hogy a kormányt feloszlatták?

Ceaușescu: Önöknek tisztelniük kell a törvényeket. Én Románia Szocialista Köztársaság elnöke vagyok és a fegyveres erők főparancsnoka. Nem kérek semmit, mint egyszerű állampolgároknak...

Vádló: Mi egyszerű állampolgárok és ön egyszerű elnök?

Ceaușescu: Románia Szocialista Köztársaság elnöke és a fegyveres erők főparancsnoka. Csak a Nagy Nemzetgyűlés előtt beszélek.

Elena: Micsoda puccsista komédia.

Vádló: Miért nyomta el a népet? A parasztoknak a városokba kellett jönniük kenyeret vásárolni. Miért éhezettette a népet?

Ceaușescu: Nem válaszolok. De azt megmondom, mint egyszerű állampolgároknak, hogy minden személy jogosult volt 200 kilogramm búzára, minden személy és nem család.

Vádló: Ez nem igaz, ez hazugság.

Ceaușescu: Kérem?

Vádló: Amit ön leírt papíron, az a valóságban teljesen másnak bizonyult. Gondolt valaha is erre? A falurombolási terv, elgondolkozott-e ön ezen is?

Ceaușescu: A román falu sose volt olyan gazdag, mint ma. Kórházakat, iskolákat építettem... A világon egy országban sincsenek ilyenek.

Vádló: Utolsó kérdés. Láttam lányának villáját. Van egy konyhamérlege aranyból...

Elena: Miféle villa? Egy lakásban él, mint bárki más. Semmije sincs. Úgy élt, mint bárki más. Hihetetlen, micsoda szégyen!

Vádló: Mondjon nekünk Ceaușescu valamit a svájci bankszámlákról!

Elena: Bizonyítékot, bizonyítékot, bizonyítékot!

Ceaușescu: Nincs egyetlen számla sem. Ön provokátor.

Vádló: Rendben van, rendben van. Nincs számla, de ha van, egyetért azzal, hogy a pénz a román államé?

Ceaușescu: Ez provokáció.

Vádló: Aláírja az eljárás jegyzőkönyvét?

Ceaușescu: Nem teszek semmilyen nyilatkozatot. Ez a bíróság törvénytelen. Csak a Nagy Nemzetgyűlést ismerem el. Önök államesínyt hajtottak végre. Egy nap felelni fognak a nép előtt.

Vádló (Elenához): Talán ön inkább hajlandó együttműködni. Tud valamit a temesvári népirtásról?

Elena: Nem.

Vádló: Ön csak a tudománnyal foglalkozott, a polimerekkel.

Ceaușescu: Munkáit külföldön is kiadták.

Elena: A Román Tudományos Akadémia tagja, a miniszterelnök első helyettese vagyok.

Vádló: Mit tud Temesvárról?

Elena: Egy kérdésre sem válaszolok.

Vádló: Mit tud ön elmondani a Bukarestben megölt fiatalokról? A terroristák a Securitate tagjai, így van? Ők nem felelősek a főparancsnoknak?

Ceaușescu: A temesvári népirtás... (A vádló félbeszakítja).

Védelem: Önnel végeztem. Hozzá (Elena) beszélek. Hogyan halt meg Milea tábornok?

Elena: Kérdezze az orvosokat és a népet.

Ceaușescu: Ezt ki fogom vizsgálni.

Vádló: Miért vádolta Mileát árulással, és miért mondta, hogy öngyilkosságot követett el, hogy elkerülje a büntetést?

Ceaușescu: Milea áruló volt, és saját elhatározásából lett öngyilkos. A tisztok azt mondták, hogy megtagadta a parancsot a rend helyreállítására.

Vádló: Nosza, együtt tudunk működni, önök ketten értelmiségiek. Milyen pénzen adták ki műveiket?

Elena: Természetesen, hm.

Ceaușescu: Miért árult el minket Milea?

Vádló: Elena Ceaușescu, van-e önnek pszichiátriai problémája?

Elena: Ez durva provokáció, nem szégyelli magát?

Vádló: Azért kérdezem önt, mivel ha ön nem beszámítható, van esélye. Ez az utolsó kísérlet, további kérdéseket teszek fel.

Elena (férjéhez fordulva): Semmit se mondj.

Ceaușescu: Nem ismerek el vereséget, sem bármi mást.

Elena: Ez nem bíróság. Nem írok alá semmit. 14 éves korom óta a népért harcolok, és ez a nép az én népem. (Egy hang a háttérből bejelenti, hogy a bíróság visszavonul tanácskozásra.)

A következők hallatszanak ezután: A vádlottakat bűnösnek találjuk (...) és a hadbíróság ma, december 25-én, a következő döntést hozta: halálbüntetés és az összes vagyon elkobzása.

A védelem képviselője: Mint védőügyvéd, úgy végzem munkámat, mintha bárki mást védenék. A Nemzeti Megmentési Front Tanácsa intézkedéseket fogantatosított a kormány és valamennyi kormány szerv megdöntésére. Jogászként úgy vélem, hogy a törvény értelmében minden feltétel teljesült ahhoz, hogy a két vádlottat bíróság elé állítsuk. Elítélhetők, amennyiben bizonyíték van ellenük, akár aláírnak bármit is, akár nem. Amennyiben beszámíthatatlannak nyilvánították volna magukat, lett volna annyi esélyük, hogy mentsék magukat, de szellemi képességeik teljes birtokában vannak. A bizonyítékok fényében bűnösnek találom őket. Mégis arra kérem a bíróságot, hogy döntése ne a bosszú legyen... Ez a bíróság ugyanolyan törvényes, amilyen a védelemé Nicolae Ceaușescu és felesége ellen. (A további vádak felsorolása után a védőügyvéd nem emel kifogást, csak megismétli, hogy a döntést ne bosszú vezérelje.)

Vádló: Nehéz döntést hozni, amikor a vádlottak még a bíróság előtt is tagadják, hogy népirtást követtek el, nem csak most, Temesvárott és Bukarestben, hanem azt is, hogy erőszakot alkalmaztak országlásuk 25 éve alatt. Erőszakot alkalmaztak a nép éheztetésével, a fűtés, a

villany megvonásával, és különösen súlyos volt a szellemi erőszak. Harckocsik tapostak el ártatlan gyerekeket. A Securitate tisztjeit ön katonai egyenruhába bújtatta, hogy a népet a hadsereg ellen fordítsa. Ön elrendelte, hogy a kórházakban kapcsolják ki a lélegeztetőkészülékeket, robbanószerkezetet telepítsenek a vérplazma-raktárakban. Ön Iránba utazott, hogy térdre essen az ajatollah előtt. Ön azt állítja, hogy a Nemzeti Megmentési Front nem törvényes. 1947-ben, amikor átvettük a hatalmat Mihály király rezsimjétől, ugyanez volt a helyzet. A királyban akkor több méltóság volt, mint önben. Önnek alkalma volt politikai menedékjogot kérni Iránban, hogy megmentse bankszámláit.

Elena ironikusan: Igen, igen.

Vádló: És most gúnyt űznek a bíróságból.

(Ceașescu karórájára tekint.)

Vádló: Meddig kellett a román népnek eltűnnie önt! és félelemben élni, hogy bármelyik pillanatban letartóztatják, kábítószereszik és pszichiátriai intézetbe hurcolják.

Elena: Mondják meg az elvtársaim, hogy ez igaz-e vagy nem.

Vádló: Az ön legnagyobb tévedése az volt, hogy kirendelte a tömeget a temesvári büntett után. Azt a szégyenletes döntést hozták, hogy összehívják az embereket.

Elena: Azt mondják, gyereket öltünk meg. Ez nem igaz.

Vádló: Nicolae Ceașescu vádlott...

Ceașescu közbeszól: Nem vagyok vádlott, Románia Szocialista Köztársaság elnöke vagyok, a fegyveres erők főparancsnoka és a Nagy Nemzetgyűlés előtt akarok válaszolni. Önök elárulták a népet, elárulták Románia függetlenségét.

Vádló: Nincs miről vitatkoznom önnel.

A bíróság feláll, Elena a férjéhez: Nem, kedves, nem állunk fel, emberi lények vagyunk.

Felolvassák a hadbíróság egyhangú döntését, miszerint a vádlottakat halálra és teljes vagyonelkobzásra ítélték.

Ceașescu ismét megkísérli elmondani, hogy nem ismeri el a bíróságot, de a vád képviselője félbeszakítja, s kijelenti, hogy fellebbezésnek nincs helye.

(Romániai Magyar Szó, 1989. december 31.)

Közlemény

1989. december 25-én, hétfőn sor került Nicolae Ceaușescu és Elena Ceaușescu perére a Rendkívüli Katonai Törvényszék előtt.

A vádpontok a következők voltak:

1. Népiirtás - több mint 60 000 áldozat.
2. Az államhatalom aláásása fegyveres akciók szervezésével a nép és az államhatalom ellen.
3. Társadalmi javak megsemmisítésének bűncselekménye a városokban, épületek megsemmisítése, illetve megrongálása, robbantásokkal stb.
4. A nemzetgazdaság aláásása.
5. Az országból való elmenekülés kísérlete külföldi bankokban letétbe helyezett, több mint 1 milliárd dollárra rúgó pénzalapok segítségével.

A román nép és Románia ellen elkövetett súlyos bűncselekményekért Nicolae Ceaușescu és Elena Ceaușescu vádlottakat halálra és vagyonelkobzásra ítélték.

A jogerős ítéletet végrehajtották.

(Romániai Magyar Szó, 1989. december 27., szerda)

A nép nevében: tűz!

A két zsarnok kivégzésének pillanata

A zsarnokok őrizetével megbízott tiszt így folytatta elbeszélését:

- A december 24-ről 25-re virradó éjszakán a támadások dühödten felerősödtek. Munteanu Ștefan közkatona halálos lövést kapott, néhányan megsebesültek. Körülöttünk egyre több helikopter landolt. Gépkocsikból terroristák szálltak ki és fejlődtek fel a katonai egység körül. És mintha mindez nem lett volna elegendő - pedig bennünket egyre inkább aggasztottak az akciók -, értesítés érkezett arról, hogy három repülőgép fog csapatokat ledobni a közelben, hogy tankelhárító eszközökkel fognak támadni. Az információk hamisaknak bizonyultak. Azért csempészték be távközlési hálózatukba, hogy félrevezessenek és pánikot keltsenek. Akkor azonban csak sejtettük ezt. Elképzelhető, hogy lelkiállapotunk nem volt éppen irígylésre méltó.

- Mit tettek a két tirannussal ilyen körülmények között?

- A páncélkocsi bizonytalan „lakóhellyé” vált számukra, ezért előkészítettünk egy föld alatti fedezéket, ahová szükség esetén bekísérhetjük őket. Elhatároztuk, hogy ha kiszabadításuk ott is elkerülhetetlennek bizonyul, végzünk velük, s aztán igyekszünk a lehető legdrágábban adni a bőrünket. Ezekben a nehéz pillanatokban kaptuk a jó hírt: készítsünk elő leszállási helyet a helikopternek, amely a hadbíróság tagjait hozza. Figyelmesen ellenőriztük a jelszót, azonosítottuk a helikopteren az ismert hangot, és csak miután meggyőződünk, hogy az általunk várt helikopter érkezik, engedélyeztük a leszállását a laktanya belterületén.

- Ekkor a terroristák már igazán biztosak lehettek affelől, hogy azok ketten az önök egységében vannak. Hogyan reagáltak?

- Érdekes, hogy nem fokozták a támadás hevét, mint azt várni lehetett volna, hanem tüzet szüntettek. Az egész városra természetellenes csend borult. Az emberek százai, köztük meggyőződésem szerint terroristák is, tódultak a környező háztömbök erkélyeire, az egység kerítésére, a laktanya körüli fákra. A katonák felkapaszkodtak a tankokra és páncélkocsikra, a tankcsapdák földhányásaira. Mindenki feszült csendben várakozott.

- Hol folytatták le a pert?

Válasz helyett a tiszt beinvitált egy körülbelül 25 négyzetméteres szobába. Berendezése egyszerű - asztalok, fémvázak székek. A tiszt maga is tanúja volt a véres hóhérok fölötti ítéletnek.

- Mi történt az ítélethirdetés után?

- Katonákból és az egység parancsnokságán tartózkodó káderekből megalakítottuk a kivégzőosztagot. Természetesen önkéntes jelentkezőkből. Senki azok közül, akiket megkérdeztünk, hogy részt akar-e venni egy ilyen alegységben, nem habozott. Aztán a két elítéltet megkérdezték, mi az utolsó kívánságuk. „Nincs szükségünk semmire” válaszolta az asszony. Kezüket hátrakötötték és kikísérték őket az udvarra.

- Milyen látványt nyújtottak ezekben a pillanatokban?

- A diktátor ijedt volt. Felesége ideges. Egy katona azt mondta nekik, hogy a büntetés túl enyhe ahhoz a kegyetlenséghez képest, amellyel a népet terrorizálták. „Menj az ördögbe!” - förmedt rá a szipirtyó. Mindegyiküket két-két katona vezette karonfogva, s odaállította háttal a tárgyalás színhelyéül szolgáló épület falának fordítva őket. A diktátor dűnnyögött valamit.

Az őket kísérő katonák elléptek mellőlük, s nyomban felhangzott a vezényszó: „A nép nevében halálra ítéletek! Tűz!” A kivégző osztag tagjai valamennyien s a közelben lévő őrszemek is mind meghúzták a ravaszt. Haraggal és viszolygással. Miután a két test a golyózáporban összecsuklott, a megkönnyebbülés kifejezése volt olvasható mindenkinek az arcán.

A hely, ahol az ítéletet végrehajtották, jól látható a környező épületekről. Beszélgető partnerem becslése szerint több mint 800 ember látta a kivégzést. Elmondható, hogy történelmi jelentőségű igazságszolgáltatás nyilvános volt.

Fănică Voinea Ene őrnagy
(Adevărul, 1990. január 16.)

Az ország népének tudnia kell, milyen szerepet játszott a Front a forradalom napjaiban

Interjú Silviu Brucannal

- Sokféle változat forog közszájon a forradalom izzó napjairól. Mivel tudjuk, hogy ön egyik közvetlen résztvevője volt az eseményeknek, kérjük, tisztázza, hogyan zajlottak le a valóságban a dolgok, hogy ily módon először kerülhessünk birtokába annak a verziónak, amely az 1989. december 21-én Bukarestben elkezdődött történések fonalán haladva, tiszteletben tartja a történelmi igazságot.

- December 21-én még házi őrizetben voltam, két milicista állt a kapunál s a Securitate-ügynökök bandája vett körül, akik minden lépésemet követték, valahányszor kiléptem a házból. De Petre Roman december 21-ike éjjelén a fiatalok körében volt, akikre tüzet nyitottak az Intercontinental szálló környékén, ahol sokan közülük elesetek. Pénteken, december 22-én Roman, a műegyetemi tanár, diákjai élén a Palota-tér felé indult, és sikerült behatolnia a Román Kommunista Párt volt Központi Bizottságának épületébe a fiatalok első csoportjával és Voinea tábornokkal, a forradalmárokkal elsőként fraternizáló Palota-téri csapatok parancsnokával együtt.

Ceaușescu 13,00 óra körül menekült el helikopterrel, így az említett első csoport azonnal benyomult az épületbe. Petre Roman volt az, aki a Központi Bizottság erkélyére tódult tüntetők csoportjában 14,00 óra tájt történelmi jelentőségű szavakat fogalmazott meg: „*Ma, december 22-én a Ceaușescu-diktatúra megdőlt. Kikiáltjuk a néphatalmat*”.

Délután 3 óra tájban Roman, Voinea tábornokkal és Chițac tábornokkal, a jelenlegi belügy-miniszterrel együtt, diákoktól kísérve, elindult a televízió stúdióépületéhez. Odaérkezett Ion Iliescu is. Ami engem illet, 2 óra tájt a szomszédok előzőnlőtték a Dămăroia negyedben levő Izbiceni utcai udvaromat, s ezt kiáltották: „Ceaușescu elmenekült!” A kapuból eltűnt a két milicista. Egy régi barátom, Stan Eduard, megérkezett autóval, és gyorsan a televízióhoz hajtottunk. Ott találkoztunk először mindannyian. És rövid tanácskozás után, katonai gépkocsikkal a Központi Bizottsághoz mentünk, ahol 5 órára terveztük első találkozásunkat a Front Tanácsának többi tagjával.

- Pontosan kikről van szó?

- Ott várakozott Militaru tábornok, Mazilu és többen mások. Visszavonultunk egy első emeleti irodába, és megtartottuk a Nemzeti Megmentési Front Tanácsának alakuló ülését. A jelenetet videoszalagra vette Adrian Sîrbu; ez az a felvétel, melyet a francia televízió 3-as csatornájának képviselői ellopták attól az embertől, akire Adrian Sîrbu rábízta a kazettát. Este visszatértünk a televízió-stúdióba, de ez alkalommal tankon közlekedtünk, amelybe az úton néhányszor belelőttek.

- Igazán izgalmas. És mi történt ezután?

- Péntek éjjel, Maziluval közösen megszerkesztettük a Nemzeti Megmentési Front első közleményét, melyet 12 óra körül Ion Iliescu felolvasott a televízióban. Másnap, szombaton, december 23-án átköltöztünk a Honvédelmi Minisztériumba, ahol néhány napot és néhány éjszakát töltöttünk. Ott teremtettük meg az első kapcsolatot az állambiztonsági alakulatok és az egyéni terroristák elleni műveleteket vezető tábornokokkal. Katonai vonatkozásban a helyzet akkor még súlyos volt. De valóban kritikussá december 24-én vált. Reggel 6-kor a szekusok gyújtóbombákkal és gránátokkal támadták a televízió-stúdiókat, részben felgyújtották az épületet - teljes emeletek álltak lángokban -, s fennállt a veszély, hogy megrohamoz-

zák és elfoglalják az egész épületet. A támadást csak néhány óra elteltével sikerült visszaverniük a fegyveres erőknek és a Televízió épületét körülfogó diákok ezreinek, akik voltaképpen megakadályozták a nagyobb arányú támadás megszervezését.

A vasárnapi nap folyamán ámulattal szereztem tudomást arról, hogy a bukaresti katonaság harcainak élén Gușe tábornok mellett ott volt Vlad Iulian tábornok, a Securitate parancsnoka, akit tavasszal ismertem meg, amikor letartóztattak és a Securitate Calea Rahovei-i siralmas épületében tartottak fogva. Közölték velünk, hogy Vlad tábornok már péntek éjjel átállt a forradalom oldalára, és kötelezte magát, hogy őszintén együttműködik a hadsereg vezetésével. Elég jól ismertem Vlad tábornokot ahhoz, hogy megállapíthassam, legalább egy fejjel magaslott a többi állambiztonsági tábornok fölé értelem, műveltség és ravaszság szempontjából, s attól tartottam, hogy e tulajdonságok birtokában visszaélhet a többi tábornok bizalmával.

- Következésképpen mit tett ön?

- Nyomatékosan kértem, hívják össze estére a Hadi Tanács ülését, amelyen szembesülhessek Vlad tábornokkal. Szerencsére az ülésre sor került, habár összehívása erőteljes ellenállásba ütközött. Az ülésen, miután Vlad és Gușe tábornokok jelentést tartottak a katonai helyzetről, azt kértem Vlad tábornoktól, válaszoljon két kérdésemre.

Az első kérdés: miért hagyta ki rádiónyilatkozatából azt, amit mi lényegesnek tartottunk volna, és pedig miért nem adott parancsot a parancsnoksága alatt álló összes operatív erőknek, hogy szüntessék be a tüzelést, és tegyék le a fegyvert? Miért nem adta parancsba?

Vlad tábornok, közismert ravaszságával megpróbált kitérni az egyenes válasz elől, s azt hangoztatta, hogy nyilatkozata egyértelmű volt a forradalom oldalára való átállásáról, és hogy addig még soha senki nem vonta kétségbe őszinteségét. Többször is felszólítottam, válaszoljon a kérdéseimre, s mivel mindvégig kitért előle, megmondtam neki, nem kell csodálkoznia, hogy kétségbevonom őszinteségét, de régebből ismerjük egymást, és tudom róla, hogy nagy mestere a félrevezetés művészetének.

- A második kérdés?

- A második kérdés általánosabb jellegű volt. Azt mondtam, az eddig rendelkezésünkre álló adatokból kitűnik, hogy a Securitate operatív terroristáit alaposan kiképezték arra, hogy milyen stratégiai objektumokat támadjanak, melyek azok a helyek, ahol találkoznak, és ahonnan támadásra indulnak, ahol lőszerutánpótlást vehetnek fel, miként tartásuk a kapcsolatot egymással és az utasításokat kiadó központokkal, milyen civil és katonai szállítóeszközöket használjanak, beleértve a főváros föld alatti járatait is, melyekben mindegyre eltűntek, illetve melyekből előbukkantak. Lehetetlen, hogy az ilyen bonyolult akciókat, helyeket és eszközöket ne foglalták volna bele egy városi gerillaakciók megszervezési tervébe. Amikor átállt a forradalom oldalára, miért nem bocsátotta a hadsereg vezetésének rendelkezésére ezt a tervet? Miért nem fedte fel egyikét sem azoknak a helyeknek, ahonnan a terroristák akcióikat indították, sem pedig a kommunikációs és szállítóeszközökre vonatkozó adatokat? Miért nem tett említést egyszer sem a járatokról, amelyekben a terroristák közlekednek?

Akkor az asztal körül ülők mind láthatták, hogy Vlad tábornok kivörösödött, kért egy pohár vizet, hogy bevegjen valami tablettákat, majd határozottan tagadta, hogy létezne ilyen terv. Miután sarokba szorítottam, kijelentette, hogy ha létezik egy ilyen terv, az nem volt nála, és nem is tud róla.

- Ön mit válaszolt erre?

- Replikám az volt, elképzelhetetlen, hogy egy katonai jellegű szervezetben a tábornok-parancsnok ne ismerje a parancsnoksága alatt álló csapatok operatív tervét. Vlad tábornok

akkor elkezdte mondani, hogy egyes egységek a belügyminiszter, Postelnicu tábornok közvetlen parancsnoksága alá tartoztak, vagy a minisztérium más tábornokainak parancsnoksága alá, és azt kérte, kapjon még 24 órát arra, hogy gyakorlatilag bizonyítsa be: valóban a forradalom oldalán áll. Megígérte, hogy másnapra tervet dolgoz ki, s ebbe olyan akciókat foglal bele, amelyek eredményeként nagyszámú terroristát foghatnak el a neki alárendeltek közül.

Jóllehet a jelenlevő tábornokok kezdetben egyetértettek azzal, hogy megadjuk neki ezt a lehetőséget, a Hadi Tanács ülésén, azon az estén megingott bizalmuk Vlad tábornok őszinteségében. Másnap, tekintve, hogy Vlad tábornok nem váltotta be ígéretét, a hadsereg vezetése elhatározta letartóztatását. És ezzel lezárult a terroristák elleni akciók történetének legveszedelmesebb fejezete.

- Gyakorlatilag mi célja volt ennek a halogató taktikának?

- Figyelmesebben megvizsgálva Vlad tábornok cselezését, arra a konklúzióra jutottam, hogy ezzel akarta biztosítani magának a kiutat mindkét eshetőségre. Ha a forradalom nyeri meg a csatát, bizonyíthatta volna, hogy átállt oldalára, tehát megszerezte a jogot arra, hogy kevésbé szigorúan bírálják el büntös cselekményeit. Ha a másik fél nyert volna, ő azzal érvelhetett volna Ceaușescunak, hogy kénytelen volt ehhez a fondorlathoz folyamodni, csak így juthatott be a felső körökbe, a műveletek vezetésébe, hogy onnan hiúsíthassa meg a hadsereg akcióit.

- E válságos pillanat áthidalása után milyen irányt vettek az események?

- Ugyanezen az éjszakán egy második ülést is tartottunk. Tekintettel a válságos katonai helyzetre, amihez hozzáadódott az a veszély, hogy a Securitate-csapatok, amelyek támadták a garnizont, ahol a két tirannus Ceaușescut őrizték, behatolnak oda és kiszabadítják őket, úgy döntöttünk, hogy másnap, december 25-én meg kell rendezni a két Ceaușescu perét, s az ítéletet azonnal végrehajtani. Felmértük, hogy amennyiben az állambiztonsági csapatoknak sikerült volna kiszabadítaniuk kettejüket, és ha egy olyan örült, amilyen Ceaușescu volt, átvette volna e csapatok parancsnokságát, olyan vérfürdőt rendezett volna, amelyben az emberek százazrei pusztulnak el. Egyszerűen a katonái megfontolások fölébe kerültek a politikaiaknak és jogiaknak. Döntésünk helyességének legjobb bizonyítéka, hogy hétfőn éjszaka, miután a rádió bejelentette a két zsarnok kivégzését és a televízió bemutatta a per video-felvételét, fordulat következett be a katonai helyzetben. Az állambiztonsági alakulatok kezdték megadni magukat, a terroristák akcióinak intenzitása csökkent, a stratégiai objektumok elleni támadások abbamaradtak.

Fontosnak tartom, hogy hazánk honpolgárai pontosan, precízen ismerjék a történeteket, azoknak az eseményeknek a filmjét, melyek a ceausisza bandák legyőzéséhez és az új hatalom beiktatásához vezettek. Fontos, hogy ugyanilyen precizitással ismerjék a Nemzeti Megmentési Front szerepét, és a tények ismeretének birtokában ítélik meg az élén álló embereket.

- Tökéletesen igaza van. Így hát mit tudna mondani az ön által vázolt eseményekben részt vett emberekről?

- Azzal kezdeném: a sors kegyének tartom, hogy alkalmam volt, mint mondani szokás, golyózáporban együtt dolgozni olyan kaliberű emberekkel, mint Ion Iliescu és Petre Roman. Az illegális mozgalomban, a háború idején szerzett régi tapasztalatom megtanított arra, hogy az ilyen körülmények között születő emberi kapcsolatok megbonthatatlanok. Ami Mazilut illeti, ismertem őt mindkét szerepkörében, mind abban az időben, amikor tanár volt a Securitate iskoláiban, s amikor az akkori időkben oly ritka tudományos megbeszéléseken egymással vitatkoztunk, és később, amikor nagy bátorságról és nagy erkölcsi erőről tett tanúbizonyságot a Ceaușescu-diktatúrával szembeni ellenzékiességben.

A fiatalabb nemzedékhez tartozók közül örömömre szolgált azokon a nehéz napokon és éjszakákon együtt dolgozni olyan emberekkel, mint Gelu Voican, Cazimir Ionescu, a ragyogó színművész és ragyogó ember, Ion Caramitru, valamint Sergiu Nicolaescu, a rendező, aki példátlan bátorsággal vállalta a legveszélyesebb küldetéseket a forradalom napjaiban. A katonák közül nagy csodálattal tekintek Victor Stănculescu tábornokra, aki mindenkinél hatékonyabbnak, mindenki fölé magaslónak tűnt nekem, Nicolae Militaru tábornokra, akiben nagy bölcsesség és nagyfokú határozottság lakozik, miután meggyőződik róla, hogy valamit végre kell hajtania. Nagy szerencsénk, hogy ezekben a napokban Militaru tábornok állt a hadsereg élén.

Az interjút lejegyezte
R. Căplescu
(Adevărul, 1990. január 16.)

Vásárhelyi találkozó

1.

Abban a városban, ahol egykor, a világháború előtti baljós időben Tamási Áron hősköz szólt, amikor a tiszta szándékú ember ősi hitével, a szellem bátorságával és egy szabadságát szerető nép nyíltságával vert tábornok a nevezetes Vásárhelyi Találkozó, most is Marosvásárhelyen ült össze a romániai magyarság szabadon választott vezérkara országos tanácskozássra. A múlt hét szombatján, január 13-án küldöttértekezletet rendezett a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Ideiglenes Intéző Bizottsága. Az események gyorsan követik egymást, szinte már holnapra áll talpra a szövetség, egy héttel azelőtt, január 7-én az RMDSZ Kolozsváron hívott össze munkaértekezletet, de Marosvásárhelyen már minden magyarul a vidék és megye küldöttei találkoztak, eljöttek értelmiségiek, Bukovinából, Suceaváról, évtizedek után először szólalt fel csángómagyar demokratikus politikai fórumon.

2.

Már szív és gyomor irtózik mindenfajta nagyotmondástól, nem akarok történelmi jelzőkkel előrukkolni, leértékelődtek, megkoptak a szavak, mégis, higgyen nekem az olvasó: valami régóta nem érzett biztonság, jóérzés fogott el, ahogy körülnéztem a vásárhelyi színiakadémia előcsarnokában és később a stúdióteremben! Kétszáz romániai, erdélyi magyar együtt, régi és új arcok, ismerősök és ismeretlenek, küldöttek és meghívottak a tévécsoporthoz lámpáinak fényében, fotóriporterek masinái villognak, rádióriporterek interjúvolnak élesre állított mikrofonokkal, magnókkal, újságírók jegyeznek, hát igen, tapintani lehetett az eddig csak titokban hangsúlyozott tényt: a romániai magyarok a nemzetközi tömegtájékoztatás szereplői. Százszorosan igaza volt Bretter Györgynek, aki nem érthette meg ezt a forró karácsonyt, igaza volt - „bizonyos értelemben világtörténelmi helyzetben vagyunk”! Igazolódott a helyes időhatározó sajátossága: mindnyájan itt és most valami egészen MÁSt akarunk! Valamennyien, egyetemi tanárok, középiskolai tanárok, tanítók, néprajzosok, történettudósok, lelkészek, az egyházak képviselői, színművészek, képzőművészek, a gyárak emberei, munkások, mérnökök, orvosok, mezőgazdászok... Évtizedek óta egyszerűen elképzelhetetlen volt egy ilyen gyülekezet, egy demokratikus kisebbségi fórum megszervezése! És tessék elgondolni, nincs jelen semmiféle állami hatóság, hivatalos ember, semmilyen párt, nincs senkinek beleszólása abba, ami itt történik. Egyetlen jogi garancia létezik: a küldöttek felelősségérzete. A születő demokrácia próbatétele ez a nap.

3.

Egy fiatalember lépett a terembe és indult föl az elnökség asztalához... Kinek jutott eszébe ez alkalommal a régi automatizmusra, a robotemberek szörnyű demonstrációjára gondolni... Valami egészen más játszódott le a zsúfolt teremben, ahogy fölismerték a belépő férfit, úgy emelkedtek fel az emberek és kezdtek tapsolni, megforrósodott a levegő, szabadon zúgott a taps, sokáig, percekig ünnepelt a terem.

Tökés Lászlót, a szilágymenyői lelkészt ünnepelték.

Fent az elnökségben tizenkét férfi ült, Tökés László mellett Domokos Géza és Sütő András... Magamban Tamásit idézve fohászkodtam: testvérek, gondolatok arra, hogy vizsgán álltok népetek előtt, az erdélyi magyarság történelme rajtatok keresztül azt a generációt fogja megmérni, amely ma a legnagyobb felelősséggel tartozik! Legyen mindenkinek eltökélt vágya, hogy ő nem fog könnyűnek találtatni. Tamási Áron szava máig hallatszik: Hősnek kell lenni! És miért ne lehetnétek, hiszen hősei isteni törvény szerint minden népnek vannak súlyos időkben.

4.

Mázsás inventárium, nehéz leltár készült naphosszat. Hova jutottunk, mivé lettünk, honnan kell hogy felemelkedjen ez a nemzeti kisebbség! Börtön, háziőrizet, állandó hatósági zaklatás volt osztályrésze nem egy jelenlevőnek, évtizedekig a magyar nemzettudat vállalása kiszámítható veszélyt jelentett, a kíméletlenül fokozódó diktatúra ellenségnek, mozgó célpontnak tekintette azokat, akik nyíltan kiálltak, felemelték szavukat, de gyanakvás vett körül minden kisebbségit. Az isten háta mögé kihelyezett, elköltöztetett, kényszermunkára kirendelt, száműzött emberek gyarmati sorba jutottak, már-már magától értetődött, hogy nyilvános helyen, munkahelyen nem szólaltak meg, nem szólalhattak fel magyarul. Másodrangú állampolgárok voltak. Vagy, ami még megalázóbb, voltak vidékek, városok, ahol, ha magyarul beszélt valaki utcán, folyosón, halkabbra fogta szavát. Saját színvonalunk alatt szerepelhettünk csak, leértékelődött szövegünk más nyelvi közegben. Eltűntek a kétnyelvű feliratok, eltűntek a magyar helynevek, telefonokkal kormányozott a diktatúra, eltűnt a kolozsvári Bolyai Egyetem, a vásárhelyi orvosi egyetemen elsorvadt a magyar oktatás, eltűntek hagyományos, nagy múltú egyházi iskoláink, felszámolták a magyar iskolai tagozatokat, az osztályokat is rendre, gyermekeinket csak otthon és lopva lehetett megtanítani a magyar nemzet történelmére. A természetes kulturális, szakmai és személyes kapcsolatokat Magyarországgal titokzatos törvények tiltották, egy pesti újság átcsempészése a határon irredentizmusnak és kémtevékenységnek számított. A türelmetlen asszimiláció gépezete olajozottan működött, sőt, a homogenizálást egy egész új réteg haszonélvezte. Az elnemzetlenítés több rugója működött: az elszegényedés, a félelem és a reménytelenség ásták ezt a feneketlen sírt!

5.

Erdély szent emberének, Kós Károlynak kiáltó szavát írjam ide: „Az lesz a mienk, amit ki tudunk küzdeni magunknak!” A Romániai Magyar Demokrata Szövetség Ideiglenes Intéző Bizottságának Elvi nyilatkozatát hagyta jóvá a tanácskozás, ez egyfajta kisebbségi charta, ami holnapunk alapokmánya. Felölel ez mindent, az RMDSZ felépítését és működési elveit, részvételünket a közéletben, a gazdasági és szociális tennivalókat, az oktatás minden részletét, a sajtó, az irodalom, a művészet, a közművelődés, a hagyományápolás kérdéseit, az RMDSZ ifjúságpolitikáját, az intézményes kapcsolatokat. A tanácskozás dokumentumait, a késő estébe nyúló tanügyi értekezlet anyagát amúgy is napokig fogja közölni a Romániai Magyar Szó.

A teremben egyetlen jelszó volt olvasható az RMDSZ elegáns jelvénye mellett: EGYSEG-BEN A JÖVŐ! A küldöttek azzal tértek haza, hogy most a legfontosabb feladat az építés: rövid napok alatt ki kell építeni az RMDSZ megyei, nagyvárosi, városi, községi és falusi szervezeteit, az érdekképviselő és az érdekvédelem állásait. Kézzelfoghatóan elkezdődött valami más: a romániai magyarság politikai erővé szerveződik. Ez az egész ország, ez Románia alkotmányos holnapjának elemi garanciája is! Hiszen a vásárhelyi találkozó elsősorban a román nemzet felé nyújtott testvérkezet, a magyarság, a romániai társadalom újjászületésének konstruktív és megbízható részese kíván lenni, a szülőföld holnapjának vállalása Románia területi integritásának biztosítója egyben.

Egységben az erő! - hirdeti az RMDSZ, talán a nyári országos választások egyik legelső jelszavát gépelem le ezzel, és ez a jelszó program is ugyanakkor. Az Ideiglenes Intéző Bizottság programja, csak tudni kell a történelmi leckét: az ideiglenesnek tűnő, radikális megoldások bizonyulnak örökké maradandónak.

Marosi Barna

(Romániai Magyar Szó,
19. szám, 1990. január 16., 1. oldal)